Nr 99.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m.; given Stockholms slott den 21 februari 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1936.

Närvarande:

Statsministern Hansson, ministern för utrikes ärendena Sandler, statsråden Undén, Schlyter, Wigforss, Levinson, Vennerström, Leo, Engberg, Ekman, Sköld.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg anför härefter:

Såsom framgår av propositionen nr 174/1935 angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m., bemyndigades jag av Kungl. Maj:t den 29 december 1933 att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag i vissa frågor angående folkskoleväsendet. Bland de frågor, som enligt mitt anförande i ämnet till statsrådsprotokollet för nämnda dag borde bliva föremål för utredning, ingick spörsmålet om en utvidgning av den obligatoriska lärotiden i folkskolan med ett sjunde skolår.

Jag yttrade härom följande:

»Bland dem, som äro sysselsatta på folkskolans arbetsfält, har det länge framstått såsom ett alltmer trängande önskemål att genom en förlängning

av den nuvarande sexåriga lärokursen med ett sjunde år stärka den gemensamma barndomsskolan och dymedelst skapa ett mera solitt underlag för vår allmänna medborgarbildning. Man har pekat på att folkskolestadgan i själva verket genom sina bestämmelser om skolålderns omfattning förutsätter en sjuårig folkskola, och man har hänvisat till att i ett flertal av de västerländska kulturländerna folkskolans lärokurs är avsevärt längre än hos oss, i Norge och Danmark 7, i Tyskland och Österrike 8 och i England 9 år. Under de senare åren har spörsmålet tilldragit sig ett särskilt intresse genom den omfattande arbetslösheten bland den ungdom, som nyss avgått ur folkskolan, och det har framhållits, att de vådor, som av denna arbetslöshet framkallas, bäst skulle avhjälpas genom att ännu ett år behålla ungdomen under skolans tillsyn och ledning.

Jag tillerkänner för min del dessa synpunkter en stor vikt. Det må ytterligare framhållas, att de stora krav, som det demokratiska statsskicket ställer på den enskilde medborgarens deltagande i det offentliga livet, i vilken ställning han än må befinna sig, och den intensiva utveckling, som försiggått på alla områden av mänsklig verksamhet, alltmer hava stegrat behovet av en i möjligaste mån solid allmänt medborgerlig skolutbildning. Jag har den uppfattningen, att vår folkskola i detta hänseende, trots dess stora förtjänster och lärarkårens nitälskan för sitt kall, icke helt fyller måttet, och jag ser därför i kravet på lärotidens utökning till sju år det förnämsta målet för pedagogiska reformsträvanden på folkundervisningens område under den kommande tiden.

Det sjunde läsåret är icke oprövat i vårt land. I åtskilliga skoldistrikt inrättades redan tidigt, frivilligt men för distriktets barn obligatoriskt, sjuårig folkskola, och under de sista femton åren har antalet skoldistrikt med sådan anordning ej oväsentligt stegrats. Av skolöverstyrelsens yttrande framgår, att under det antalet skoldistrikt med sjuårig folkskola år 1920 utgjorde 76, hade det år 1931 vuxit till 340. Det är särskilt Skåne, som gått i spetsen för denna utveckling. Vi hava alltså en ej alldeles ringa erfarenhet att bygga på här i landet, då det gäller att bedöma föreliggande spörsmål.

Då de sakkunniga, som nu skola taga befattning med frågan om en ändrad fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för folkskoleväsendet och möjligheterna att genom ökad koncentration och på annat sätt vinna en mera rationell organisation av detta skolsystem, därvid, på sätt framgår av vad jag förut anfört, komma att syssla med de flesta av de mera viktiga organisatoriska problem, som röra vår folkundervisning, har det synts mig lämpligt, att de jämväl verkställa en undersökning rörande de förutsättningar, som kunna föreligga för att i vårt land genomföra en allmän obligatorisk utökning av folkskolans lärokurs till att omfatta sju år, samt överväga, på vad sätt en sådan reform skulle vara möjlig att åstadkomma.

Jag förbiser ingalunda de svårigheter, som föreligga för att komma fram till det här avsedda målet. Dessa svårigheter äro dels av ekonomisk art, och dels ligga de i den mera känslobetonade obenägenhet mot en förlängning av skoltiden, som otvivelaktigt på många håll är förhanden. Vad den ekonomiska sidan av saken beträffar, är det önskvärt, att de sakkunniga noga beakta densamma och söka att åtminstone approximativt uppskatta, vad en reform av denna innebörd skulle medföra i kostnader för det allmänna i fråga om såväl lärarkrafter som lokalutrymmen m. m. Med hänsyn till de ovan omtalade svårigheterna torde det i alla händelser bliva nöd-

vändigt att räkna med en ganska långvarig övergångstid för reformens genomförande.

Ett problem, som i detta samband icke kan undvikas, är frågan om fortsättningsskolans ställning i ett skolsystem med obligatorisk sjuårig folkskola. Kostnadssynpunkten och hänsynen till att den obligatoriska skolgången dock för den enskilde även representerar en kännbar belastning av ekonomisk och annan art göra, att det för mig närmast framstår såsom den lämpliga lösningen att i och med inrättandet av obligatorisk sjuårig folkskola fortsättningsskolan får försvinna eller riktigare, om det eljest låter sig göra och befinnes önskvärt, inbygges i det sjunde skolåret. Det må med rätta kunna sägas, att tillkomsten av ett obligatoriskt sjunde skolår för vårt folkundervisningsväsende skulle innebära ett så stort steg framåt, att denna vinst icke betalas för dyrt med förlusten av de relativt kortvariga fortsättningsskolkurserna. De sakkunniga böra därför i första rummet undersöka, huruledes en lösning av frågan må ur tekniskt-pedagogiska, organisatoriska och ekonomiska synpunkter te sig efter denna nu angivna linje. Jag har emellertid klart för mig, att särskilt bland skolmän den meningen är ganska utbredd, att ett slopande av den efter många års strider och svårigheter till slut skapade obligatoriska fortsättningsskolan skulle, även om folkskolan gjordes sjuårig, innebära en allvarlig förlust för vårt folkundervisningsväsende, och likaledes har det på fackmannahåll gjorts gällande, att det i fråga om de svagare skolformerna rent tekniskt skulle ställa sig svårt, för att icke säga ogenomförbart, att i det sjunde läroåret inarbeta fortsättningsskolans kurs. Det är min önskan, att de sakkunniga skola söka finna en väg, varpå dessa betänkligheter och svårigheter kunna neutraliseras. Finna de sakkunniga en sådan väg till slut dock ej framkomlig, vill jag icke betaga dem rätten att överväga något alternativ, som innebär ett bevarande av det mest värdefulla i fortsättningsskolan i form av en kortare påbyggnad på folkskolan, obligatorisk eller frivillig.»

De av mig för ändamålet sedermera tillkallade sakkunniga — numera tillförordnade statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet N. T. Löwbeer, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, riksgäldsfullmäktigen G. H. Andersson, Rasjön, undervisningsrådet och ledamoten av skolöverstyrelsen J. E. Engvall och folkskolinspektören i Sydskånes östra inspektionsområde N. A. Persson — hava med skrivelse den 20 november 1935 till mig överlämnat betänkande och förslag angående obligatorisk sjuårig folkskola (statens offentliga utredningar 1935: 58).

I ärendet hava avgivits utlåtanden av *länsstyrelserna* och *domkapitlen*, av *skolöverstyrelsen* den 7 januari 1936 samt av *statskontoret* den 31 januari 1936. Överstyrelsen har därvid överlämnat dels infordrade yttranden från samtliga *statens folkskolinspektörer*, dels ock inkomna yttranden från *Stockholms folkskoledirektion, allmänna folkskolestyrelsen i Göteborg, folkskolestyrelserna i Malmö, Norrköping, Hälsingborg* och *Gävle* samt *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening, styrelsen för Sverges folkskollärarförbund, centralstyrelsen för Sveriges folkskollärarinneförbund, styrelsen för Sveriges småskollärarinneförening* och *styrelsen för Sveriges överlärareförbund*. Vidare hava yttranden avgivits av *svenska stadsförbundets styrelse, styrelsen för*

svenska landskommunernas förbund, arbetarnes bildningsförbund, svenska landsbygdens studieförbund samt *styrelsen för jordbrukarungdomens förbund.*

Vid behandlingen av förevarande ärende redogör jag först för de nuvarande förhållanden inom folk- och fortsättningsskolan, som i detta sammanhang äro av intresse, och sedan för de sakkunnigas utredning och förslag samt för omförmälda utlåtanden i ämnet, varefter jag angiver min egen ståndpunkt i frågan. De sakkunnigas utredning, vilken återfinnes i ovannämnda, från trycket utkomna betänkande, behandlas därvid av utrymmesskäl icke mer utförligt än som omedelbart erfordras för förståelsen av den efterföljande framställningen.

1. Nuvarande förhållanden.

Den allmänna skolplikten fullgöres för närvarande i *folkskolan* och *fortsättningsskolan.*

Folkskolan. Enligt 1921 års stadga angående folkundervisningen i riket meddelas den allmänna *barnundervisningen* i folkskolan, som innefattar småskola, där den grundläggande undervisningen lämnas, och egentlig folkskola, där undervisningen fullföljes och avslutas. Beträffande skolplikten i folkskolan är stadgat, att barns skolålder räknas från och med det kalenderår, under vilket barnet fyller sju, till och med det, under vilket barnet fyller fjorton år. Lärjunge, som ej vid skolålderns slut inhämtat de kunskaper, vilka fordras för avgång från skolan, skall fortfarande anses skolpliktig, varemot lärjunge, som före denna tid inhämtat för avgång erforderliga kunskaper, äger rätt att bliva från skolgång befriad, dock icke före det kalenderår, under vilket han fyller tretton år. Där särskilda skäl föreligga, äger emellertid skolöverstyrelsen beträffande sådan lärjunge kunna medgiva, att avgång må äga rum vid en tidigare tidpunkt, än sist sagts; dock må under inga omständigheter sådant medgivande lämnas i fråga om lärjunge, som vid slutet av det läsår, varunder lärjungen genomgått folkskolans högsta klass, icke uppnått tolv års ålder.

Enligt folkskolestadgan äro läroämnen i småskolan kristendomskunskap, modersmålet, räkning, hembygdsundervisning med arbetsövningar, sång och gymnastik. Den egentliga folkskolan omfattar förutom småskolans läroämnen undervisning i geometri, geografi, naturkunnighet, historia, teckning samt, där tillfälle därtill gives, trädgårdsskötsel. Därjämte bör i den utsträckning, omständigheterna det medgiva, även undervisning i slöjd anordnas för gossar och flickor, som anmälas att deltaga i denna undervisning. Likaledes bör undervisning i hushållsgöromål beredas åt de flickor, som begära och erhålla tillstånd att däri deltaga. Såväl undervisningen i slöjd som undervisningen i hushållsgöromål kan efter skoldistriktets beslut göras obligatorisk.

Gällande undervisningsplan för rikets folkskolor särskiljer de olika skolformerna först i två stora grupper, huvudformer och undantagsformer.

Till *huvudformerna* höra skolor med heltidsläsning, i vilka barnen erhålla undervisning hela den stadgade lärotiden och där undervisningen på folkskolestadiet bestrides av lärare, som avlagt folkskollärarexamen, eller undantagsvis av biträdande lärare med småskollärarexamen.

Undantagsformerna åter utgöras av dels folkskolor med halvtidsläsning, i vilka barnen i regel erhålla undervisning blott hälften av den eljest stadgade lärotiden och vilka få förekomma endast där heltidsläsning på grund av gles befolkning och långa skolvägar icke kan anordnas, dels ock mindre folkskolor, vilkas egentliga särmärke ligger däri, att undervisningen på såväl småskole- som folkskolestadiet helt och hållet bestrides av lärare med småskollärarexamen.

Folkskolorna omfatta, vare sig de äro heltidsläsande eller halvtidsläsande, sex eller sju årsklasser, därav småskolestadiet första och andra årsklassen och folkskolestadiet de följande klasserna. Stundom förekomma tre årsklasser å småskolestadiet. I fråga om undantagsformerna må dock denna anordning förekomma endast, för så vitt skolkursen i sin helhet är sjuårig, så att folkskolestadiet i varje fall kommer att omfatta fyra läsår.

Inom såväl huvudformerna som undantagsformerna förekomma åtskilliga olika skoltyper.

Till huvudformerna höra A-formen, där varje lärare undervisar blott en årsklass, samt första, andra och tredje B-formerna, där läraren samtidigt undervisar två eller flera årsklasser. I andra B-formen bilda småskolestadiet och folkskolestadiet var sin läraravdelning, medan i tredje B-formen småskolestadiet och folkskolestadiet tillsammans bilda en läraravdelning. Utmärkande för sistnämnda skolform är vidare, att nybörjare intagas blott vartannat år, så att läraravdelningen kommer att omfatta ena året endast första, tredje, femte samt, där sådan förekommer, sjunde klassen och andra året endast andra, fjärde och sjätte klassen.

De halvtidsläsande folkskolorna omfatta tre huvudslag av skolformer, benämnda första, andra och tredje C-formerna. Av mindre folkskolor förekomma likaledes tre huvudslag, benämnda första, andra och tredje D-formerna. I skola av första C-formen bilda småskolestadiet och folkskolestadiet var sin läraravdelning, vardera läraravdelningen fördelad på två undervisningsavdelningar. I andra C-formen bilda småskolestadiet och folkskolestadiet tillsammans en läraravdelning, fördelad på två undervisningsavdelningar, den ena omfattande småskolestadiet och den andra folkskolestadiet. Tredje C-formen är organiserad på samma sätt som första C-formen, dock med den skillnaden att de två undervisningsavdelningarna undervisas på skilda stationer (flyttande folkskola). I den mindre folkskolan bilda samtliga årsklasser tillsammans en läraravdelning, utgörande antingen en undervisningsavdelning med heltidsläsning eller två undervisningsavdelningar med

halvtidsläsning (varannandags- eller periodläsning). Är den mindre folkskolan heltidsläsande och intagas nybörjare blott vartannat år, benämnes skolformen första D-formen. Mindre folkskolor med halvtidsläsning och med två undervisningsavdelningar, den ena omfattande småskolestadiet och den andra folkskolestadiet, benämnas andra D-formen. Med tredje D-formen betecknas mindre folkskola med halvtidsläsning och med två undervisningsavdelningar, vilka undervisas å skilda stationer (flyttande mindre folkskolor). I denna skolform intagas nybörjare blott vartannat år.

Fortsättningsskolan. Enligt 1918 års stadga för fortsättningsskolan är denna skolas uppgift att såsom *praktisk ungdomsskola* grundlägga och förbereda de ungas utbildning för deras levnadsyrke och befordra deras framtida medborgerliga duglighet, allt under det den syftar till att vidga deras allmänna bildning och främja deras sedliga utveckling.

Vid tillkomsten av 1918 års riksdagsbeslut om fortsättningsskolans omorganisation — vilket beslut innebar en genomgripande omgestaltning av den gamla fortsättningsskolan bland annat på så sätt, att dess undervisning gavs en mer praktisk läggning samt avpassades efter den från folkskolan avgående ungdomens åldersstadium ävensom att skolan blev obligatorisk, med skyldighet för skoldistrikten att inrätta och för lärjungarna att besöka skolan — betonades, att vid skolans reformerande yrkessynpunkten i främsta rummet borde tillgodoses i undervisningen. Samtidigt därmed framhölls emellertid, att förhållandena kunde göra det omöjligt, att undervisningen samlades kring något visst yrke. Då det kunde förväntas, att en fortsättningsskola av mera allmän läggning en tid framåt erhölle ganska stor utbredning, framhöll riksdagen den stora betydelsen av att även i sistnämnda form av fortsättningsskola undervisningen erhölle en så praktisk läggning som möjligt. Riksdagen fann det önskvärt, att undervisning i slöjd, trädgårdsskötsel och husligt arbete, i den mån så kunde ske, infördes i dessa skolor. Särskilt syntes det riksdagen vara lämpligt, att åt slöjden bereddes en mera fast plats i den allmänna fortsättningsskolans undervisning.

Rörande undervisningens allmänna läggning innehåller fortsättningsskolstadgan utförliga anvisningar och föreskrifter. Undervisningen skall så långt möjligt är utgå från det arbetsliv och den omgivning i övrigt, vari lärjungarna befinna sig. Den bör anknytas till lärjungarnas i folkskolan inhämtade kunskaper men bör icke onödigtvis uppehålla sig vid ett återtagande av sådant, som lärjungarna redan inhämtat. Vidare bör nödig begränsning iakttagas, så att tillräcklig tid vinnes för läroinnehållets grundliga genomarbetande och lärjungarna få tillfälle att tillägna sig säkra och bestämda kunskaper. I möjligaste mån skall arbetet i fortsättningsskolan söka att i fråga om både undervisning och uppfostran tillgodose det behov av självständighet och självverksamhet, som utmärker denna ålder. Arbetet inom skolan bör vidare hava till uppgift att verka uppfostrande på lärjungarnas ansvars- och gemensamhetskänsla och därigenom också främja deras sociala och sedliga utveckling.

Fortsättningsskolan särskiljes i två huvudformer: den *yrkesbestämda fortsättningsskolan,* där undervisningen samlar sig mera bestämt kring visst yrke eller viss grupp av yrken, och den *allmänna fortsättningsskolan,* där undervisningen erhåller en mera allmänt praktisk läggning. Till dessa båda huvudformer kommer den s. k. *ersättningsskolan,* avsedd för minderårig, som avgått från mindre folkskola och åt vilken, vare sig på grund av bristande förkunskaper eller av annan anledning, icke kan beredas tillfälle att deltaga i undervisningen i egentlig fortsättningsskola, ävensom sådan minderårig, som avgått från egentlig folkskola eller från mindre folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg enligt § 47 folkskolestadgan.

Fortsättningsskolans huvudämnen äro arbetskunskap, medborgarkunskap och modersmålet. De båda sistnämnda ämnena förekomma i alla fortsättningsskolor. I den allmänna fortsättningsskolan är ämnet arbetskunskap utbytt mot undervisning i naturkunnighet. I båda huvudformerna förekomma vidare, där förhållandena sådant medgiva, slöjd och trädgårdsskötsel samt gymnastikövningar.

Fortsättningsskolans kurs skall med vissa undantag omfatta minst 360 timmar, fördelade på två eller i särskilda undantagsfall tre årskurser. Är fortsättningsskolan inrättad på grundval av heltidsläsande sjuårig folkskola eller mindre folkskola, kan fortsättningsskolans kurs inskränkas till att omfatta endast en årskurs med minst 180 undervisningstimmar. Detsamma gäller, där fortsättningsskolan bygger på genomgången årskurs i folkskolans högre avdelning eller på genomgången obligatorisk åttonde årskurs vid halvtidsläsande folkskola. Vid fortsättningsskola, som grundar sig på halvtidsläsande sjuårig folkskola eller mindre folkskola slutligen, kan fortsättningsskolan inskränkas till endast en årskurs med minst 270 undervisningstimmar. Undervisningstiden kan, vare sig fortsättningsskolan är anordnad med en eller två årskurser, utsträckas intill sammanlagt 540 undervisningstimmar.

I fråga om lärotidernas anordning råda stora olikheter, då de särskilda skoldistrikten äga frihet att lämpa skolans arbetstider efter ortens förhållanden. Undervisningen kan pågå 30 timmar i veckan, och en årskurs kommer då att omfatta sex veckor. Undervisningen kan även ordnas på det sättet, att den utsträckes över en längre tid av läsåret, antingen så, att undervisningen pågår en dag i veckan eller fördelas med ett mindre timtal på två eller flera dagar i veckan. Även andra anordningar förekomma.

Består fortsättningsskolan av två eller tre årskurser, skall varje årskurs omfatta minst 120 timmar. Högst en årskurs av skolan kan förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan. Är fortsättningsskolan tvåårig, får dock andra årskursen ej begynna tidigare än ett år efter första årskursens början.

En så vittgående omläggning av fortsättningsskolan, som 1918 års reform innebar, kunde självfallet icke genomföras i ett slag. Redan från början bestämdes därför en viss övergångstid, före vars utgång fortsättningsskolan

enligt den nya organisationen skulle vara genomförd, varjämte Kungl. Maj:t erhöll rätt att för viss tid medgiva skoldistrikt befrielse från vad enligt fortsättningsskolstadgan eljest ålåge skoldistriktet. Den från början bestämda övergångstiden utsträcktes sedermera ytterligare.

2. De sakkunniga.

De sakkunniga lämna inledningsvis en orienterande redogörelse för tillkomsten av de nuvarande skolpliktsbestämmelserna samt för *folkskolans* organisation, dess utveckling och nuvarande tillstånd (sid. 9—32). Härav framgår, att vad som måhända mest karakteriserar folkskoleväsendets utveckling under de senaste årtiondena är inskränkningen av de svagare skolformernas förekomst och en stark tillväxt av antalet skolor av högrevärdig typ.

Den flyttande folkskolan förekommer numera ytterst sparsamt. Lärjungeantalet i de mindre folkskolorna har starkt nedgått. Dessa skolor hava sin huvudsakliga förekomst i de norrländska länen. Medan år 1910 ej mindre än 39.2 procent av hela lärjungeantalet undervisades i halvtidsläsande skolor och mindre folkskolor, uppgick motsvarande procenttal vid slutet av vårterminen 1933 till 7.7 procent. Utvecklingen från halvtidsläsning till heltidsläsning på landsbygden belyses genom följande sammanställning:

Procent barn i halvtidsläsande skolor å landsbygden.

Län	Åren			Län	Åren		
	1912	1922	1932		1912	1922	1932
Stockholms	12.7	2.9	0.2	Göteborgs och Bohus	73.7	65.3	51.1
Uppsala	12.1	2.0	1.1	Älvsborgs	83.7	68.0	50.0
Södermanlands	17.7	8.3	2.9	Skaraborgs	78.6	53.3	12.0
Östergötlands	66.6	45.4	10.6	Värmlands	78.5	36.6	10.1
Jönköpings	73.6	51.9	28.2	Örebro	16.4	3.6	0.7
Kronobergs	73.3	45.0	21.5	Västmanlands	15.3	2.5	0.2
Kalmar	71.9	32.2	3.3	Kopparbergs	16.8	2.0	0.4
Gotlands	5.8	4.2	0.0	Gävleborgs	56.5	29.9	13.6
Blekinge	39.1	6.8	0.7	Västernorrlands	57.9	35.1	13.8
Kristianstads	12.5	4.7	2.0	Jämtlands	50.5	24.7	6.6
Malmöhus	5.3	2.6	0.2	Västerbottens	63.8	42.9	10.7
Hallands	46.3	24.6	16.6	Norrbottens	36.2	14.1	1.3

Vid slutet av vårterminen 1933 undervisades mer än 86 procent av hela lärjungeantalet i skolor av A- samt första och andra B-formerna. I städerna voro A-skolorna förhärskande. På landsbygden åter voro de flesta skolorna av första och andra B-formerna, ehuru även här A-skolorna intogo en framskjuten plats. Vidstående tablå utvisar närmare lärjungeantalets fördelning å olika skolformer vid slutet av vårterminen 1933:

Skolformer	Hela riket	Landsbygden	Städer
A-, B 1- och B 2-former	572,822[1]	399,197	173,625
B 3-formen	15,737	15,629	108
Undantagsformer	74,139	74,099	40
Summa	**662,698**	**488,925**	**173,773**

[1] Häribland 4,990 i folkskolans högre avdelning.

Det svenska folkskoleväsendets nuvarande tillstånd framgår även av läraravdelningarnas fördelning på olika skolformer. Ur statistiken må här i detta hänseende anföras följande uppgifter, hänförande sig till vårterminen 1933. Hela antalet läraravdelningar utgjorde vid denna tidpunkt 28,225. Av dessa voro 24,933 läraravdelningar vid heltidsläsande folkskolor, 1,334 läraravdelningar vid halvtidsläsande folkskolor, 1,495 läraravdelningar vid heltidsläsande mindre folkskolor och 463 läraravdelningar vid halvtidsläsande mindre folkskolor. Av läraravdelningarna vid heltidsläsande folkskolor utgjorde ej mindre än 10,481 läraravdelningar vid skolor av A-formen. Antalet läraravdelningar vid skolor, tillhörande första och andra B-formerna, utgjorde 12,741. Antalet läraravdelningar i skolor av tredje B-formen, omfattande hela småskolestadiet och 4 eller 5 årsklasser av folkskolan, utgjorde 809. Vid de halvtidsläsande folkskolorna av första C-formen funnos 959 läraravdelningar och vid de halvtidsläsande folkskolorna av andra C-formen 332 läraravdelningar. Antalet läraravdelningar vid de halvtidsläsande mindre folkskolorna av andra D-formen slutligen utgjorde 265.

Vid bedömandet av folkskoleväsendets utveckling torde ett visst mått på den allmänna förbättringen av undervisningen även kunna erhållas av de siffror, som angiva medeltal lärjungar per läraravdelning. År 1901 kommo i genomsnitt för samtliga skolor 47 barn på varje lärare, år 1911 hade antalet nedgått till 39 och vid slutet av vårterminen 1933 utgjorde medeltalet lärjungar per läraravdelning i städerna 27.4 och på landsbygden 22.3.

Den årliga lärotiden för folkskolan utgör enligt folkskolestadgan minst åtta månader eller 34 $^1/_2$ veckor. Skoldistrikten äro emellertid oförhindrade att besluta en förlängning av lärotiden utöver åtta månader, och folkskolestadgan innehåller även en direkt anvisning om, att övertidsläsning bör förekomma vid de svagare skolformerna. Möjligheten att genom lärotidens förlängning förstärka undervisningen har också vunnit beaktande ej allenast vid sistnämnda skolformer utan även vid skolor av högrevärdig typ. De sakkunniga hava med stöd av uppgifter från folkskolinspektörerna sökt vinna en översikt över den omfattning, i vilken övertidsläsning förekommer.

Av dessa uppgifter framgår bland annat, att en utsträckning av lärotiden vidtagits i sammanlagt 156 skoldistrikt med tillhopa 148,449 dagar. Av denna övertidsläsning kommer dock största anparten (omkring 91 procent) på skolor i städerna, där den ökade undervisningstiden kommer de bättre

skolformerna till godo; blott en ringa del (omkring 9 procent) faller på landsbygdsskolorna. Endast i mindre utsträckning har alltså möjligheten att genom lärotidens förlängning förbättra undervisningen i de svaga skolformerna begagnats.

Enligt gällande skolpliktsbestämmelser ligger det i skoldistriktets hand att inom de av folkskolestadgan angivna gränserna närmare bestämma den tidpunkt, då skolgången skall taga sin början. Enligt den officiella statistiken redovisningsåret 1932—1933 började i det stora flertalet skoldistrikt, eller 2,382 av landets 2,463 skoldistrikt, skolgången det *kalenderår*, under vilket barnet fyller sju år. Endast i 49 skoldistrikt, därav två stadsdistrikt, var skolgången bestämd att taga sin början det *läsår*, under vilket barnet fyller sju år, och i återstående 32 distrikt började skolgången först det kalenderår, då barnet fyller åtta eller nio år. Bortsett från de skolor, där intagning av lärjungar sker vartannat år, upphör alltså barnens skolgång i folkskolan i regel vid sexåriga skolor det kalenderår, då barnet fyller tretton år, och vid sjuåriga skolor det kalenderår, då barnet fyller fjorton år.

Här må även lämnas några statistiska uppgifter angående de barn, som avgå från folkskolan. Av samtliga redovisningsåret 1932—1933 avgångna 109,253 lärjungar utgjorde gossarna 55,629 och flickorna 53,624. Omkring 85.5 procent av alla lärjungarna avgingo i enlighet med folkskolestadgans § 47, således efter genomgången fullständig lärokurs. Omkring 5.3 procent avgingo enligt folkskolestadgans § 48. Avgången enligt sistnämnda författningsrum har under årens lopp nedgått högst väsentligt; sålunda uppgick motsvarande procenttal för femårsperioden 1905—1909 till i medeltal 15.3 procent. Gynnsammast ställer sig utvecklingen i detta hänseende i fråga om flickorna, i det att av dessa endast 3.8 procent men av gossarna 6.8 procent avgingo enligt § 48. Procenttalet till andra läroanstalter före avslutad folkskolekurs avgångna barn företer en ökning, som är synnerligen starkt framträdande beträffande städerna. Medan redovisningsåret 1928—1929 av de i städerna avgångna 13.7 procent av gossarna och 14 procent av flickorna övergingo till andra läroanstalter, hade motsvarande procenttal redovisningsåret 1932—1933 stigit till ej mindre än respektive 22.5 procent och 22 procent. Vad landsbygden angår utgjorde redovisningsåret 1928—1929 procenttalen för till andra läroanstalter avgångna 2.2 procent för gossarna och 2.4 procent för flickorna, vilka procenttal redovisningsåret 1932—1933 undergått den förhållandevis ringa ökningen till respektive 2.7 procent och 2.5 procent.»

De olika skolformerna äro, såsom redan tidigare erinrats, dels sjuklassiga, dels ock sexklassiga. Medan de sjuåriga skolorna tidigare i vårt folkskoleväsen endast förekommo sparsamt, har — anföra de sakkunniga — undervisningens utsträckande till sju år under senare tid företett en ganska kraftig stegring. Med ledning av undervisningsstatistiken ävensom uppgifter, som i januari 1935 lämnats till de sakkunniga av folkskolinspektörerna,

TABELL I.

Antal skoldistrikt och skolor, där sjuårig skolplikt införts eller beslutats.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Län	Antal skoldistrikt	Skolformer									Summa skolor
		A	B 1	B 2	B 3	C 1	C 2	D 1	D 2	D 3	
Stockholms stad . .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Stockholms län . .	14	27	7	4	3	—	—	1	—	—	42
Uppsala » . .	4	3	—	—	—	—	1	—	—	—	4
Södermanlands län	4	4	1	2	—	—	—	—	—	—	7
Östergötlands län .	6	3	4	—	—	—	2	—	3	—	12
Jönköpings » .	13	2	—	—	—	7	8	—	3	—	20
Kronobergs » .	16	—	1	—	—	4	22	—	12	—	39
Kalmar » .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gotlands » .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge » .	6	4	10	2	1	—	—	—	—	—	17
Kristianstads » .	92	22	91	65	7	—	6	1	2	—	194
Malmöhus » .	199	19	148	171	21	—	—	5	—	—	364
Hallands » .	6	2	2	1	—	1	—	—	—	—	6
Göteborgs o. Bohus l.	55	4	6	6	—	97	14	—	48	1	176
Älvsborgs län . . .	83	3	12	15	—	71	34	—	15	—	150
Skaraborgs » . . .	6	3	—	—	—	2	3	—	1	—	9
Värmlands » . . .	25	4	6	9	3	7	31	—	17	—	77
Örebro » . . .	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Västmanlands län .	3	3	1	4	—	—	—	—	—	—	8
Kopparbergs » .	6	4	2	7	1	—	1	—	—	—	15
Gävleborgs » .	21	2	3	2	—	10	11	—	27	13	68
Västernorrlands län	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Jämtlands län . . .	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Västerbottens län .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Norrbottens » .	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Summa	**569**	**115**	**298**	**289**	**36**	**199**	**133**	**7**	**128**	**14**	**1,219**

Anm. 1. Tabellen avser förhållandena i början av år 1935.

2. Samtliga A-skolor i stad beräknas såsom *en* skola.

3. Småskolestadiet i allmänhet treårigt vid de halvtidsläsande sjuåriga skolorna. Vid ett mindretal skolor av B-form undervisas tre årsklasser i småskolan.

TABELL II.

Antal lärjungar i skolor med sjuårig skolplikt.
Hela riket.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Län	Antal skoldistrikt	Skolformer									Summa
		A	B 1	B 2	B 3	C 1	C 2	D 1	D 2	D 3	
Stockholms stad .	1	29,674	—	—	—	—	—	—	—	—	29,674
Stockholms län .	14	8,757	620	367	42	—	—	9	—	—	9,795
Uppsala » .	4	2,500	—	—	—	—	42	—	—	—	2,542
Södermanlands l.	4	4,614	88	106	—	—	—	—	—	—	4,808
Östergötlands län	6	7,888	298	—	—	—	58	—	74	—	8,318
Jönköpings »	13	3,626	—	—	—	335	293	—	40	—	4,294
Kronobergs »	16	—	74	—	—	306	650	—	294	—	1,324
Kalmar »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gotlands »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge »	6	4,251	980	107	24	—	—	—	—	—	5,362
Kristianstads »	92	6,259	7,749	3,174	150	—	210	19	67	—	17,628
Malmöhus »	199	24,541	12,807	7,475	447	—	—	83	—	—	45,353
Hallands »	6	3,177	207	53	—	98	—	—	—	—	3,535
Göteb. o. Bohus l.	55	22,180	559	255	—	6,930	498	—	1,090	5	31,517
Älvsborgs län	83	4,780	1,010	493	—	4,338	1,133	—	259	—	12,013
Skaraborgs »	6	1,419	—	—	—	125	94	—	18	—	1,656
Värmlands »	25	1,060	224	190	27	486	800	—	250	—	3,037
Örebro »	2	2,970	—	—	—	—	—	—	—	—	2,970
Västmanlands »	3	3,728	68	169	—	—	—	—	—	—	3,965
Kopparbergs »	6	1,315	113	245	19	—	17	—	—	—	1,709
Gävleborgs »	21	4,436	134	109	—	655	334	—	772	263	6,703
Västernorrlands l.	2	—	93	38	—	—	—	—	—	—	131
Jämtlands län	2	—	144	—	—	—	—	—	—	—	144
Västerbottens »	1	678	—	—	—	—	—	—	—	—	678
Norrbottens »	2	3,087	—	—	—	—	—	—	—	—	3,087
Summa	**569**	**140,940**	**25,168**	**12,781**	**709**	**13,273**	**4,129**	**111**	**2,864**	**268**	**200,243**

Anm. Skolornas lärjungeantal enligt undervisningsstatistiken 1933—1934.

hava de sakkunniga gjort en sammanställning rörande förekomsten av sjuåriga skolor. Resultatet av denna undersökning meddelas i vidstående tabeller I—IV.

Från vårterminen 1920 till vårterminen 1933 hade alltså antalet skoldistrikt med heltidsläsande sjuåriga folkskolor, omfattande fem klasser å det egentliga folkskolestadiet, ökats från 76 till 348. I januari 1935 var sju-

TABELL III.

Antal lärjungar i skolor med sjuårig skolplikt.
Landsbygd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Län	Antal skol-distrikt	Skolformer									Summa
		A	B 1	B 2	B 3	C 1	C 2	D 1	D 2	D 3	
Stockholms län	11	6,459	620	367	42	—	—	9	—	—	7,497
Uppsala »	2	187	—	—	—	—	42	—	—	—	229
Södermanlands »	1	426	—	—	—	—	—	—	—	—	426
Östergötlands »	3	—	—	—	—	—	58	—	74	—	132
Jönköpings »	11	—	—	—	—	335	293	—	40	—	668
Kronobergs »	16	—	74	—	—	306	650	—	294	—	1,324
Kalmar »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gotlands »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge »	2	—	980	107	24	—	—	—	—	—	1,111
Kristianstads »	88	3,873	7,749	3,174	150	—	210	19	67	—	15,242
Malmöhus »	193	3,004	12,807	7,475	447	—	—	83	—	—	23,816
Hallands »	4	—	207	53	—	98	—	—	—	—	358
Göteb. o. Bohus »	53	578	433	224	—	6,930	498	—	1,090	5	9,758
Älvsborgs »	81	490	791	436	—	4,338	1,133	—	259	—	7,447
Skaraborgs »	4	224	—	—	—	125	94	—	18	—	461
Värmlands »	24	596	224	190	27	486	800	—	250	—	2,573
Örebro »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västmanlands »	1	360	—	113	—	—	—	—	—	—	473
Kopparbergs »	4	400	113	245	19	—	17	—	—	—	794
Gävleborgs »	19	—	134	109	—	655	334	—	772	263	2,267
Västernorrlands l.	2	—	93	38	—	—	—	—	—	—	131
Jämtlands län	2	—	144	—	—	—	—	—	—	—	144
Västerbottens »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrbottens »	1	1,843	—	—	—	—	—	—	—	—	1,843
Summa	**522**	**18,440**	**24,369**	**12,531**	**709**	**13,273**	**4,129**	**111**	**2,864**	**268**	**76,694**

Anm. Skolornas lärjungeantal enligt undervisningsstatistiken 1933—1934.

årig skolplikt, i heltids- eller halvtidsläsande skola, införd eller beslutad i 569 skoldistrikt, därav 522 på landsbygden och 47 i städer. I 435 av dessa distrikt hade samtliga folkskolor sju årsklasser, medan i 134 distrikt endast vissa skolor voro sjuåriga. Antalet sjuåriga skolor med heltidsläsning utgjorde 745. Därvid hava emellertid A-skolorna för varje stad räknats som blott en skola. Antalet sjuåriga skolor med halvtidsläsning utgjorde 474.

TABELL IV.

Antal lärjungar i skolor med sjuårig skolplikt.
Städer.

1	2	3	4	5	6
Län	Antal skol-distrikt	Skolformer			Summa
		A 1	B 1	B 2	
Stockholms stad	1	29,674	—	—	**29,674**
Stockholms län	3	2,298	—	—	**2,298**
Uppsala »	2	2,313	—	—	**2,313**
Södermanlands »	3	4,188	88	106	**4,382**
Östergötlands »	3	7,888	298	—	**8,186**
Jönköpings »	2	3,626	—	—	**3,626**
Kronobergs »	—	—	—	—	—
Kalmar »	—	—	—	—	—
Gotlands »	—	—	—	—	—
Blekinge »	4	4,251	—	—	**4,251**
Kristianstads »	4	2,386	—	—	**2,386**
Malmöhus »	6	21,537	—	—	**21,537**
Hallands »	2	3,177	—	—	**3,177**
Göteborgs och Bohus län	2	21,602	126	31	**21,759**
Älvsborgs län . . .	2	4,290	219	57	**4,566**
Skaraborgs » . . .	2	1,195	—	—	**1,195**
Värmlands » . . .	1	464	—	—	**464**
Örebro » . . .	2	2,970	—	—	**2,970**
Västmanlands » . . .	2	3,368	68	56	**3,492**
Kopparbergs » . . .	2	915	—	—	**915**
Gävleborgs » . . .	2	4,436	—	—	**4,436**
Västernorrlands » . . .	—	—	—	—	—
Jämtlands » . . .	—	—	—	—	—
Västerbottens » . . .	1	678	—	—	**678**
Norrbottens » . . .	1	1,244	—	—	**1,244**
Summa	**47**	**122,500**	**799**	**250**	**123,549**

Anm. Skolornas lärjungeantal enligt undervisningsstatistiken 1933—1934.

Antalet lärjungar i skolor med införd eller till införande beslutad sjuårig skolplikt utgjorde vid slutet av vårterminen 1934 200,243, därav 123,549 i skolor, tillhörande städer, och 76,694 i landsbygdsskolor. Omkring 72 procent av städernas folkskolebarn tillhörde sjuåriga folkskolor. Av landsbygdens barn däremot undervisades endast omkring 16 procent i sjuåriga sko-

lor. På landsbygden var den sjuåriga skolan starkast företrädd i Malmöhus, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Stockholms och Älvsborgs län. Medan i Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län den sjuåriga skolan huvudsakligen förekom vid skolor, tillhörande undantagsformerna, var den i de övriga nämnda länen att till övervägande delen finna vid skolor, tillhörande A- samt första och andra B-formerna.

De sakkunniga lämna vidare en överblick över *fortsättningsskolans* organisation, utveckling och nuvarande tillstånd (sid. 32—44).

Redovisningsåret 1919—1920 funnos dylika fortsättningsskolor i 304 av landets dåvarande samtliga 2,436 skoldistrikt. Tio år senare eller redovisningsåret 1929—1930 hade reformen genomförts i 2,452 av landets 2,463 skoldistrikt. Numera torde den nya organisationen vara införd i hela landet.

Antalet fortsättningsskolavdelningar utgjorde redovisningsåret 1927—1928 9,456, redovisningsåret 1929—1930 hade antalet vuxit till 10,524 och redovisningsåret 1931—1932 till 10,897. Vid utgången av redovisningsåret 1932—1933 hade däremot antalet nedgått till 10,826. Den fortgående stegringen hade alltså vid sistnämnda tidpunkt avbrutits. En likartad bild av utvecklingen erhåller man vid betraktandet av de för samma redovisningsår tillgängliga uppgifterna rörande lärjungeantalet. Detta uppvisar för motsvarande år följande siffror: 139,016, 150,631, 147,641 och 143,974. En minskning i lärjungeantalet hade alltså inträtt redan 1931—1932.

I anslutning härtill anföra de sakkunniga:

Av här antydda förhållanden låge ju nära till hands att draga den slutsatsen, att fortsättningsskolan vore stadd i tillbakagång. Förklaringen till minskningen av antalet lärjungar och undervisningsavdelningarna är dock att söka i andra orsaker. Den sedan åtskilliga år tillbaka i vårt land förefintliga nedgången i det totala barnantalet har sålunda under senare år börjat göra sig märkbar även i fortsättningsskolan. Härtill kommer, att antalet av de barn, som från folkskolan övergå till högre undervisningsanstalter och följaktligen aldrig komma att bevista fortsättningsskolan, visar en fortgående stegring. På fortsättningsskolans område hava vidare på senare år vidtagits åtgärder i syfte att åstadkomma större koncentration av undervisningen, vilka i sin mån bidragit till nedgången i antalet undervisningsavdelningar. Slutligen må framhållas, att, då skoldistrikten i samband med införandet av ett sjunde folkskoleår allmänt begagnat sig av möjligheten att inskränka undervisningen i fortsättningsskolan till en årskurs, såväl barnantalet som undervisningsavdelningarna i fortsättningsskolan därigenom reducerats.

Av de statistiska uppgifterna framgår, att den yrkesbestämda fortsättningsskolan utvecklats starkt och omfattar i det närmaste samma lärjungeantal som den allmänna fortsättningsskolan. Redovisningsåret 1932—1933 uppgick antalet undervisningsavdelningar i allmänna fortsättningsskolor till 5,758 med 76,875 lärjungar och i yrkesbestämda skolor till 5,068 med 67,099 lärjungar.

Den allmänna fortsättningsskolan har sin största utbredning på lands-

TABELL V.

Yrkesbestämda fortsättningsskolor 1927—1928.

1	2	3	4	5
Arbetskunskapens art	Antal avdelningar	Antal lärjungar		
		gossar	flickor	Summa
Landsbygd:				
Jordbruk med binäringar	842	7,678	4,058	**11,736**
Bergsbruk och järnhantering	72	1,026	2	**1,028**
Metallindustri och metallslöjd	3	71	—	**71**
Trämasse- och pappersindustri	29	448	15	**463**
Fiske och sjöfart	29	412	5	**417**
Handel	42	479	85	**564**
Snickeri och träindustri	52	564	41	**605**
Skomakeri	8	92	—	**92**
Kvinnligt beklädnadsyrke	6	—	71	**71**
Husligt arbete	1,268	—	16,200	**16,200**
Övriga	6	84	2	**86**
Summa	**2,357**	**10,854**	**20,479**	**31,333**
Städer:				
Jordbruk med binäringar	11	110	46	**156**
Bergsbruk och järnhantering	84	1,745	—	**1,745**
Metallindustri	8	148	—	**148**
Elektro-teknisk industri	34	718	—	**718**
Handel	143	2,409	391	**2,800**
Snickeri och träindustri	80	1,608	—	**1,608**
Kvinnligt beklädnadsyrke	34	—	624	**624**
Husligt arbete	535	—	9,501	**9,501**
Övriga	3	44	6	**50**
Summa	**932**	**6,782**	**10,568**	**17,350**
Hela riket:				
Yrkesbestämda	**3,289**	**17,636**	**31,047**	**48,683**
Allmänna och yrkesbestämda	**9,456**	**69,879**	**69,137**	**139,016**

Tabell VI.

Yrkesbestämda fortsättningsskolor 1932—1933.

1	2	3	4	5
Arbetskunskapens art	Antal avdelningar	Antal lärjungar		
		gossar	flickor	Summa
Landsbygd:				
Jordbruk med binäringar	1,155	10,795	3,526	**14,321**
Bergsbruk och järnhantering	79	1,039	—	**1,039**
Metallindustri och metallslöjd	8	136	—	**136**
Trämasse- och pappersindustri	46	669	8	**677**
Fiske och sjöfart	37	452	3	**455**
Handel	69	774	140	**914**
Snickeri och träindustri	258	2,593	—	**2,593**
Skomakeri	58	608	—	**608**
Kvinnligt beklädnadsyrke	18	—	270	**270**
Husligt arbete	2,263	1	29,503	**29,504**
Övriga	7	71	—	**71**
Summa	**3,998**	**17,138**	**33,450**	**50,588**
Städer:				
Jordbruk med binäringar	8	65	15	**80**
Bergsbruk och järnhantering	95	1,657	—	**1,657**
Metallindustri	11	161	—	**161**
Trämasseindustri	4	73	—	**73**
Elektro-teknisk industri	39	798	—	**798**
Handel	136	2,179	389	**2,568**
Snickeri och träindustri	124	2,113	—	**2,113**
Kvinnligt beklädnadsyrke	30	—	436	**436**
Husligt arbete	620	103	8,480	**8,583**
Övriga	3	38	4	**42**
Summa	**1,070**	**7,187**	**9,324**	**16,511**
Hela riket:				
Yrkesbestämda	**5,068**	**24,325**	**42,774**	**67,099**
Allmänna och yrkesbestämda	**10,826**	**72,928**	**71,046**	**143,974**

bygden. Av dess totala antal undervisningsavdelningar funnos sålunda ej mindre än 5,493 på landsbygden med ett sammanlagt lärjungeantal av 72,321. Anledningen till denna skolforms stora spridning på landsbygden får givetvis sökas i svårigheten, för att ej säga omöjligheten på många orter att samla undervisningen kring något bestämt yrke. Många gånger torde ej heller lämpliga lärarkrafter för yrkesbetonad undervisning stå till buds.

För vinnande av översikt över den yrkesbestämda fortsättningsskolans förekomst och utveckling hava de sakkunniga sammanställt några statistiska uppgifter rörande de yrkesbestämda fortsättningsskolornas antal, lärjungeantal och fördelning på olika typer redovisningsåren 1927—1928 och 1932—1933, vilka återfinnas i omstående tabeller V—VI.

Som av tabellerna framgår, finnas även bland de yrkesbestämda fortsättningsskolorna skoltyper, som till sin majoritet äro förlagda till landsbygden, nämligen skolor med undervisning i jordbruk med binäringar samt skolor med undervisning i husligt arbete. Vad landsbygden beträffar, utvisar det stora flertalet skoltyper en ökning såväl i avseende å antalet undervisningsavdelningar som lärjungeantal. Särskilt kraftig är denna utveckling i fråga om undervisningen i husligt arbete, som under tidsperioden ökat från 1,268 till 2,263 avdelningar med ett från 16,200 till 29,504 ökat lärjungeantal. En betydande ökning är även att konstatera beträffande undervisningen i jordbruk samt i snickeri. Liksom på landsbygden är även i städerna fortsättningsskolan med undervisning i husligt arbete i majoritet. Trots en ökning i antalet undervisningsavdelningar har dock lärjungeantalet något minskats. I övrigt utvisa i städerna de särskilda skoltyperna med undantag för undervisningen i snickeri ett stillastående eller en minskning såväl vad undervisningsavdelningar som lärjungeantal beträffar. Givetvis har den i städerna allt allmännare anordningen med fortsättningsskolan som ettårig överbyggnad på sjuårig folkskola varit en starkt bidragande orsak till minskningen av lärjungeantalet.

Med hänsyn till det av 1918 års riksdag gjorda uttalandet, att inom varje skoldistrikt tillfälle på ett eller annat sätt borde beredas den kvinnliga ungdomen att erhålla undervisning i husligt arbete, hava de sakkunniga sökt att med uppgifter, hämtade ur undervisningsstatistiken, vinna en mera detaljerad översikt över denna undervisnings utbredning.

Undersökningen avser dels förekomsten av undervisning i husligt arbete i fortsättningsskolor inom de olika skoldistrikten redovisningsåren 1927—1928 och 1932—1933, dels ock denna undervisnings fördelning å landsbygd och städer inom de olika länen.

Undersökningen utvisar, att antalet skoldistrikt med undervisning i husligt arbete i fortsättningsskolan under den ifrågavarande tidsperioden ökat med 76.8 procent. Vid periodens slut återstodo likväl 1,468 skoldistrikt, som saknade sådan undervisning. Visserligen måste man härvid taga i beräkning, att dylik undervisning i viss utsträckning även meddelas i folk-

skolan. Kvar står emellertid, att denna undervisning ännu icke på långt när vunnit den utveckling, som 1918 års riksdag åsyftade med sitt uttalande. De gjorda sammanställningarna utvisa dock, att den i städerna allmänt genomförts och å landsbygden omfattats med stigande intresse.

Vad undervisningen i ersättningsskolorna beträffar, utgjorde antalet undervisningsavdelningar i dessa redovisningsåret 1929—1930 800, fördelade med 609 på landsbygden och 191 i städerna. Motsvarande siffror för redovisningsåret 1932—1933 utgjorde respektive 627, 468 och 159.

Lärjungeantalet i ersättningsskolorna uppgick redovisningsåret 1929—1930 till 10,469 och redovisningsåret 1932—1933 till 9,982, av vilka 4,250 undervisades gemensamt med lärjungar i folk- eller fortsättningsskolor och övriga i fristående ersättningsskolor.

Undervisningen i fortsättningsskolan och ersättningsskolan bestrides till största delen av folkskolans lärare. Antalet lärare uppgick redovisningsåret 1932—1933 till 11,120, och av dessa undervisade sammanlagt 9,543 i både folk- och fortsättningsskola. 178 lärare vid folkskola åtnjöto tjänstledighet å sin tjänst vid folkskolan och hade full tjänstgöring i fortsättningsskola. 1,399 lärare i fortsättningsskola innehade ej anställning vid folkskola. I sistnämnda siffra ingick ett betydande antal lärarinnor i hushållsgöromål.

Beträffande frågan om en allmän utökning av folkskolans lärotid med ett sjunde skolår är önskvärd och möjlig framhålla de sakkunniga inledningsvis, att tiden efter genomförandet av den obligatoriska folkskolan, vilket skedde under 1800-talets fjärde årtionde, icke haft att i fråga om skolpliktslagstiftningen uppvisa några, kvantitativt sett, mera genomgripande förändringar, även om hänsyn toges till fortsättningsskolan, utan fastmera i själva verket karakteriserades av ett stillastående. Under berörda tid hade krafterna i stället inriktats på att inom den av skolpliktsbestämmelserna givna ramen bygga upp en sådan yttre och inre organisation av skolan, som gjorde denna efter rådande förhållanden så funktionsduglig som möjligt. Men detta vore icke tillfyllestgörande. Den väsentligaste bristen hos folkskolan låge däri, att skoltiden vore för kort. I fråga om längden av den tid, som lärjungarna vore underkastade skolans inflytande, hade enligt de sakkunnigas mening en önskvärd anpassning efter samhällsförhållandenas omgestaltning icke skett.

Det vore icke så, att de sakkunniga ansåge någon genomgripande förändring beträffande folkskolans bildningsmål påkallad, och att med hänsyn härtill en förlängning av skoltiden erfordrades. Detta bildningsmål, sådant det komme till uttryck i 1919 års undervisningsplan, syntes de sakkunniga i det stora hela väl motsvara de krav, som i vår tid borde uppställas på den elementära medborgarskolan.

Men om det skulle bliva möjligt att utan alltför forcerad arbetstakt meddela de kunskaper och färdigheter, nämnda undervisningsplan angåve, och

framför allt att meddela dem på ett sådant sätt, att vad lärjungarna i skolan inhämtat i sina väsentligaste delar ägde bestånd efter deras utträde i det praktiska livet och där kunde av dem i olika levnadsställningar på bästa sätt tillgodogöras, då måste skolan rå om lärjungarna under längre tid, än vad den sexåriga kursen lämnade möjlighet till. Detta gällde folkskolan i gemen, oavsett skoltypen, men givetvis i särskilt hög grad de landsbygdsskolor, där läraren hade att undervisa flera klasser samtidigt eller där halvtidsläsning ännu på åtskilliga håll vore rådande.

Ej endast för dem, som vore verksamma på skolans arbetsfält, utan även för dem, som vore sysselsatta inom skilda praktiska verksamhetsområden i samhället, hade erfarenheterna givit vid handen, att av de kunskaper och färdigheter, som en gång i skolan inhämtats, snart nog mycket gått förlorat hos skolans forna lärjungar. Så mycket betänkligare vore detta, som det nutida samhällslivet ställde långt större krav på den enskilde medborgaren, än vad som för några årtionden sedan var fallet.

Strävandena att nå ett mera varaktigt resultat av undervisningen hade alltmer inriktats på en utsträckning av den nuvarande lärotiden i folkskolan. För skolans män hade det länge stått klart, att en skoltid av sex år måste anses för knapp för att lämna möjlighet till en sådan anordning av undervisningen i folkskolan, att de därstädes inhämtade kunskaperna skulle äga varaktighet, även sedan lärjungarna trätt ut i livet. Med den ännu allmännast förekommande skoltiden på sex år, därav de två första åren måste ägnas åt inhämtande av de allra första grunderna i läsning, räkning och skrivning, vore det icke möjligt att så inlära huvudmomenten av kunskapsstoffet, att så klargöra saksammanhangen, att så uppöva tankeförmågan och så träna barnens färdigheter, att dessa sedermera i sin verksamhet på ett nöjaktigt sätt behärskade de hjälpmedel för ett ordnat samfundsliv, skolan velat sätta i deras händer.

Läsning, räkning och skrivning torde få betraktas såsom de för lärjungarna ur praktisk synpunkt allra viktigaste av folkskolans ämnen. God färdighet i dessa ämnen ernåddes dock icke utan mycken och långvarig övning. Just själva träningsmomentet i undervisningen spelade här en särskilt viktig roll. Den tid, som vore anslagen åt övriga ämnen inom folkskolans lärokurs, vore så knappt tillmätt, att några mera väsentliga rubbningar därav icke torde kunna företagas, utan att folkskolans allmänna bildningsuppgift därigenom äventyrades. Den förstärkning av undervisningen i folkskolans viktigaste färdighetsämnen, som enligt de sakkunnigas mening vore behövlig, torde icke kunna vinnas annorlunda än genom en utsträckning av lärotidens längd.

Stundom hörde man den meningen uttalas, att vårt folkskoleväsen intoge en plats i främsta ledet i jämförelse med andra länders folkundervisning. I Danmark och Norge vore den obligatoriska folkskolan sjuårig. I såväl Tyskland som Österrike hade skoltiden utsträckts till åtta år. I Frankrike och Holland omfattade den sju år. I Storbritannien sträckte sig skolåldern från fyllda fem till fjorton år. Skolgången skulle under alla omständigheter taga sin början senast vid sju år och minimiåldern för avgång från folkskolan vore fjorton år. I Schweiz vore folkskolan i flertalet kantoner nioårig och i övriga åtta- eller sjuårig. Förslag om ytterligare utsträckning av skoltiden hade under de senaste åren framkommit bland annat i Danmark, England och Tyskland. Som en sammanfattning kunde sägas, att folkskolekursen i de främmande länder, som tillhörde den västerländska

kulturkretsen, numera i allmänhet icke understege sju år och i åtskilliga fall vore väsentligt längre, åtta eller nio år. Även i dessa länder kunde svaga skolformer föranleda en avkortning av den årliga undervisningstiden för vissa barn. Men i flertalet av länderna vore jämväl den årliga lästiden i allmänhet längre än hos oss.

Självfallet kunde icke den omständigheten, att skoltiden i andra länder vore längre än i vårt land, åberopas som ett avgörande skäl för en utsträckning av vår folkskolas lärokurs, och det låge alltid en fara i att vid reformer på skolans område alltför mycket bygga på utländska förebilder. Då det gällde att råda bot för bristerna i vårt folkskoleväsende, vore det dock icke utan betydelse, att därvid beaktades utvecklingen i andra länder och främst då i dem, med vilka vårt land stode i närmare förbindelser. Obestridligt torde vara, att ett påtagligt samband förefunnes mellan ett folks allmänna kulturståndpunkt och folkskoleväsendets utvecklingsnivå. Det vore icke förenligt med vårt lands intressen och dess ställning som kulturnation, om vårt folkskoleväsen med avseende på en så viktig förutsättning för en effektiv undervisning, som skoltidens längd utgjorde, intoge en avsevärt svagare ställning än flertalet övriga länders.

Folkundervisningskommittén betonade i sitt år 1914 avgivna betänkande rörande folkskolan starkt önskvärdheten av en utsträckning av skoltiden. Redan vid tiden för framläggandet av denna kommittés förslag rörande skolväsendet, omfattades en allmän utsträckning av skolplikten till sjuårig lärokurs med starkt intresse. Om redan vid denna tidpunkt starka skäl kunde anses föreligga för en utökning av skoltiden, måste med den nutida stegringen i intensitet på samhällslivets olika områden kraven på förlängd skoltid framträda med desto större styrka. Vår folkskola hade dock under nära ett sekel bibehållits oförändrad vid sex år. Under denna tid hade kunskapsstoffet alltjämt ökats och kraven på den enskilde medborgarens insikter och kunnighet stegrats i mycket hög grad.

De senaste årtiondena kännetecknades otvivelaktigt av en starkare utveckling på skilda områden än någon tidigare period. Tekniska rön och uppfinningar hade i mycket omgestaltat formerna för vårt liv. Den alltmer fullkomnade maskintekniken hade tagits i anspråk inom alla grenar av vårt näringsliv. Omvälvningen på samfärdsmedlens område, som reducerat avstånden, hade brutit såväl bygdeisoleringen inom landet som Sveriges tidigare avskildhet i förhållande till främmande länder, och vårt land hade gjorts mera delaktigt i det internationella utbytet på den andliga och materiella kulturens olika områden. Skulle folkskolan kunna fylla sin uppgift att utgöra en förberedelse för medborgarens verksamhet i livet, måste den lära det uppväxande släktet att i någon mån förstå den värld, i vilken det levde, den måste förklara och giva de olika företeelserna sammanhang. Därmed följde med nödvändighet nytt innehåll åt undervisningen, nya uppgifter för skolan, men därmed också ett oavvisligt behov av ökad tid för undervisningen.

Genomgripande vore de förändringar, som vårt näringsliv undergått. Allt fortfarande torde väl jordbruket få betraktas som modernäringen i vårt land, men med industriens snabba och kraftiga utveckling hade dock jordbruket kommit att sysselsätta en jämförelsevis mindre del av befolkningen än tidigare, och dess relativa betydelse inom folkhushållet vore ej längre densamma. Även inom jordbruksnäringen själv hade stora förändringar inträtt. Ännu för några årtionden sedan hade jordbruket befunnit sig på

familjehushållningens stadium. Jordbrukaren och hans familj kunde vid denna tid betecknas som en produktions- och konsumtionsenhet. I jordbrukarens hem hade producerats ej blott livsmedlen. Även det mesta av vad familjen behövde av kläder, redskap och övriga förnödenheter hade framställts av familjens medlemmar av råvaror, som vunnits på den egna jorden. Helt annorlunda ställde sig förhållandena nu. Trots minskningen i den jordbrukande befolkningens antal utvisade jordens avkastning i våra dagar en betydande ökning. Lantbruket bedreves numera efter metoder, som byggde ej blott på nedärvd erfarenhet utan även på den vetenskapliga forskningens rön. Driften hade rationaliserats. En förbättrad arbetsteknik, möjliggjord genom den utvecklade industrien, hade givit jordbruket en mängd maskinella hjälpmedel, tack vare vilka det varit möjligt att trots minskad tillgång till arbetskraft av jordbruket vinna ökad valuta. Denna utveckling hade ej endast kommit de större jordbruken till godo. Ett utvecklat föreningsväsen hade möjliggjort, att även de mindre jordbruken beretts tillfälle att anskaffa de förbättrade maskiner och redskap av olika slag, som ställts till jordbrukets tjänst. Jordbrukets produkter inginge i det allmänna varuutbytet, och avsättningen vore beroende av förhållandena på den allmänna marknaden. Med jordbruksnäringens stigande utveckling hade kraven på jordbrukaren ökats. Han måste följa framstegen inom sin egen näring, och han måste äga förmåga att kalkylera och göra beräkningar, han borde vidare kunna bedöma det allmänna marknadsläget och han borde äga de förutsättningar, som vore nödiga för att driva handel och köpenskap. En förutsättning för att jordbruksnäringens utövare skulle kunna nöjaktigt fylla dessa fordringar vore dock, att ökade krav ställdes på undervisningen i folkskolan, som väl för de flesta jordbrukare komme att utgöra det väsentliga bildningsunderlaget. Ej minst gällde detta beträffande skolans möjligheter att meddela säker färdighet i läsning, räkning och skrivning.

Medan den i jordbruksnäringen sysselsatta andelen av befolkningen minskades, funne en allt större del av densamma sin utkomst inom industri, handel och samfärdsel. Ett kännetecknande drag för vår tid vore en allt längre gående specialisering inom produktionen på olika områden. Till följd av utvecklingen inom andra länder hade inom olika produktionsområden konkurrensen skärpts till det yttersta. Arbetsintensiteten och arbetstempot hade i hög grad uppdrivits. Strävandena att i den hårda konkurrensen vidmakthålla och öka avsättningen av producerade varor krävde i vår tid en allt större anspänning av den enskildes krafter. Ett lands, och i all synnerhet ett litet lands, ekonomiska ställning vore nu och för visso även i framtiden i sista hand beroende av de enskilda medborgarnas vakenhet, kunnighet och duglighet. Framför allt ägde detta tillämpning i fråga om ett land, vilket såsom vårt måste inrikta sig på kvalitetsproduktion för att kunna hävda sig på världsmarknaden. En viktig betingelse för vårt folks ekonomiska välfärd vore, att den ungdom, för vilken genomgången kurs i de obligatoriska folkundervisningsanstalterna utgjorde det huvudsakliga bildningsunderlaget, bereddes en så god undervisning som möjligt, innan den ginge att taga sin andel i arbets- och samhällslivet.

Ej mindre genomgripande vore de förändringar, som genomförts inom statslivet under tiden från folkskolans tillkomst till våra dagar. Det svenska samhället hade sedan gammalt vilat på rättens grundval, och det skänkte sina medborgare en frihet, som förpliktade: frihet under ansvar.

Ett sådant samhällsskick krävde med nödvändighet för sitt lyckosamma upprätthållande en god allmän folkbildning. Detta hade varit en ledande tanke, redan när den lagstadgade folkskolan tillkommit. Sedan den tiden hade utvecklingen gått hän mot en allt starkare demokratisering av såväl det kommunala som det statliga styrelsesättet. Genom den allmänna rösträtten hade varje till viss ålder kommen man och kvinna, oberoende av levnadsställning, möjlighet att öva inflytande på samhällets angelägenheter. Det måste därför i våra dagar ställas väsentligt ökade krav på den medborgerliga bildning, folkskolan skulle meddela, krav på ökade insikter, förmåga av självständigt bedömande, känsla av ansvar för det allmänna och av samhörighet. Demokratiens problem bleve på detta sätt i yttersta hand en fråga om folkupplysning och folkuppfostran.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas, anföra de sakkunniga, att utvecklingen på det ekonomiska, sociala och samhälleliga livets skilda områden gjorde det i våra dagar oerhört mycket svårare för den unge att finna sig tillrätta i samhället än under gångna tider. Den anpassning för livet, folkskolan vore avsedd att skänka, måste med nödvändighet kräva längre tid, än vad som för nära ett århundrade sedan kunde anses tillfyllest. Den korta undervisningstid, den sexåriga folkskolan erbjöde, i förening med den alltför låga avgångsåldern försvagade folkskolans möjligheter att skänka den intellektuella och moraliska fostran, som vore dess uppgift som den grundläggande barndomsskolan.

Den pedagogiska erfarenheten hade givit mångfaldiga och otvetydiga vittnesbörd om behovet av en förlängd skoltid i folkskolan. Lärokursens fördelning på sex skolår medförde ämnesträngsel och överbelastning, som starkast gjorde sig gällande under de sista skolåren. Tiden medgåve icke en grundligare bearbetning och ett säkert tillägnande av lärokursen, vilket försvagade folkskolans arbetsresultat. Detta missförhållande, som ofta diskuterats vid lärarsammankomster och i facklitteraturen, hade vunnit bekräftelse bland annat genom olika undersökningar, som företagits i syfte att utröna, i vilken mån svensk ungdom bevarat de i skolan inhämtade kunskaperna och färdigheterna. Att, såsom dessa undersökningar visat, vissa minneskunskaper, som ej odlats efter skoltidens slut, inom kort förflyktigade, vore ett förhållande, som ej enbart kunde konstateras i fråga om folkskolans lärjungar, och torde ej böra tillmätas alltför stor vikt. Allvarligare vore det emellertid, att färdigheten i sådana ämnen som modersmålet och räkning, vilka för det praktiska livet och även för personlighetslivets utveckling ägde stor betydelse, ej visat sig tillräckligt säker och varaktig. Orsakerna till detta nedslående resultat vore i allmänhet ej att söka i brister med hänsyn till arbetsintensiteten eller det metodiska förfarandet i folkskolan. Såsom ovan framhållits, vore i de nämnda ämnena övningsmomentet av största betydelse. För de barn, som vid 12—13 års ålder lämnade folkskolan efter endast sex års undervisning, hade skoltiden uppenbarligen varit för kort för att lämna tillräckligt utrymme åt den övning, den innötning, förutan vilken bestående färdighet i berörda ämnen icke kunde vinnas.

Dessa brister i den nuvarande folkskoleutbildningen hade bland annat framträtt, då det gällt att i de påbyggnader, som funnes på folkskolan, vinna full effektivitet av undervisningen. Av yrkesundervisningens måls-

män hade klagomål många gånger försports, hurusom lärjungarna redan glömt mycket av vad de i folkskolan inhämtat, och att därför undervisningen i dessa skolor till en del måst inriktas på inlärandet av rent elementära kunskaper och färdigheter, vilkas meddelande vore folkskolans uppgift.

Även tungt vägande psykologiska skäl talade för en utsträckt skolplikt. Vid den ålder, då barnet nu i regel utskreves från folkskolan, stode det vid början av en ny utvecklingsperiod, som förmedlade övergången till ungdomsåldern och väsentligt skilde sig från de tidigare barnaåren. Iakttagelseförmågan vore starkare utvecklad. Förmågan att draga slutsatser och överblicka ett sammanhang började framträda. Barnets ambition vore starkare, och det visade ökat intresse för vissa delar av undervisningen. Dess känsloliv vore rikare nyanserat och dess mottaglighet större än under den tidigare barndomen. Under denna ömtåliga övergångstid vore därför barnet i högre grad än eljest i behov av en målmedveten ledning och fostran. På grund av samhällsförhållandenas omgestaltning, som medfört, att hemmets betydelse som uppfostringsfaktor ej längre vore densamma som förr, komme ansvaret för sagda fostran numera att i långt större utsträckning än tidigare vila på skolan. Så mycket viktigare vore det då, att skolans fostrande inflytande ej upphörde just i denna brytningsperiod, utan att barnet omhändertoges av skolan, åtminstone till dess det mest kritiska stadiet vore övervunnet.

Jämväl vissa sociala förhållanden kunde åberopas till stöd för kravet på en utsträckning av skoltiden. Genom de år 1931 vidtagna ändringarna i lagen om arbetarskydd hade minimiåldern för minderårigas användande i arbete blivit höjd från 12 till 13 år. Vad beträffade åldern för deltagande i industriellt arbete, vore 14-årsgränsen numera fastställd såsom minimiålder för både gossar och flickor. Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete, byggnadsarbete eller arbete med transport av personer eller gods finge enligt nu gällande bestämmelser icke användas minderårig under 14 år. Då det visat sig allt svårare att upprätthålla en gräns mellan industriellt och icke-industriellt arbete, tenderade utvecklingen emot en enhetlig minimiålder av 14 år för arbetsanställning. Det syntes vara en näraliggande konsekvens, att skoltidens längd anpassades efter nu nämnda förhållanden, så att folkskolan, så vitt möjligt, finge utöva sitt fostrande inflytande på lärjungarna, ända till dess den tid komme, då de kunde mottagas i yrkesverksamhet.

Det vore emellertid ej enbart på grund av föreskrifterna rörande minderårigas användande i arbete, som de ungas inträde i förvärvslivet framflyttats till ett senare åldersstadium. De senaste årens arbetslöshet i städer och industrisamhällen hade försvårat och fördröjt ungdomens inträde i ett ordnat arbete, som kunde bereda den utbildning och utkomstmöjligheter för framtiden. Även om ungdomsarbetslösheten kunde antagas vara av övergående natur och således icke borde tillmätas en avgörande betydelse, när det gällde skolreformatoriska åtgärder av permanent karaktär, hade den dock ytterligare ådagalagt vikten av att barnet icke genom en alltför knappt tillmätt skoltid utsattes för de vådor, sysslolösheten medför.

Utan tvivel hade ovan berörda omständigheter utgjort en starkt bidragande orsak till att folkskolan under senare tid genom frivilligt vidtagna åtgärder från kommunernas sida i ej ringa utsträckning utökats med ett sjunde skolår i städer och sådana samhällen å landsbygden, som företedde ett mera betydande inslag av industriell verksamhet. Fortginge utveck-

lingen i denna riktning, torde inom kort barnen i städer och stadsliknande samhällen allmänt åtnjuta en längre och mera effektiv undervisning än den, som stode landsbygdens barn till buds. Enligt av de sakkunniga verkställda beräkningar vore omkring 72 procent av städernas barn numera tillförsäkrade en folkskolundervisning, som omfattar minst sju skolår, men av landsbygdens barn endast omkring 16 procent.

Folkskolans organisation vore i hög grad beroende av lokala förutsättningar och behov. Ekonomiska och geografiska förhållanden av olika slag hade härvid inverkat. Städerna befunne sig i den förmånliga ställningen, att de kunde koncentrera sitt skolväsen till ett fåtal skolor, och dessa anordnades enligt den ur undervisningssynpunkt särdeles gynnsamma A-formen med en lärare för varje klassavdelning. Ej sällan hade i städerna den stadgade årliga minimitiden av åtta läsmånader utökats med övertidsläsning. De svagast begåvade barnen omhändertoges i hjälpklasser med för dessa barn avpassad undervisning. Städernas i allmänhet större ekonomiska resurser hade möjliggjort socialpedagogiska anordningar av olika slag. På landsbygden åter hade den ringare folktätheten och de stora avstånden vanligen gjort det nödvändigt att decentralisera skolväsendet och upprätthålla ett i förhållande till folkmängden stort antal skolor. Dessa tillhörde oftast skolformer, i vilka läraren hade att samtidigt undervisa flera årsklasser. Särklasser för svagt begåvade barn kunde vanligen ej anordnas, utan läraren stode inför uppgiften att taga vård även om dessa barn, samtidigt som det måste tillses, att ej de övriga barnens undervisning därav bleve lidande. Endast i ringa omfattning hade övertidsläsning införts vid landsbygdsskolor. Där den förekomme, hade den i allmänhet till uppgift att utgöra en kompensation för svagare skolformer.

Visserligen hade även i åtskilliga landsbygdsdistrikt folkskolan utbyggts med ett sjunde skolår. Så vore t. ex. den sjuåriga skolan allmänt införd i stora delar av Skåne. Vidare hade i vissa landskap med ett stort antal halvtidsläsande skolor ett sjunde skolår införts såsom förstärkning av svag skolform. Såsom förut anförda procenttal i fråga om sjuårig folkskolas utbredning giva vid handen, vore dock den sjuåriga folkskolans förekomst på landsbygden alltjämt en undantagsföreteelse. I verkligheten bestode fortfarande med avseende på folkskoleväsendets kvalitativa beskaffenhet en skarpt markerad skillnad mellan stad och land. Mycket hade otvivelaktigt under senare tid gjorts till förbättring av landsbygdsskolorna, men i stort sett hade städerna härutinnan ännu ett betydande försprång.

Det moderna samhällets struktur och nutidens livsföring ställde emellertid ur bildningssynpunkt icke lägre krav på landsbygdens än på städernas befolkning. Det kunde icke längre vara försvarligt att med hänsyn till en så viktig faktor som undervisningstidens längd upprätthålla en högre standard för städernas och därmed jämförliga samhällens skolor och en lägre för landsbygdens skolor. Det låge i den påpekade skillnaden mellan städernas och landsbygdens skolor en social orättvisa, som, så långt sig göra läte, borde avlägsnas. Staten, som numera övertagit den väsentliga delen av kostnaderna för skolväsendet och därmed även iklätt sig ett större ansvar för skolväsendets allmänna standard, hade skyldighet att tillse, att i fråga om den elementära medborgerliga utbildningen landsbygdens ungdom icke lämnades i den efterhandsställning, den hittills intagit.

Sammanfattningsvis uttala de sakkunniga, att den nuvarande sexåriga folkskolan icke förmår på ett nöjaktigt sätt fylla de bildnings- och uppfostrings-

krav, som numera måste ställas på den elementära medborgarskolan, att detta förhållande väsentligen har sin grund i att skoltiden är för kort, samt att fördenskull en allmän förlängning av folkskolans lärotid från sex- till sjuårig är behövlig. Det är härvid icke i första rummet en utvidgning i kvantitativ mening av lärokurserna i de olika ämnena, som de sakkunniga åsyfta, utan väsentligen och framför allt tillgodoseende av behovet av en grundligare inhämtad och i metodiskt avseende bättre meddelad kunskap samt en förstärkning av skolans uppfostrande inflytande under en för lärjungarna kritisk brytningsperiod.

En utsträckning av skoltiden vore givetvis tänkbar även på annat sätt än genom skolkursens förlängning från sex till sju år. De sakkunniga syftade därvid på möjligheten att förlänga skoltiden genom en utökning av den årliga lästiden. Emellertid kunde först och främst det ovan angivna syftet med skoltidens förlängning icke helt vinnas på denna väg, i det att önskemålet om barnens bevarande i skolans hägn under den omtalade brytningsperioden härigenom icke tillgodosåges. En utsträckning av läsåret skulle alltjämt ställa barnen utanför skolans uppfostrande påverkan under ett av de för inflytelser utifrån känsligaste och för deras karaktärsdaning viktigaste åren. Vidare skulle enligt de sakkunnigas mening helt visst en förlängning av läsåret mötas av ett starkt motstånd från föräldrahåll. Det bleve nämligen nödvändigt att göra denna förlängning ganska avsevärd, och svårigheter skulle säkerligen möta att sammanpassa terminernas förläggning med hemmens intressen. Dessutom vore de klimatiska förhållandena i vårt land utan tvivel sådana, att barnen, särskilt under den ljusa delen av året, borde kunna vistas i det fria så mycket som möjligt, en möjlighet, som nu vore dem beredd men som i ej oväsentlig omfattning skulle komma att beskäras vid en sådan förlängning av terminerna, som här avsåges. En förlängning av läsåret kunde ej heller, rent pedagogiskt sett, giva samma resultat som ett samlat, helt skolår.

Beträffande möjligheterna för ett allmänt genomförande av sjuårig lärotid vid vissa svagare skolformer anföres följande:

Från lärarhåll hade farhågor uttalats, att införandet av ett sjunde skolår skulle göra arbetet i skolor av B-form, särskilt B 2- och B 3-skolor, så besvärligt och komplicerat, att värdet av reformen vore tvivelaktigt, ja, man hade till och med på denna grund ansett sig kunna uttala ett bestämt avstyrkande av densamma, i vad nämnda skolor anginge. I allmänhet torde dock dessa uttalanden hava utgått från den uppfattningen, att det sjunde året skulle betyda införandet av nya kursmoment i skolan. Endast i mindre utsträckning torde detta bliva fallet. Vad man framför allt velat vinna och även uppnått med den sjuåriga lärotiden jämväl vid skolor av här avsedd typ vore möjligheten att på ett lämpligt sätt och till otvivelaktig nytta för undervisningsarbetet fördela skolkursens nuvarande lärostoff på sju årskurser i stället för sex. Med en sådan fördelning hade undervisningen kunnat vinna i effektivitet, ej minst i skolor av B-form, där en gynnsammare kursfördelning blivit möjlig. Det borde nämligen vid diskussionen om den sjuåriga B-skolans problem nogsamt beaktas, att man här icke vore hänvisad till hypoteser och teoretiska konstruktioner, utan att man vid bedömande av

denna skolas möjligheter och värde hade en långvarig och rik erfarenhet att bygga på. Särskilt Skåne hade härvidlag spelat rollen av ett pedagogiskt försöksfält, om man så ville, där sedan länge den sjuåriga skolan utexperimenterats i skoltyper av olika slag. Av dem, som undervisat i den sjuåriga folkskolan, vore det allmänt omvittnat, att med det sjunde skolåret vunnes en bättre fördelning av lärostoffet i de högre klasserna, större arbetslugn, tid för grundligare genomgång och för vinnande av ökad färdighet i de grundläggande färdighetsämnena läsning, skrivning och räkning. Mångåriga och säkra erfarenheter gåve vid handen, att ur undervisningsteknisk synpunkt den sjuåriga B 2-skolan, under förutsättning att barnantalet ej vore för högt, icke vore mera svårskött än den sexåriga. Liksom i denna fördelades folkskolestadiets klasser vid undervisningen i flertalet läroämnen på två arbetsgrupper, inom vilka samläsning ägde rum. Skillnaden vore blott den, att den övre avdelningen omfattade klasserna 5—7 i stället för 5—6. I folkskolans övre avdelning sträckte sig alltså kursväxlingen över tre i stället för två år, vilket vore en uppenbar fördel. Det vore en allmän erfarenhet, att den sexåriga skolan erbjöde en alltför kort lärotid i förhållande till den föreskrivna lärokursen, och att denna olägenhet starkast framträdde i de skolformer, i vilka flera klasser samtidigt undervisades av en lärare. Vad beträffade ämnet kristendomskunskap, hade det ofta framhållits, att lärokursen i detta ur karaktärsdanande synpunkt betydelsefulla ämne vore i klasserna 5—6 synnerligen stor i förhållande till den för ämnet anslagna tiden. När denna lärokurs i stället kunde fördelas på tre år, vunnes tid för ett grundligare tillägnande, fördjupning och arbetsro. Att 11—12-åringar skulle på två år inhämta en historiekurs, som började med tiden omkring år 1350 och sträckte sig fram till vår egen tid, skulle belysa samhällsordningens utveckling och dessutom meddela valda bilder ur den allmänna historien, vore för visso ingen ringa fordran. En uppdelning av denna kurs på tre år vore mer än välbehövlig. Detsamma gällde geografikursen, som i klasserna 5—6 omfattade Europa utom Sverige, de främmande världsdelarna, något om jorden som himlakropp och en sammanfattande framställning av fäderneslandets geografi. Med införandet av ett sjunde skolår kunde kursen i naturkunnighet vidgas. Men ännu viktigare vore, att den kunde i större utsträckning sättas i samband med det praktiska livet samt grundas på försök och av lärjungarna gjorda iakttagelser. I de nu nämnda läroämnena ägde samläsning rum mellan klasserna 5—7. Endast i räkning torde varje klass böra undervisas för sig, och här tillkomme alltså vid den sjuåriga skolan en ny avdelning. En jämförelse mellan undervisningens resultat i en sjuårig och en sexårig skola av i övrigt samma typ hade till fullo utvisat den förstnämnda skolans företräde.

Om alltså de befarade svårigheterna, åtminstone när det gällde B 2-formen, måste anses överdrivna och föreställningen om deras storlek ofta hade sin grund i bristande kännedom om de verkliga förhållandena, kunde det dock ej bestridas, att under vissa omständigheter, exempelvis vid ett högt barnantal, olägenheter för undervisningen kunde framträda vid sjuårig kurs i de svagare skolformerna, särskilt beträffande B 3- och D 1-skolorna. Dessa olägenheter gjorde sig speciellt gällande de år, nybörjare intoges. De vore dock icke av den art, att de kunde åberopas såsom vägande skäl mot skolkursens förändring till sjuårig i allmänhet eller ens mot införande av sjuårig kurs vid de ifrågavarande skolformerna särskilt. Just i skolor av berörda typer vore undervisningens förstärkning genom utökad skoltid sär-

skilt behövlig. En reform i fråga om skoltidens längd, som lämnade dessa företrädesvis på landsbygden förekommande skolor utanför, skulle hava förfelat något av det väsentligaste i sitt syfte. Men, om en allmän övergång till sjuårig kurs komme till stånd, vore det enligt de sakkunnigas mening angeläget att förbinda densamma med sådana åtgärder, genom vilka de avsedda olägenheterna kunde undanröjas eller till sin verkan motvägas. Detta syntes kunna ske dels genom en reglering av barnantalet i läraravdelningarna på sådant sätt, att uppkomsten av alltför stora avdelningar förebyggdes, dels ock genom anordnande på statens bekostnad av övertidsläsning, där sådan lämpligen borde komma till stånd.

De av de sakkunniga föreslagna åtgärderna till förstärkning av de svagare skolformerna framgå av det efterföljande.

De av ett sjunde skolår föranledda ökade utgifterna kunde särskiljas i tre stora huvudgrupper: 1) kostnader för avlöning åt nya lärare jämte bostäder åt dessa; 2) kostnader för anordnande av skollokaler och dessas uppvärmning, belysning och städning samt förseende med inventarier och undervisningsmateriel samt 3) kostnader för den enskilde genom förpliktelsen att hålla barnen ytterligare ett år i skola.

Vad de två förstnämnda kostnadsgrupperna anginge, torde det med tämligen stor visshet kunna sägas, att dessa, då frågan om det sjunde skolårets införande tidigare varit föremål för diskussion, verkat som ett starkt återhållande moment. Sedan staten numera övertagit större delen av kostnaderna för folkskoleväsendet, hade så till vida en ändring inträtt, som de av nya reformer på den allmänna folkundervisningens område föranledda kostnaderna numera komme att jämnare fördelas på landets samtliga inbyggare. Även i annat avseende förelåge numera ändrade förhållanden av icke ringa betydelse, då det gällde att bedöma kostnaderna för ett allmänt införande av ett sjunde skolår. De sakkunniga syftade på de stora förändringar, som under senare åren framträtt i fråga om barnantalet i folkskolan. Som bekant hade detta företett en starkt sjunkande siffra, och verkställda undersökningar utvisade, att vi under lång tid framåt hade att räkna med en fortgående nedgång i detta barnantal. Verkningarna härav hade också redan framträtt i indragning av överflödiga lärartjänster och nedläggande av ej längre behövliga skolor med därav följande minskat lokalbehov för folkskoleväsendet. Den av besparingsskäl numera igångsatta centraliseringen, möjliggjord eller underlättad genom skolskjutsar och inackordering, vore givetvis också i sin mån ägnad att minska såväl lärarsom lokalbehovet. De anförda omständigheterna i samverkan gjorde, att en allmän utökning av folkskolans lärokurs till att omfatta sju år numera torde vara möjlig att åstadkomma utan att föranleda någon mera kännbar stegring av kostnaderna för folkskoleväsendet utöver de nuvarande.

De sakkunniga hade med ledning av tillgängligt statistiskt material och från folkskolinspektörerna infordrade uppgifter verkställt undersökningar för utrönande av såväl ökningen i lärarantal som behovet av lokaler för skolväsendet, därest folkskolan gjordes obligatoriskt sjuårig. Givet vore, att dessa beräkningar endast vore mycket approximativa. Då de emellertid grundade sig på tämligen exakta siffror i fråga om barnantalet, måste dock

TABELL VII.

Ökat behov av nya lärosalar, om sjuårig skolplikt allmänt införes läsåret 1940—1941.

1	2	3	4	5
Län	Totala antalet skoldistrikt	Antal skoldistrikt, i vilka sjuårig skolplikt		Antalet behövliga nyuppförda lärosalar, betingat av 7:e skolåret i distrikt, som avses i kol. 4
		icke föranleder behov av nya lärosalar	föranleder behov av nya lärosalar	
Stockholms stad	1	1	—	—
Stockholms län	118	98	20	27
Uppsala »	86	72	14	17
Södermanlands »	90	47	43	59
Östergötlands »	148	97	51	65
Jönköpings »	133	97	36	45
Kronobergs »	82	37	45	66
Kalmar »	111	68	43	54
Gotlands »	91	76	15	18
Blekinge »	40	16	24	47
Kristianstads »	148	108	40	59
Malmöhus »	245	232	13	18
Hallands »	91	61	30	35
Göteborgs och Bohus län	93	38	55	98
Älvsborgs län	217	154	63	80
Skaraborgs »	237	181	56	64
Värmlands »	92	69	23	34
Örebro »	64	48	16	30
Västmanlands »	69	55	14	19
Kopparbergs »	58	22	36	71
Gävleborgs »	58	22	36	69
Västernorrlands »	66	29	37	79
Jämtlands »	62	29	33	66
Västerbottens »	34	6	28	69
Norrbottens »	29	4	25	59
Summa	**2,463**	**1,667**	**796**	**1,248**

beräkningarna kunna anses giva en ganska god vägledning vid kostnadsfrågans bedömande.

För beräknande av merkostnaderna för skollokaler i anledning av införandet av obligatorisk sjuårig folkskola hava de sakkunniga från samt-

liga statens folkskolinspektörer införskaffat uppgifter rörande det ökade behov av lärosalar, som enligt inspektörernas uppskattning skulle komma att föreligga, i händelse en sådan reform på en gång över hela riket genomfördes med läsåret 1940—1941. Härvid har hänsyn tagits uteslutande till det nyanskaffningsbehov, som betingas av folkskolans utökning med en sjunde årsklass. Alltså hava icke medtagits de nya lärosalar, som av andra orsaker eventuellt skulle bliva behövliga. Vidare äro allenast sådana lärosalar medräknade, som måste anskaffas genom ny- eller ombyggnad. Sådana redan befintliga lärosalar, som för närvarande utgöra reservutrymmen eller användas för annat ändamål eller bliva lediga genom indragningar, ingå följaktligen icke i beräkningarna. En sammanställning av de lämnade uppgifterna utvisar, att det under angivna förutsättning beräknade ökade behovet av lärosalar för hela landet uppgår till 1,248, därav 1,173 på landsbygden och 75 i städer. Den närmare fördelningen av lokalerna på de olika länen framgår av ovanstående tabell VII.

På grund av växling i barnantalet och med hänsyn till ovissheten, om skolskjutsar kunna komma till stånd, har för ett fåtal skoldistrikt uppgivits, att eventuellt ytterligare en eller ett par skollokaler kunna bliva erforderliga. Med hänsyn härtill hava de sakkunniga ansett sig böra räkna med en av det sjunde skolåret föranledd ökning i antalet lärosalar av 1,300.

I det av de sakkunniga den 27 november 1934 avgivna betänkandet angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. (statens offentliga utredningar 1934: 47 sid. 31) hava de sakkunniga uppskattat det dåvarande medelpriset per lärosal till 10,000 kronor. Om denna beräkningsgrund användes även i detta fall, skulle sålunda totalkostnaden för behövliga nya lärosalar kunna uppskattas till (1,300 × 10,000 =) 13 miljoner kronor. I enlighet med av 1935 års riksdag fattat beslut skall staten härav övertaga tre fjärdedelar eller 9,750,000 kronor. Om man antoge, att hela lokalbehovet tillgodosåges på en gång, vilket representerade det för stat och kommuner i kostnadshänseende mest kännbara alternativet, komme enligt de nya statsbidragsbestämmelserna nämnda belopp av 9,750,000 kronor att fördelas på 25 år. Den årliga merkostnaden för staten under 25 år bleve då 390,000 kronor. På kommunerna skulle av de totala byggnadskostnaderna falla ett belopp av 3,250,000 kronor. Utginge man från en amorteringstid för detta belopp på 25 år, skulle alltså på kommunerna under 25 år falla en årlig merkostnad av 130,000 kronor jämte ränta.

Det inom de särskilda skoldistrikten förefintliga ökade behovet av lärosalar belyses genom nedanstående, av de sakkunniga upprättade tablå.

Av tabellen framgår, att i ej mindre än 1,667 eller $^2/_3$ av landets 2,463 skoldistrikt medför införande av ett sjunde skolår intet ökat behov av lärosalar. Inom mer än 68 procent av de återstående 796 skoldistrikten är ökningen inskränkt till en lärosal. Det största antalet lokaler, som behövs inom något skoldistrikt, är 10. Efter statens övertagande av 75 procent

av byggnadskostnaderna, skulle emellertid även i detta distrikt anskaffningskostnaderna för de nya lärosalarna stanna vid ett relativt obetydligt belopp eller 25,000 kronor.

Vad kostnaderna för underhållet av de nya lärosalarna samt för tillhandahållande av inventarier och undervisningsmateriel (underhållsbidrag) beträffar, innebär detta för statens del en årlig merutgift efter 50 kronor för lärosal av (50 × 1,300 =) 65,000 kronor. Kommunernas utgifter i detta hänseende vore helt naturligt svåra att uppskatta. Om man emellertid i likhet med chefen för ecklesiastikdepartementet enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 174 till 1935 års riksdag (sid. 74) beräknade att underhållsbidraget motsvarade omkring 20 procent av kostnaderna för nyssnämnda ändamål, skulle på kommunernas anpart komma en merutgift av 260,000 kronor per år. Härtill komme utgifterna för bränsle, lyse och städning, vilka utgifter kommunerna ensamma bestrede. Medelkostnaden per lärosal för dessa sistnämnda ändamål torde kunna uppskattas till omkring 200 kronor för år.

Merbehovet av lokaler inom de särskilda skoldistrikten.

Antal lärosalar	Antal skoldistrikt	Summa antal lärosalar
10	1	10
8	2	16
7	1	7
6	7	42
5	10	50
4	29	116
3	59	177
2	143	286
1	544	544
—	1,667	—
Summa summarum	**2,463**	**1,248**

För kommunernas del tillkomme alltså ytterligare en utgiftsökning av (200 × 1,300 =) 260,000 kronor årligen.

De sakkunniga övergå härefter till de utgifter, som komma att föranledas av ökat lärarbehov. För dessa beräkningar hava de sakkunniga från statens folkskolinspektörer införskaffat uppgifter rörande antalet för ett allmänt införande av sjuårig folkskola behövliga lärartjänster. Med hänsyn till svårigheten att för tiden efter läsåret 1940—1941 redan nu beräkna antalet barn i skolorna, hava uppgifterna rörande antalet behövliga lärare i sjuårig folkskola anknutits till nämnda läsår.

Uppgifterna grunda sig i övrigt på följande av de sakkunniga vid uppgifternas infordrande uppställda förutsättningar: *att* sjuårig folkskola i regel ansetts böra omfatta tvåårigt småskolestadium och femårigt folkskolestadium, *att* undervisningen å folkskolestadiet ansetts böra — utom i mindre folkskolor — handhavas av folkskollärare, dock att avvecklingen av tjänster för biträdande lärare icke i detta sammanhang beräknas fortgå i raskare tempo än eljest skulle vara fallet, *att*, då lokala förhållanden, halvtidsläsning, barnantalets lämpliga fördelning på läraravdelningar o. d. göra det ändamålsenligt, den sjuåriga skolan undantagsvis må anordnas med treårig småskola, varav en årsklass tillhör folkskolestadiet, eller ock med treårigt småskolestadium och fyraårigt folkskolestadium, *att* behov av ny lärartjänst ansetts böra föreligga, då barnantalet synes varaktigt komma att överstiga de i av skolöverstyrelsen utarbetade planer och förebilder till reglementen angivna maximitalen för olika skolformer, *samt att* vid beräkningen av antalet behövliga lärartjänster läsåret 1940—1941 hänsyn tagits till då inträdd minskning av barnantalet, samt till indragning av tjänster, som kunnat anses bliva möjlig genom rationalisering av skolväsendet.

Beträffande dessa, här uppräknade förutsättningar hava de sakkunniga framhållit, att de icke vore att betrakta såsom ett uttryck för de sakkunnigas slutgiltiga ståndpunkt till där berörda frågor utan allenast använts för att på ett förberedande stadium erhålla en praktisk och fast utgångspunkt för beräkningarna.

En sammanställning länsvis av de införskaffade uppgifterna lämnas i vidstående tabeller VIII och IX.

Av tabell VIII framgår, att läsåret 1940—1941, om sjuårig skolplikt då allmänt införts, antalet folkskollärartjänster beräknas hava ökats med 905, medan antalet småskollärartjänster vid samma tidpunkt beräknas hava minskats med 1,077. Den i tabellen redovisade minskningen av antalet lärartjänster har intet samband med den sjuåriga skolkursens införande utan är en följd av barnantalets nedgång och vidtagna rationaliseringsåtgärder. Enligt tabell IX skulle sjuårig skolplikt i 1,192 skoldistrikt under läsåret 1940—1941 kunna införas, utan att nya lärartjänster behövde inrättas. Då sjuårig skolplikt redan är helt genomförd inom 435 distrikt, skulle enligt ifrågavarande uppgifter endast i 836 distrikt nya lärartjänster vara erforderliga för reformens genomförande.

Med den utbredning, den sjuåriga skolan redan vunnit i städerna, har, såsom man kunnat förvänta, den verkställda utredningen givit vid handen, att ett allmänt införande av det sjunde skolåret skulle för städernas del medföra obetydliga förändringar. Beräknade förändringar av lärartjänsternas nuvarande antal i städer med sexårig folkskola, om nämnda städer läsåret 1940—1941 infört sjuårig skolplikt, utvisar sålunda en ökning av antalet folkskollärartjänster med allenast 50, medan småskollärartjänsterna vid samma tidpunkt utvisa en minskning med 55.

TABELL VIII.

Antal lärartjänster dels vid slutet av vårterminen 1934, dels läsåret 1940—1941, om sjuårig skolplikt då allmänt införts, med hänsyn jämväl tagen till minskning av barnantalet.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Län	Vårterminen 1934		Läsåret 1940—1941		Beräknad ökning		Beräknad minskning	
	Folksk. tj.	Småsk. tj.	Folksk. tj.	Småsk. tj.	Folksk. tj.	Småsk. tj.	Folksk. tj.	Småsk. tj.
Stockholms stad	1,008	155	803	337	—	182	205	—
Stockholms län . . .	758	519	755	464	—	—	3	55
Uppsala » . . .	347	242	343	219	—	—	4	23
Södermanlands » . . .	479	362	513	329	34	—	—	33
Östergötlands » . . .	754	553	847	524	93	—	—	29
Jönköpings » . . .	596	476	638	438	42	—	—	38
Kronobergs » . . .	408	346	464	341	56	—	—	5
Kalmar » . . .	601	493	657	444	56	—	—	49
Gotlands » . . .	149	114	167	116	18	2	—	—
Blekinge » . . .	383	277	426	256	43	—	—	21
Kristianstads » . . .	655	539	714	505	59	—	—	34
Malmöhus » . . .	1,222	908	1,212	780	—	—	10	128
Hallands » . . .	343	344	386	310	43	—	—	34
Göteborgs och Bohus län	1,015	778	1,018	683	3	—	—	95
Älvsborgs län . . .	748	607	832	556	84	—	—	51
Skaraborgs » . . .	617	463	687	440	70	—	—	23
Värmlands » . . .	767	612	798	543	31	—	—	69
Örebro » . . .	541	421	532	345	—	—	9	76
Västmanlands » . . .	429	334	435	306	6	—	—	28
Kopparbergs » . . .	689	612	698	522	9	—	—	90
Gävleborgs » . . .	689	739	779	637	90	—	—	102
Västernorrlands » . . .	730	747	843	670	113	—	—	77
Jämtlands » . . .	360	468	419	413	59	—	—	55
Västerbottens » . . .	549	810	646	757	97	—	—	53
Norrbottens » . . .	605	778	735	685	130	—	—	93
Summa	**15,442**	**12,697**	**16,347**	**11,620**	**1,136**	**184**	**231**	**1,261**

Enligt de sakkunnigas mening torde försiktigheten bjuda, att de framkomna uppgifterna rörande det ökade lärarbehovet underkastas någon jämkning. De sakkunniga anse sig sålunda böra utgå från, att det ökade behovet av folkskollärartjänster sättes till 950 och att minskningen i antalet småskollärartjänster sättes till 1,000.

TABELL IX.

Antal skoldistrikt, i vilka sjuårig skolplikt är införd eller ock beräknas kunna införas läsåret 1940—1941 utan inrättande av nya lärartjänster.

1	2	3	4	5	6
Län	Antal skoldistrikt				
	Totala antalet distrikt	Sjuårig skolplikt			Summa distrikt i kol. 3 och kol. 5
		införd vid samtliga skolor	införd vid vissa skolor	kan införas 1940—1941 utan att nya lärartjänster erfordras	
Stockholms stad	1	1	—	—	1
Stockholms län	118	11	3	79	90
Uppsala »	86	2	2	70	72
Södermanlands »	90	3	1	43	46
Östergötlands »	148	3	3	85	88
Jönköpings »	133	4	9	84	88
Kronobergs »	82	4	12	36	40
Kalmar »	111	—	—	59	59
Gotlands »	91	—	—	72	72
Blekinge »	40	5	1	10	15
Kristianstads »	148	86	6	19	105
Malmöhus »	245	197	2	34	231
Hallands »	91	4	2	47	51
Göteborgs och Bohus län	93	38	17	22	60
Älvsborgs län	217	49	34	106	155
Skaraborgs »	237	6	—	167	173
Värmlands »	92	3	22	56	59
Örebro »	64	2	—	47	49
Västmanlands »	69	3	—	52	55
Kopparbergs »	58	4	2	28	32
Gävleborgs »	58	8	13	16	24
Västernorrlands »	66	—	2	24	24
Jämtlands »	62	—	2	29	29
Västerbottens »	34	1	—	7	8
Norrbottens »	29	1	1	—	1
Summa	**2,463**	**435**	**134**	**1,192**	**1,627**

Det ökade lärarbehovet medför för staten ökade utgifter dels i form av avlöningar, dels ock i form av tjänstebostadsbidrag. Vad beräkningen av de ökade avlöningskostnaderna beträffar, föreligger en fast grund i de gällande avlöningsförmånerna. En viss svårighet vållas emellertid av den omständigheten, att man har att räkna med både manliga och kvinnliga lärare med därav följande olika avlöningsbelopp. Helt naturligt är det omöjligt att åstadkomma någon mer tillförlitlig uppskattning av det ökade lärarantalets fördelning på manliga och kvinnliga lärare. Utgår man emellertid ifrån, att den nuvarande relationen mellan antalet manliga och kvinnliga lärare förblir oförändrad, erhålles dock ett ej alltför osäkert underlag för beräkningen. Uttryckt i procent voro redovisningsåret 1932—1933 56.4 procent av folkskollärartjänsterna besatta med manliga och 43.6 procent med kvinnliga innehavare. Med utgångspunkt härifrån torde man följaktligen kunna räkna med, att av de erforderliga nya folkskollärartjänsterna omkring 535 bliva manliga och 415 kvinnliga. Avlöningarna torde enligt vedertagna principer böra beräknas efter näst högsta löneklassen. För ordinarie manlig folkskollärare utgör avlöningen i denna klass 2,700 kronor och för ordinarie kvinnlig folkskollärare utgör motsvarande avlöning 2,300 kronor. Ökningen av antalet folkskollärartjänster skulle följaktligen innebära i avlöningar en kostnadsökning av (535 × 2,700 + 415 × 2,300 =) 2,399,000 kronor årligen. Från detta belopp kan emellertid avdragas den minskning i avlöningskostnaderna, som uppstår genom den beräknade nedgången i antalet småskollärartjänster. Efter samma beräkningsgrunder skulle sålunda avlöningskostnaderna minskas med (1,000 × 1,500 =) 1,500,000 kronor. Den totala nettoökningen skulle alltså stanna vid ett belopp av (2,399,000 — 1,500,000 =) 899,000 kronor per år.

Till lärare vid folk- och småskolor utgår vidare av statsmedel provisorisk avlöningsförbättring. Denna utgår för varje särskild lärargrupp med två olika belopp, beroende på den ortsgrupp, till vilken vederbörande skoldistrikt hör. Medeltalet av avlöningsförbättringen utgör: för ordinarie manlig folkskollärare 273 kronor, för ordinarie kvinnlig folkskollärare 228 kronor och för ordinarie småskollärare 159 kronor. För extra ordinarie och vikarierande lärare utgår avlöningsförbättringen med något lägre belopp. Med utgångspunkt från dessa medeltal och under förutsättning, att samtliga erforderliga nya lärartjänster bleve ordinarie, skulle statens ökade kostnader för provisorisk avlöningsförbättring till folkskollärare kunna beräknas till (535 × 273 + 415 × 228 =) 240,675 kronor. Med den beräknade minskningen av antalet småskollärartjänster kan från sistnämnda summa avdragas (1,000 × 159 =) 159,000 kronor, varför statens ökade utgifter för provisorisk avlöningsförbättring torde kunna uppskattas till (240,675 — 159,000 =) 81,675 kronor eller i avrundat tal 81,000 kronor.

Till de ökade avlöningskostnader, som belöpa på staten, måste också hänföras utgifterna för dyrtidstillägg till de nya lärarna. Om man räknar med

ett procenttal för dyrtidstillägget av 27, kan merutgiften, med tillämpning av samma förutsättningar som vid beräknandet av kostnaderna för ordinarie löner och provisorisk avlöningsförbättring och med bortseende från barntillägget, uppskattas till $\left(\frac{27 \times 2{,}700}{100} \times 535 + \frac{27 \times 2{,}300}{100} \times 415 =\right)$ 647,000 kronor i runt tal. Härifrån kan dock avdragas den besparing i dyrtidstilläggsutgifterna, som uppkommer genom minskningen i antalet småskollärartjänster, utgörande $\left(\frac{27 \times 1{,}500}{100} \times 1{,}000 =\right)$ 405,000 kronor. Nettoökningen av dyrtidstilläggskostnaderna blir alltså omkring 242,000 kronor.

Till statens utgifter på grund av lärartjänsternas ökning höra vidare de år 1935 beslutade, till kommunerna utgående årliga tjänstebostadsbidragen med 160 kronor för manlig ordinarie folkskollärare och 120 kronor för kvinnlig ordinarie folkskollärare. Det ökade lärarbehovet skulle härutinnan medföra en kostnadsökning av ($535 \times 160 + 415 \times 120 =$) 135,000 kronor i runt tal. Samtidigt med denna ökning av tjänstebostadsbidragen för folkskollärare kan emellertid beräknas en minskning av motsvarande bidrag till småskollärare med ($1{,}000 \times 80 =$) 80,000 kronor. Kostnadsökningen för tjänstebostadsbidragen torde alltså kunna beräknas stanna vid ett belopp av 55,000 kronor.

Vad härefter angår kommunernas ökade utgifter för lärarpersonalen vid ett allmänt införande av sjunde skolåret, hör dit först och främst kostnaden för anskaffande av tjänstebostäder åt de erforderliga nya lärarkrafterna. I vilken grad ökningen av lärartjänsternas antal kommer att höja kommunernas utgifter för lärarbostäder vore givetvis svårt att beräkna. I sitt betänkande angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. hava de sakkunniga uppskattat medelkostnaden för en tjänstebostad till 8,000 kronor. De sakkunniga hava emellertid ansett sig böra i detta sammanhang utgå från en till 10,000 kronor höjd medelkostnad, eftersom den erforderliga nyanskaffningen av tjänstebostäder endast avser manliga och kvinnliga folkskollärare och icke småskollärare. Efter denna beräkningsgrund skulle anskaffningskostnaden för 950 nya lärarbostäder utgöra 9,500,000 kronor. Om årskostnaden (räntor, amortering, underhåll m. m.) beräknas till 8 procent å anläggningskapitalet, skulle årliga merutgiften för ifrågavarande bostäder kunna uppskattas till 760,000 kronor. Avdrages härifrån statens tjänstebostadsbidrag, 135,000 kronor, återstår ett belopp av omkring 625,000 kronor, som emellertid kan avsevärt reduceras med hänsyn till den utgiftsminskning för tjänstebostäder, som för kommunerna uppkommer, genom att 1,000 småskollärartjänster förutsättas bliva indragna. Beräkningen av denna utgiftsminskning är dock förbunden med vissa svårigheter, eftersom det är omöjligt att förutsäga, i vilken utsträckning kommunerna kunna komma att bereda sig inkomster av eller alltjämt få vidkännas kostnader för de bostäder, som genom in-

dragningarna blivit överflödiga. De sakkunniga hava i anslutning till de av de sakkunniga i deras tidigare avgivna betänkande framlagda uppgifterna rörande de hyresersättningar, som av kommunerna utbetalas i sådana fall, där kommunerna ej tillhandahålla bostäder in natura, ansett sig kunna uppskatta den genom indragningen av småskollärartjänsterna uppkommande utgiftsminskningen för kommunerna till omkring 225,000 kronor. Kommunernas ökade årsutgifter för bostäder åt lärarpersonal vid ett allmänt införande av sjunde skolåret skulle alltså kunna beräknas uppgå till (625,000 — 225,000 =) 400,000 kronor.

Även ökad bränslekostnad bör tagas i beräkning. Bränslepriserna variera ju rätt mycket allt efter ortsbelägenheten, men de sakkunniga anse sig kunna räkna med en medelkostnad för uppvärmning per eldstad av 40 kronor om året, varvid särskilt beaktats, att det här huvudsakligen är fråga om landsbygdsdistrikt. Medelkostnaden för fritt bränsle skulle alltså bliva för en folkskollärarbostad (4 × 40 =) 160 kronor, för en folkskollärarinnebostad (3 × 40 =) 120 kronor och för en småskollärarinnebostad (2 × 40 =) 80 kronor, allt per år. Det ökade behovet av folkskollärartjänster skulle efter dessa och förut använda beräkningsgrunder för kommunerna medföra en merkostnad av (535 × 160 + 415 × 120 =) 135,000 kronor i runt tal. Minskas denna summa med bränslekostnaden för 1,000 småskollärarinnebostäder eller (1,000 × 80 =) 80,000 kronor, kvarstår såsom nettoökning av kommunernas bränsleutgifter 55,000 kronor.

Summa nettoökning för kommunerna av kostnaderna för tjänstebostäder skulle alltså kunna angivas till (400,000 + 55,000 =) 455,000 kronor i runt tal.

Kostnadsberäkningarna angiva den ökning av nuvarande kostnader för folkskoleväsendet, som skulle krävas, om reformen vore fullt genomförd läsåret 1940—1941. Enligt de sakkunnigas förslag skulle emellertid övergångstiden för reformens genomförande utsträckas intill läsåret 1946—1947. Den av den sjunkande nativiteten föranledda minskningen av antalet lärartjänster vid folk- och småskolorna kommer emellertid att fortgå även under åren 1941—1946, varav följer minskning av skolutgifterna. De i de sakkunnigas beräkningar angivna kostnaderna kunna därför anses representera maximum för de merkostnader, reformens successiva genomförande under en tioårig övergångstid skulle betinga.

Ett sammandrag av de sålunda gjorda kostnadsberäkningarna utvisar följande av ett allmänt införande av ett sjunde skolår föranledda merkostnader.

A. Utgifter för undervisningslokaler.

Byggnadskostnader.

	För staten kronor	För kommunerna kronor	Summa kronor
(Totalkostnad 13,000,000)	—	—	—
Årlig merutgift vid byggnadskostnadernas fördelning på 25 år	390,000	130,000[1]	520,000

Underhållskostnader

(kostnader för underhåll, inventarier, undervisningsmateriel, bränsle, lyse och städning).

Årlig merutgift	65,000	520,000	585,000

B. Utgifter för lärarpersonal.

Ordinarie lön.

	För staten kronor	För kommunerna kronor	Summa kronor
Årlig merutgift	899,000	—	899,000

Provisorisk avlöningsförbättring.

Årlig merutgift	81,000	—	81,000

Dyrtidstillägg.

Årlig merutgift	242,000	—	242,000

Tjänstebostäder.

(Totalkostnad 9,500,000)	—	—	—
Årlig merutgift (inberäknat kostnader för underhåll och uppvärmning)	55,000	455,000	510,000
Summa kronor årlig merutgift	1,732,000	1,105,000	2,837,000

De totala engångsutgifterna för genomförande av ett sjunde skolår såsom en obligatorisk anordning, d. v. s. kostnaderna för anskaffande av lärosalar och tjänstebostäder, skulle enligt ovanstående belöpa sig till 22,500,000 kronor. Medelpriset per lärosal är, framhålla de sakkunniga, därvid så pass

[1] Jämte under amorteringstiden eventuellt löpande ränta.

högt beräknat, att det kan anses inkludera även kostnaden för den första uppsättningen inventarier och undervisningsmateriel.

Man torde emellertid enligt de sakkunnigas mening kunna förutsätta, att denna summa, 22,500,000 kronor, icke skall komma att på en gång, under ett enda eller ens ett fåtal finansår, belasta statens och kommunernas budget. Ej endast med hänsyn till det sannolika sättet för reformens genomförande utan även på grund av den antagliga formen för finansiering av den erforderliga byggnadsverksamheten vore det berättigat att utgå från, att ifrågavarande kostnader komme att fördelas på en längre tid. Vad anginge den på staten belöpande andelen av kostnaderna för de nya lärosalarna, följde, såsom förut framhållits, av 1935 års riksdagsbeslut, att den kortaste tidsperiod, som kunde ifrågakomma, vore 25 år. Kommunerna torde i stor utsträckning komma att anskaffa det behövliga byggnadskapitalet genom långfristiga amorteringslån. Vidare torde man få räkna med att reformen kommer att genomföras successivt. De sakkunniga hava därför ansett även nu ifrågavarande kostnader böra beräknas i årsbelopp. Därvid måste likväl uppmärksammas, att berörda kostnader icke ägde permanent natur, liksom övriga i förestående sammanställning upptagna årsutgifter, utan efter kapitalbeloppets slutamortering försvunne. I fråga om tjänstebostäderna förelåge dock här det förhållandet, att den på kommunernas anpart upptagna summan av 455,000 kronor innefattade jämväl underhållskostnader, varför blott en del av denna summa efter kapitalets slutamortering försvunne. Den på staten uppförda summan för tjänstebostäder avsåge det årligen utgående tjänstebostadsbidraget och vore alltså en permanent årlig utgift.

Vidare påpekas, att, på sätt av de sakkunnigas redogörelse för beräkningarna framgått, de angivna beloppen representera *nettoökningen,* sålunda nämligen, att hänsyn jämväl tagits till den kostnadsminskning, som möjliggöres till följd av nedgången i barnantal och olika rationaliseringsåtgärder. Särskilt minskningen i barnantalet gjorde, att kostnadsberäkningarna för genomförandet av ett sjunde skolår tedde sig avsevärt mycket gynnsammare, än om denna faktor ej förelegat.

Av sammanställningen framgår, att reformen i nuvarande läge kan beräknas medföra en total årlig merutgift av 2,840,000 kronor. Av merutgiften belöper omkring 1,100,000 kronor på undervisningslokaler och omkring 1,740,000 kronor på lärarlöner och tjänstebostäder. Mellan staten och kommunerna fördelar sig merutgiften sålunda att omkring 1,750,000 kronor faller på staten och omkring 1,100,000 kronor på kommunerna. Härtill kommer för statens del kostnaden för de av de sakkunniga föreslagna förstärkningsåtgärderna vid vissa former av sjuårig folkskola, uppskattad till i medeltal 257,000 kronor per år.

Det visade sig alltså, yttra de sakkunniga, att kostnadsökningen kunde inskränkas till en summa, som motsvarade blott omkring 1.9 procent av det

allmännas årliga totalutgifter för folkskoleväsendet i dess helhet. För kommunernas finanser skulle utgiftsökningen innebära en höjning av medelutdebiteringen för hela riket med knappa 3 öre. Det vore uppenbart, att för de enskilda kommunerna ökningens relativa storlek komme att växla i ganska hög grad; dock framginge av utredningen, att för ett mycket stort antal kommuner utgiftsökningen måste bliva av jämförelsevis ringa betydelse.

Toge man i betraktande reformens utomordentliga betydelse och värde ur samhällelig synpunkt ville det synas, som om de samhällsekonomiska verkningarna icke med fog skulle kunna åberopas såsom ett avgörande skäl mot reformens genomförande. Det borde därvid alldeles särskilt uppmärksammas, att på grund av förut angivna omständigheter för närvarande de ekonomiska konjunkturerna, om detta uttryck finge begagnas, tedde sig speciellt gynnsamma. Genom minskningen i barnantalet möjliggjordes väsentliga besparingar i det allmännas utgifter för folkskoleväsendet under den närmare framtiden, och till följd härav komme det ökade ekonomiska tryck, som ifrågavarande utvidgning av folkskolorganisationen under alla omständigheter måste föra med sig, att högst avsevärt lättas, under förutsättning att reformen igångsattes just nu.

Beträffande de ekonomiska synpunkterna återstode så frågan om den enskildes kostnader för förpliktelsen att hålla barnen ytterligare ett år i skolan. Det torde väl ej kunna bestridas, att en utökning av skoltiden för barnens föräldrar i vissa fall komme att innebära en kännbart ökad tunga dels med hänsyn till barnens utrustning, dels ock på grund av minskad möjlighet att taga barnens arbetskraft i anspråk för sysslor i hemmet. Betänkte man emellertid, att den ifrågasatta utvidgningen av skolplikten otvivelaktigt vore ägnad att stärka barnens förvärvsduglighet och allmänna förutsättningar att bestå och göra sig gällande i livskampen, förringades väsentligt betydelsen av invändningar, baserade på skäl av nyssnämnd art. I enstaka fall kunde fattigdom eller eljest svåra levnadsomständigheter göra skolplikten till en börda för hemmet. Men ingalunda kunde det *allmänna* ekonomiska och sociala läget i vårt land sägas vara sådant, att hemmens ekonomi icke skulle kunna tåla denna merprestation, som flertalet andra västerländska kulturfolk mäktat utföra. Snarare förhölle det sig väl så, att Sveriges folk vore bättre rustat härutinnan än åtskilliga av dessa andra. De sakkunniga ansåge därför, att nu berörda privatekonomiska skäl mot reformen icke kunde tillmätas större betydelse.

I den nu senast avhandlade frågan låge även i viss mån spörsmålet om den allmänna folkopinionens ställning till det sjunde skolåret. Såge man på folkskoleväsendets historia, torde man finna, att snart sagt alla reformer mötts av ett mer eller mindre starkt motstånd från allmänhetens sida. Till en mycket stor del bottnade ett sådant motstånd i en naturlig reaktion mot det nya och oprövade, alltså i bristande erfarenhet och kännedom om vad saken gällde. Det vore givetvis att vänta, att röster skulle komma att höjas även mot ett allmänt införande av ett obligatoriskt sjunde år i folkskolan.

För allt större delar av vårt lands befolkning torde det dock med den inom skilda läger obestridligt ökade insikten om och förståelsen för en god folkbildnings betydelse framstå som en naturlig sak, att det mål, som i våra dagar borde vara skolans uppgift, icke kunde vinnas med en skoltid, som för nära ett sekel sedan ansågs tillräcklig för dåtidens förhållanden. Som ett bevis härpå torde väl också kunna tjäna den frivilliga förlängning av skolkursen med ett sjunde år, som ägt rum ej allenast i städerna utan även på landsbygden. Det vore ock de sakkunnigas övertygelse, att, därest sjunde året skulle bliva obligatoriskt, det förbättrade undervisningsresultatet snart skulle, även hos dem, som måhända nu intoge en avvisande hållning mot reformen, framkalla insikt om dess stora värde för vårt land. De sakkunniga befästes i denna sin övertygelse därigenom att, såvitt de sakkunniga erfarit under sina resor till olika skoldistrikt med sjuåriga skolor, ifrågavarande anordning rönt allmän uppskattning bland ortsbefolkningen. Det vore emellertid av vikt att i möjligaste mån vidtaga reformer på folkskoleväsendets område på sådant sätt, att ej en alltför stark motsättning uppstode mellan den nya ordningen och rådande uppfattning bland föräldrar och målsmän. Befolkningens förtroende vore en grundförutsättning för ett gott resultat av folkskolans arbete. Denna synpunkt borde tillmätas stor betydelse, då det gällde att utgestalta det sätt, varpå den avsedda utökningen av skolkursen må äga rum.

I detta sammanhang hade de sakkunniga även måst ställa sig den frågan, huruvida icke det kunde anses tillfyllest och lämpligast att söka ernå den önskvärda förbättringen av folkskolan på frivillighetens väg. Denna tanke avvisas emellertid under anförande av att det enligt de sakkunnigas förmenande ej kunde förväntas, att den önskvärda förlängningen av folkskolans kurs skulle inom överskådlig tid i någon större utsträckning komma landsbygdens barn tillgodo, om det överlämnades åt skoldistriktens eget gottfinnande att genomföra reformen i fråga. Men behovet av den avsedda förbättringen av vår folkundervisning vore alltför trängande och de värden, som här stode på spel, alltför stora, för att det skulle kunna anses försvarligt, att statsmakterna på detta sätt läte reformkravet skjutas undan och överlämnas åt ovissheten. De sakkunniga tillstyrka därför att den sjuåriga folkskolan genomföres såsom en obligatorisk anordning.

Måhända kunde det dock ifrågasättas, anföra de sakkunniga, om ej målet vore möjligt att inom ej alltför avlägsen tid nå även på frivillighetens väg, därest inrättandet av sjuårig folkskola finge medföra en förmånligare ställning i statsbidragshänseende än för distrikt med blott sexårig kurs. Oavsett att det säkerligen skulle möta stora svårigheter att finna praktiskt användbara normer för ett dylikt statsbidragssystem, måste, principiellt sett, mot en sådan anordning resas starka invändningar. Det kunde icke vara tilltalande, att staten på detta sätt sökte »locka fram» skolförbättringar. Erkändes det sjunde året vara en nödvändig del av vår folkskola, borde i fråga om densamma gälla samma statsbidragsbestämmelser som beträffande folkskolan i övrigt. Skulle ett premieringssystem av här antydd art lagfästas, måste vidare rättvisan kräva, att de skoldistrikt, som redan infört sjuårig folkskola, även komme i åtnjutande av samma förmånliga bestämmelser. Resultatet skulle i många fall bliva, att mera bärkraftiga skol-

distrikt komme att erhålla bidrag efter gynnsammare grunder än sämre ställda. De sakkunniga måste därför avvisa tanken på en sådan ordning, som nu senast diskuterats.

Däremot kunde det möjligen anses befogat, att staten vid genomförande av *obligatorisk* sjuårig folkskola vidtoge en höjning av t. ex. statsbidragen till lärosalar och tjänstebostäder för att lätta det ekonomiska trycket på kommunerna, som ju ostridigt ökas genom en sådan reform. De sakkunniga ansåge likväl icke tillräckliga skäl härtill föreligga, eftersom med tillämpning av 1935 års statsbidragsgrunder de merkostnader, reformen för kommunerna medförde, kunde betecknas såsom mycket måttliga.

Då tid måste lämnas för erforderliga lokalers anskaffning och deras utrustning och för att bereda tillgång på behövliga nya lärarkrafter m. m. och då det vidare vore uppenbart, att vid en så djupt ingripande åtgärd i gestaltningen av hela vårt folkskoleväsende samt barnens och hemmens levnadsförhållanden, som folkskolekursens obligatoriska förlängning med ett år utgjorde, det vore i hög grad tillrådligt att gå varsamt fram, syntes det motiverat, att en ganska lång tidrymd beräknades för genomförandet av övergången från sexårig till sjuårig folkskola. De sakkunniga ville för sin del föreslå, att övergångstiden bestämdes till 10 år, varvid de förutsatte, att beslut i ämnet trädde i kraft den 1 juli 1936. Från och med ingången av läsåret 1946—1947 skulle alltså samtliga skoldistrikt vara skyldiga att hava infört sjuårig skolkurs vid varje skola. Till jämförelse kunde erinras om att i samband med riksdagsbeslutet om den lagstadgade folkskolans införande bestämdes en övergångstid av 5 år och för den obligatoriska fortsättningsskolans införande lämnades en respittid av 7 år. Liksom därvid skedde, torde emellertid även här böra åt Kungl. Maj:t givas befogenhet att för enstaka fall bevilja anstånd med skolkursens förlängning utöver den sålunda stadgade tidpunkten. Det kunde nämligen tänkas, att för viss eller vissa skolor inom ett distrikt eller för hela distriktet sådana särskilda omständigheter förelåge — organisatoriska, ekonomiska eller andra — som gjorde det synnerligen svårt eller olägligt att till nämnda tid omdana skolan på föreskrivet sätt.

Det vore emellertid icke de sakkunnigas mening, att införandet av sjuårig folkskola på alla de håll, där skolan nu vore sexårig, skulle uppskjutas till ingången av läsåret 1946—1947 och sålunda ske på en gång för hela riket. Ett sådant tillvägagångssätt skulle dels medföra en mera kännbar ekonomisk belastning för det allmänna och en oläglig anhopning av arbete och besvärligheter av olika slag för såväl den lokala som den centrala skoladministrationen. Det skulle också innebära ett icke önskvärt eller behövligt fördröjande av en angelägen förbättring av folkskolans undervisning.

De sakkunniga ansåge därför, att såsom en allmän regel borde gälla, att vid skola, där antalet årsklasser för närvarande vore sex, övergång till sjuårig skolkurs skulle äga rum, så snart sådant, med hänsyn till härav föranledda kostnader, skolväsendets organisation inom distriktet och övriga ortsförhållanden, prövades lämpligen kunna ske.

Enligt denna regel bleve det i första hand skoldistriktets egen sak att överväga, huruvida förutsättningarna för sjuårig kurs förelåge. Såsom av de sakkunnigas kostnadsberäkningar framginge, vore det en betydande grupp av skoldistrikt, där till följd av det starkt sjunkande barnantalet det sjunde skolårets införande redan under de första åren efter statsmakternas beslut om obligatorisk sjuårig folkskola möjliggjordes utan nämnvärt ökade utgifter för distrikten. Där detta vore fallet, torde det kunna förväntas, att skoldistrikten i stor utsträckning självmant genomförde en utsträckning av skoltiden. För alla parter, både skolan, distrikten och de statliga skolmyndigheterna, måste det betraktas såsom i hög grad eftersträvansvärt, att reformen så långt som möjligt komme till stånd under gott samförstånd och samarbete, alltså i frivillighetens tecken. Upplysning och rådgivning borde i detta skede vara den främsta uppgiften för de statliga myndigheterna.

I allmänhet komme det väl att vara kostnadssynpunkter, organisatoriska förhållanden eller en folkopinion inom orten, som från kommunalt håll åberopades såsom hinder för skolkursens förlängning. I den mån dylika skäl ägde ett reellt underlag, borde till dem tagas den största hänsyn. Denna hänsyn bjöde enligt de sakkunnigas mening att under de första åren av övergångstiden helt utesluta möjligheten av den sjuåriga skolkursens införande i sådana fall, där skoldistriktet motsatte sig förändringen. Detta första avsnitt av övergångstiden, då distrikten skulle äga ett absolut veto i fråga om det sjunde året, kunde lämpligen bestämmas till fyra läsår, d. v. s. till utgången av läsåret 1939—1940. Intet skoldistrikt skulle sålunda enligt de sakkunnigas förslag utan eget medgivande kunna åläggas att förändra någon folkskola till sjuårig tidigare än med ingången av läsåret 1940—1941.

Men även efter avslutandet av denna första etapp, under vilken full frihet i förevarande avseende skulle råda, syntes det vara tillrådligt, att stor varsamhet iakttoges vid reformens utförande. Samförstånd borde alltjämt främst vara rättesnöret. Likväl skulle dåmera skoldistrikten hava haft god tid på sig för förberedelser av olika art, och folket kunde haft tillfälle att göra sig mera förtroget med den nya ordningen. Under dessa förhållanden kunde det i åtskilliga fall tänkas komma att föreligga ett sådant läge, att ett motstånd mot skolkursens förlängning från distriktets sida måste betecknas såsom uppenbart orimligt. Det borde då kunna anses befogat att tillgripa tvångsmedel. I fall av det nu skildrade slaget, vilka fall dock torde bliva sparsamt förekommande, vore det enligt de sakkunnigas uppfattning icke lämpligt, att underordnade statliga myndigheter träffade det slutgiltiga avgörandet, som förutsatte en grundlig utredning och ett allsidigt hänsynstagande. De sakkunniga föresloge därför, att prövningen av dessa fall skulle läggas i Kungl. Maj:ts hand. Vägen till denna prövning syntes — även om varianter kunde tänkas — normalt böra bliva den, att folkskolinspektören, sedan godvilliga förhandlingar med distriktet visat sig fruktlösa, påkallade domkapitlets beslut i saken. Ginge detta beslut i positiv riktning, måste det underställas Kungl. Maj:ts prövning för att vinna giltighet. Ställde sig åter domkapitlet avvisande till inspektörens framställning, skulle ärendet gå till skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t.

Inom vissa skoldistrikt kunde föreligga sådana särskilda förhållanden, som gjorde det önskvärt att utsträcka folkskolekursen utöver

sju år. En utsträckning av den obligatoriska folkskolan till åttaårig i Stockholm, varom framställning gjorts hos Kungl. Maj:t av Stockholms folkskoledirektion, skulle innebära ett stadfästande av sedan länge bestående faktiska förhållanden samt möjliggöra en lärjungarnas behov bättre motsvarande anpassning av kurserna. I två landsbygdsdistrikt, Hyssna i Västergötland och Urshult i Småland, hade vid halvtidsläsande skolor under åtskilliga år funnits införd åttaårig kurs.

De sakkunniga anse icke, att anledning finnes att nu överväga den åttaåriga folkskolan såsom ett alternativ i jämbredd med den sjuåriga. Men det synes dem, särskilt av stockholmsfallet och andra liknande fall, där en stadigt och livligt frekventerad folkskolans högre avdelning finnes, framgå, att det under vissa, av speciella ortsförhållanden betingade förutsättningar kan vara önskvärt att vinna en förlängning av folkskolekursen till åtta år. Författningen borde enligt de sakkunnigas mening lämna möjlighet att tillgodose ett dylikt, åtminstone tills vidare mera undantagsvis uppträdande behov. Detta syntes böra ske, genom att den av de sakkunniga förordade allmänna regeln, att folkskolan skulle omfatta sju årsklasser, kompletterades med ett särskilt stadgande av innehåll, att vad som sålunda föreskrivits angående antalet årsklasser i folkskolan icke skulle utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, i händelse särskilda förhållanden därtill föranledde, efter framställning av skoldistrikt medgiva anordnande av folkskola med ett större antal årsklasser än sju. Prövningen av dessa fall hade de sakkunniga ansett böra läggas i Kungl. Maj:ts hand, med hänsyn till att det här vore fråga om en avvikelse från den vanliga skolorganisationen, som visserligen icke *behövde* men *kunde* medföra betydelsefulla ekonomiska och organisatoriska konsekvenser. En åttonde klass, som i denna ordning komme till stånd, torde alltid böra göras obligatorisk för lärjungarna; detta i enlighet med vad som städse principiellt gällt för folkskolans undervisning. En frivillig åttonde klass borde alltjämt som hittills vara att hänföra till folkskolans högre avdelning.

Beträffande upphörandet av skolplikten i folkskolan är enligt folkskolestadgan § 35 mom. 3 avgörande, huruvida lärokursen inhämtats. Lärjunge, som ej vid skolålderns slut inhämtat de kunskaper, vilka fordras för avgång från skolan, skall fortfarande anses skolpliktig, varemot lärjunge, som före denna tid inhämtat för avgång erforderliga kunskaper, äger rätt att bliva från skolgång befriad. Dock får sådan befrielse ej ske före det kalenderår, under vilket lärjungen fyller 13 år. Ännu tidigare kan emellertid lärjunge, under förutsättning av inhämtat kunskapsmått, erhålla befrielse, därest skolöverstyrelsen prövar särskilda skäl föreligga, men under inga omständigheter kan dylik tidigare befrielse meddelas, om ej lärjungen vid slutet av det läsår, varunder han genomgått högsta klassen, uppnått 12 års ålder.

De sakkunniga föreslå sådan ändring i nu anförda bestämmelser, att efter införande av obligatoriskt sjunde skolår lärjunge, som vid skolålderns slut icke inhämtat de kunskaper, som fordras för avgång från skolan, icke skulle vara skyldig att kvarstanna i folkskolan mer än ett läsår utöver det, under vilket skolplikten i normala fall upphörde. En i § 35 mom. 3 av folkskolestadgan intagen bestämmelse, att befrielse från skolgång icke får äga rum före det kalenderår, under vilket lärjunge fyller tretton år, föreslås skola utgå, detta med hänsyn till att genomgången av högsta klassen i den sjuåriga folkskolan aldrig kommer att kunna avslutas före nämnda kalenderår.

Sammanfattningsvis innebära de sakkunnigas förslag i avseende å de grundläggande stadgandena om folkskolekursens omfattning följande:

Folkskolan skall omfatta sju årsklasser. Vid skola, där antalet årsklasser för närvarande är sex, skall övergång till sjuårig skolkurs äga rum, så snart sådant, med hänsyn till härav föranledda kostnader, skolväsendets organisation inom distriktet och övriga ortsförhållanden, prövas lämpligen kunna ske, dock senast med ingången av läsåret 1946—1947. Härvid skall iakttagas, att före nämnda läsår sjuårig skolkurs icke må utan skoldistriktets medgivande införas annorledes än efter Kungl. Maj:ts bestämmande och ej tidigare än med ingången av läsåret 1940—1941. Emellertid skall Kungl. Maj:t äga befogenhet att, där omständigheterna sådant påkalla, för viss tid medgiva distrikt anstånd i större eller mindre omfattning utöver läsåret 1946—1947 med införande av sjuårig skolkurs.

Vad nu sagts angående antalet årsklasser i folkskolan skall icke utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, i händelse särskilda förhållanden därtill föranleda, efter framställning av skoldistrikt medgiva anordnande av folkskola med ett större antal årsklasser än sju.

De sakkunniga övergå därefter till att behandla frågan om fortsättningsskolans ställning i ett skolsystem med obligatorisk sjuårig folkskola.

De erinra om, att tanken på att en sjuårig folkskola skulle kunna i utbildningshänseende giva en fullgod ersättning för sexårig folkskola plus fortsättningsskola vid flera tillfällen skymtat i den offentliga diskussionen om den allmänna barna- och ungdomsundervisningen samt genom motioner upprepade gånger bragts under statsmakternas prövning. En redogörelse för vad sålunda förekommit lämnas här nedan.

Med anledning av en inom riksdagens andra kammare väckt motion anhöll 1927 års riksdag i skrivelse nr 255, att Kungl. Maj:t täcktes taga under omprövning, huruvida sådana ändringar borde vidtagas i folkskolans

undervisningsplan, att det sjunde skolårets kursplan komme att inrymma jämväl en kurs, som tillhörde den tvåårigа fortsättningsskolans undervisning.

Riksdagen intog i sin skrivelse icke någon bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida genomgången sjuårig folkskola borde medföra befrielse från all fortsättningsskolplikt. Den lade i motiveringen tonvikten på en omarbetning av kursplanerna för det sjunde året i A-skolan därhän, att dessa genom differentiering på olika linjer inriktades ej blott på en allmänbildande undervisning utan även på det praktiska arbetet. Frågan om fortsättningsskolpliktens bortfallande borde bliva föremål för närmare utredning. Det framhölls, att å ena sidan en föreskrift av innebörd, att sjuårig folkskola befriade från fortsättningsskolan, kunde antagas komma att i åtskilliga samhällen, som hade endast sexårig A-skola, främja ett frivilligt upprättande av en sjuårig folkskola, något som riksdagen sade sig finna i hög grad beaktansvärt, men att å andra sidan uppmärksamhet måste ägnas åt spörsmålet om vilket inflytande en föreskrift av nyssnämnda innebörd kunde komma att utöva på skolförhållandena i de skoldistrikt, som redan inrättat obligatorisk sjuårig folkskola jämte ett- eller tvåårig fortsättningsskola. Vidare framhöll riksdagen, att det måste övervägas, hur ett sådant beslut kunde komma att inverka på skolor av andra typer än de i motionen berörda A-skolorna.

Sedan Kungl. Maj:t den 18 juni 1927 anbefallt skolöverstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av nämnda riksdagsskrivelse, avgav överstyrelsen den 19 oktober 1928 en omfattande utredning i frågan (tryckt såsom bilaga till statsutskottets utlåtande nr 110 vid 1929 års riksdag). Överstyrelsen avstyrkte en anordning, som skulle innebära, att sjunde klassen i sjuklassig folkskola av A-form skulle i sig fullständigt upptaga den tvåårigа fortsättningsskolans lärokurs, och att skoldistrikt skulle befrias från att upprätta fortsättningsskola för lärjungar, som avgått från sådan sjunde klass. Under erinran, att man vid organisationen av fortsättningsskolan så långt möjligt sökt att göra denna skola till en ungdomsskola, framhöll överstyrelsen bland annat, att det icke torde vara möjligt att giva folkskolans sjunde klass ungdomsskolans karaktär. Även om denna klass finge en mera fristående ställning och erhölle en från övriga folkskoleklasser i viss mån avvikande organisation, så måste den tillhöra folkskolan och vara fast inordnad i denna. Den måste stå i nära samband med övriga folkskoleklasser, då det vore från denna klass, som lärjungarna skulle erhålla avgångsbetyg, vilket givetvis skulle avse folkskolekursen i dess helhet. Ett hinder för sjunde klassens förvandling till en ungdomsskola förefunnes enligt överstyrelsens mening också i lärjungarnas åldersståndpunkt och därmed följande förståndsmognad. Överstyrelsen påvisade ytterligare svårigheten att i sjunde klassen införa fortsättningsskolans hela kurs i samhällslära, och i fråga om det andra för fortsättningsskolan karakteristiska ämnet arbetskunskap kunde det enligt överstyrelsens mening icke ifrågakomma att införa detta ämne i sjunde klassen och därmed göra undervisningen i denna klass yrkesbetonad. Överstyrelsen erinrade vidare, att syftet med forsättningsskolan var icke blott att meddela kunskap utan även att verka uppfostrande. Ur dessa synpunkter vore det angeläget, att lärjungarna komme att stå under skolans inflytande så många år, som detta läte sig göra. Den tvåårigа fortsättningsskolans ersättande med en sjunde folk-

skoleklass skulle medföra ett betänkligt avsteg från den med forsättningsskolans tillkomst godtagna regeln av en sammanlagd undervisningstid i folk- och fortsättningsskola av minst åtta år.

Någon åtgärd från Kungl. Majts sida vidtogs icke för åstadkommande av ändring i bestämmelserna om fortsättningsskolplikten i förevarande avseende.

Frågan om fortsättningsskolans ställning i förhållande till den sjuåriga folkskolan blev snart ånyo föremål för utredning på grund av riksdagsinitiativ. I skrivelse nr 214, i anledning av väckta motioner angående fortsättningsskolan, anhöll 1929 års riksdag, att Kungl. Maj:t täcktes framlägga utredning och förslag angående rätt för sådana lärjungar från heltidsläsande folkskolor, som med fullständigt avgångsbetyg genomgått sjunde klass, i vilken tillämpats för dylik klass särskilt utarbetad kursplan, att erhålla befrielse från fortsättningsskolplikten.

Det är av stort intresse att taga del av vad riksdagen i denna skrivelse yttrar om »den rådande motviljan mot fortsättningsskolan», som vissa av motionärerna åberopat. Riksdagen framhåller i anledning härav, att man i diskussionen om fortsättningsskolan syntes hava visat en benägenhet att generalisera de yttringar av missnöje med och motstånd mot denna skolform, som på en del håll kommit till synes, under det att de många fall, där fortsättningsskolan omfattats med intresse av skoldistrikten och skolgången varit utan anmärkning, låtit föga tala om sig. Man får komma ihåg — heter det i riksdagsskrivelsen — att det här gäller en obligatorisk skoltyp, som ännu är i sitt första utvecklingsskede, och att det därför är naturligt, att vissa svårigheter måste yppa sig, medan organisationsarbetet ännu befinner sig i begynnelsestadiet. Det vore med hänsyn härtill enligt riksdagens mening också av vikt att ej draga förhastade slutsatser av på enstaka håll hittills vunna erfarenheter. I detta sammanhang påpekade riksdagen, att enligt då senast tillgängliga officiella statistik antalet fortsättningskolavdelningar uppginge till över 7,000, samt tillade, att det ej vore ägnat att väcka förvåning eller giva grundad anledning till misströstan om fortsättningsskolans framtid, att i en så vittomfattande organisation då och då motigheter måste uppstå.

I själva huvudfrågan, fortsättningsskolpliktens avskaffande vid genomgång av sjuårig folkskola, sade sig riksdagen icke heller denna gång vilja taga definitiv ståndpunkt. Men riksdagen uttalade dock såsom sin mening, att åtskilliga skäl kunde andragas till förmån för inarbetande av den tvåårige fortsättningsskolans kurs i det sjunde skolåret. Ur undervisnings- och uppfostringssynpunkt syntes mera vara att vinna genom en förlängning av skoltiden med ett helt skolår, då lärjungarna under åtta månader oavbrutet stode under lärarens tillsyn och ledning, än genom fortsättningsskolans i regel ej mer än 360 timmar omfattande, kanske till några få timmar i veckan eller till spridda tidsperioder förlagda undervisning. Och för en stor del av lärjungarna borde en sådan organisation vara ägnad att undanröja de svårigheter, som genom fortsättningsskolplikten stundom kunde uppkomma, då det för dem gällde att genom arbetsanställning bidraga till eller själva förvärva sitt uppehälle. De kunde då i en sammanhängande följd fullgöra sin skolgång för att sedan mera odelat ägna sig åt det praktiska livets uppgifter i stället för att under två år efter folkskolans slut med vissa mellantider vara underkastade skolplikt. Riksdagen betonade så-

som eftersträvansvärt, att icke fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde skolår medförde en försämring av det hittillsvarande resultatet av folk- och fortsättningsskolans undervisning. Den föreslagna anordningen tarvade därför en omarbetning av de dåvarande läroplanerna för den sjuåriga folkskolan, så att den sjunde klassen komme att innebära en verklig påbyggnad på en sexårig avslutad folkskolekurs och en påbyggnad, som i sig inneslöte det kunskapsstoff, som i fortsättningsskolan skulle hava meddelats. Riksdagen ansåg, att den ifrågasatta rätten för skoldistrikten att utbyta fortsättningsskolan mot ett sjunde skolår borde inskränkas till att avse allenast de bäst organiserade folkskolorna, d. v. s. de heltidsläsande huvudformerna (A- och B-formerna). I en av motionerna hade berörts vissa svårigheter för en sådan anordning, när det gällde skolor av B-form. Riksdagen ville icke förneka, att vad i sådant hänseende anförts hade ett visst berättigande, men trodde dock, att nämnda svårigheter genom lämpliga anordningar skulle kunna övervinnas. Jämväl i andra hänseenden kunde olägenheter av pedagogisk eller organisatorisk art möjligen yppas, och hela spörsmålet tarvade därför ytterligare utredning och belysning från olika synpunkter.

Med anledning av denna riksdagens skrivelse bemyndigade Kungl. Maj:t den 5 juli 1929 dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga (1929 års fortsättningsskolsakkunniga) för att inom nämnda departement biträda med den av riksdagen i samma skrivelse begärda utredningen ävensom verkställa utredning och avgiva yttrande och förslag över andra i samband med den av riksdagen äskade utredningen uppkommande frågor rörande fortsättningsskolans organisation. De av dåvarande departementschefen tillkallade sakkunniga (ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren S. Bengtsson, Norup, ledamoten av riksdagens andra kammare, ombudsmannen A. V. Säfström, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren K. E. Andersson, Eliantorp, samt ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören B. Petersson, Lerbäcksbyn) avgåvo den 29 maj 1931 utredning och förslag rörande forsättningsskolans organisation (statens offentliga utredningar 1931: 17).

Fortsättningsskolsakkunniga, som för frågans närmare studium avlade besök i ett stort antal skolor i skilda delar av landet och därvid även höllo talrika överläggningar med skolråd och enskilda, funno sig, efter ingående övervägande av alla de omständigheter, till vilka hänsyn vid bedömandet av frågan om fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde folkskoleår måste tagas, böra på grund av såväl pedagogiska som organisatoriska skäl avstyrka förslaget att till folkskolans sjunde klass förlägga fortsättningsskolans båda årskurser.

Propositionen till 1932 års riksdag, nr 134, angående ändrade bestämmelser beträffande fortsättningsskolans organisation m. m. anslöt sig till de sakkunnigas uppfattning.

I en vid samma riksdag väckt motion hemställdes emellertid, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av kursplaner för ett sjunde skolår, inrymmande den kurs, som tillhörde den tvåårige fortsättningsskolans undervisning, samt att därefter den ändring i gällande fortsättningsskolstadga måtte vidtagas, att skoldistrikt med heltidsläsande skolor, som i sjunde klass tillämpade dessa kursplaner, måtte erhålla tillstånd att ersätta fortsättningsskolan med ett sjunde skolår.

Statsutskottet ställde sig i sitt utlåtande avvisande mot det i motionen gjorda yrkandet. Utskottet anförde därvid bland annat:

»Enligt utskottets mening har den verkställda sakkunnigutredningen på ett övertygande sätt uppvisat, att det icke med fördel låter sig göra att ersätta fortsättningsskolkursen med ett sjunde läsår. Följande invändningar mot ett sådant utbyte synas förtjänta av beaktande. Om i skola av lägre form än A-typen fortsättningsskolans kunskapsstoff skall meddelas i sjunde klassen, synes detta icke kunna ske, utan att undervisningen i de lägre klasserna blir avsevärt lidande härpå. Men även i A-skolor uppkomma icke oväsentliga svårigheter vid en sådan anordning, särskilt när det gäller de yrkesbestämda fortsättningsskolorna, där, till följd av nödvändigheten att uppdela lärjungarna i grupper vid undervisningen i arbetskunskap, störningar i undervisningsarbetets jämna fortgång måste bliva följden. Om anordningen inskränkes till skolor av A-formen — vilka synas vara de enda, där förändringen överhuvudtaget är tänkbar — kommer den påkallade reformen att få sin betydelse huvudsakligen endast för städerna och de stadsliknande samhällena, där skolplikten i dylikt fall blir sjuårig, under det att densamma för den övervägande delen av landsbygden fortfarande skulle förbliva åttaårig. Ej nog med att på detta sätt olikheterna mellan landsbygdsbefolkningens och stadsbefolkningens ställning ytterligare markeras; även inom ett och samma skoldistrikt kan det inträffa, att en del av barnen får ett år längre skolplikt än de övriga, beroende på till vilken skolrote vederbörande hör. Beträffande sådana skoldistrikt, som redan infört ett sjunde skolår i sina heltidsläsande folkskolor och därpå byggt en ettårig fortsättningsskola, kan det befaras, att den sålunda ofta med möda genomförda organisationen genom den påyrkade förändringen skulle slås sönder, i det att ett medgivande att ersätta fortsättningsskolan med ett sjunde läsår skulle giva distrikten anledning att avskaffa fortsättningsskolan. Dessa och andra i propositionen framhållna skäl av pedagogisk och organisatorisk natur synas utskottet starkt tala mot fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde läsår i folkskolan.»

Till utskottets utlåtande var fogad en reservation, däri hemställdes, att riksdagen i anledning av förutnämnda motion måtte besluta, dels att sådana lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg avgått från sjunde klassen av folkskola, anordnad enligt A-formen i gällande undervisningsplan för rikets folkskolor, skulle, under förutsättning att i nämnda folkskola tillämpats vederbörligen fastställd kursplan, inrymmande, vad angår sjunde klassen, jämväl fortsättningsskolans kurs, vara befriade från fortsättningsskolplikt, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och fastställa sådana kursplaner, som nyss nämnts.

Utgången i riksdagen blev den, att andra kammaren antog utskottets förslag, medan i första kammaren reservationen segrade. Det med anledning av motionen framställda yrkandet i reservationen hade därmed fallit.

De sakkunniga fastslå för egen del till en början, att fortsättningsskolans uppgift är en annan än folkskolans. Fortsättningsskolan vore tillkommen i ändamål att vara en *ungdomsskola* och vore såväl till sin yttre som sin inre organisation anpassad med hänsyn härtill, under det att folkskolan vore en *barndomsskola* med en sådans särdrag.

Ett utmärkande drag för fortsättningsskolan vore undervisningens praktiska inriktning. Vid sitt beslut rörande fortsättningsskolan år 1918 uttalade riksdagen, att den yrkesbestämda fortsättningsskolan borde stå som det mål, som borde eftersträvas överallt, där förutsättningarna vore för handen för denna skolform. Fortsättningsskolans utveckling visade, att trots de betydande svårigheter, som självfallet mött vid genomförandet av denna skolform såsom obligatorisk, och trots den jämförelsevis korta tidsperiod, som vår nuvarande fortsättningsskola bestått, man i ganska stor utsträckning lyckats förverkliga detta riksdagens uttalande. Men även i de fall, där fortsättningsskolan icke kunnat givas en yrkesbestämd form, hade, likaledes i full överensstämmelse med av 1918 års riksdag gjorda uttalanden, undervisningen i den allmänna fortsättningsskolan erhållit en praktisk läggning, i det utrymme beretts åt undervisning såväl om ortens arbetsliv och näringsförhållanden som ock i allmänhet om olika yrken för att därmed underlätta lärjungarnas yrkesval. Att denna fortsättningsskolans praktiska inriktning vunnit ett berättigat uppskattande torde framgå av det faktum, att åtminstone på vissa orter fortsättningsskolan kommit att tjäna som förmedlare vid de ungas anställande i praktiskt arbete. Enligt vad de sakkunniga erfarit, hade det sålunda blivit allt vanligare, att företagare eller arbetsgivare vände sig till fortsättningsskolan för erhållande av lämpliga arbetskrafter.

I enlighet med fortsättningsskolans uppgift hade den givits en från folkskolan skild organisation, och som karakteristiska kännetecken för densamma stode dess större rörlighet och anpassning efter på olika orter rådande förhållanden. Undervisningstidens längd, dess förläggning under arbetsåret, läroplanernas beskaffenhet, allt detta växlade efter föreliggande behov.

Då alltså fortsättningsskolan tillkommit och organiserats i ett helt annat syfte och med en till arten helt annan uppgift i undervisningsväsendet än folkskolan, syntes det de sakkunniga uppenbart, att redan på grund härav tanken på att låta fortsättningsskolan så att säga helt uppgå i folkskolan måste avvisas. Man kunde visserligen såsom skett genom 1925 års beslut från fortsättningsskolans undervisning avskilja vissa partier av lärostoffet, vilka lika väl eller bättre lämpade sig för barndomsskolans stadium. En sådan åtgärd kunde vara berättigad såsom en efter vunnen erfarenhet påkallad revidering av fortsättningsskolans läroplan. Men erkände man behovet av en efter ett mognare åldersstadium anpassad allmän ungdomsskola — och, så vitt de sakkunniga hade sig bekant, hade behövligheten härav icke av någon i ansvarig ställning på allvar ifrågasatts — då låge det i sakens natur, att folkskolan icke kunde i sig upptaga fortsättningsskolans funktioner.

Detta vore ett av huvudskälen mot fortsättningsskolans slopande i samband med genomförandet av en obligatorisk sjuårig folkskola. Ett annat och minst lika viktigt skäl vore det, att, om man i en sådan folkskolas lärokurs inlade även fortsättningsskolans, man högst avsevärt försvagade värdet av den åsyftade folkskolereformen.

Av vad de sakkunniga enligt det föregående anfört framginge, att ett sjunde skolår erfordrades framför allt för att barnen skulle kunna få en bättre och grundligare utbildning i *folkskolans* ämnen, särskilt i de för deras framtida verksamhet grundläggande elementära färdigheterna i att läsa, skriva och räkna. På förmågan att behärska dessa färdigheter ställde det nutida samhällslivet så stora krav, att, då härjämte utbildning skulle meddelas i ett flertal andra viktiga kunskapsgrenar, en sjuårig skoltid i den allmänna barndomsskolan i själva verket icke vore att betrakta såsom rundligt tillmätt utan, i synnerhet vid landsbygdens mera svårarbetade skolor, snarare såsom ett minimum. En obligatorisk sjuårig folkskola vore icke någon lyxsak, något utslag av en samhällets frikostighet mot dess barn eller något symptom på kulturell blomstring, utan helt enkelt en sak, som tarvades för botandet av allvarliga brister i vår nuvarande elementära medborgarutbildning. Det sjunde skolåret måste därför helt och hållet ägnas åt *folkskolans* uppgifter. Det hade i allmänhet icke råd att avstå någon del av sig självt till andra ändamål. Med denna syn på den föreliggande frågan vore det tydligt, att de sakkunniga måste ställa sig avvisande mot tanken på att inlägga fortsättningsskolan i folkskolans lärokurs.

Det tredje viktiga skälet mot en sådan åtgärd låge i de tekniskt pedagogiska och organisatoriska svårigheter, för att icke säga hinder, som mötte.

I enlighet med de givna direktiven hade de sakkunniga ingående undersökt och övervägt olika utvägar för det avsedda inarbetandet av fortsättningsskolans lärostoff inom folkskolans ram. Resultatet hade för deras del blivit detsamma som för 1929 års fortsättningsskolsakkunniga, som i sitt betänkande (sid. 10—21) utförligt behandlat detta ämne och därvid tydligt påvisat, hurusom, såsom nämnda sakkunniga i sitt slutomdöme uttryckte saken, »ett fullständigt borttagande av särskild fortsättningsskola inom skoldistrikt med heltidsläsande sjuårig folkskola skulle försvaga skolväsendet och på ett betänkligt sätt rubba dess organisation». Då folkskolesakkunniga emellertid anbefallts att ånyo särskilt göra undersökning härutinnan, ansåge de sig böra mera utförligt upptaga även denna sida av problemet till behandling.

Folkskolan hade icke, såsom läroverken, en enhetlig organisation. Folkskoleväsendet måste tvärtom anpassas efter de skiftande förhållandena på olika orter och företedde därför en mångfald av former, vilka erbjöde mycket olikartade betingelser för undervisningsarbetet. Gällande undervisningsplan för rikets folkskolor upptoge ett tiotal olika folkskoletyper, vartill komme ett icke ringa antal variantformer, som i skilda hänseenden avveke från de i undervisningsplanen angivna. I städer och stadsliknande samhällen hade folkskolan kunnat anordnas enligt den i organisatoriskt hänseende mest utvecklade A-formen, i vilken varje lärare undervisade allenast en årsklass. I de på landsbygden allmännast förekommande skoltyperna av B-, C- och D-former hade läraren däremot att samtidigt undervisa flera årsklasser. Antalet samtidigt undervisade klasser växlade mellan två och i regel högst fem årsklasser men kunde i undantagsfall uppgå ända till sju årsklasser. När-

mast A-formen komme folkskolan av första B-formen. Denna vore på folkskolestadiet uppdelad i två läraravdelningar, den lägre omfattande klasserna 3—4, den högre klasserna 5—6 eller, om skolan vore sjuårig, klasserna 5—7, och varje lärare undervisade samtidigt två eller tre årsklasser. I folkskolan av andra B-formen, som utgjorde en på landsbygden allmänt förekommande skolform, tillhörde alla klasserna på folkskolestadiet samma läraravdelning, och fyra eller fem årsklasser undervisades därför samtidigt av en lärare. Folkskolan av tredje B-formen saknade underlag av särskild småskola, varför en och samma lärare måste samtidigt sköta undervisningen av samtliga årsklasser, representerande så vitt skilda ålders- och utvecklingsstadier som från det rena nybörjarstadiet till och med folkskolans avgångsklass. För att antalet klasser i denna svårskötta skolform skulle nedbringas, gällde i allmänhet, att nybörjare intoges blott vartannat år. Undervisningsavdelningen innefattade därför i regel ena året första, tredje, femte och eventuellt sjunde klassen samt andra året andra, fjärde och sjätte klassen.

Samtliga ovan angivna skolformer betecknades i undervisningsplanen såsom normala skolformer eller huvudformer. Till dessa komme så de såsom undantagsformer betecknade C- och D-formerna, vilka finge förekomma, där vissa lokala förhållanden därtill föranledde. Skolor, som anordnats enligt någon av C-formerna, vore folkskolor med halvtidsläsning, i vilka barnen i regel åtnjöte undervisning blott hälften av den eljest stadgade lästiden. Skolorna av D-form vore mindre folkskolor, i vilka undervisningen på såväl småskole- som folkskolestadiet helt och hållet bestredes av lärare med småskollärarexamen, och kunde vara antingen heltids- eller halvtidsläsande. Av C- och D-former förekomme även flyttande skolor, vilka undervisades på skilda stationer.

Av den ovan lämnade översikten framginge att oaktat en genomgripande reformverksamhet på folkskoleväsendets område vore de yttre förutsättningar, under vilka folkskolan fullgjorde sin uppgift att meddela den grundläggande medborgerliga undervisningen, ännu högst olikartade. Ett enhetligt, författningsmässigt fastställt kunskapsmål för folkskolan hade ej kunnat uppställas eller uppnås. För att ett så tillfredsställande undervisningsresultat, som förhållandena medgåve, skulle kunna vinnas, måste arbetssättet i skolan anpassas efter de särskilda betingelser, som de olika skolformerna erbjöde.

A-skolorna intoge i så måtto en särställning, att läraren undervisade endast en årsklass och ständigt hade möjlighet att meddela denna direkt undervisning. Väsentligt annorlunda vore de undervisningsmöjligheter beskaffade, som stode till buds i de skolformer, i vilka läraren samtidigt undervisade flera årsklasser. Om i skolor, tillhörande B-, C- och D-formerna, A-skolans arbetssätt skulle tillämpas på det sättet, att läraren sysselsatte sig med en klass åt gången, komme den tid, varje årsklass kunde erhålla för direkt undervisning, att stå i omvänt förhållande till klassernas antal inom undervisningsavdelningen. Ju större antal årsklasser, som tillhörde en undervisningsavdelning, desto kortare bleve den tid, som stode till förfogande för direkt undervisning av varje årsklass. Tillämpad på en sjuårig skola av andra B-formen, som på folkskolestadiet hade 30 undervisningstimmar i veckan, skulle en dylik anordning innebära, att var och en av folkskolestadiets fem årsklasser direkt undervisades endast omkring 6 veckotimmar. Under återstående 24 veckotimmar skulle lärjungarna behöva sysselsättas med tysta övningar. Under samma förutsättning skulle i sjuårig skola av första B-formen tiden för den direkta undervisningen inskränkas i tredje

och fjärde klasserna till hälften och i de högre klasserna till tredjedelen av hela undervisningstiden. De anförda exemplen avsåge skolor med heltidsläsning. I skolor med endast halv lästid skulle uppenbarligen ett dylikt förfaringssätt giva ännu mera ogynnsamt resultat.

För att vinna tid för direkt undervisning i de ur undervisningsteknisk synpunkt mest svårskötta skolformerna hade det befunnits nödvändigt, att i den utsträckning, så lämpligen kunde ske, anordna *samläsning* mellan olika årsklasser, som sammanhöllos i en arbetsgrupp. Denna utväg kunde ej anlitas i alla skolans läroämnen. I ett ämne, såsom räkning, där lärokursen med nödvändighet måste inhämtas i en viss, av ämnets natur betingad ordningsföljd, måste varje årsklass i regel undervisas för sig. Men i andra läroämnen, såsom kristendomskunskap, historia, geografi och naturkunnighet, förenades flera årsklasser till en arbetsgrupp, som samtidigt sysselsattes med samma kursmoment, varvid s. k. *kursväxling* tillämpades. En och samma arbetsgrupp kunde i allmänhet ej lämpligen omfatta mera än två eller tre årsklasser. Om ett större antal årsklasser undervisades tillsammans, gjorde skillnaden med hänsyn till lärjungarnas ålders- och utvecklingsgrad sig så starkt gällande, att den medförde alltför stora olägenheter för undervisningen. I B 1-skolan kunde varje lärare på folkskolestadiet sammanhålla sina klasser i en arbetsgrupp i de ämnen, för vilka kursväxling tillämpades och undervisningsbetingelserna i dessa ämnen bleve då i viss mån likartade med A-skolans. Om däremot, såsom i B 2-skolan, en undervisningsavdelning innefattade samtliga klasser på folkskolestadiet, skedde en fördelning på två arbetsgrupper, den ena omfattande tredje och fjärde, den andra femte, sjätte och sjunde årsklasserna. Innefattade en och samma läraravdelning därtill även småskolestadiet, såsom i B 3-skolan, bildade detta ytterligare en arbetsgrupp.

Samläsningen mellan flera årsklasser skänkte således i de mera komplicerade skolformerna förbättrade undervisningsmöjligheter, genom att ett större timtal kunde anslås till omedelbar undervisning och tiden för tysta övningar inskränkas. Så vitt den pedagogiska erfarenheten gåve vid handen, erbjöde denna anordning med nu gängse undervisningsmetoder den bästa lösningen av ifrågavarande skolformers undervisningsproblem. Det borde dock icke förbises, att arbetet i dessa skolformer likväl vore förbundet med betydande svårigheter, som, under förutsättning att barnantalet vore måttligt, visserligen kunde av den erfarne och skicklige läraren i viss mån modifieras men icke helt förebyggas. Kursväxlingen gjorde det nödvändigt, att samma kursmoment måste samtidigt genomgås med skilda årsklasser. Därvid kunde det icke undvikas, att de olika kursmomenten komme att behandlas i annan ordningsföljd, än vad som med hänsyn till lärjungarnas intellektuella utveckling i de olika klasserna vore mest lämplig och önskvärd.

Det vore uppenbart, att om i ett skolsystem av här beskriven art vid undervisningen nytt lärostoff, nya kursmoment, måste inläggas, en sådan åtgärd medförde mycket olika verkningar till följd av skolornas skiftande organisation. Såsom förut omtalats medgav 1925 års beslut angående fortsättningsskolplikten möjlighet att vid sjuårig folkskola av huvudform anordna ettårig fortsättningsskola. Därvid skulle dock i enlighet med ett av riksdagen gjort uttalande noggrant tillses, att undervisningen under sjunde folkskoleåret så ordnades, att därunder inhämtades så mycket av det för fortsättningsskolan särskilt föreskrivna kunskapsstoffet, som eljest skulle ha inhämtats under det första året i sistnämnda skola. De flesta skoldistrikt

med helt genomförd sjuårig folkskoleplikt i heltidsläsande skola hade också, såsom nämnts, anordnat ettårig fortsättningsskola, sedan läroplan för sjuårig folkskola och reglemente för fortsättningsskolan blivit av skolöverstyrelsen fastställda.

Under besök i ett stort antal skoldistrikt med ifrågavarande anordning hade de sakkunniga inhämtat kännedom om de praktiska erfarenheter, som vunnits angående möjligheten och lämpligheten av att i det sjunde folkskoleåret inbygga den ena av fortsättningsskolans båda årskurser.

Därvid hade framgått, att skoldistrikten icke beträffande läroplaner för sjunde folkskoleåret ansett sig kunna införa några väsentliga avvikelser från den allmänna undervisningsplanen, utan ändringarna hade inskänkts till sådana mindre jämkningar, som varit betingade av förhållandet till fortsättningsskolan. Den undervisning, som i sjunde årsklassen meddelades i *modersmålsämnets* skilda grenar, hade ansetts fullt uppväga, vad som eljest skolat inhämtas i fortsättningsskolans första årskurs. Till den ettåriga fortsättningsskolan hade förlagts övningar i uppsättande av praktiska skrivelser, som kunde av lärjungarna bevaras som en formulärsamling. Vidare finge lärjungarna i fortsättningsskolan göra bekantskap med några verk av våra främsta författare, ofta i form av arbetsuppgifter i anslutning till folk- och skolbibliotek, i syfte att väcka håg för fortsatta studier på egen hand. Ej heller beträffande sjunde skolårets kurs i *räkning* hade ändring ansetts behövlig. Den kurs i räkning, som meddelades i allmän fortsättningsskola, avsåge dels repetition av det förut genomgångna, dels praktiska tillämpningsövningar. I yrkesbestämd fortsättningsskola gåves räkneuppgifter i anslutning till kursen i arbetskunskap. Till fortsättningsskolan hade vidare förlagts en ganska omfattande kurs i *bokföring*, avslutad med uppgörande av deklaration, vilken kurs svårligen kunnat medhinnas i skolor av B-form. Uppgiften att i sjunde klassen införa de kursmoment i *medborgarkunskap*, som skulle ingått i ena fortsättningsskolårets kurs, hade i skolor av B-form ej kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt. I skolor av B 1-form ansloges i sjunde klassen en särskild veckotimme, tagen från ämnet historia, för genomgång av valda delar av fortsättningsskolans kurs i medborgarkunskap, och därvid genomginges företrädesvis sådana kursmoment, som anslöte sig till lärokursen i historia. Men i B 2-, B 3- och D 1-skolor hade den särskilda undervisningen i medborgarkunskap måst begränsas till ett minimum, för att den ej skulle alltför störande ingripa i folkskolans övriga undervisning. Den särskilda undervisningen av sjunde klassen medförde en motsvarande minskning av tiden för direkt undervisning av övriga klasser. Till fortsättningsskolåret uppskötes de svårare delarna av statskunskapen, den kurs i kommunalkunskap, som eljest vanligen genomginges under det första fortsättningsskolåret, behandlingen av vissa viktigare företeelser på samhällslivets område, de delar av den sociala lagstiftningen, som skulle behandlas, o. s. v.

Undervisning i *arbetskunskap* hade ej ifrågasatts till införande i sjunde klassen i annan mån, än att hushållsgöromål upptagits på läroplanen i några distrikt. Andra former av arbetskunskap hade ej ansetts böra ifrågakomma på folkskolestadiet. För att bästa möjliga resultat skulle utvinnas av den för flickorna betydelsefulla undervisningen i hushållsgöromål, hade distrikten funnit lämpligast att införa densamma vid en tidpunkt, då lärjungarna vunnit större mognad. Att undervisningen i hushållsgöromål förlagts till fortsättningsskolan vore dock först och främst att tillskriva de svårigheter

av organisatorisk art, som mötte vid införandet av ifrågavarande ämne i folkskolans sjunde klass. I de på landsbygden mera allmänt förekommande skolformerna vore antalet flickor i sjunde klassen vanligen för ringa för att lämpligen bilda en grupp vid skolköksundervisningen. När dylik undervisning förekomme i folkskolan, bleve det nödvändigt att befria flickorna från deltagande i den övriga undervisningen under de dagar, skolköksundervisningen påginge. Två alternativ komme vanligen i fråga beträffande tiden för skolköksundervisningens förläggning: antingen påginge kursen en hel skoldag i veckan under hela läsåret, eller ock koncentrerades den till en sammanhängande kurs om sex veckor likaledes med heldagsundervisning. Det förra alternativet vore sällan genomförbart på landsbygden, eftersom särskild facklärarinna behövde anställas och beredas full tjänstgöring. Vilkendera utvägen, som valdes, medförde flickornas frånvaro från den övriga undervisningen kännbara olägenheter. I de skolformer, om vilka vore fråga, undervisades gossar och flickor tillsammans, men under de dagar, skolkökskurs påginge, vore i sjunde klassen endast gossarna närvarande. Läraren nödgades att senare med flickorna ånyo genomgå det väsentliga av de kursmoment, som behandlats under deras frånvaro. Anordningen verkade splittrande på arbetet i folkskolan och försvagade dess resultat. Starkast gjorde detta sig gällande, när flickorna, såsom vanligen vore fallet, under sex veckor i följd vore av skolköksarbetet hindrade att deltaga i folkskolans övriga undervisning. Ur kostnadssynpunkt bleve anordningen ingalunda mera förmånlig, eftersom klasslärarens lön under alla omständigheter utginge oavkortad men samtidigt facklärarinnan skulle hava sin lön.

Av den lämnade översikten framginge, att vid fördelningen av lärokursen mellan det sjunde skolåret och den ettåriga fortsättningsskolan hade till sjunde klassen överförts endast sådana delar av fortsättningsskolans lärostoff, som kunnat sättas i organiskt samband med folkskolans lärokurser i övrigt. Däremot hade man ej inom folkskolans ram kunnat tillgodose de rena fortsättningsskolsynpunkterna. Av hänsyn till det arbetssätt, som krävdes i folkskolor av B-form och lägre typ, hade man undvikit anordningar, som skulle påkallat, att sjunde klassen i större utsträckning undervisades för sig. Till den ettåriga fortsättningsskolan hade förlagts de kursmoment, som förlänade fortsättningsskolan dess karaktär av en praktisk ungdomsskola, först och främst den yrkesbetonade delen av undervisningen och det väsentligaste av kursen i medborgarkunskap. Den sjuåriga folkskolan kunde lägga en fastare grundval för fortsättningsskolan, och arbetet inom denna bedrivas med större intensitet, varför även en relativt så kort fortsättningsskolkurs, som minimitiden 180 timmar utgör, kunde skänka värdefulla resultat. Den starkt framträdande praktiska inriktningen av den till ett år koncentrerade fortsatta undervisningen hade, enligt vad de sakkunniga erfarit under sina resor till olika skoldistrikt, rönt uppskattning och ökat intresset för skolan. De svårigheter beträffande skolgången, som stundom visat sig under andra fortsättningsskolåret, hade ej förmärkts i den ettåriga formen. Med anordningen hade sålunda vunnits en förstärkt folkskolebildning, utan att fortsättningsskolans bildningsmål uppgivits.

Om det nu förelåge ett tvång att inom den sjuåriga folkskolans ram inpressa även den ettåriga fortsättningsskolkursen, kunde olika utvägar tänkas bliva anlitade. *Antingen* skulle nämnda kurs sammansmältas med folkskolekursen, d. v. s. ingå såsom en del av denna, förlagd till de högsta klasserna, *eller* skulle undervisningen i fortsättningsskolans mera speciella ämnen

visserligen inrymmas inom de sju folkskoleåren men förläggas till vissa timmar antingen före eller efter folkskolans dagliga undervisningstid *eller* till tid, som eljest utgör ferier i folkskolan, närmast vinterferien. Det torde väsentligen vara mellan dessa tre alternativ, man i dylikt tvångsläge hade att välja.

De sakkunniga hade underkastat de här antydda möjligheterna ingående undersökningar, därvid de sakkunniga jämväl haft överläggningar med särskilda av departementschefen tillkallade experter.

Vad det första alternativet anginge vore det väl, såsom också 1929 års fortsättningsskolsakkunniga framhållit, möjligt att, när det gällde de bäst lottade skolorna, A-skolorna, där läraren hade endast en klass att undervisa, låta det väsentliga av den *allmänna* fortsättningsskolans kurs ingå i det sjunde skolåret, men till följd av lärjungarnas ringare förståndsmognad under den tid, de tillhörde sjunde årsklassen, bleve dock resultatet av undervisningen, särskilt i fråga om medborgarkunskapen, mindre tillfredsställande. Vidare vore det tydligt, att med en sådan anordning måste följa en beskärning av kurserna i folkskolans egentliga ämnen, som ofrånkomligen ledde till en sänkning av kunskapsnivån i de ämnen, som drabbades av denna beskärning. Konsekvensen torde alltså bliva en försämring i det hela.

I fråga om övriga skoltyper, för vilka det karakteristiska vore, att läraren samtidigt hade flera årsklasser att undervisa, ställde sig emellertid möjligheterna att i folkskolan inlägga fortsättningsskolkursen ännu mycket sämre. Nämnda kurs med sin för lärjungar på ett mera moget åldersstadium avpassade undervisning måste tydligtvis väsentligen förläggas till sjunde klassen och kunde icke ingå i den i här ifrågavarande skolor förekommande kursväxlingen. Möjlighet måste sålunda beredas läraren att i sjunde klassen meddela lärjungarna särskild undervisning i sådan omfattning, att de kunde anses därunder inhämta fortsättningsskolans lärokurs. Detta förutsatte emellertid, att lärjungarna i övriga klasser i långt större utsträckning än hittills måste sysselsättas med s. k. tysta övningar, d. v. s. lämnas att på egen hand sysselsätta sig med särskilda uppgifter, som lämnats dem av läraren, medan denne samtidigt meddelade undervisning åt sjunde klassens elever. En sådan utveckling komme, därom ansåge de sakkunniga intet tvivel kunna råda, att innebära en obestridlig minskning i undervisningens effektivitet i dess helhet, ja, i fråga om B 2-, B 3-, C- och D-skolorna, alltså de på landsbygden vanligast förekommande skolorna, nära nog äventyra ett hjälpligt resultat av skolarbetet. Det borde i detta sammanhang påpekas, att i fråga om skolor av lägre typ än A- och B 1-skolor, det heller icke, de sakkunniga veterligen, någonsin ifrågasatts, att en anordning av förevarande art skulle vara genomförbar.

Vad de sakkunniga nu anfört, hade avsett den *allmänna* fortsättningsskolans kurs. Än tydligare framträdde emellertid svårigheterna, när det gällde det för fortsättningsskolan betydelsefulla ämnet *arbetskunskap*. Härutinnan vore den av 1929 års fortsättningsskolsakkunniga verkställda utredningen synnerligen klargörande. Redan ämnets speciella karaktär gjorde att läraren vid undervisningen i detta ämne måste direkt sysselsätta sig med de i samma undervisning deltagande lärjungarna, och under denna undervisning måste det anses uteslutet, att läraren samtidigt skulle kunna utöva någon uppsikt över och ledning av de andra klassernas arbete. Vidare krävde ämnet arbetskunskap som regel en uppdelning av lärjungarna i smärre grupper, vartill komme, att gossar och flickor i de flesta typer av den yrkes-

bestämda fortsättningsskolan icke kunde undervisas tillsammans. Därest en och samme lärare skulle bestrida hela undervisningen — förutsatt att klasslärarens överhuvudtaget vore kompetent att meddela undervisning i arbetskunskap, vilket i många fall icke vore förhållandet — kunde undervisningstimmarna i arbetskunskap icke inläggas i sjunde årsklassen, utan att i de övriga klasserna en motsvarande inskränkning i undervisningstiden vidtoges, innebärande en allvarlig försämring av folkskolans nivå, särskilt i vad anginge landsbygdens mera svårarbetade skolformer.

Om undervisningen i arbetskunskap överlätes åt särskild eller särskilda lärare, kunde väl för de lärjungar, som ej undervisades i arbetskunskap, avkortningen i folkskolans undervisningstid undvikas. Denna anordning måste dock medföra en icke oväsentlig utökning av antalet lärarkrafter. Även med bortseende från de ekonomiska konsekvenserna måste denna utväg sägas lida av betydande olägenheter ur undervisningssynpunkt. Nödvändigheten att för undervisningen i arbetskunskap befria lärjungarna viss tid från den övriga klassundervisningen medförde, att läraren i sjunde klassen tidvis endast kunde undervisa en del av klassen. En sådan splittring måste emellertid i hög grad förrycka klassens normala arbete och lämna ett otillfredsställande resultat.

Av nu angivna skäl syntes det de sakkunniga tydligt, att vad man velat vinna med den yrkesbestämda fortsättningsskolundervisningen i stort sett måste gå till spillo vid ett inarbetande av fortsättningsskolans kurs i det sjunde året, samtidigt som en sådan åtgärd ledde till en försämring av folkskolans undervisning. Det första alternativet kunde därför icke annat än underkännas av de sakkunniga.

Återstode att undersöka de två andra alternativen, nämligen att förlägga vissa åt fortsättningsskolans lärokurs speciellt ägnade undervisningstimmar inom ramen för en sjuårig skoltid i folkskolan *antingen* till särskilda timmar med den sjunde klassen före eller efter den för övriga klasser bestämda dagliga undervisningstiden (det andra alternativet) *eller* till de övriga klassernas ferietid (det tredje alternativet).

Vad det andra alternativet beträffade, skulle det åtminstone rent schematekniskt vara möjligt att genomföra. Något intrång på folkskolans egentliga ämnen behövde därigenom icke ske. Sjunde klassen skulle under dessa särskilda, åt fortsättningsskolans speciella ämnen ägnade timmar undervisas för sig, skild från övriga klasser. Om emellertid lärjungarna i folkskolans sjunde klass varje vecka skulle deltaga i vissa timmars särskild undervisning i fortsättningsskolans kurs, vore det sannolikt, att deras skoldag komme att bliva alltför lång och tröttande. Hänsyn måste också tagas till att lärarens arbetsdag icke bleve alltför betungande. Av schematekniska grunder hade de sakkunniga icke funnit det möjligt att för den speciella undervisning i folkskolan, som skulle ersätta fortsättningsskolan, beräkna ett timtal, som motsvarade minimitiden under ett helt fortsättningsskolår. Det högsta antal timmar, som enligt de sakkunnigas mening skulle i folkskolan kunna anslås för denna speciella undervisning i fortsättningsskolans lärokurs, torde vara fyra. Huru än dessa fyra timmar placerades på veckans sex arbetsdagar, komme man emellertid till att den fordrade arbetsprestationen bleve alltför ansträngande för lärjungarna och i vissa fall även för läraren och därför ej kunde giva nöjaktigt utbyte. Så vitt lärjungarna anginge, funnes visserligen den utvägen att i stället befria sjunde klassen från motsvarande timantal i folkskolans övriga ämnen. Men därmed vore man framme vid

samma resultat som i första alternativet, nämligen en försämring av folkskolans arbetsresultat. I hög grad oläglig ställde sig vidare denna utväg, då det gällde det för fortsättningsskolan så betydelsefulla ämnet arbetskunskap. Detta ämne krävde i regel, om resultat skulle kunna vinnas med undervisningen, att denna koncentrerades till mera sammanhängande tider. Alldeles uteslutet funne de sakkunniga, att exempelvis flickornas undervisning i husligt arbete skulle med den här ifrågasatta anordningen kunna medföra ett resultat, jämförligt med vad som vunnes i en fullständig kurs i fortsättningsskolan. Helt visst skulle även stora svårigheter möta att annorstädes än i större samhällen erhålla särskilda lärare i yrkesbetonade ämnen, då det knappast vore troligt, att någon skulle vilja binda sig för en så splittrad undervisning. Otvivelaktigt bleve anordningen förbunden med väsentligt ökade kostnader för lärarkrafterna.

Förläggandet av undervisning i fortsättningsskolans ämnen till vissa timmar på dagen före eller efter folkskolans undervisningstimmar skulle även i andra hänseenden visa sig mindre lämpligt. De olika klasserna i skolan komme nämligen att börja och sluta sin skoldag å skilda tider. Det vore klart, att en sådan anordning måste medföra olägenheter ej endast för barnen utan även för barnens föräldrar. Icke minst skulle svårigheter uppstå på de håll, där barnen för sin skolgång vore hänvisade till skolskjutsar. Av här anförda skäl hade de sakkunniga funnit även det andra alternativet oantagligt.

Det tredje alternativet, att förlägga fortsättningsskolundervisningen till ferietid, närmast till tiden mellan höst- och vårterminerna under det sjunde skolåret, förorsakade antingen olämpliga förskjutningar i fråga om terminsoch ferieindelningen eller ock ett alltför tröttande skolarbete för lärjungarna. Om fortsättningsskolkursen inskötes mellan höst- och vårterminerna i sjunde klassen, bleve det för att bereda lärjungarna nödig vila nödvändigt att väsentligt utsträcka den nuvarande ferietiden omkring jul. Men då måste också, om den sammanlagda årliga undervisningstiden skulle kunna bibehållas oavkortad, sommarferierna i sin tur undergå en icke ringa avkortning. Då emellertid den nuvarande sommarledigheten vore baserad på en långvarig erfarenhet av och anpassning efter förhållandena på olika orter, torde det vara ställt utom allt tvivel, att en inskränkning i sommarferierna skulle mötas av en stark opinion från barnens målsmän. Även ur hälsovårdssynpunkt måste en dylik anordning medföra betänkligheter. Motsvarande olägenheter uppstode, därest fortsättningsskolkursen placerades under sommarferien mellan sjätte och sjunde året. Av anförda skäl hade de sakkunniga funnit det som det tredje betecknade alternativet icke heller böra ifrågakomma.

Det visade sig alltså som resultat av den föregående undersökningen, att det föreliggande problemet icke ens formellt tekniskt kunde lösas på ett tillfredsställande sätt, men även om en sådan lösning hade varit möjlig, komme dock alltid att kvarstå det från undervisningssynpunkt oantagbara förhållandet, att eleverna skulle komma att genomgå fortsättningsskolan, innan de inhämtat det kunskapsmått, som vore avsett att utgöra grund för den fortsatta undervisningen. Framhållas kunde slutligen, att en enligt de två senare alternativen ordnad fortsatt undervisning ingalunda komme att innebära någon besparing i utgifterna för fortsättningsskolan, och vad det

andra alternativet särskilt anginge, vore det snarare så, att detta komme att medföra ökade kostnader, eftersom en centralisering därmed omöjliggjordes.

I det föregående hade de sakkunniga anfört de principiella, pedagogiska och organisatoriska skäl, som enligt deras mening borde utesluta tanken på att inbygga fortsättningsskolan i den sjuåriga folkskolan, d. v. s. avskaffa den särskilda fortsättningsskolkursen i och med genomförandet av en obligatorisk sjuårig folkskola. Till dessa skäl komme emellertid andra, med en sådan förändring förbundna konsekvenser, till svårbotlig skada för skolväsendet.

De sakkunniga ville erinra om, hurusom enligt de förut i detta betänkande lämnade uppgifterna antalet lärjungar i skolor med sjuårig skolplikt vid slutet av vårterminen 1934 uppgått till ej mindre än 200,243 eller i det närmaste en tredjedel av samtliga folkskolans lärjungar, och att omkring 72 procent av städernas folkskolebarn tillhörde sjuåriga folkskolor. *Nära en tredjedel av landets folkskolebarn tillhörde alltså redan nu en skolorganisation med sjuårig folkskola jämte minst ettårig fortsättningsskolkurs.* Skulle fortsättningsskolplikten avskaffas i och med den sjuåriga folkskolans obligatoriska genomförande, vore det fara värt, att detta för en mycket stor del av landets skolbarn skulle medföra en försämring av deras nuvarande utbildningsmöjligheter. I samband med tidigare diskussioner rörande fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde folkskoleår hade väl av förespråkarna för en dylik förändring uttalats den förmodan, att de skoldistrikt, som redan hade sjuårig folkskola jämte fortsättningsskola, även efter en dylik reforms genomförande skulle bibehålla denna anordning. Även om de sakkunniga kunnat konstatera, att man numera i vida kretsar långt mera än förr insåge fortsättningsskolans betydelse, måste de sakkunniga tyvärr säga sig, att nämnda förmodan vittnade om en alltför hög uppskattning av den förståelse, som i allmänhet rådde för värdet av en god skolunderbyggnad. De sakkunniga kunde för sin del icke hysa den förhoppningen, att efter införande av obligatorisk sjuårig folkskola med däri inrymd fortsättningsskolkurs de nu bestående sjuåriga folkskolorna jämte fristående fortsättningsskola komme att i någon större utsträckning bibehållas. Fortsättningsskolans bibehållande skulle bliva beroende av kommunalpolitiska, av ekonomiska synpunkter starkt påverkade faktorer, vilka skulle skapa ett osäkerhetstillstånd, liknande det, som uppkommit vid tiden för den obligatoriska fortsättningsskolans genomförande. Av vad som då förekommit förelåge en bestämd erfarenhet om de ofördelaktiga verkningarna av att olika skolpliktsbestämmelser tillämpades i olika distrikt. En katastrofal verkan skulle ett inbyggande av fortsättningsskolans undervisning i den sjuåriga folkskolan i all synnerhet komma att utöva på det med mycken möda och även stora kostnader uppbyggda systemet av yrkesbestämda fortsättningsskolor, av vilka för närvarande funnes mera än 5,000.

De sakkunniga hade i det föregående framhållit, vilken betydelse och uppskattning undervisningen i arbetskunskap i fortsättningsskolan vunnit. Samtidigt hade de sakkunniga vid undersökningen av olika tänkbara vägar för ifrågavarande spörsmåls lösning uttalat, att de sakkunniga funnit ett meddelande i folkskolans sjunde klass av arbetskunskap förenat med så stora organisatoriska svårigheter, att en sådan anordning näppeligen kunde

tänkas komma till stånd. Utan tvivel skulle dessa organisatoriska svårigheter i mycket stor utsträckning framtvinga ett uteslutande av undervisningen i arbetskunskap, medan den på andra håll måste i hög grad inskränkas.

De sakkunniga kunde alltså på grund av samtliga de skäl, som ovan anförts, icke komma till annat resultat, än att fortsättningsskolpliktens slopande i samband med genomförandet av obligatorisk sjuårig folkskola på sådant sätt, att fortsättningsskolans kurs inrymdes inom folkskolans läroplan, mötte så svåra hinder och olägenheter, att en förändring av denna innebörd måste anses såsom en försämring i det stora hela av vårt folkundervisningsväsende.

Man kunde då fråga sig, om under sådana omständigheter, därest den erforderliga förlängningen av folkskolekursen icke kunde vinnas annorledes än på bekostnad av fortsättningsskolan, en reform, som innebure ett allmänt införande av sjuårig folkskola men den obligatoriska fortsättningsskolans utplånande, icke i allt fall skulle beteckna ett stort framsteg.

Med hänsyn till vad ovan andragits syntes det de sakkunniga, som om detta kunde dragas i tvivelsmål. Betänkte man, att en mycket betydande del av samtliga skolpliktiga barn redan åtnjöte undervisning i sjuårig folkskola plus ett- eller tvåårig fortsättningsskola och de återstående i sexårig folkskola plus tvåårig fortsättningsskola, borde det stå klart, att en dylik reform i alla händelser icke kunde sägas innebära den förbättring, som man vid första påseendet kanske vore benägen att föreställa sig.

De sakkunniga måste bestämt hävda, att fortsättningsskolan, sådan den numera tedde sig, ägde för vår medborgarbildning ett så stort värde, att det icke vore sakligt befogat att göra den till ett bytesobjekt vid upphjälpandet av bristerna i folkskolans undervisning.

Erfarenheten hade visat, att fortsättningsskolan av dem, som verkligen tagit kännedom om dess arbete, rönt uppskattning i den mån, den kunnat meddela en dylik undervisning, till innehåll och form skild från barndomsskolans och med mera direkt anknytning till det praktiska livet och samhällslivet.

I början av den obligatoriska fortsättningsskolans tillvaro, då arbetet med dess organiserande i inre och yttre måtto ännu var trevande och osäkert på grund av avsaknaden av erfarenheter från vårt eget land, yppade sig åtskilliga motigheter, som huvudsakligen sammanhängde med svårigheten att anpassa fortsättningsskolans mål efter våra förutsättningar och att anskaffa lämpliga lärare. Under de gångna sexton åren av ett intensivt arbete på att övervinna dessa svårigheter hade den nödiga anpassningen skett, tusentals lärare hade i särskilt för ändamålet anordnade kurser erhållit utbildning såsom undervisare i fortsättningsskolan, lämpliga arbetsmetoder hade utarbetats, och överhuvudtaget präglades numera verksamheten i fortsättningsskolan av allt större fasthet och målmedvetenhet. Särskilda anordningar hade i stor utsträckning av distrikten vidtagits för att bereda lärjungarna undervisning i arbetskunskap. Lokaler för skolköksundervisning och verkstadsarbete hade anskaffats och försetts med behövlig utrustning. Omfattande centraliseringsåtgärder hade skett eller vore under utförande, främst i landets nordligaste delar. I hela inspektionsområden och län hade,

tack vare fortsättningsskolan, praktiskt taget alla flickor beretts möjlighet till undervisning i husligt arbete och flertalet gossar i verkstadsarbete i form av snickeri, metallarbete eller skomakeri.

Fortsättningsskolan hade numera slagit rot och vunnit ökad stadga, den hade anpassat sig och vunnit allt bättre förutsättningar för att kunna fylla sin betydelsefulla uppgift på ett riktigt sätt. Ännu vore dock långt ifrån alla utvecklingsmöjligheter tillvaratagna. Organisationsarbetet påginge alltjämt med en starkt markerad tendens till inriktning på praktiskt betonad undervisning. Men för att kunna danas till ett alltmera fulländat verktyg i arbetet på de ungas utbildning till samhällsdugliga människor behövde fortsättningsskolan arbetsro. De strider, som stått om denna skola, hade väl på ett tidigare stadium icke varit utan sin nytta genom den i vissa avseenden välgrundade kritik, som därvid framkommit mot skolans anordning och undervisningens beskaffenhet och som föranlett behövliga förändringar härutinnan. Men sedan numera fortsättningsskolan i stort sett syntes hava på ett önskvärt sätt anpassat sig för sin uppgift, borde den få verka under mera lugna förhållanden. Det upprepade ifrågasättandet av dess existensberättigande hade på många håll haft ett hämmande inflytande på skolans utveckling genom den osäkerhet, som härigenom frammanats och som alstrat obenägenhet att vidtaga erforderliga åtgärder för skolans konsolidering.

De sakkunnigas slutsats av vad nu anförts vore alltså, att det vore en för vår folkundervisning angelägen sak, att fortsättningsskolan under alla förhållanden bibehölles, oavsett huruvida den obligatoriska sjuåriga folkskolan bleve verklighet eller icke.

I de av departementschefen givna direktiven hade slutligen ifrågasatts, huruvida, därest fortsättningsskolans bibehållande skulle visa sig erforderligt, det icke i allt fall läte sig göra att inskränka kursens längd.

Den ettåriga fortsättningsskolan — och det vore ju i regel endast den, det bleve fråga om i ett system med obligatorisk sjuårig folkskola — skulle för närvarande omfatta minst 180 timmar, vilka ofta sammanfördes till en kurs på sex veckor med heldagsundervisning, i vissa fall förlagd till samma läsår, då lärjungarna avgått från folkskolan. Om något påtagligt resultat skulle kunna vinnas av den fortsatta undervisningen, vore det icke möjligt att sätta timantalet lägre än angivna minimum. Detta gällde alldeles särskilt de yrkesbestämda fortsättningsskolorna, där arbetet i regel ägnades dels till en viss, mindre grad åt undervisning av mera teoretisk, allmänbildande art, dels ock i större utsträckning åt arbetskunskapen. Det sistnämnda ämnet krävde på grund av sin art, att tiden icke tillmättes alltför knappt. Eljest kunde arbetet i det stora hela betraktas såsom bortkastat.

De sakkunniga funne sig därför böra bestämt avstyrka en ytterligare beskärning av den minimitid, som nu vore anslagen åt den ettåriga fortsättningsskolan.

Inom ett stort antal skoldistrikt funnes redan sjuårig folkskola med en på denna byggd ettårig fortsättningsskolkurs, omfattande minst 180 timmar. Erfarenheterna av denna anordning gåve vid handen, att man inom en sådan skolorganisation kunde på ett ändamålsenligt sätt tillgodose undervisningen såväl i de teoretiska som i de mera praktiskt betonade läroäm-

nena. Enligt de sakkunnigas mening torde, därest folkskolan allmänt bleve sjuårig, en utveckling i denna riktning få anses som den mest lämpliga. Med en på sjuårig folkskola byggd fristående fortsättningsskolkurs om minst 180 timmar borde i fortsättningsskolan, i likhet med vad fallet vore i den nuvarande ettåriga fortsättningsskolan, mesta tiden ägnas åt undervisning i praktiskt betonade ämnen. Fortsatta strävanden att förbättra denna skola och stärka dess ställning borde enligt de sakkunnigas mening koncentreras på undervisningens anknytning till det praktiska livets behov.

I samband med tillkomsten av 1918 års fortsättningsskola betonades, att vad den kvinnliga ungdomen framför allt behövde vore undervisning i husligt arbete, och att beredande av dylik undervisning åt alla unga kvinnor i vårt land vore ett mål, som det gällde att inom den närmaste framtiden söka få förverkligat. Enligt de sakkunnigas mening vore undervisningen i husligt arbete något av det allra nyttigaste, som fortsättningsskolan hade att bjuda ungdomen, och de sakkunniga funne det därför angeläget, att särskilda ansträngningar gjordes för att realisera omnämnda, år 1918 uppställda program. Utvecklingen hittills hade i detta hänseende varit glädjande. Vilken genomgripande förbättring av möjligheterna till erhållande av praktisk undervisning, som genomförandet av fortsättningsskolreformen inneburit för landsbygdens barn, framstode i klar belysning därav, att läsåret innan 1918 års fortsättningsskolstadga den 1 juli 1919 trädde i kraft i skolor på landsbygden undervisning i hushållsgöromål meddelades i endast 185 avdelningar med 2,018 deltagare, redovisningsåret 1932—1933 undervisades på landsbygden i husligt arbete i folkskolan 2,292 flickor och i fortsättningsskolan ej mindre än 29,504 flickor. Medan undervisningen i husligt arbete på landsbygden i folkskolan utvisade en mera stillastående tendens, vore utvecklingen av densamma i fortsättningsskolan påfallande stark. De senare årens utveckling belystes även av ökningen i antalet skoldistrikt på landsbygden, vilka i fortsättningsskolan infört undervisning i husligt arbete. Från redovisningsåret 1927—1928 till redovisningsåret 1932—1933 hade detta antal ökats från 464 till 888. Trots att ett framgångsrikt organisationsarbete pågått för här ifrågavarande undervisnings utbredning, funnos dock sistnämnda redovisningsår alltjämt 1,468 skoldistrikt, i vilka sådan undervisning icke förekom i fortsättningsskolan. I en del av dessa skoldistrikt hade visserligen undervisning i husligt arbete anordnats i folkskolan eller hade flickorna beretts tillfälle att deltaga i dylik undervisning i närgränsande distrikt. Men även med hänsyn tagen härtill måste det sägas, att vi ännu voro långt från det år 1918 angivna målet. Då det icke fölle inom de sakkunnigas uppdrag att planera för fortsättningsskolans förstärkande och konsolidering, hade de sakkunniga icke velat i nu berörda hänseende framställa något bestämt positivt förslag. Men de ansåge sig böra här fästa uppmärksamheten på det synnerligen önskvärda i att undervisning i husligt arbete gjordes till en obligatorisk sak för flickor, som avgått från folkskolan. En dylik obligatorisk kurs i husligt arbete kunde ordnas på olika sätt. I enstaka fall kunde den tänkas förlagd till det sjunde folkskoleåret, men i regel torde det befinnas lämpligast, att undervisningen meddelades i fortsättningsskolan.

Allmänt införande av husligt arbete som obligatoriskt ämne torde emellertid ej kunna ske utan efter viss övergångsperiod. På åtskilliga håll kunde

lokala och andra förhållanden förväntas lägga hinder i vägen för en omedelbar reform. Även efter övergångstidens slut vore det att antaga, att på åtskilliga håll svårigheter komme att uppstå för här ifrågavarande undervisnings ordnande. De sakkunniga tänkte då närmast på det fall, att barnantalet vore för ringa för möjliggörande av särskild undervisning åt flickorna. I många fall torde dock denna svårighet kunna övervinnas genom samarbete mellan närgränsande skoldistrikt. Med de bestämmelser, som nu förefunnes angående centraliseringsåtgärder i fråga om undervisningen, torde en sådan lösning vara möjlig på många håll. I de fall, där icke ens denna väg stode till buds, borde Kungl. Maj:t äga möjlighet att dispensera från skyldigheten att anordna obligatorisk undervisning i husligt arbete. Det vore tydligt, att denna fråga tarvade närmare utredning, bland annat med hänsyn till frågan om lämpliga lärarkrafters anskaffande och ur kostnadssynpunkt. Enligt de sakkunnigas uppfattning vore det önskligt, att en sådan utredning snarast möjligt komme till stånd. I samband härmed borde även frågan om hithörande lärarpersonals — jämväl de ambulerande lärarinnornas — anställnings- och pensionsförhållanden upptagas till prövning.

De sakkunniga ville slutligen framhålla att, om folkskolan bleve obligatoriskt sjuårig och fortsättningsskolan samtidigt begränsades till en årskurs, en starkare centralisering av undervisningen i fortsättningsskolan torde bliva nödvändig inom åtskilliga skoldistrikt. Genom fortsättningsskolans begränsning från två årskurser till en komme barnantalet i fortsättningsskolan att nedgå till omkring hälften. Det torde därvid kunna förutsättas, att på vissa håll lärjungarna i fortsättningsskolan bleve så få, att särskild fortsättningsskolkurs ej kunde för dem upprätthållas. I större utsträckning än hittills torde det därför komma att visa sig erforderligt att sammanföra lärjungar från olika skolområden till en gemensam fortsättningsskola. Härav följde, att även om fortsättningsskolan bibehölles i ett skolsystem med obligatorisk sjuårig folkskola, det allmännas utgifter för fortsättningsskolan komme att reduceras.

Sammanfattningvis innebär de sakkunnigas ståndpunkt, att det icke vore möjligt att, utan skada för vår folkundervisning i det hela, i den obligatoriska sjuåriga folkskolan inbygga fortsättningsskolans kurs, att fortsättningsskolan vore av mycket stort värde för den allmänna medborgarutbildningen och att den därför borde bibehållas såsom en obligatorisk påbyggnad på folkskolan, även sedan denna utvidgats till sjuårig, samt att skolplikten i fortsättningsskolan efter genomförande av obligatorisk sjuårig folkskola borde omfatta minst en årskurs om 180 timmar.

De sakkunniga hava vidare till behandling upptagit vissa frågor rörande den obligatoriska sjuåriga folkskolans yttre och inre organisation.

Beträffande sjunde klassens ställning i yttre, organisatoriskt hänseende i förhållande till folkskolans övriga klasser erinras inledningsvis, att i det ojämförligt största antalet av våra

nuvarande folkskolor, såväl sex- som sjuklassiga, den grundläggande undervisningen vore förlagd till första och andra klasserna, vilka således som regel bildade småskolestadiet, medan folkskolestadiet omfattade tredje och följande klasser.

Från denna anordning, som betecknades som den normala, förekomme emellertid avvikelser. Särskilt vore detta fallet i fråga om halvtidsläsande sjuåriga folkskolor, vilka i stor utsträckning hade ett treårigt småskolestadium. Då undervisningstiden för de båda första klasserna i den halvtidsläsande skolan i regel omfattade endast hälften av den eljest för dessa båda klasser tillmätta tiden, vore det självfallet, att resultatet av undervisningen i nämnda klasser icke kunde bliva detsamma som i den heltidsläsande skolan. För att i någon mån kompensera olägenheten av den kortare undervisningstiden, hade man vid här ifrågavarande skolform delat upp småskolans kurs på tre i stället för två läsår, varigenom möjlighet beretts till ett grundligare inhämtande av de första elementära kunskaperna. Det kännetecknande för den treklassiga småskolan vid de här ifrågavarande skolformerna vore, att under de tre läsåren blott den för småskolestadiet avsedda lärokursen genomginges.

Att lärare i småskolan undervisade i de tre lägsta årsklasserna förekomme emellertid icke endast vid folkskolans undantagsformer. I viss mindre utsträckning vore detta även fallet vid de heltidsläsande skolorna. Sistnämnda anordning skilde sig emellertid i ett betydelsefullt hänseende från motsvarande anordning vid folkskolans undantagsformer. I de fall, där läraren i småskolan undervisade i de tre lägsta klasserna vid någon av folkskolans huvudformer, lästes nämligen småskolans lärokurs i regel endast i de två lägsta klasserna, medan undervisningen i tredje klassen omfattade den för första klassen av den egentliga folkskolan avsedda lärokursen. Läraren i småskolan undervisade sålunda jämväl i den egentliga folkskolans första klass. Skälet till denna anordning vore ett helt annat än det, som vid skolans undantagsformer föranlett de tre lägsta klassernas undervisning av småskolans lärare. I vissa fall, där barnantalet vore lågt, såväl i småskolans båda klasser som folkskolans första klass, hade det nämligen ansetts lämpligt att för underlättande av undervisningen i folkskolans högre klasser låta småskolans lärare bestrida undervisningen i samtliga de tre första klasserna. I de fall, då folkskolan vore belägen på större avstånd från småskolan, hade även hänsyn till skolvägarnas längd kunnat föranleda, att barnen jämväl under tredje skolåret undervisades i småskolan.

Då inom den redan befintliga skolorganisationen förekomme såväl tvåsom treårig småskola, torde, då fråga bleve om ett allmänt införande av ett sjunde skolår, ståndpunkt böra tagas till spörsmålet, huruvida den obligatoriska sjuåriga folkskolan borde omfatta allenast en av de båda nu förekommande typerna, tvåårig småskola + femårig egentlig folkskola och treårig småskola + fyraårig egentlig folkskola, eller om båda typerna alltjämt borde få förekomma vid sidan av varandra.

Som av det föregående torde framgå, vore den treklassiga småskolans syfte icke detsamma vid folkskolans huvudformer och vid dess undantagsformer. I förra fallet avsåge den beredande av lättnad för undervisningen på folkskolestadiet, i det senare fallet vore dess egentliga syfte att förstärka

småskolan. Det vore av vikt, att denna skillnad i syftemålet noga beaktades vid ett ställningstagande till spörsmålet om två- eller treklassig småskola. Vad då först undantagsformerna beträffade, torde det vara klart, att under vissa förhållanden det för undervisningen i dess helhet i en sjuklassig skola kunde anses vara av större värde att erhålla en förstärkning av småskolestadiet genom att småskolans kurs delades upp på tre klasser, än att på ett ur undervisningssynpunkt svagt småskolestadium byggdes ett femårigt folkskolestadium. Vad skolans huvudformer anginge, måste en utsträckning av lärarnas i småskolan undervisning på folkskolestadiet bedömas icke allenast med avseende å möjligheterna att bereda lättnad för undervisningen på det övriga folkskolestadiet utan även med hänsyn till det undervisningsresultat, anordningen kunde väntas medföra.

Redan det nu befintliga ringa antalet treklassiga småskolor vid skolans huvudformer torde giva vid handen, att denna typ icke ansetts representera något större värde ur undervisningssynpunkt. Väl torde vid ett mera ytligt betraktande av spörsmålet om treklassig småskola och fyrklassig folkskola en dylik anordning kunna anses innebära en lämplig fördelning av undervisningen på de olika lärarkrafterna. Såge man emellertid på möjligheterna att organisatoriskt ordna undervisningen i här avsedda småskoletyp, torde det ganska tydligt framgå, att anordningen snarast innebure en försämrad undervisning i jämförelse med den på tvåårig småskola byggda femklassiga folkskolan. Vad man framför allt i detta sammanhang måste beakta vore, att undervisningen i småskolan avsåge nybörjare, vilka varken kunde läsa eller skriva. Dessa lärjungar måste följaktligen i största utsträckning bliva föremål för omedelbar undervisning. Skulle nu i småskolan undervisning även meddelas åt en folkskoleklass i den för denna avsedda lärokursen, måste självfallet den direkta undervisningen i småskolekursen i väsentlig grad beskäras. Den eljest brukade metoden att tillgripa kursväxling för minskande av olägenheterna av samtidig undervisning av tre eller flera klasser kunde ej med fördel i här avsedda fall användas, då småskolans lärjungar, vilka icke inhämtat läsandets och skrivandets grunder, självfallet icke kunde inordnas i ett genomfört kursväxlingssystem.

Även de praktiska erfarenheter, som vunnits i småskolor, vari samma undervisningsavdelning innefattade både småskolestadiets två årsklasser och en årsklass på det egentliga folkskolestadiet, vore av den beskaffenhet, att skolformen i fråga icke borde anbefallas till allmänt införande.

Om den svenska småskolan, sådan den vanligast vore anordnad — med ett i allmänhet måttligt barnantal, fördelat på två årsklasser, vilka samtidigt undervisades av en för undervisning av barn på detta åldersstadium särskilt utbildad lärarinna — torde med rätta kunna sägas, att den utgjorde en i många avseenden förträfflig skolform, som i hög grad åtnjöte hemmens förtroende. Varsamt förmedlade den barnets övergång från hemmet till skolans värld. Undervisningen bedreves efter metoder, som vore väl genomarbetade, och lärostoffet vore på ett lyckligt sätt tillrättalagt för den ålder, varom vore fråga. Den arbetsglädje och arbetsro, som kunde beredas barnet i de vanliga småskoleformerna, ginge väsentligen förlorad, när en folkskoleklass tillades. Å ena sidan måste lärarinnan tillse, att nybörjarnas undervisning icke försummades, och å andra sidan skulle lärokursen i folkskolcämnena någorlunda tillfredsställande inhämtas. Den andra årsklassen, som ej med fördel kunde i större utsträckning vid undervisningen sammanhållas med någon av de båda övriga klasserna, finge därvid ofta stå tillbaka. En på

detta tidiga stadium föga önskvärd forcering, införande oro och jäkt i undervisningsarbetet, bleve följden, åtminstone om barnantalet icke vore synnerligen ringa. Likväl kunde kurserna svårligen mera grundligt tillägnas. Det vore på grund av dylika erfarenheter, som antalet läraravdelningar med denna anordning befunne sig i jämn tillbakagång. Medan antalet treåriga småskolor av här ifrågavarande typ vid slutet av vårterminen 1920 uppgick till 294, hade det vid slutet av vårterminen 1933 sjunkit till 181. Särskilt borde framhållas, att denna tendens i samma grad kommit att göra sig gällande i de trakter, där den sjuåriga B 2-skolan sedan länge haft stor utbredning.

På grund av det här ovan anförda ansåge de sakkunniga, att den normala anordningen vid den obligatoriska sjuåriga folkskolan borde vara, att småskolestadiet omfattade första och andra klassen och folkskolestadiet de övriga fem klasserna. Under vissa lokala förhållanden och särskilt då fråga vore om halvtidsläsande skolor, där typen treårig småskola + fyraårig egentlig folkskola redan vunnit hävd eller eljest ansåges fördelaktig, borde dock även denna sistnämnda anordning få förekomma. De sakkunniga ansåge följaktligen, att även efter införandet av ett obligatoriskt sjunde år i folkskolan en viss frihet borde råda i fråga om skolans organisation i förevarande hänseende. De sakkunniga ville dock härvid ytterligare betona, att den treåriga småskolan icke minst med hänsyn till, att en på denna byggd fyraårig folkskola komme att utgöra en svagare grund för fortsättningsskolan, måste betraktas som en i allmänhet mindre önskvärd anordning.

Vad ovan anförts, ägde närmast tillämpning på skolor av B- och C-formerna. Vad A-skolan anginge, vore sakläget i viss mån annorlunda. I denna skolform bure det tredje skolåret i högre grad prägeln av ett genomgångsstadium, som förmedlade övergången från småskolans till folkskolans lärokurs. De sakkunniga funne dock övervägande skäl tala för att såsom hittills undervisningen från och med tredje skolåret även vid skolor av A-form meddelades av manliga eller kvinnliga folkskollärare.

I fråga om sjunde klassens kursplan erinra de sakkunniga om att — då de föreslagit införande av ett obligatoriskt sjunde skolår — de starkt framhållit, att detta främst föranletts av det konstaterade behovet av ett grundligare och mera fördjupat inhämtande av folkskolans lärokurs. Detta syftemål borde dock icke utesluta, att i den mest utvecklade skolformen, A-skolan, den sjunde klassen kunde, där så ansåges påkallat, med hänsyn till lärostoffet givas en sådan ställning, att den till en viss grad finge karaktären av en fristående påbyggnad på de lägre klasserna. Denna synpunkt hade även vunnit beaktande i den kursplan för A-skolans sjunde årsklass, som innehölles i den allmänna undervisningsplanen för rikets folkskolor. I samband med spörsmålet om förhållandet mellan lärokurserna i folkskolan och i fortsättningsskolan hade omläggningar av den sjunde folkskoleklassens lärokurs ifrågasatts och även blivit föremål för ingående överväganden. Sålunda erinras, att skolöverstyrelsen i utlåtande den 19 oktober

1927, vilket refereras å sid. 110—112 i betänkandet, belyst frågan om den sjunde klassens ställning. För egen del betona de sakkunniga, att — om sjunde klassen bleve obligatorisk — kursplanen i främsta rummet borde vara utformad med hänsyn till, att denna klass utgjorde ett organiskt led i den egentliga folkskolan. Vad beträffade möjligheten att giva den sjunde folkskoleklassen en friare ställning, torde detta vara en angelägenhet, som närmast vore begränsad till skolor av A-formen. Vid övriga skolformer borde det sjunde skolårets huvudsakliga uppgift bliva ett förstärkt inhämtande av folkskolans nuvarande lärokurs.

Beträffande frågan om den obligatoriska sjuåriga folkskolans ställning i förhållande till vårt skolsystem i övrigt, särskilt den fyraåriga realskolan och övriga bildningslinjer, för vilka genomgångna sex årsklasser i sex- eller sjuårig folkskola utgöra grundval, framhålla de sakkunniga, att av deras ståndpunkt, att det sjunde skolårets väsentligaste uppgift vore att möjliggöra en förstärkning och fördjupning av den nuvarande lärokursen i folkskolan, torde framgå, att de icke åsyftade någon ändring i grundskolans och därpå byggande utbildningsanstalters inbördes förhållande. Även efter det sjuårig folkskola allmänt blivit införd, borde anknytningen till påbyggnaderna vara förlagd efter det sjätte skolårets avslutning. Den sjuåriga skolan vore behövlig för dem, som för sin elementära medborgerliga utbildning vore hänvisade uteslutande till de allmänna folkundervisningsanstalterna. För dessa lärjungar, som icke hade att räkna med någon fortsatt skolutbildning utöver vad nämnda anstalter kunde giva, vore den sjuåriga skolan med ettårig fortsättningsskola närmast att betrakta såsom ett minimum. Det kunde icke bestridas, att saken tedde sig väsentligt annorlunda, när det gällde lärjungar, som vore i tillfälle att i högre skolor fullfölja sin utbildning. Endast i den mån, som den sexåriga folkskolan ådagalades vara otillräcklig såsom underlag för de fortsatta studierna, förelåge här anledning att ifrågasätta anknytning på ett senare stadium. Hittills vunna erfarenheter av sex årsklasser i sex- eller sjuårig folkskola såsom grund för den fyraåriga realskolan syntes dock, så vitt företagna jämförande undersökningar rörande examensresultat och kvarsittning gåve vid handen, icke lämna stöd för uppfattningen, att den sexåriga kursen härutinnan icke skulle fylla måttet.

De sakkunniga hava också till behandling upptagit frågan om särskilda förstärkningsåtgärder vid vissa former av sjuårig folkskola och anföra härutinnan, att behovet av organisationens förstärkning framträdde särskilt i de skolformer, där en lärare hade att samtidigt undervisa flera årsklasser. Ett sådant behov hade gjort sig gällande även inom den nuvarande sexåriga folkskolan, och spörsmålet vore alltså ingalunda nytt. Frågan hade sedan länge varit föremål för diskussion men hade givetvis i samband med planerna på ett obligatoriskt sjunde folkskoleår erhållit ökad aktualitet.

Undervisningen av flera årsklasser samtidigt måste helt naturligt bereda vissa svårigheter. Med ökat antal årsklasser reducerades den tid, som kunde ägnas åt omedelbar undervisning av varje särskild klass. Skulle därtill barnantalet vara högt, innebure detta i sin ordning minskade möjligheter att individualisera undervisningen. Stora krav ställdes på lärarens förmåga att planlägga och samtidigt leda arbetet i de olika klasserna, att på lämpligt sätt avväga förhållandet mellan direkt undervisning och tysta övningar och att göra dessa övningar fruktbringande.

Det vore särskilt i *B 3- och D 1-skolorna,* som de här berörda olägenheterna gjorde sig kännbara. Nämnda båda skolformer saknade underlag av särskild småskola, och en och samme lärare måste därför samtidigt meddela undervisning åt barn på skolans alla stadier.

Redan vid utfärdandet av 1919 års undervisningsplan betraktades de här påtalade olägenheterna. I fråga om A 3- och D 1-formerna upptog sålunda undervisningsplanen som den normala anordningen, att, för undvikande av att samtliga sex eller sju klasserna skulle komma att samtidigt undervisas av en och samma lärare, *vartannatårsintagning av nybörjare* skulle äga rum, varigenom klassantalet reducerades. Vidare upptogs i undervisningsplanen för vissa skolformer anvisning om anordnande av *samläsning* mellan två eller tre årsklasser i de ämnen, där så lämpligen kunde ske, såsom exempelvis i kristendomskunskap, historia, geografi och naturkunnighet. Dessutom uppgjordes timplanerna med tanke på att *särskild undervisning* för olika klasser skulle i någon utsträckning förekomma utan intrång i undervisningstiden för övriga klasser.

Det gemensamma för de här omförmälda förstärkningsanordningarna vore, att genom desamma erhölles ökade möjligheter för omedelbar undervisning i en klass eller i två eller tre till en arbetsgrupp förenade klasser utan inskränkning av den författningsenliga lärotiden.

Det syntes emellertid de sakkunniga önskvärt, att ytterligare anordningar i samma syfte komme till stånd.

I åtskilliga skoldistrikt hade man också redan vidtagit åtgärder för förstärkning av hithörande skolformer genom att vid dessa införa en *överläsningsmånad,* som förlades till början av läsåret och användes till undervisning av enbart lärjungarna på småskolestadiet. Denna anordning visade sig särskilt värdefull de år, då nybörjare intoges i skolan. Övergången från hemmet till skolan underlättades. Nybörjarna hunne inhämta de allra första grunderna samt förvärva någon skolvana och förutsättningar att kunna sysselsättas med tysta övningar, när den gemensamma undervisningen vidtoge. Under överläsningsmånaden kunde läraren helt ägna sig åt undervisningen på småskolestadiet, utan att undervisningen i övriga klasser eftersattes. I de fall, där barnantalet på småskolestadiet vore synnerligen ringa, kunde även den lägsta klassen å folkskolestadiet deltaga i undervisningen under överläsningsmånaden. Om så befunnes önskvärt, kunde de barn, som härunder deltagit i undervisningen, senare befrias under en månad, då läraren helt kunde ägna sig åt övriga klasser i skolan. Lärarens tjänstgöring bleve sålunda 9 månader, medan barnens lästid begränsades till 8 månader. Den gemensamma undervisningen påginge 7 månader, medan folk- och småskolestadiet undervisades var för sig under vardera en månad.

Åtgärden att genom övertidsläsning förstärka undervisningen syntes de sakkunniga innebära en så värdefull anordning, när det gällde att vid skolformer, som saknade särskild småskola, avhjälpa eller åtminstone minska

de härav härflytande svårigheterna, att övertidsläsning borde göras obligatorisk vid de sjuåriga B 3- och D 1-skolorna de år, nybörjare intoges. Övertidsläsning syntes emellertid icke behöva förekomma under alla förhållanden. Vore barnantalet i skolan ringa, torde sålunda övertidsläsning icke kunna anses oundgängligen nödvändig. Enligt de sakkunnigas mening borde följaktligen den obligatoriska övertidsläsningen göras beroende av barnantalet i skolorna. De sakkunniga hade ansett sig böra förorda, att obligatorisk övertidsläsning vid sjuåriga B 3- och D 1-skolor skulle äga rum det läsår nybörjare intoges (jämna årtal) under förutsättning, att barnantalet vid läsårets början uppginge till lägst 12.

Gjordes övertidsläsningen obligatorisk, borde den till läraren utgående ersättningen för övertidsläsningen enligt de sakkunnigas mening helt bestridas av staten. För närvarande ankomme denna kostnad uteslutande på skoldistrikten. Där övertidsläsning redan nu förekomme, omfattade den i regel en månad. Erfarenheten gåve vid handen, att en månads övertidsläsning medförde en väsentlig förbättring i undervisningsmöjligheterna. De sakkunniga föresloge därför, att den obligatoriska övertidsläsningen skulle bestämmas till en månad. I fråga om storleken av ersättningen för övertidsläsningen syntes de hittills gällande bestämmelserna, att läraren för varje överläsningsmånad, beräknad till 30 dagar, erhölle en åttondel av den kontanta minimiavlöning, han eljest författningsenligt ägde åtnjuta, böra bibehållas.

Anordningen med övertidsläsning, bekostad av staten, funnes redan i vårt skolväsende. De sakkunniga erinrade om att enligt beslut av 1935 års riksdag statsbidrag finge utgå för övertidsläsning vid skolor av B 3- och D 1-formerna i rikets nordligaste gränstrakter.

I samband med diskussionen om det sjunde skolåret hade från några håll framförts krav på förstärkningsanordningar även i fråga om *B 2- och B 1-skolorna.* Därvid hade bland annat ifrågasatts, att i samband med införandet av sjuårig skolplikt, förbättrade undervisningsmöjligheter skulle åstadkommas genom införande vid sistnämnda skolformer av vartannatårsintagning, varigenom antalet samtidigt undervisade klasser kunde nedbringas. Folkskolestadgan medgåve redan en sådan anordning. Detta medgivande hade dock endast i ringa utsträckning tagits i anspråk. Enligt de sakkunnigas mening vore det icke heller önskvärt, att stadgandet vunne någon mera vidsträckt tillämpning. I och med införandet av ett sjunde skolår komme nämligen frågan om vartannatårsintagning i ett nytt läge, vari de med anordningen förenade olägenheterna ökades. Frånsett ojämnheterna i fråga om barnens ålder och förseningen av skolgången, som redan vid den sexåriga skolan vore ägnade att framkalla svårigheter, borde framhållas, att i den sjuåriga skolan växlingarna i barnantalet under olika år skulle i ifrågavarande skolformer komma att bliva alltför stora. Så skulle exempelvis folkskolestadiet i B 2-skolan ena året innefatta klasserna 3, 5 och 7 samt andra året klasserna 4 och 6. Ännu starkare skulle den ojämna fördelningen av barnantalet under olika år göra sig gällande i B 1-skolans högsta avdelning, som ena året komme att utgöras av klasserna 5 och 7 men andra året allenast av en klass, den sjätte. Vartannat år skulle således läraravdelningen hava i medeltal dubbelt så högt lärjungeantal som övriga år.

Den förstärkningsåtgärd, som närmast kunde ifrågasättas beträffande skolor av B 2- och B 1-formerna i samband med införandet av ett sjunde skolår, torde enligt de sakkunnigas mening vara en reglering av skolornas barn-

antal. En åtgärd i sådan riktning syntes så mycket önskligare, som behovet av sänkt barnantal förelåge i åtskilliga fall redan vid den sexåriga skolan. Denna form av förstärkning torde ock i själva verket få anses vara ett av det sjunde skolåret oberoende spörsmål.

Vad barnantalet i de särskilda skolformerna beträffade förelåge därom inga författningsbestämmelser. Föreskrifter om maximiantal lärjungar i läraravdelning förefunnes däremot i de för skoldistrikten gällande reglementena. Sedan år 1920 förelåge även av skolöverstyrelsen utgivna »Planer och förebilder till reglementen och andra bestämmelser för distrikten», upptagande bland annat vissa maximiantal barn för läraravdelning i olika skolformer, vilka i allmänhet tjänat till ledning vid utarbetandet av förslag till reglementen. Nämnda planer och förebilder innehölle i fråga om maximiantalet lärjungar, vilket i regel ej finge överskridas, följande tal: för folkskola av A-formen på folkskolestadiet 40, på småskolestadiet 30; för folkskola av första B-formen på folkskolestadiet 40; för folkskola av andra B-formen på folkskolestadiet 35, på småskolestadiet 25; för folkskola av tredje B-formen 30 samt för mindre folkskola av första D-formen 25. De här nämnda maximitalen hade i skoldistriktens reglementen i en del fall överskridits, i andra fall åter underskridits, men i allmänhet hade de länt till efterrättelse.

Maximeringen av barnantalet i läraravdelningarna vore en fråga, där ekonomiska och pedagogiska intressen komme att stå emot varandra. Å ena sidan förelåge på grund av nativitetsminskningen och därav följande strävanden att koncentrera skolväsendet en tendens att genom ökning av barnantalet i läraravdelningarna nedbringa skolkostnaderna, å andra sidan krävde de pedagogiska synpunkterna, att barnantalet hölles inom måttliga gränser. Begränsningen av lärjungeantalet utgjorde nämligen en förutsättning för en god undervisning. Med måttligt barnantal ökades möjligheterna att anpassa undervisningen efter lärjungarnas olika förutsättningar, att individualisera undervisningen och att tillgodose skolhygienens krav. Frågan om mindre läraravdelningar vore följaktligen en fråga av allmänt pedagogisk innebörd. Ehuru denna ej vore framkallad enbart av spörsmålet om ett sjunde folkskoleår, vore det självfallet, att i samband med införandet av obligatorisk sjuårig folkskola ett särskilt intresse komme att föreligga, att de läraravdelningar, i vilka sjunde klassen inginge, ej bleve för stora.

Vad de i skolöverstyrelsens förebilder upptagna maximiantalen lärjungar beträffade, hade sedan åtskillig tid tillbaka den uppfattningen gjort sig gällande, att dessa tal numera, särskilt vad B 1- och B 2-skolorna anginge, måste anses för höga. Enligt de sakkunnigas mening kunde det icke heller bestridas, att denna uppfattning, om frågan såges från rent pedagogiska synpunkter, ägde berättigande. Klart vore nämligen att ett stort barnantal måste i hög grad försvåra lärarens uppgift. Olägenheterna framträdde tydligast, när fråga vore om sådana ämnen, i vilka krävdes en mera individuell handledning av lärjungarna.

En revidering av allmänt tillämpade maximiantal lärjungar i undervisningsavdelningar inom de olika skolformerna vore ur pedagogisk synpunkt önskvärd. Spörsmålet om en sänkning av ifrågavarande maximital kunde emellertid icke bedömas enbart ur pedagogiska synpunkter utan vore ett spörsmål, som jämväl kunde få en stor ekonomisk räckvidd, i den mån en reform på detta område medförde behov av nya skollokaler och lärartjänster. Det läge, vari vår befolkningsfråga befunne sig med hänsyn till den sjun-

kande nativiteten, manade till en viss varsamhet i fråga om åtgärder av permanent art, som avsåge att anpassa skolväsendet efter barnantalet vid en viss tidpunkt. Ännu torde det icke vara möjligt att klart överblicka, vilka konsekvenser barnantalets successiva nedgång komme att medföra med avseende på skolväsendets framtida organisation.

Den allmänna nedgången i barnantalet genom den minskade födelsefrekvensen och de rationaliseringsåtgärder, som ledde till att läraravdelningar med synnerligen ringa barnantal indroges talade emellertid för att, under förutsättning att övergångstiden för reformens genomförande, såsom de sakkunniga föreslagit, utsträcktes till 10 år, det sjunde skolåret skulle kunna allmänt införas och samtidigt den av pedagogiska skäl önskvärda minskningen av maximiantalet barn i läraravdelning komma till stånd, utan att de i de sakkunnigas kostnadsberäkningar angivna kostnaderna därigenom överskredes. Särskilt syntes det de sakkunniga angeläget, att lärjungeantalet begränsades i de fall, då läraren hade att samtidigt undervisa flera årsklasser. I den på landsbygden vanligaste skolformen, B 2-skolan, borde sålunda enligt de sakkunnigas mening barnantalet på folkskolestadiet, den sjunde klassen inberäknad, i regel icke överstiga 30.

De sakkunniga hade även övervägt andra åtgärder för att förstärka undervisningen i den sjuåriga B 2-skolan. Vad som därutinnan närmast syntes kunna ifrågasättas, vore beredande av möjlighet att i ökad utsträckning meddela skild undervisning åt olika klasser.

I B 2-skolan skedde undervisningen på folkskolestadiet — vare sig detta vore fyra- eller femårigt — i regel parallellt på två avdelningar. Sjunde klassen i denna skola föranledde beträffande flertalet ämnen icke ökat behov av skild undervisning för olika klasser. Men klart vore att en sådan anordning skulle innebära en förstärkning av skolans undervisning särskilt i ämnet räkning.

Olika förslag till åtgärder i förevarande syfte hade också varit föremål för diskussion bland skolans målsmän. Förslaget att genom intagning av nybörjare vartannat år kunna nedbringa klassantalet och därmed vinna ökad möjlighet till särskild undervisning av de olika klasserna hade av de sakkunniga redan i det föregående berörts. Även en annan linje för lösning av det här föreliggande spörsmålet hade varit under debatt. De sakkunniga syftade därvid på framkomna förslag om en utsträckning av lärarens tjänstgöring för vecka utöver den tid, som gällande undervisningsplan förutsatte eventuellt i förening med en ämnesfördelning i viss utsträckning mellan de vid samma skola tjänstgörande lärarna. Ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om sättet för förbättrande av undervisningen vid B 2-skolan syntes icke vara möjligt utan tillgång till mera ingående praktiska erfarenheter av olika anordningar i detta syfte. Även om försök i viss utsträckning förekommit, vore dock dessa enligt de sakkunnigas mening alltför få, för att av dem skulle kunna dragas några mera bestämda slutsatser om de lämpligaste anordningarna. På grund härav hade de sakkunniga icke heller funnit tillrådligt att framlägga något bestämt förslag i ämnet, men ville uttala önskvärdheten av, att olika anordningar försöksvis prövades, så att därvid vunna erfarenheter så småningom kunde läggas till grund för eventuella förstärkningsåtgärder vid denna skolform. Om skoldistrikten befunnes villiga att anordna dylika försök, borde enligt de sakkunnigas mening staten härtill lämna sitt stöd. Då dessa försök förutsatte en utsträckning av lärarens tjänstgöring utöver den eljest vanliga, torde

särskild ersättning till lärarna bliva erforderlig. Kostnaderna för denna ersättning borde enligt sakkunnigas mening bestridas av staten. Givetvis borde som villkor uppställas, att försöken anställdes enligt av skolöverstyrelsen godkänd plan och under dess överinseende.

Då de föreslagna förstärkningsåtgärderna med avseende å B 3- och D 1-skolorna komme att vara fullt genomförda först med utgången av den övergångstid om tio år, som av de sakkunniga förordats för anordnande av obligatorisk sjuårig skolkurs i folkskolan, vore det uppenbarligen svårt att beräkna, till vilka kostnader dessa förstärkningsåtgärder i sin fulla utsträckning skulle komma att uppgå. En ungefärlig uppskattning av kostnaderna har emellertid av de sakkunniga verkställts (sid. 122 i betänkandet) varav framgår, att den sammanlagda, vartannat år återkommande kostnaden för *förstärkningsåtgärder vid B 3- och D 1-skolorna* skulle vid en fullständigt genomförd skolorganisation med sjuårig folkskola kunna beräknas till, inklusive dyrtidstillägg, i avrundat tal 515,000 kronor, d. v. s. i medeltal för år 257,000 kronor. Kostnaden kunde, anföra de sakkunniga, förefalla hög men möjliggjorde å andra sidan en avsevärd förbättring av de svagaste landsbygdsskolorna.

Under det första året, för vilket anslag komme att erfordras, beräknades kostnaderna till allenast i runt tal 16,000 kronor.

Till de ovannämnda försöken med *förstärkningsåtgärder vid B 2-skolor* torde ett årligt anslag av 10,000 kronor bliva tillfyllest.

De sakkunniga hava även upptagit till behandling vissa frågor rörande flyttning inom och avgång från folkskola. Dessa frågor äro icke av beskaffenhet, att de torde behöva underställas riksdagen, varför jag anhåller att få återkomma till dem i annat sammanhang. Jag gör dock undantag för ett spörsmål, nämligen av de sakkunniga föreslagna ändringar i bestämmelserna i § 48 folkskolestadgan om lärjunges avgång från folkskolan utan fullständigt avgångsbetyg och, i samband härmed, av § 49 samma stadga. Härom anföra de sakkunniga:

Bestämmelserna i § 48 folkskolestadgan om lärjunges avgång från folkskolan utan fullständigt avgångsbetyg hade länge ansetts otillfredsställande. Särskilt hade stadgandet i mom. 1, att fattigdom skulle anses utgöra giltigt skäl för lärjunges avgång från folkskolan, innan han inhämtat det eljest föreskrivna kunskapsmåttet, stämplats såsom otidsenligt och framkallat yrkanden på ändring av paragrafen. Även de sakkunniga funne stadgandet i mom. 1 av § 48 olämpligt och ansåge, att det borde utgå ur folkskolestadgan. Det stode nämligen icke i överensstämmelse med vår samhällsordning i övrigt, att ett barn nödgades på grund av föräldrarnas fattigdom avbryta sin skolgång i folkskolan. Där så erfordrades, borde samhället komma i ekonomiskt avseende mindre lyckligt lottade familjer till hjälp på sådant sätt, att barnen icke hindrades att inhämta det minimum av allmän medborgerlig utbildning, folkskolan avsåge att meddela. Härvid borde iakttagas, att dylikt bistånd för barns hållande i folkskola icke borde erhålla

karaktär av fattigunderstöd. Föreskrift om att så icke finge ske, funnes med avseende på skolgång i fortsättningsskolan införd i § 28 fortsättningsskolstadgan, medan § 49 folkskolestadgan ännu hade en motsatt innebörd. Sistnämnda paragraf borde alltså enligt de sakkunnigas mening ändras till överensstämmelse med § 28 fortsättningsskolstadgan.

Angående anslagsfrågorna anföra de sakkunniga, som utgått från att de nya bestämmelserna komma att träda i kraft den 1 juli 1936, följande:

De kostnadsberäkningar, som av de sakkunniga enligt det föregående framlagts, avsåge den årliga merkostnad, som den föreslagna reformen, fullt genomförd, kunde väntas medföra för staten och kommunerna. Enligt dessa beräkningar hade de årliga merutgifterna för staten uppskattats till omkring 2,000,000 kronor. Med hänsyn till den föreslagna övergångstiden för reformens genomförande, komme emellertid dessa merutgifter under de närmaste åren att bliva väsentligt lägre.

Enligt de av 1935 års riksdag godkända grunderna för utgående av *byggnadsbidrag, underhållsbidrag* och *tjänstebostadsbidrag* skulle dessa rekvireras och utbetalas, först sedan vederbörande budgetår gått till ända. Med avseende å ordningen för utanordning av byggnadsbidrag gällde dock, att första årsbidraget, så snart en lokal blivit i vederbörlig ordning godkänd, skulle omedelbart utbetalas. Att en av det sjunde skolåret föranledd ny lokal skulle kunna bliva färdig och godkänd redan under budgetåret 1936/1937 torde näppeligen vara att förvänta. Även om i något enstaka fall detta skulle inträffa, torde de omedelbart utgående årsbidragen uppgå till så ringa belopp, att någon höjning av det eljest för budgetåret 1936/1937 erforderliga anslaget till statsbidrag för uppförande av nya undervisningslokaler för folkskoleväsendet icke kunde anses påkallad.

Samtliga *avlönings-* och *arvodesbidrag* komme att utbetalas först efter utgången av det budgetår, de avsåge. I den mån förskott utginge, skulle dessa beräknas med hänsyn till under närmast föregående budgetår utbetalda belopp. Följaktligen komme införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår icke att för budgetåret 1936/1937 erfordra någon ökning av anslaget till statsbidrag för avlöning åt folk- och småskollärare.

I fråga om *dyrtidstillägget* gällde visserligen likaledes, att de definitiva utbetalningarna, i vad de avsåge budgetåret 1936/1937, skulle ske först under budgetåret 1937/1938. Men enligt den i ämnet gällande författningen ägde skoldistrikt, om utanordnat förskott, vilket regelmässigt utginge halvårsvis med en fjärdedel av dyrtidstillägget för näst föregående budgetår, befunnes otillräckligt för beredande av dyrtidstillägg åt lärarpersonalen, förskottsvis utbekomma det ytterligare belopp, som härför prövades erforderligt. Med hänsyn till den korta tid, som komme att förflyta mellan ikraftträdandet av de nya bestämmelserna och läsårets 1936—1937 början, torde man vara berättigad antaga, att en av det sjunde skolåret föranledd ökning av lärarpersonalen under budgetåret 1936/1937 bleve jämförelsevis ringa. Med hänsyn härtill torde någon ökning av dyrtidstilläggsanslaget icke erfordras för budgetåret 1936/1937.

Vad beträffade de föreslagna *förstärkningsåtgärderna vid B 3- och D 1-skolorna*, föranledde dessa ökade kostnader för staten i form av ersättning till lärarna för övertidsläsning. Enligt de sakkunnigas förslag skulle övertidsläsningen förekomma de år, nybörjare intoges. Då nyintagning enligt

vedertagen praxis ägde rum under jämna årtal, skulle alltså övertidsläsning förekomma redan läsåret 1936—1937. Då i fråga om utbetalning av här ifrågavarande ersättning borde gälla samma bestämmelser som för övriga avlöningsbidrag, d. v. s. att bidraget utanordnades i efterskott, erfordrades inga statsmedel för ändamålet förrän under budgetåret 1937/1938. Förskott vore, då statsbidrag för detta ändamål tidigare icke utgått, uteslutet. I den mån förskott av dyrtidstillägg å ersättningsbeloppen kunde ifrågakomma, torde dessa för budgetåret 1936/1937 kunna bestridas utan höjning av dyrtidstilläggsanslaget.

Vad till sist de föreslagna försöken med *förstärkningsanordningar vid B 2-skolan* anginge, torde för detta ändamål anslag böra ställas till förfogande redan under budgetåret 1936/1937. Det härför erforderliga beloppet hade de sakkunniga ansett böra upptagas såsom reservationsanslag med 10,000 kronor.

Fortsättningsskolans begränsning till en årskurs i samband med ett allmänt införande av ett obligatoriskt sjunde folkskoleår komme för statens del att så småningom innebära minskade utgifter för statsbidrag till avlöning av lärare i fortsättningsskolan. Under budgetåret 1936/1937 torde emellertid någon minskning i dessa utgifter icke vara att påräkna.

Av vad här ovan anförts framgår, att det ökade behov av statsanslag, som skulle uppkomma under det första budgetår, från och med vilket förslagets bestämmelser träda i tillämpning, inskränker sig till ett anslag å 10,000 kronor att användas till försök med förstärkningsanordningar vid skolor av B 2-formen.

Enligt ett vid betänkandet fogat särskilt yttrande har herr *Andersson i Rasjön* anfört följande:

Ehuru reservanten i huvudsak vore ense med de sakkunnigas majoritet därutinnan, att en utökning av lärotiden i den sexåriga folkskolan vore eftersträvansvärd som ett närmaste mål i fråga om vårt skolväsendes utveckling, hade han icke kunnat i alla delar biträda de förslag, som de sakkunniga framlagt.

Av de företagna undersökningarna framginge visserligen, att redan nu ett jämförelsevis stort antal barn undervisades i sjuklassiga folkskolor, men på samma gång vore det också ådagalagt, att förekomsten av dylika skolor vore ytterst växlande i olika delar av landet. I allmänhet hade obligatorisk sjuårig folkskola införts endast i städer och stadsliknande samhällen. Förutom i sådana trakter, där skolplikten utvidgats som kompensation för halvtidsläsning, vore det egentligen endast i Skåne som anordningen mera allmänt genomförts på landsbygden. Utvecklingen ginge emellertid i den riktningen, att allt flera skoldistrikt frivilligt överginge till formen med sjuårig folkskola, en utveckling, som under de senare åren främjats bland annat genom det sjunkande barnantalet.

I de trakter, där här ifrågavarande skolform icke vore vanlig, måste man dock räkna med, att opinionen bland föräldrarna och skolans målsmän behövde tid att mogna. Ett lagstadgat genomförande av obligatorisk sjuårig skolplikt kunde där lätt uppväcka ett motstånd, som ledde till nya strider omkring vår folkskola med därav följande menliga verkningar för skolan själv. Det vore utan tvivel bättre, om den allmänna uppfattningen bered-

des tillfälle att småningom acceptera tanken på en utökad skolplikt, genom att frivillig övergång till sjuårig skola i mera allmän omfattning avvaktades. De sakkunniga hade därför enligt reservantens mening icke bort framlägga förslag om att nu införa lagstadgad allmän sjuårig skolgång.

Det vore sannolikt, att ett dylikt steg framdeles kunde tagas utan risker av ovanberörda art. Åtskilliga förhållanden torde nämligen komma att verksamt bidraga till en fortsatt utveckling med frivillig övergång till sjuårig folkskola. Icke minst torde de frikostiga statsbidrag, som hädanefter lämnades till folkskoleväsendet, komma att verka främjande på skolans utveckling i allmänhet och jämväl i fråga om benägenheten att förbättra undervisningen genom en förlängning av skoltiden. Vidare torde många distrikt, som stode inför eventualiteten att på grund av minskat barnantal nedlägga en eller annan skola, komma att överväga lämpligheten av att i stället utvidga skolplikten. Allt detta jämte den propaganda, som bedreves av för saken intresserade, talade för antagandet, att man kunde komma förhållandevis långt med frivillig övergång till sjuårig folkskola. Det syntes klokt att ställa sig avvaktande ännu någon tid, innan steget till obligatorisk sjuårig skolplikt toges fullt ut.

Visserligen hade de sakkunniga föreslagit en jämförelsevis lång övergångstid. Sannolikt komme dock förslaget i praktiken att verka därhän, att utvidgningen av skoltiden måste genomföras i flertalet skoldistrikt inom de närmaste fyra till fem åren. På många håll komme detta att betraktas som en olämplig forcering och fara vore, att ett lagfäst tvång kunde uppamma motstånd, även där en frivillig övergång till den nya formen vore tänkbar inom en nära framtid.

Därest en anordning med sjuårig skolplikt likväl genomfördes, vore reservanten ense med de sakkunnigas majoritet, att fortsättningsskolan borde bibehållas på sätt, som i betänkandet avsåges, ävensom i fråga om förslagets övriga organisatoriska detaljer.

3. Myndigheterna.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande tillstyrkt införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag och under de förutsättningar, de sakkunniga angivit i sitt betänkande, samt med beaktande av de synpunkter, överstyrelsen i sitt utlåtande anfört.

Överstyrelsen har starkt understrukit behovet av denna skolreform. Väl kunde vissa svårigheter yppa sig vid en del skolor av mindre gynnsamma former. Men dessa svårigheter kunde tvivelsutan med ledning av redan vunnen erfarenhet och med stöd av vissa förstärkningsåtgärder inom jämförelsevis kort tid övervinnas. Sannolika skäl synas överstyrelsen tala för det antagandet, att ett mera allmänt införande av ett sjunde skolår icke skulle äga rum på landsbygden under överskådlig tid, därest beslutanderätten härom skulle helt förbliva hos de enskilda skoldistrikten. De föreslagna övergångsbestämmelserna hava icke givit överstyrelsen anledning till erinran. Beträffande fortsättningsskolans ställning i ett system med sjunde skolår framhåller överstyrelsen, att denna skolform med sitt nuvarande ar-

betssätt mer och mer tillvunnit sig befolkningens förtroende. Överstyrelsen går så långt, att överstyrelsen finner starka skäl tala för ett bibehållande — även efter det sjunde skolår införts — av den obligatoriska fortsättningsskolan i nuvarande omfattning. Emellertid ansluter sig överstyrelsen till de sakkunnigas förslag på denna punkt, dock under uttalande, att skoldistrikt borde kunna medgivas rätt att i vissa fall utöka timtalet till mer än 180 timmar i en årskurs eller att hålla i verksamhet en andra årskurs.

Av överstyrelsens yttrande inhämtas i nyssberörda och i andra avseenden följande:

Skolöverstyrelsen hade kommit till det resultatet, att den sexåriga folkskolan icke i allmänhet kunde anses äga tillräckliga möjligheter att i alla avseenden på ett tillfredsställande sätt meddela den undervisning och fostran, som det nutida samhällslivets gestaltning med nödvändighet krävde, att varje medborgare skulle hava kommit i åtnjutande av.

Den viktigaste orsaken till detta förhållande låge tvivelsutan däruti, att skoltiden vore för kort. Folkskolan hade efter folkskolestadgans tillkomst undergått högst betydande förändringar till det bättre. I ett avseende stode den dock kvar på samma ståndpunkt som vid sin tillblivelse, nämligen i fråga om skoltidens längd. Nya läroämnen hade tillkommit, nya kursmoment, avsedda att tjäna olika viktiga undervisnings- eller uppfostringssyften, hade införts, och fordringarna i allmänhet på undervisningens omfattning och beskaffenhet hade tid efter annan ökats, medan skoltidens längd däremot i stort sett förblivit oförändrad. Detta hade bland annat medfört, att skolarbetet kommit att präglas av ett visst jäkt, av en nervös strävan efter att hinna genomgå föreskrivna kurser och att utföra förelagda andra uppgifter, som icke vore till gagn för skolans verksamhet. Därigenom omöjliggjordes nämligen ett erforderligt innötande och en välbehövlig och önskvärd fördjupning av kunskaperna i olika ämnen, framför allt i skolans viktigaste, nämligen modersmålet och räkning.

De flesta barnen avginge från skolan, sådan denna nu vore organiserad, då de vore omkring 13 år gamla eller just vid den ålder, då deras andliga mogenhet började mera hastigt tillväxa och då ökade förutsättningar även i övrigt tillkomme för att de på ett vida mer fruktbringande sätt än tidigare skulle kunna tillgodogöra sig den undervisning, skolan meddelade. Häri låge den måhända förnämsta förklaringsgrunden till att inhämtade kunskaper snart till betydande del förflyktade och måhända redan få år efter avslutad skolgång företedde i många fall betänkliga brister.

Många kulturländer hade också funnit det nödvändigt att öka skolårens antal. International Labour Office i Genève hade verkställt en närmare undersökning rörande den obligatoriska skoltidens längd i ett stort antal olika länder. Härav framginge, att i det övervägande antalet länder, som infört obligatorisk skolundervisning, lärjungarna vore pliktiga att deltaga i undervisningen, till dess de voro åtminstone 14 år gamla. Även om skolpliktstidens längd icke enbart kunde användas som mätare på skolväsendets allmänna ståndpunkt och beskaffenhet inom ett land, visade dock de lämnade uppgifterna med stor tydlighet, att ett stort antal nationer ansett det vara nödvändigt att genom stadganden om obligatorisk skolplikt utöver sex år öka medborgarskolans möjligheter att fylla sina uppgifter.

Även i vårt land hade de ständigt ökade kraven på de ungas utbildning föranlett ett jämförelsevis stort antal skoldistrikt att på frivillighetens väg

utöka skoltiden med ett sjunde skolår, men i stort sett vore dock skoltiden, särskilt vad landsbygden beträffade, ännu endast sexårig. Enligt av de sakkunniga verkställda undersökningar åtnjöte nämligen för närvarande icke mindre än 72 procent av städernas barn men blott 16 procent av landsbygdens en skolundervisning, som omfattade minst sju skolår. Denna uppgift vittnade oförtydbart om behovet av åtgärder från det allmännas sida, för att även landsbygdens barn skulle bliva tillförsäkrade den fördjupade undervisning och fostran, en sjuårig folkskola kunde giva. I fråga om möjligheter till undervisning för de unga hade städse rått en avsevärd skillnad mellan städer och landsbygd. Enligt överstyrelsens mening borde denna skillnad i möjligaste mån hävas. Kravet därpå växte i styrka, ju mer skillnaden i övriga avseenden mellan land och stad förminskades.

Enligt överstyrelsens uppfattning kunde de fördelar ur undervisningens och uppfostrans synpunkter, man ville vinna genom införandet av ett sjunde skolår, icke nås genom endast en utökning av den årliga lästiden. Undervisningen skulle genom en sådan åtgärd icke kunna givas den fördjupning, som framstode såsom nödvändig, och icke heller skulle barnen därigenom komma att stå under skolans uppfostrande inflytande under en med hänsyn till årens antal utsträckt tid. Därtill komme, att arbetslivets gestaltning, särskilt på landsbygden, samt de klimatiska förhållandena inom vårt land gjorde det önskvärt, att de unga under somrarna kunde i största möjliga utsträckning befrias från studiearbete och i stället givas möjligheter att idka friluftsliv och att i lämplig omfattning deltaga i arbete utomhus.

På grund av det anförda finge överstyrelsen som sin uppfattning och i likhet med de sakkunniga uttala, att ett starkt behov av den obligatoriska skolkursens utökande med ett sjunde skolår förelåge.

Möjligheterna för ett allmänt genomförande av sjuårig lärotid vid vissa svagare skolformer. I flertalet av de till överstyrelsen avgivna yttrandena framhölles, att införande av sjuårig lärotid vid folkskolor, tillhörande de svagare skolformerna, komme att medföra vissa svårigheter, särskilt beträffande skolor av B 3- och D 1-form. Allmänt uttalades dock den uppfattningen, att dessa svårigheter icke borde överskattas och att de i varje fall icke finge tillmätas någon avgörande vikt med hänsyn till de betydande fördelar ur andra synpunkter, som skulle vinnas genom reformen. Emellertid förutsattes, att förstärkningsåtgärder i av de sakkunniga föreslagen riktning vidtoges. Endast styrelsen för Sverges folkskollärarförbund ställde sig i viss mån avvisande till frågan om införande av ett sjunde skolår vid de svagare skolformerna. Styrelsen funne sig sålunda icke kunna förorda sjuårig lärotid i skolor av B 2-form och ansåge, att det sjunde skolåret icke borde göras obligatoriskt i skolor, tillhörande B 3-formen och undantagsformerna.

Överstyrelsen funne det för egen del naturligt och förklarligt, att många av de lärare, som undervisade i sexklassiga skolor av mindre gynnsamma former med högt barnantal och vilka fördenskull redan nu mötte betydande svårigheter vid strävandena efter att nå i olika avseenden tillfredsställande resultat av undervisningen, ställde sig betänksamma inför utsikten att få läraravdelningen utökad med en årsklass. Givetvis kunde icke heller överstyrelsen bortse ifrån att en del svårigheter skulle komma att möta vid reformens genomförande. Störst torde dessa bliva vid de skolor, som talrikast förekomme på landsbygden, nämligen vid skolor av andra och tredje B-formerna samt vid skolor av D-form. Särskilt i de skolor, där samtliga sex klasser undervisades av en och samma lärare och där intagning i regel skedde vartannat år, kunde tillkomsten av ett sjunde skolår komma att med-

föra betydande olägenheter av undervisningsteknisk natur. Dessa olägenheter torde emellertid kunna övervinnas. Att så kunde ske, framginge bland annat därav, att de erfarenheter, som vunnits i de skoldistrikt, där ett sjunde skolår redan under jämförelsevis lång tid varit infört, vore gynnsamma. De lärare, som handhaft undervisning såväl i sexåriga som i sjuåriga folkskolor av i övrigt lika former, vitsordade allmänt dels att resultaten av undervisningen i sjuårig skola bleve ojämförligt mycket bättre än i sexårig, dels att det vore möjligt att ur såväl pedagogiska som undervisningstekniska synpunkter ordna skolarbetet på ett tillfredsställande sätt.

Redan vunna erfarenheter från arbetet i sjuåriga folkskolor visade alltså, att de svårigheter ur pedagogiska och undervisningstekniska synpunkter, som möjligen från början kunde komma att yppa sig vid ett sjunde skolårs införande i en del skolor av svagare former, rätt snart skulle kunna elimineras. Detta borde för kommande tid kunna ske så mycket lättare och snabbare, som ledning och stöd nu kunde givas på grund av de rön, som gjorts vid de skolor, vilka redan hade sitt arbete fördelat på sju skolår. Det borde i detta sammanhang också framhållas, att de betänkligheter, som kommit till synes mot det sjunde skolårets införande i de mindre gynnsamma skolformerna, så gott som uteslutande hade framförts av lärare, som icke haft tillfälle att förvärva personlig erfarenhet om huru undervisningen kunde och borde planläggas i sjuårig folkskola.

Överstyrelsen kunde icke tillråda, att de betänkligheter, som kommit till synes mot införandet av ett sjunde skolår, tillmättes avgörande betydelse. En reform, som avsåge att utöka skoltiden med ett år endast vid skolor av A- och B 1-formerna samt vid de skolor av B 2-formen, vilka i samband med utvidgningen på grund av barnantalets storlek måste ombildas till B 1-form, skulle nämligen enligt överstyrelsens mening bliva till syftet, nämligen att höja den nationella allmänbildningen i stort sett, väsentligen förfelad. Det borde nämligen bemärkas, att ett sjunde skolår redan vore infört i ett betydande antal skolor av A- och B 1-formerna, varför behovet av utsträckt skoltid vid dessa skolformer i viss utsträckning redan vore tillgodosett. Men vidare ville överstyrelsen med särskild styrka framhålla, att genom en på nyss angivet sätt begränsad reform i fråga om skolkursens längd, skulle ett mycket stort antal av landsbygdens skolor komma att bliva kvarstående på nuvarande ståndpunkt. Detta vore synnerligen beklagligt, eftersom de mindre gynnsamma skolformerna vore mest i behov av ökad tid för nåendet av ett fördjupat undervisningsresultat och eftersom en av reformens förnämsta uppgifter skulle vara att i fråga möjligheterna till god folkskolebildning i avsevärd utsträckning minska nu rådande skillnad mellan städer och landsbygd.

Om avsett resultat skulle vinnas av undervisningen i de mindre gynnsamma skolformerna, torde emellertid vissa åtgärder vara erforderliga för att underlätta övervinnandet av de olägenheter, vilka, såsom överstyrelsen tidigare framhållit, kunde komma att följa av ett införande av ett obligatoriskt sjunde skolår. Till de sakkunnigas förslag om dylika åtgärder finge överstyrelsen anledning återkomma längre fram i detta yttrande.

Kostnaderna för ett allmänt genomförande av sjuårig folkskola. I de till överstyrelsen inkomna yttrandena hade i allmänhet icke gjorts några erinringar mot de sakkunnigas beräkningar i detta hänseende. Två folkskolinspektörer framhölle emellertid, att kostnaderna, därest ifrågasatt sänkning i vissa fall av maximiantalet barn per undervisningsavdelning med därav följande ombildning av skolor från lägre till högre skolform komme till stånd, skulle

komma att överstiga de beräknade, vilka grundade sig på uppgifter, utgående från de maximital, som angivits i av överstyrelsen utarbetade planer och förebilder till reglementen. Den ene av dessa inspektörer uttalade vidare, att vid beräkningarna å andra sidan icke tagits hänsyn till möjligheten av kostnadsbesparingar genom centralisering av sjunde klassen i vissa skoldistrikt.

Av lätt förklarliga skäl kunde överstyrelsen i det föreliggande ärendets nuvarande läge icke ingå på ett närmare bedömande av de sakkunnigas kostnadsberäkningar, som givetvis vore i hög grad approximativa. Beräkningarna syntes emellertid vara så allsidiga och så noggrant uppgjorda, som möjligt vore under nuvarande förhållanden, då så många obestämbara faktorer förelåge. Överstyrelsen funne det emellertid innebära en väsentlig lättnad för reformens genomförande, att det antal nya lärosalar, som beräknades böra anskaffas, visade sig vara så jämförelsevis begränsat. Överstyrelsen ansåge, att vissa skäl talade för den uppfattningen, att det av de sakkunniga beräknade antalet nya lärosalar i verkligheten kunde komma att visa sig väl högt. Indragningen av skolor och läraravdelningar torde nämligen, så vitt nu kunde bedömas, komma att medföra, att lärosalar bleve lediga vid ett rätt betydande antal skolor. I många fall torde sådana salar lämpligen kunna tagas i anspråk för det behov, som uppstode genom det sjunde skolårets införande. En och annan av folkskolinspektörerna hade ock givit uttryck åt samma uppfattning.

Vid bedömandet av de ekonomiska konsekvenser, den ifrågasatta reformen kunde komma att medföra, borde, utöver vad de sakkunniga anfört, även beaktas, att kostnaderna såväl för inackordering av skolbarn som för anordnande av skolskjutsar i viss omfattning komme att ökas. En beräkning av denna öknings storlek kunde emellertid icke nu verkställas. Det syntes dock på grund av barnantalets fortgående successiva minskning kunna med en viss grad av sannolikhet antagas, att de nu utgående förslagsanslagen för ifrågavarande ändamål icke skulle behöva höjas nämnvärt. Överstyrelsen ville vidare fästa uppmärksamheten på att ökade kostnader framdeles torde komma att uppstå i viss utsträckning för pensionering av de lärare, som anställdes på grund av det sjunde skolårets tillkomst.

Av de i det föregående lämnade uppgifterna och beräkningarna framginge, att kostnaderna för det allmänna för införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår visserligen bleve avsevärda, men att de dock på grund av dels de nuvarande förhållandena på folkskolans område, där i anledning av barnantalets nedgång skolor och läraravdelningar kunde indragas och stora besparingar därigenom vinnas såväl för staten som för kommunerna, dels den jämförelsevis gynnsamma allmänna ekonomiska situationen i landet, icke kunde betecknas såsom så stora, att reformen fördenskull borde förkastas eller uppskjutas.

I fråga därefter om de ekonomiska uppoffringar, som kunde anses komma att drabba den enskilde därigenom, att skoltiden förlängdes för barnen, tilläte sig överstyrelsen anföra följande. Vad först beträffade de städer, där skoltiden redan vore minst sjuårig, hade klagomål från föräldrars och målsmäns sida över att ökade kostnader därigenom pålagts hemmen, icke försports i större utsträckning. I de fall, då sådana ekonomiska svårigheter varit rådande, att stöd varit erforderligt för att barnen skulle kunna ordent-

ligt fullgöra sin skolplikt, hade sådant ock i regel lämnats av vederbörande stad.

På landsbygden kunde åtminstone i vissa fall en förlängd skoltid för barnen komma att betraktas såsom en i ekonomiskt avseende mera kännbar sak. Barnen kunde nämligen där tagas i anspråk för utförande av arbeten i hemmen i större utsträckning och på ett annat sätt än i städerna. Beträffande såväl städer som landsbygd torde emellertid förvärvsarbete i egentlig mening och av större betydelse i ekonomiskt avseende för barn, som icke nått 14-årsåldern, praktiskt taget få anses vara uteslutet.

Under alla förhållanden måste enligt överstyrelsens mening en fördjupad och förbättrad medborgerlig utbildning anses vara av så stort värde för de ungas egen framtid, att de uppoffringar, hemmen i vissa fall kunde komma att behöva ikläda sig, därigenom mer än väl uppvägdes. Det hade ock visat sig, att föräldrar och målsmän i de landsbygdsdistrikt, som redan infört sjuårig skoltid, icke i allmänhet betraktade de kostnader, som de måste ikläda sig för barnens utsträckta skolgång, såsom särskilt svåra att bära. Många hade tvärtom, då anledning därtill givits, uttalat sin tillfredsställelse med den längre skoltiden och förklarat sig icke önska återgång till en kortare.

I de fall, då särskilt ömmande ekonomiska omständigheter förelåge, borde kommunerna i allmänhet, liksom nu vore fallet, vara förpliktade att lämna det understöd, som kunde erfordras, för att stadgad skolplikt skulle kunna fullgöras.

Kan ett allmänt genomförande av sjuårig folkskola lämpligen ske på frivillighetens väg? Rörande nu förevarande spörsmål hade i de till överstyrelsen avgivna yttrandena icke uttalats någon från de sakkunnigas uppfattning avvikande mening.

För egen del anför skolöverstyrelsen, att — på grund av erfarenheterna av det sätt, varpå den redan befintliga möjligheten att på frivillighetens väg utvidga skoltiden blivit tagen i anspråk — sannolika skäl saknades för det antagandet, att ett mera allmänt införande av ett sjunde skolår skulle komma att äga rum på landsbygden under nu överskådlig framtid, därest beslutanderätten härom skulle helt förbliva hos de skilda skoldistrikten. Med hänsyn till den stora betydelse, en utvidgad och förbättrad undervisning måste anses hava för landsbygden ansåge överstyrelsen, att statsmakterna borde genom allmänna bestämmelser föreskriva, att ett sjunde skolår skulle inom viss tid införas i landets samtliga folkskolor.

Överstyrelsen vore visserligen medveten om att en obligatorisk utsträckning av skoltiden av befolkningen inom en del skoldistrikt kunde komma att åtminstone till en början väcka missnöje. Men denna omständighet kunde icke anses utgöra ett tillräckligt bärande skäl för ett avvisande från statsmakternas sida av den föreslagna reformen, därest denna vore erforderlig för ett stärkande av den allmänt medborgerliga bildningen. Missnöjets styrka torde för övrigt i hög grad bliva beroende på det sätt, varpå reformen komme att genomföras. Överstyrelsen funne det för sin del självfallet, att varsamhet skulle iakttagas och att tillbörlig hänsyn skulle tagas till de olika förhållandena i landets skilda delar, liksom ock till de lokala skolmyndigheternas inställning och uppfattning.

Övergångstid. Mot de sakkunnigas förslag rörande övergångstid för det sjunde skolårets allmänna införande hade i flertalet yttranden icke framställts några erinringar. Från flera håll betonades emellertid angelägenheten

av att med hänsyn till de särskilda svårigheter, lokala förhållanden skulle kunna föranleda, stor varsamhet iakttoges vid reformens genomförande. I ett fall föresloges, att den period, under vilken det sjunde skolåret skulle få införas endast med vederbörande skoldistrikts samtycke, skulle utsträckas till tio år. Å andra sidan hade en folkskolinspektör uttalat, att lokal vetorätt över huvud icke borde tillerkännas skoldistrikt i sådana fall, där reformen skulle kunna genomföras utan kostnadsökning eller rubbning av skolorganisationen i övrigt. En annan inspektör föresloge vetorättens bortfallande, därest eljest erforderlig ombildning av skola till lägre skolform skulle kunna undvikas genom införande av ett sjunde skolår. Vad beträffade den föreslagna anordningen, att det skulle tillkomma Kungl. Maj:t att pröva varje uppkommen fråga om införande av sjuårig lärotid mot skoldistriktets önskan under andra delen av övergångstiden, funne några folkskolinspektörer en dylik anordning opåkallad och förordade i stället, att ärenden av denna art skulle behandlas och avgöras i samma ordning som reglementsfrågor i allmänhet.

Skolöverstyrelsen har för egen del — bland annat under hänvisning till vad överstyrelsen anfört om vikten av att den föreslagna utökningen av skoltiden med ett sjunde skolår genomfördes på sådant sätt, att irritation och missnöje, så vitt möjligt vore, undvekes — förklarat sig icke hava något att erinra emot de sakkunnigas förslag, att övergångstiden skulle bestämmas till 10 år och fördelas i två perioder på det sätt, de sakkunniga föreslagit.

Åttaårig folkskola. De sakkunnigas förslag rörande åttaårig folkskola hade närmare berörts endast av vissa skolstyrelser och av styrelsen för Sverges folkskollärarförbund. I samtliga ifrågavarande yttranden biträddes förslaget.

Överstyrelsen har för egen del erinrat, att den åttonde klassen i Stockholm omfattades med ett synnerligen stort intresse. Överstyrelsen ansåge icke, att skäl för närvarande förelåge att till övervägande upptaga frågan om en åttaårig folkskola såsom alternativ till den sjuåriga. Däremot syntes det överstyrelsen vara motiverat av de nuvarande förhållandena i vissa skoldistrikt, att Kungl. Maj:t i de fall, då behov av ett obligatoriskt åttonde skolår kunde uppvisas och de lokala skolmyndigheterna ansåge, att detta borde fyllas, skulle äga befogenhet medgiva de avvikelser från den allmänna skolorganisationen, som kunde betingas av införandet av en åttonde klass. Överstyrelsen delade tillika de sakkunnigas uppfattning därom, att då en åttonde klass inrättades, den alltid borde göras obligatorisk för lärjungarna och att den i de fall, då den gjordes frivillig, borde anses tillhöra folkskolans högre avdelning. Överstyrelsen ville dock fästa uppmärksamhet vid att ett medgivande om rätt att anordna en åttonde klass såsom obligatorisk skulle få en mycket begränsad räckvidd, enär det sannolikt icke skulle komma att tagas i anspråk mer än av ett eller annat av de största skoldistrikten i riket.

Ändringar i bestämmelserna om skolplikt i folkskolan. Det av de sakkunniga framställda förslaget till ändring av § 35 i folkskolestadgan funne överstyrelsen motiverat av de förändrade förhållanden, som komme att bliva rådande efter införandet av det sjunde skolåret, varför överstyrelsen tillstyrkte detsamma.

Fortsättningsskolans ställning i ett skolsystem med obligatorisk sjuårig folkskola. I de till överstyrelsen avgivna yttrandena framhölles genomgående med

skärpa, att slopande av fortsättningsskolan såsom självständig ungdomsskola och överflyttande av dess uppgifter till den sjuåriga folkskolan skulle — om och i den mån det överhuvudtaget vore möjligt att genomföra en sådan anordning — medföra en väsentlig försämring av undervisningen. I flera fall uttalades därjämte den uppfattningen, att på sjuårig folkskola byggande yrkesbestämda fortsättningsskolor, i synnerhet sådana med husligt arbete, regelmässigt borde omfatta en längre kurstid än den av de sakkunniga föreslagna minimitiden 180 timmar. Vissa skolstyrelser framhölle särskilt såsom önskvärt, att skoldistrikt även efter genomförande av obligatorisk sjuårig folkskola skulle medgivas rätt att med statsbidrag anordna tvåårig fortsättningsskola. Styrelsen för Sverges folkskollärarförbund förordade bibehållande av fortsättningsskolan i dess nuvarande omfattning. Allmänt framhölles även önskvärdheten av att undervisningen i husligt arbete skulle göras obligatorisk för flickorna.

Med särskild styrka ville överstyrelsen framhäva betydelsen av att tillräcklig hänsyn toges till det förhållandet, att folkskolan vore en barndomsskola, medan fortsättningsskolan vore organiserad såsom en ungdomsskola. Undervisningen i fortsättningsskolan skulle hava en sådan praktisk inriktning, som av olika anledningar men främst på grund av dels lärjungarnas ålder och allmänna mognadsståndpunkt, dels bristen på tillräckliga förkunskaper icke med framgång kunde givas undervisningen i folkskolan.

Fortsättningsskolan hade också med sitt nuvarande arbetssätt mer och mer tillvunnit sig befolkningens förtroende. I särskilt hög grad gällde detta om den yrkesbestämda fortsättningsskolan. Den praktiska undervisning, som meddelades i olika typer av denna, uppskattades högt icke blott av de lärjungar, som deltoge i densamma, utan även av föräldrar och målsmän, och detta vore fallet även inom sådana skoldistrikt, där föreskrifterna om en obligatorisk fortsatt undervisning på sin tid mottogos med en viss ovilja. Sådan praktisk undervisning förekomme nu i mycket stor utsträckning. De yrkesbestämda skolorna vunne allt större och större terräng, och speciellt omfattades undervisningen i hushållsgöromål för flickor med stort och allmänt intresse. Inom vissa inspektionsområden vore sådan undervisning numera införd i samtliga fortsättningsskolor icke blott i städer och större samhällen utan även på landsbygden. För gossarnas del vore undervisningen i arbetskunskap i regel anknuten till jordbruk eller snickeri, men även anknytning till andra yrken förekomme. Erfarenheten visade sålunda, att de möjligheter, som nu funnes att giva den fortsatta undervisningen en till övervägande del praktisk karaktär och att därvid anpassa den till förhållandena på närings- och arbetslivets område inom skilda orter, tagits i bruk i stor utsträckning och vunnit allmän uppskattning. Dessa möjligheter borde fördenskull icke borttagas eller i någon mera väsentlig grad förminskas.

Den fortsatta undervisningen omfattade nu i regel två årskurser om vardera minst 180 timmar. I fråga om fördelningen av de för de föreskrivna ämnena bestämda timtalen rådde jämförelsevis stor frihet. I ett betydande antal fall hade skoldistrikten planlagt undervisningen på ett sådant sätt, att den mera teoretiska delen av densamma i huvudsak förlades till den ena årskursen, medan undervisningen i de praktiska ämnen, som förekomme, vore förlagd till den andra årskursen. Denna planläggning hade visat sig medföra stora fördelar både ur pedagogiska och undervisningstekniska synpunkter. Såsom en betydelsefull vinst torde få betraktas, att den praktiska undervisningen kunde meddelas i ett sammanhang under den ena årskursen.

Det vore enligt överstyrelsens mening utan vidare uppenbart, att införandet av ett sjunde skolår icke kunde helt ersätta den fortsatta undervisningen, sådan denna nu vore gestaltad. Det sjunde skolåret vore nämligen icke huvudsakligen avsett att möjliggöra en utvidgning av folkskolans lärokurser, även om en sådan i viss mån och beträffande ett eller annat ämne kunde visa sig vara både lämplig och möjlig att genomföra, utan avsikten med skoltidens förlängning vore i främsta rummet att möjliggöra ett fördjupande och starkare befästande av de kunskaper, som nu meddelades i den sexåriga folkskolan. Skulle detta syfte kunna uppnås, vore det icke möjligt att i den sjunde klassen inrymma den praktiska undervisning, som nu förekomme i de yrkesbestämda fortsättningsskolorna. Om så skedde, skulle i stället för en förbättring av nuvarande förhållanden en mycket betydande försämring bliva följden. Detta vore så mycket mer att beklaga, som försämringen till övervägande del komme att drabba den praktiska undervisning, som under betydande svårigheter blivit allmänt införd, så småningom tagit mera bestämda former och vuxit sig stark samt visat sig vara till stort gagn främst för den uppväxande ungdomen men även för utvecklingen i allmänhet i de skilda bygderna.

Det borde icke heller i nu förevarande sammanhang förbises, att ett slopande av fortsättningsskolan även skulle komma att medföra arbetslöshet för ett betydande antal lärare, som blivit särskilt anställda för undervisning i fortsättningsskola. Detta gällde i främsta rummet lärare i ämnet arbetskunskap. Många av dessa innehade nämligen reglerade tjänster, varför undervisningens nedläggande komme att medföra vissa ekonomiska konsekvenser för de skoldistrikt, som givit lärare vid fortsättningsskolorna en fastare anställning genom att ordna deras anställnings- och pensionsförhållanden.

På grund av vad i det föregående anförts, ansåge överstyrelsen starka skäl tala för ett bibehållande — även efter det ett sjunde skolår införts — av den obligatoriska fortsättningsskolan i nuvarande omfattning. Då det emellertid av olika anledningar icke torde vara möjligt att föreskriva en obligatorisk folkundervisning i sådan omfattning, ansåge sig överstyrelsen icke böra framställa något yrkande i denna riktning, utan överginge i stället till att beröra spörsmålet, huruvida det kunde anses, att den obligatoriska fortsättningsskolan kunde inskränkas till att omfatta blott en årskurs, därest ett sjunde skolår bleve lagstadgat, utan att undervisningens resultat därigenom äventyrades.

I detta avseende ville överstyrelsen till en början erinra därom, att skoldistrikt, inom vilka folkskolan vore sjuårig, enligt nu gällande bestämmelser ägde rätt att anordna fortsättningsskolan med endast en årskurs, omfattande minst 180 timmar En organisation enligt dessa normer vore genomförd i ett betydande antal kommuner. Erfarenheterna av denna anordning visade, att den under vissa förutsättningar kunde giva tillfredsställande resultat. Om så skulle bliva fallet, måste emellertid de för tvåårig fortsättningsskola nu bestämda lärokurserna minskas. Detta hade, vad de yrkesbestämda skolorna beträffade, visat sig lämpligast kunna ske genom en inskränkning huvudsakligen av den teoretiska undervisningen. Den praktiska hade däremot bibehållits i så stor utsträckning som möjligt. Skulle folkskolekursen obligatoriskt bliva sjuårig och fortsättningsskolkursen ettårig, borde iakttagas, att undervisningen i de praktiska ämnena i största möjliga omfattning förlades till fortsättningsskolan.

Men även om överstyrelsen på grund av de vunna erfarenheterna ansåge,

att den obligatoriska fortsättningsskolans nuvarande lärotid efter införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår i folkskolan under vissa förutsättningar kunde inskränkas till endast en årskurs om minst 180 timmar utan att fortsättningsskolans speciella uppgift såsom en mera praktiskt inriktad ungdomsskola därigenom förfelades, funne överstyrelsen det dock vara synnerligen viktigt, att möjligheter gåves till undervisningstidens utsträckning utöver vad ovan nämnts. I annat fall komme det nuvarande skolväsendet inom vissa skoldistrikt att bliva försämrat. I en del skoldistrikt vore nämligen folkskolan redan sjuårig men fortsättningsskolan det oaktat tvåårig. Ett slopande av fortsättningsskolans ena årskurs skulle i dessa fall givetvis medföra ett försvagande av den utbildning, som för närvarande meddelades i fortsättningsskolan. Vad särskilt Stockholm vidkomme, skulle därjämte, såsom folkskoledirektionen i sitt yttrande framhållit, tillslutningen till den åttonde klassen komma att minskas. Överstyrelsen ansåge fördenskull, att de skoldistrikt, som funne förhållandena påkalla, att fortsättningsskolans undervisningstid utsträcktes antingen genom ett utökande av timtalet till mer än 180 i en årskurs eller att en redan beslutad andra årskurs bibehölles eller att en ny sådan infördes, borde medgivas rätt därtill. De borde även kunna erhålla statsbidrag för den utsträckta undervisningen enligt de grunder, som gällde eller kunde komma att bliva gällande för de normala fallen.

De sakkunniga hade i nu förevarande sammanhang uttalat sig för att undervisningen i husligt arbete skulle göras obligatorisk för alla flickor, som avginge från folkskolan, samt för att den förlades till fortsättningsskolan. Emellertid hade de sakkunniga ansett, att denna fråga icke kunde lösas, utan att en närmare utredning först verkställdes bland annat med hänsyn till spörsmålet om lämpliga lärarkrafters anskaffande. Denna utredning, som snarast möjligt borde komma till stånd, hade föreslagits även skola omfatta hithörande lärarpersonals anställnings- och pensionsförhållanden.

Överstyrelsen ville i anledning av nämnda förslag erinra därom, att överstyrelsen genom nådig remiss den 15 mars 1935 anbefallts avgiva yttrande över en av centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening ingiven underdånig framställning angående ordnandet av skolkökslärarinnornas vid folk- och fortsättningsskolor ställning i löne- och pensionshänseende.

Överstyrelsen funne syftet med ifrågavarande framställning, som i huvudsak sammanfölle med de sakkunnigas förslag, vara mycket behjärtansvärt. Arbets-, löne- och pensionsförhållandena för ifrågavarande grupp av lärare vore nämligen högst växlande och i stort sett icke tillfredsställande. På grund därav finge överstyrelsen tillstyrka, att den av de sakkunniga föreslagna utredningen komme till stånd, samt hemställa, att skolkökslärarinnornas förenämnda skrivelse skulle upptagas till närmare prövning vid den utredning, som kunde komma att verkställas. Vid fortsättningsskolorna funnes emellertid anställda även andra lärare, nämligen i manlig och kvinnlig slöjd. Icke heller deras anställnings- och pensionsförhållanden vore annat än undantagsvis ordnade. På grund därav ansåge överstyrelsen det vara av behovet påkallat, att den utredning, som kunde komma att anbefallas, föreskreves skola avse utarbetandet av förslag till åtgärder för ett ordnande av samtliga vid fortsättningsskolorna anställda lärares anställnings- och pensionsförhållanden.

Sjunde klassens ställning i yttre organisatoriskt hänseende i förhållande till skolans övriga klasser. Vad de sakkunniga i förevarande avseende anfört

hade i allmänhet icke föranlett några erinringar i de till överstyrelsen ingivna utlåtandena.

För egen del har överstyrelsen vad först frågan om den sjunde årsklassens ställning i yttre organisatoriskt avseende beträffar, framhållit, att avsikten med det föreslagna obligatoriska sjunde skolåret vore huvudsakligen att befrämja en sådan utveckling av undervisningsverksamheten, att lärjungarnas kunskaper i skolans viktigaste ämnen, särskilt i modersmålets muntliga och skriftliga behandling samt i räkning, bleve till omfattningen ökade och av mera bestående värde än för närvarande vore fallet. Den obligatoriska sjunde klassen borde därför icke organiseras såsom en fristående påbyggnad på folkskolans övriga klasser utan givas en sådan ställning, att den intimt anknöte till dessa både i fråga om kurser och arbetssätt. Den sjuåriga obligatoriska folkskolan borde i möjligaste mån bilda en sammanhängande enhet, inom vilken en högre klass direkt byggde på den närmast lägre.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening hade i sitt i ärendet avgivna yttrande framhållit såsom önskvärt, att den sjunde klassen i skolor av A-form även såsom obligatorisk måtte kunna anordnas såsom en påbyggnad av den sexåriga folkskolan. Lärjungarna skulle enligt centralstyrelsens mening erhålla avgångsbetyg efter genomgången sjätte klass men det oaktat vara pliktiga att deltaga i sjunde klassens undervisning, vilken då kunde givas en mera lokal betoning. Centralstyrelsen hade hänvisat till att Göteborgs stads skoldistrikt erhållit medgivande att organisera den sjunde klassen på dylikt sätt.

I anledning härav ville överstyrelsen erinra därom, att överstyrelsen i sitt underdåniga yttrande över allmänna folkskolestyrelsens i Göteborg framställning om förenämnda medgivande betonade, att särskilda omständigheter föranledde överstyrelsen att icke motsätta sig anordningen. Tillstyrkandet finge dock icke betraktas såsom prejudicerande för överstyrelsens ståndpunkt i fråga om den sjunde klassens ställning i allmänhet.

Såsom torde framgå av det anförda, funne sig överstyrelsen icke kunna tillstyrka en allmän föreskrift därom, att den sjunde årsklassen vid A-skolor skulle kunna givas en från skolans övriga klasser fristående ställning. Förelåge i ett eller annat fall sådana särskilda lokala förhållanden, att nämnda klass vid skola av A-form ansåges böra givas en viss särställning, borde framställning därom av skoldistrikt ingivas till och prövas av Kungl. Maj:t.

Överstyrelsen ansåge i likhet med de sakkunniga ett tvåårigt småskolestadium vara att föredraga framför ett treårigt. De skäl, som de sakkunniga anfört för sin uppfattning i detta avseende, syntes överstyrelsen bärande. Därest ett obligatoriskt sjunde skolår bleve genomfört, borde detta fördenskull icke medföra en sådan förändring i fördelningen av skolåren, att småskolestadiet bestämdes skola omfatta tre skolår och folkskolestadiet de fyra övriga, utan den nuvarande regelmässiga fördelningen borde bibehållas och småskolan följaktligen normalt komma att omfatta två årsklasser och den egentliga folkskolan fem.

Något större behov av en förändring i nu berörda avseende förelåge icke heller. Detta framginge bland annat därav, att antalet treklassiga småskolor under den senaste tiden sjunkit betydligt, vilket huvudsakligen torde bero därpå, att erfarenheten ådagalagt, att undervisningen av nybörjarna i dessa skolor icke alltid kunde på ett tillfredsställande sätt tillgodoses. Då emel-

lertid redan nu funnes treklassiga småskolavdelningar vid ett antal folkskolor, borde dessa givetvis få fortsätta sin verksamhet med nuvarande organisation, därest vederbörande skoldistrikt så önskade. Icke heller syntes skäl föreligga att för framtiden förbjuda en dylik anordning av småskolestadiet, därest de lokala förhållandena i vissa fall ansåges motivera, att en sådan avvikelse från den normala ordningen genomfördes.

Sjunde klassens kursplan. De i ärendet hörda hade i huvudsak anslutit sig till vad de sakkunniga härutinnan anfört.

Skolöverstyrelsen har själv anfört, att det icke torde vara av behovet påkallat, att ett mera detaljerat förslag till kursplaner för olika former av obligatorisk sjuårig folkskola framlades, innan statsmakterna i princip avgjort frågan om införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår. Kursplaner för sjuårig folkskola funnes redan utarbetade och intagna i 1919 års undervisningsplan. Dessa planer torde emellertid böra i vissa avseenden omarbetas, därest ifrågavarande skolform skulle bliva obligatorisk. Överstyrelsen hade, såsom de sakkunniga närmare påvisat, redan år 1928 avgivit ett underdånigt utlåtande i fråga om sådana ändringar, som borde vidtagas i folkskolans undervisningsplan, därest i det sjunde skolårets kursplan skulle komma att inrymmas jämväl den kurs, som tillhörde den tvåårige fortsättningsskolan. I detta utlåtande hade överstyrelsen förklarat sig anse, att skäl icke förelåge för sådana ändringar i undervisningsplanen, att den tvåårige fortsättningsskolans kurser skulle kunna komma att inhämtas under ett sjunde skolår. Förslaget hade upptagit tre olika alternativ till läroplan för ifrågavarande klass. Därest de sakkunnigas hemställan om införande av ett obligatoriskt sjunde skolår skulle bifallas, funnes följaktligen kursplaner redan utarbetade, som kunde vara till ledning, intill dess att förnyade planer kunde komma att visa sig behövliga på grund av erfarenheter, som kunde vinnas under den övergångstid, som föreslagits.

Den obligatoriska sjuåriga folkskolans ställning i förhållande till andra bildningslinjer. Rörande förevarande spörsmål hade de sakkunnigas uppfattning icke mött någon invändning i de inkomna yttrandena.

Överstyrelsen har erinrat, att enligt gällande föreskrifter om prövning av inträdessökande till realskola sådan sökande till första klassen av femårig realskola, som med vitsord om minst godkända insikter i ämnena kristendomskunskap, modersmålet, räkning och geometri, geografi, naturkunnighet samt historia genomgått lägst fjärde klassen av folkskola, anordnad enligt någon av A- eller B-formerna, skulle för intagning i nämnda klass av realskola undergå prövning i modersmålet och räkning, vilken skulle avse det kunskapsmått, som folkskolans fjärde klass hade att bibringa. Inträdessökande till första klassen av fyraårig realskola eller första kretsen av lyceum, som med vitsord om minst godkända insikter i ovan angivna ämnen genomgått sjätte klassen av sex- eller sjuårig folkskola enligt någon av A- eller B-formerna, skulle för intagning likaledes undergå prövning i modersmålet och räkning.

Dessa föreskrifter vore givna med hänsyn till nu gällande kursplaner för folkskolor av A- och B-formerna. Den frågan kunde då uppstå, huruvida icke genom nämnda planers omarbetande till följd av införande av ett obligatoriskt sjunde skolår folkskolans ställning i skolsystemet kunde bliva så förändrad, att nya föreskrifter rörande anknytningen till andra läroanstalter bleve erforderliga.

Till belysande av detta spörsmål ville överstyrelsen först erinra därom, att kursplanerna för folkskolans lägre klasser efter ett genomförande av de sakkunnigas förslag sannolikt icke skulle komma att behöva i någon väsentlig mån omläggas. Någon anledning till förändring i förhållandet mellan folkskola och realskola, vad anknytningen mellan folkskolans fjärde klass och den femåriga realskolans första klass anginge, syntes fördenskull icke komma att uppstå.

Icke heller i fråga om övergång från folkskolans sjätte klass till den fyraåriga realskolans första klass syntes, så vitt överstyrelsen nu kunde bedöma, ändrade föreskrifter bliva påkallade, i varje fall icke omedelbart efter besluts fattande om införande av ett obligatoriskt sjunde skolår. Redan nu funnes nämligen sjuklassiga folkskolor i rätt stor utsträckning, särskilt i städerna, där övergång av lärjungar från folkskolan till realskolan sannolikt talrikast förekomme. Den omständigheten, att rätt under ovan angivna förutsättningar funnes för lärjungar i sjuårig folkskola att från denna skolas sjätte klass övergå till första klassen i den fyraåriga realskolan, hade icke visat sig medföra olägenheter. Hittills vunna erfarenheter hade icke lämnat stöd för den uppfattningen, att den sexåriga folkskolekursen icke skulle utgöra tillräcklig grund för övergången från sjätte folkskoleklassen till den fyraåriga realskolans första klass.

Skulle emellertid erfarenheten framdeles giva vid handen, att anknytningsförhållandena, vad realskolan vidkomme, vore i behov av justering, torde sådan utan svårighet kunna verkställas. Vad därefter anknytningen mellan folkskolan och de praktiska ungdomsskolorna beträffade, torde den bliva underlättad genom den ifrågasatta reformen, och därjämte syntes det endast komma att bliva till fördel för nämnda ungdomsskolor, att de lärjungar, som överginge till dem från folkskolan, i allmänhet kunde anses vara i besittning av bättre förkunskaper än vad fallet vore för närvarande.

Särskilda förstärkningsåtgärder vid vissa former av sjuårig folkskola. Behovet av förstärkningsåtgärder vid vissa svagare skolformer, därest lärotiden utökades med ett sjunde skolår, vitsordades allmänt i de avgivna yttrandena. Närmare halva antalet av dem, som hörts i ärendet, påyrkade eller ifrågasatte dylika åtgärder i större utsträckning, än de sakkunniga föreslagit. Särskilt betonades angelägenheten av att maximiantalet lärjungar per undervisningsavdelning minskades. I åtskilliga yttranden framhölles, att antalet barn i folkskola av B 2-form icke borde överstiga 25. Några föreslogo begränsning av barnantalet i B 3-skola till 20 à 25 och i D 1-skola till 20. Aven med avseende å den föreslagna övertidsläsningen uttalades i ett antal fall särskilda önskemål.

Såsom överstyrelsen i en föregående avdelning redan framhållit, vore det sannolikt, att vissa svårigheter av undervisningsteknisk och pedagogisk natur kunde komma att yppa sig vid en del skolor av svagare former, därest en obligatorisk sjunde klass inrättades. För övervinnande av dessa svårigheter vore tvivelsutan särskilda åtgärder i vissa fall av behovet påkallade. Detta gällde särskilt om de skolor, där en lärare hade att samtidigt undervisa flera årsklasser. Redan med skoltidens nuvarande längd hade det visat sig erforderligt att vid skolor av B 3- och D 1-formerna vidtaga vissa anordningar för att möjliggöra individualiserad undervisning i önskvärd utsträckning, och det vore givet, att behovet av dylika anordningar ökades, om ytterligare en årsklass obligatoriskt tillfördes skolorna. Den förstärkningsåtgärd, som bestode i införandet av en övertidsläsningsmånad, vore redan

prövad inom åtskilliga skoldistrikt, och de erfarenheter, som vunnits av denna anordning, vore gynnsamma.

Överstyrelsen hade intet att erinra mot de sakkunnigas förslag om att dylik övertidsläsning infördes såsom obligatorisk anordning vid skolor av B 3- och D 1-formerna de år, då intagning av nybörjare ägde rum, och under förutsättning, att lärjungeantalet uppginge till minst 12. I de skolor, som eventuellt kunde komma att förbliva i verksamhet, ehuru lärjungeantalet icke uppginge till det nyss nämnda, torde särskilda förstärkningsåtgärder icke vara erforderliga.

Vidkommande skolor av B 2-formen ansåge överstyrelsen det icke vara av behovet påkallat, att åtgärder av obligatorisk natur föreskreves till undervisningens stärkande, främst på den grund, att småskolavdelningen här undervisades av särskild lärarinna. Då emellertid även denna skolform av ett stort antal lärare betraktades såsom mycket besvärlig, borde dock möjlighet givas att försöksvis använda olika slag av förstärkningsanordningar, bland dem de av de sakkunniga omnämnda. Sådana försök borde dock alltid utföras efter bestämda planer, som blivit granskade och godkända av skolöverstyrelsen. Såväl den obligatoriska övertidsläsningen som de försöksanordningar, som kunde komma till stånd i enlighet med vad nyss sagts, borde understödjas med statsmedel.

Vidkommande därefter frågan om underlättande av undervisningen genom reglering av barnantalet ville överstyrelsen erinra därom, att denna fråga under senare tid trätt mer och mer i förgrunden i den allmänna pedagogiska diskussionen. Framställningar hade ock tid efter annan av olika sammanslutningar ingivits såväl till Kungl. Maj:t som till skolöverstyrelsen med anhållan om åtgärder för åstadkommande såväl i högre som lägre skolor av lägre maximital än de nuvarande för lärjungeantalet i läraravdelningarna.

Överstyrelsen hade tidigare i underdåniga yttranden i princip uttalat sig för behovet av en minskning av maximiantalet lärjungar i olika anstalters läraravdelningar. Emellertid hade överstyrelsen icke hittills ansett sig böra framlägga några detaljerade förslag rörande det lämpliga antalet lärjungar i olika skolformer. Och överstyrelsen vore icke heller nu beredd att taga slutlig ståndpunkt i denna fråga.

För närvarande funnes för folkskolans del varken i folkskolestadgan eller i någon annan allmän författning bestämda föreskrifter om lärjungeantalet i olika skolformer.

Överstyrelsen ansåge det också önskvärt, att en betydande frihet fortfarande finge vara tillfinnandes på detta område, så att nödig hänsyn kunde tagas till de synnerligen växlande förhållanden, som vore rådande inom landet. Så kunde till exempel i ett skoldistrikt en önskvärd reglering av barnantalet nedåt genomföras utan att skoldistriktet därigenom förorsakades någon som helst ökad kostnad, medan däremot en dylik åtgärd inom ett annat skoldistrikt skulle komma att medföra betydande utgifter för anskaffning av erforderliga nya lokaler.

Med hänsyn till dessa skiftande förhållanden inom skoldistrikten syntes det överstyrelsen icke tillrådligt, att statsmakterna nu bestämde vare sig minimi- eller maximital för lärjungeantalet i olika skolformer. Följderna av en sådan bestämmelse skulle tvivelsutan komma att visa sig bliva mindre gynnsamma. Men överstyrelsen ansåge sig böra meddela, att överstyrelsen hade för avsikt att inom en nära framtid för sin del upptaga frågan om

åtgärder för en lämplig reglering av barnantalet i folkskolans olika former till närmare behandling.

Mot vad de sakkunniga föreslagit i nu förevarande avdelning hade överstyrelsen för övrigt intet att erinra.

Vissa frågor rörande flyttning inom och avgång från folkskola. De av de sakkunniga härutinnan föreslagna författningsändringarna hade i flertalet av de avgivna yttrandena förordats eller lämnats utan erinran.

Skolöverstyrelsen har bland annat erinrat, att mot föreskriften i § 48 mom. 1 folkskolestadgan om att fattigdom skall anses utgöra ett lagligt hinder för avslutande av skolgången, innan lärokursen inhämtats, en stark opposition sedan länge förekommit. Tvivelsutan vore också tiden nu inne för ett upphävande av denna särbestämmelse, som under nutida förhållanden knappast kunde anses hava någon praktisk betydelse. Endast i enstaka undantagsfall hade under senare år avgång beviljats på grund av fattigdom. Skoldistrikten underlättade numera genom lämpliga stödåtgärder möjligheterna för fattiga föräldrar att hålla barnen i skola, till dess avgång i vanlig ordning kan äga rum.

Ej heller i övrigt hade överstyrelsen något att erinra mot vad de sakkunniga under nu förevarande rubrik föreslagit.

Anslagsfrågor. Överstyrelsen hade erinrat om att ett beslut om införande av ett obligatoriskt sjunde skolår skulle kunna tänkas medföra ett så ökat behov av lärare, att den organisation av folkskoleseminarierna, överstyrelsen i avgivet underdånigt yttrande tillstyrkt såsom lämpligt med nuvarande organisation av folkskolan, måhända icke komme att visa sig fullt tillräcklig. Men även om beslut fattades om ett obligatoriskt sjunde skolår och om bibehållande på grund därav tills vidare av något av de till avveckling föreslagna folkskoleseminarierna, vore fördenskull ökade anslag för budgetåret 1936/1937 icke erforderliga, enär för nämnda budgetår icke föreslagits sådana avvecklingsåtgärder, som hade någon inverkan på av överstyrelsen överlämnade statförslag för ifrågavarande folkskoleseminarier.

Överstyrelsen hade likaledes tidigare fäst uppmärksamheten därpå, att en obligatorisk förlängning av skoltiden kunde komma att medföra en viss ökning av statens bidragskostnader till inackordering av skolbarn och till anordnande av skolskjutsar. Den kostnadsökning, som i dessa avseenden kunde komma att uppstå, inträdde emellertid successivt och krävde icke någon ökning av de förslagsanslag, som med utgångspunkt från nu rådande förhållanden föreslagits för budgetåret 1936/1937.

De sakkunnigas anslagsberäkningar för nämnda budgetår föranledde i övrigt ingen erinran från överstyrelsens sida.

Länsstyrelserna hava med endast ett undantag tillstyrkt förslaget om införande av ett obligatoriskt sjunde skolår. Undantaget gäller länsstyrelsen i Jönköping, som avstyrkt förslaget under anförande av att reformen borde åtminstone under den närmaste tiden liksom hittills växa fram på frivillighetens väg. Sistnämnda uppfattning har också länsstyrelsen i Stockholms län — ehuru mindre bestämt — givit sin anslutning. Som skäl för en förlängning av skolplikten i enlighet med de sakkunnigas förslag hava av de återstående länsstyrelserna, i den mån de närmare utvecklat sina synpunkter på frågan, i allmänhet anförts nödvändigheten av en förstärkning av skolunderbyggnaden och behovet av att sådana åtgärder vidtagas, att

skolundervisningen på landsbygden ej blir sämre än den, som meddelas i städerna. Tidpunkten för ett genomförande av reformen har ansetts vara lämplig med hänsyn till det sjunkande barnantalet och till den rådande arbetslösheten, vilken gör det önskvärt, att barnen icke alltför tidigt föras ut i förvärvsarbete. Ett par av länsstyrelserna hava anfört vissa särskilda synpunkter. Länsstyrelsen i Nyköping och även, ehuru utan att göra något bestämt uttalande, länsstyrelsen i Karlstad hålla sålunda före, att övergångstiden bör förlängas. De återstående länsstyrelser, som yttrat sig om denna detalj, anse övergångstiden tillräcklig. Länsstyrelsen i Vänersborg hävdar den uppfattningen, att skoldistrikten ej böra hava den föreslagna rätten till veto mot reformens genomförande under de närmaste fyra åren. Länsstyrelsen i Visby har väckt tanken på en förkortning av det sjunde skolåret i de skoldistrikt, där så kunde anses lämpligt och erforderligt, samt har även framhållit, att staten borde träda hjälpande emellan för de kommuner, som drabbades av extra kostnader. Länsstyrelsen i Luleå har ifrågasatt en höjning av statsbidragen till lärosalar och tjänstebostäder i syfte att lätta det ekonomiska trycket på kommunerna. Länsstyrelsen i Göteborg föreslår bestämmelser om att förskott å statsmedel för det budgetår, under vilket införandet av den sjuåriga skolkursen ägt rum, skall utgå även å de beräknade bidragen för avlöning åt nyanställda lärare.

Förslaget om fortsättningsskolans ställning efter införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår har tillstyrkts av i det närmaste alla länsstyrelser. Från vissa håll har särskilt framhållits, att denna skolform med åren tillvunnit sig en allt större uppskattning. Länsstyrelserna i Uppsala och Härnösand ifrågasätta förnyat övervägande rörande förevarande fråga, förstnämnda länsstyrelse dock allenast i vad angår den allmänna fortsättningsskolan. Länsstyrelsen i Göteborg uttalar sig bestämt för fortsättningsskolans avskaffande och framhåller som sin åsikt, att städerna och stadsliknande samhällen böra inriktas på upprättande av ett åttonde skolår, helst så organiserat, att det kunde omfatta även praktiska linjer.

Vad nu anförts, belyses närmare av efterföljande sammandrag av flertalet länsstyrelsers yttranden:

Uppsala. Såsom framginge av de sakkunnigas utredning vore användningen av den 7-åriga undervisningen i folkskolan inom Uppsala län så gott som uteslutande inskränkt till städerna. Landsbygdens barn åtnjöte således en kortare undervisning, vilken just i de grundläggande ämnena gjorde det mindre möjligt för dem än för stadsbarnen att erhålla bestående kunskaper. Länsstyrelsen hade en ofta återkommande erfarenhet av de svårigheter, som funnes för sökande, när blott några få år förflutit från skolavslutningen, att avfatta enkla ansökningar på egen hand och att skriva något så när väl. Även de i regel mera studieintresserade och studiebegåvade ungdomar, som sökte inträde vid sådana frivilliga bildningsanstalter som folkhögskola och lantmannaskola, visade sig ofta i anmärkningsvärd grad hava glömt förmågan att rätt uppfatta en ganska enkel svensk text, att muntligen återge

innehållet av densamma, att avfatta en enkel skrift eller räkna med någon säkerhet. Det funnes därför anledning att befara, att skolundervisningen i de grundläggande ämnena lämnade alltför flyktigt resultat. Anledningen härtill vore säkerligen icke bristande intresse hos lärarna eller hos genomsnittsbarnen under skoltiden, utan snarare den att just de grundläggande tekniska färdigheterna krävde ett upprepat nötande och repeterande för att bestå under längre tid. Ur denna synpunkt syntes en ökning av skoltiden hava mycket stor betydelse, och det måste framför allt vara till stort gagn för landsbygdens barn, om de i detta avseende likställdes med stadsbarnen. Det stora antal unga män och kvinnor från landet, vilka sökte anställning i städer eller industrisamhällen, borde icke genom bristfällig skolbildning hindras att uppnå en fördelaktig ställning. Men även de, som stannade kvar vid jordbruket, hade numera behov av säkra kunskaper i läsning, skrivning och räkning.

Länsstyrelsen delade således de sakkunnigas uppfattning, att ett sjunde skolår skulle vara till stort gagn för att befästa det kunskapsmått, som fölle inom planen för den sexåriga folkskolan. Någon kvantitativ ökning av kunskapsstoffet torde icke böra åsyftas därmed. Däremot torde man kunna hysa förhoppning, att det sjunde skolåret skulle bidraga till den karaktärsdanande uppfostran, som skolan också borde lämna.

Om ett sjunde skolår således ansåges erforderligt, torde man icke kunna undvika, att efter vederbörlig övergångstid göra detsamma obligatoriskt. Framför allt i de små landskommunerna med deras stora känslighet för varje utgiftsökning måste man räkna med att ett frivilligt genomförande skulle bli ganska ojämnt och under en lång tid framåt ofullständigt. Länsstyrelsen föreställde sig också, att med de bestämmelser angående statsbidrag, som numera antagits, det skulle vara möjligt att under övergångstiden vinna förståelse för det sjunde skolårets fördelar hos befolkningen i allmänhet.

Med avseende på skolformer med upp till 4 årsklasser hade länsstyrelsen icke kunnat undgå den reflektionen, att de sakkunniga något underskattat de svårigheter, som uppstode, om ytterligare en årsklass tillkomme. Vid exempelvis läraravdelningar med 4 årsklasser för närvarande syntes det föreligga risk att lärarna bleve alltför hårt ansträngda eller att resultatet av undervisningen icke komme att medföra någon större förbättring genom tillfogandet av ytterligare en årsklass. Länsstyrelsen föreställde sig att under övergångstiden olika typer, lämpade efter olika befolkningsförhållanden och därpå beroende skolorganisationer, måste utarbetas. Värdet av förslaget ur landsbygdens synpunkt syntes dock vara så stort, att dessa svårigheter icke borde hindra reformens beslutande.

Vad fortsättningsskolan anginge hade den yrkesbestämda fortsättningsskolan visat sig innebära ett mycket betydelsefullt tillskott till barnens utbildning såväl ur uppfostringssynpunkt som genom den praktiska kunskap de erhölle. Icke minst gällde detta angående fortsättningsskolor med utbildning i husligt arbete. Länsstyrelsen delade därför helt de sakkunnigas uppfattning därom att icke på grund av det sjunde skolårets införande något intrång på den yrkesbestämda formen av fortsättningsskolan borde ske. Likaledes vore de sakkunnigas utredning angående svårigheterna att inlägga den yrkesbestämda fortsättningsskolans kurser i det sjunde skolåret fullt övertygande.

Däremot hade det icke förefallit länsstyrelsen så visst, att den allmänna

fortsättningsskolan med dess undervisning i hembygdskunskap och medborgarkunskap hade så stor betydelse som de sakkunniga tillade densamma. Kärnpunkten syntes vara, huruvida kunskapsmeddelelsen i den allmänna fortsättningsskolan hade så stort värde, att den i sådan form borde bibehållas även efter den förstärkta undervisningen under sjunde skolåret. Ur uppfostringssynpunkt torde sex veckors kurs under året näst efter det sjunde skolåret icke äga alltför stor vikt. I dessa avseenden förefölle det som om de sakkunnigas undersökning behövde kompletteras.

Nyköping. Utvecklingen ginge i den riktningen att allt fler skoldistrikt frivilligt överginge till den sjuåriga folkskolan. En sådan utveckling finge anses önskvärd ej minst för att förminska den skillnad i utbildningsmöjligheterna, som nu faktiskt uppkommit till nackdel för landsbygdens ungdom. Under de senaste årtiondena hade vidare de svagare skolformernas förekomst alltmer inskränkts, under det att antalet skolor av högrevärdig typ i avsevärd grad tillväxt. Då det sålunda på många håll visat sig möjligt att utan olägenhet utveckla folkskoleväsendet i nu avsedd riktning, syntes det icke behöva möta avgörande betänkligheter att nu lagfästa en skolform som den föreslagna, försåvitt det allenast tillsåges, att en tillräcklig övergångstid bereddes. Den föreslagna övergångstiden borde avsevärt förlängas.

Linköping. Med avseende å övergången till den nya organisationen hade tillbörlig hänsyn tagits till de skilda förhållanden på skolväsendets område, som förekomme inom olika skoldistrikt i riket.

Växjö. De sakkunniga hade givit goda och vägande skäl för sitt hävdande av behovet och önskvärdheten av vårt folkskoleväsendes förbättring genom lärotidens i folkskolan utsträckning med ett sjunde skolår. Utredningen syntes även visa på att den åsyftade reformen läte sig realiseras med fördel och utan allt för betungande kostnader. I anslutning till det sagda och då länsstyrelsen i likhet med de sakkunniga icke trodde det vara att förvänta, att en önskvärd förlängning av folkskolans lärotid inom överskådlig tid i någon större utsträckning skulle komma landsbygdens barn tillgodo, om det överlämnades åt skoldistriktens eget gottfinnande att genomföra reformen ifråga, ville länsstyrelsen biträda de sakkunnigas förslag om införandet av sjuårig folkskola såsom obligatorisk. Mot de sakkunnigas förslag, i vad det gäller övergångsbestämmelser för reformens genomförande, hade länsstyrelsen icke funnit anledning till erinringar.

Då länsstyrelsen funne, att de sakkunniga även för sin ståndpunkt i fråga om fortsättningsskolans ställning i ett skolsystem med sjuårig folkskola hade synnerligen välgrundade skäl, kunde länsstyrelsen biträda förslaget jämväl i denna del.

Kalmar. Länsstyrelsen funne sig kunna tillstyrka förslaget, helst som den långt tilltagna övergångstiden borde göra det möjligt att genomföra reformen utan alltför stort motstånd från befolkningens sida. Fortsättningsskolan borde bibehållas även framdeles, särskilt som nämnda skolform, som under de första åren efter dess genomförande möttes av ett visst misstroende, numera rönt en alltmera ökad uppskattning.

Karlskrona. Länsstyrelsen hade intet att erinra under förutsättning att, såsom i betänkandet angåves, det sjunde skolåret icke skulle användas till en kvantitativ utvidgning av lärokursen utan till ett grundligare inhämtande av den nuvarande kursen samt till övning i skolans viktigaste ämnen, läsning, skrivning och räkning, ävensom att merkostnaderna för skollokaler och lärarbostäder bestredes av staten ensam.

Kristianstad. Den nuvarande skoltiden måste anses för knapp för att på ett varaktigt sätt meddela för egen och medborgerlig verksamhet nödvändig kunskap. Det torde därjämte vara av stor betydelse för barnens fostran, att de under en för dem betydelsefull övergångsålder kunde få stå under skolans inflytande. För landsbygdens del komme förslaget att medföra ett utjämnande av den olikhet, som förelåge i förhållande till städernas mer utvecklade skolväsen. Övergångstiden vore tillräckligt lång. Fortsättningsskolan vore av det värde för utbildningen, att den borde bibehållas även efter införandet av ett sjunde skolår. Den borde allt starkare anknyta till det praktiska livets behov.

Malmö. Den hittills föreliggande utvecklingen syntes giva vid handen, att behovet av en utökning av folkskolans lärotid från sex till sju år alltmer vunnit beaktande, ävensom att en dylik anordning nog i allmänhet i förhållandevis större omfattning genomförts i skoldistrikt, där gynnsamma ekonomiska betingelser därför varit förhanden. Sedan staten genom beslut av 1935 års riksdag påtagit sig avsevärt mycket större andel i kostnaderna för folkskoleväsendet än förut varit fallet, torde man kunna förvänta, att den på sina håll förefintliga obenägenheten att övergå till den sjuåriga folkskolan alltmer skulle avtaga. En ökad frivillig övergång syntes jämväl komma att främjas därav, att den genom nativitetens sjunkande alltjämt fortgående nedgången i barnantalet torde, såvitt nu kunde bedömas, för en avsevärd tid framåt, medföra ett minskat behov av lärarkrafter och undervisningslokaler med däremot svarande minskning i kostnaderna. Med hänsyn till nu angivna förhållanden kunde möjligen påräknas, att det med förslaget avsedda syftet skulle kunna nås utan anlitande av tvångsåtgärder. Emellertid torde det likväl icke saknas anledning antaga, att på åtskilliga håll reformen icke komme att på angivna väg bliva under överskådlig tid genomförd. Då likformighet på detta område givetvis vore önskvärd, funne sig länsstyrelsen, trots de svårigheter som i vissa fall torde möta, dock icke böra avstyrka, att den åsyftade utökningen av undervisningstiden i folkskolan genomfördes i överensstämmelse med det framlagda förslaget. — I likhet med de sakkunniga och på av dem anförda skäl funne länsstyrelsen, att fortsättningsskolan icke borde inordnas i den sjuåriga skolans läroplan utan bibehållas som en fristående kurs.

Halmstad. Förhållandena inom Hallands län gåve icke länsstyrelsen anledning till några särskilda erinringar mot de sakkunnigas förslag. Ett sjunde skolår skulle innebära en välbehövlig och välmotiverad förstärkning av den elementära medborgarskolan. Bristen i vår nuvarande folkskolebildning vore utom en av de olika förhållandena i stad och på land betingad oenhetlighet, framför allt en viss löslighet i det inhämtade kunskapsstoffet, beroende på den med skoltidens korthet sammanhängande omöjligheten att genomföra en verklig syntes av detta vid de avslutande studierna. Som ett verksamt botemedel mot dylika brister måste enligt länsstyrelsens mening skoltidsförlängningen och i samband därmed stående utjämningar hälsas med glädje. Några allvarligare betänkligheter att inom den av de sakkunniga föreslagna tidsramen genomföra lagstadgad sjuårig skolplikt syntes heller knappast motiverade.

Länsstyrelsen funne sig även övertygad av de skäl, som av de sakkunniga anförts för fortsättningsskolans bibehållande på sätt, som i betänkandet avsåges, och hade heller intet att invända mot förslagets övriga detaljer. Kostnaderna bleve avsevärda för såväl staten som kommunerna; då folk-

skolans möjligheter att tillgodose den allmänt medborgerliga bildningen bleve i så betydande mån förhöjda, syntes emellertid kostnaderna icke böra få hindra reformens genomförande.

Göteborg. Erfarenheten hade otvivelaktigt givit vid handen, att den sexåriga folkskolan varit för knapp för att ge åt undervisningsresultatet, särskilt i modersmålet och räkning, den fasthet, som vore önskvärd. Vidare ställde det nutida samhällslivet allt större krav på den enskilde medborgarens kunnighet och duglighet, varför en enbart sexårig grundskola bleve för knapphändig. Dessutom hade arbetsförhållandena under senare år visat, att det vore önskvärt, att barn icke alltför tidigt fördes ut i förvärvsarbete.

Angående kursplaner för det sjunde skolåret ville länsstyrelsen förorda förslaget om att desamma gåves en alternativ karaktär. I många fall, särskilt i de mindre utvecklade skolorna, vore det naturligt, att den kurs, som nu gällande undervisningsplan upptoge för de sex åren, sloges ut på sju skolår. I andra fall återigen torde det föreligga det största intresse utav att ge åt det sjunde skolåret en mera praktisk karaktär så att den nödvändiga inövningen utav kunskaperna i modersmålet och räkning fullföljdes men att undervisningen i övrigt finge en mera praktiskt betonad läggning.

Vad anginge fortsättningsskolans förhållande till det sjunde skolåret kunde länsstyrelsen icke biträda de sakkunnigas förslag härutinnan. En del av de uppgifter, som den nuvarande fortsättningsskolan hade, kunde utan vidare överföras till det sjunde skolåret. De flesta fortsättningsskolor på landsbygden hade varit repetitionskurser utav folkskolans lärokurs jämte elementär undervisning i medborgarkunskap, som väl stode i överensstämmelse med planen på ett sjunde skolår. Även den arbetskunskap, som förefunnes inom fortsättningsskolan, kunde i vissa fall upptagas i sjunde klassen. Särskilt önskvärt vore det därvid, att sjunde årskursen för flickor erhölle undervisning i hushållsgöromål. Det torde icke erbjuda oöverstigliga svårigheter att så göra, låt vara, i vissa fall med någon inskränkning utav kursmoment i andra ämnen.

Det obligatoriska sjunde skolåret skulle omfatta samma åldersstadium, där man hittills haft fortsättningsskola. Varken sjunde klassen eller fortsättningsskolan, såsom den vore eller föreslagits bliva organiserad, kunde i egentlig mening bliva en ungdomsskola, därtill vore elevmaterialet alltför mycket barn. Och en ungdomsskola i den betydelse, som man tidigare tänkt sig att fortsättningsskolan skulle vara, nämligen att den skulle kunna behålla skolans ledning och fostrande verkan under någon längre tid utöver den obligatoriska grundskolan, ginge förlorad redan därigenom, att med all säkerhet den för fortsättningsskolan föreslagna kursen om 180 timmar komme att bliva koncentrerad till en sex-veckors kurs strax efter avslutad folkskola. En sådan fortsättningsskola bleve icke av någon större fostrande betydelse. Den förlust, som vissa skolor i städer skulle lida genom att plikten att genomgå dessa skolor bortfölle, vore icke nämnvärd.

Det vore angeläget, om man vid detta tillfälle inriktade städerna och stadsliknande samhällen på upprättandet av ett åttonde skolår, helst så organiserat, att det kunde omfatta även praktiska linjer, som kunde ge en utbildning, som verkligen hade någon betydelse för barnens både utkomst och fostran. En skolköksundervisning, för att nu lämna ett exempel, för ett sådant åttonde skolår, skulle kunna få en omfattning, som vore av stor betydelse för deras kunskaper och inställning, vilken icke ämnet arbetskunskap inom en sex-veckors kurs kunde ge. För landsbygdens del vore

det en angelägenhet utav den allra största vikt just nu att mångdubbelt större möjligheter erbjödes för landsbygdens ungdom att få genomgå de ungdomsskolor, som vi hade på landsbygden, nämligen folkhögskolor och lantmannaskolor. Dessa skolor motsvarade, kunde man säga, vad fortsättningsskolan velat men aldrig kunnat förverkliga, helt enkelt därför att elevmaterialet, då det komme till folkhögskola eller lantmannaskola, hade det rätta åldersstadiet samt hade fått den kontakt med det praktiska livet och med de problem, som skolan skulle hjälpa dem att komma tillrätta med.

Vidkommande kostnadsberäkningarna hade de sakkunniga uttalat, att införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår icke komme att för budgetåret 1936/1937 erfordra någon ökning av anslaget till statsbidrag för avlöning åt folk- och småskolor, beroende på gällande bestämmelser om sättet för statsbidragens utbetalande. Detta syntes länsstyrelsen kunna för vissa skoldistrikt, åtminstone för sådana där flera nya lärarkrafter komme att anställas, bliva alltför ekonomiskt betungande. Det torde icke vara förenligt med billighet och rättvisa att tvångsvis införa sjuårig folkskola och låta skoldistrikten förskjuta avlöningsmedel för dessa ett helt år med åtföljande ränteförluster. Med hänsyn härtill syntes kunna ifrågasättas, huruvida icke bestämmelse borde utfärdas därom, att förskott å statsmedel för det budgetår, under vilket införandet av den sjuåriga skolkursen ägt rum, skulle utgå även å beräknade statsbidragen för avlöning åt nyanställda lärare. Uppgift å denna merkostnad borde i så fall ingivas av skoldistrikt till folkskolinspektören, som, efter vitsordande, överlämnade densamma till länsstyrelsen för vederbörlig utanordning.

Vänersborg. De sakkunniga hade på ett övertygande sätt motiverat behovet av och möjligheten att genomföra en sjuårig folkskola. Vår folkskolas kvantitativa underlägsenhet i förhållande till motsvarande skolor i våra nordiska grannländer och de större västeuropeiska kulturländerna kunde icke gärna få fortsätta. Vi borde akta oss för den självöverskattningen, att vi kvalitativt skulle vara så väl utrustade, att härigenom skulle uppvägas vad kvantitativt bruste. Påtagligt vore också, att i sakkunnigkretsar uppfattningen vore allmän, att den sexåriga skoltiden vore otillräcklig för nöjaktigt inhämtande av det kunskapsmått, som gällande läroplan upptoge och borde uppta. Vore ej så fallet, skulle icke kunna förklaras den allmänna övergång, som i våra städer och i de tätast befolkade delarna av landet redan frivilligt skett till den sjuåriga folkskolan. Men härigenom hade ytterligare ökats skillnaden mellan de undervisningsmöjligheter, som stode städernas och landsbygdens ungdom till buds. De vore redan stora nog förut genom de svagare skolformer, som på grund av avstånd och gles befolkning mångenstädes på landsbygden måste komma till användning. Genom den sjuåriga skoltidens frivilliga införande i städerna hade klyftan mellan stad och land ytterligare vidgats. Enligt länsstyrelsens uppfattning vore detta mycket olyckligt. Därför borde också nu, när genom sjunkande elevantal förutsättningarna för övergång till obligatorisk sjuårig skola syntes särskilt gynnsamma, steget tagas. Länsstyrelsen hade blott den erinran att göra mot förslaget, att skoldistriktets absoluta veto mot reformens genomförande under de närmaste fyra åren ej borde förekomma. Övergången till den sjuåriga skolan finge gärna taga i anspråk en avsevärd tid och all hänsyn tagas till distriktens önskningar, men det gynnsamma tillfälle till reformens genomförande, som ett sjunkande elevantal erbjöde, borde icke försittas, även om detta tillfälle skulle inträffa inom de allra närmaste åren.

Annars kunde resultatet bli det, att först på grund av sjunkande elevantal en svagare skolform infördes i distriktet, varefter, sedan några år fått gå, den sjuåriga skolan med långt större svårigheter måste införas. I den mån den sjuåriga skolans genomförande vid landsbygdens svagare skolformer gjorde av sakkunniga föreslagna eller andra förstärkningsåtgärder vid dessa skolformer nödvändiga, måste dessa givetvis företagas.

De sakkunnigas förslag beträffande fortsättningsskolan tillstyrktes. Länsstyrelsen ville endast tillägga, att om antalet timmar i fortsättningsskolan sattes till 180 timmar, statsbidrag likväl borde utgå för det större timantal, som i varje fall nu användes och ansåges erforderligt för den yrkesbestämda skola, som omfattade ämnena hushållsgöromål och kvinnlig slöjd.

Mariestad. Bärande skäl hade anförts för förslaget om övergång till sjuårig folkskola. Särskilt ville länsstyrelsen understryka vikten av att bildningskraven hos landsbygdens ungdom tillgodosåges. Med jordbrukets stigande utveckling hade kraven ökats på jordbrukarnas allmänbildning och kunnighet i grundläggande ämnen, därvid en förbättrad folkskoleundervisning måste vara av betydelse. Om länsstyrelsen — icke minst med tanke på jordbrukarungdomen — alltså ville förorda de sakkunnigas förslag, hade länsstyrelsen ej kunnat undgå att samtidigt göra den reflektionen, att tiden nu torde vara inne för åvägabringandet av en lösning av frågan om en brett lagd yrkesundervisning inom jordbrukets område, så att de unga, som ämnade ägna sig åt arbete inom landets modernäring, mera allmänt och bättre än hittills bereddes tillfälle att — som överbyggnad på en god folkskoleundervisning — förvärva en efter tidens krav anpassad yrkesutbildning.

Karlstad. Bristerna i folkbildningen hade allt tydligare trätt i dagen. Då dessa brister, åtminstone ej i nämnvärd utsträckning, kunde anses böra tillskrivas sättet eller formen för folkskolans undervisning utan måste härledas från en alltför kortvarig skolgång, vore en utvidgning av lärotiden påkallad. Förslaget tillstyrktes därför, helst som en sådan utvidgning syntes kunna genomföras utan alltför kännbart ökade kostnader för stat och kommun. Utan att göra något bestämt uttalande ansåge sig länsstyrelsen böra ifrågasätta, om icke någon förlängning av övergångstiden skulle vara att förorda. Mot förslaget i vad det avsåge fortsättningsskolan hade länsstyrelsen icke något att erinra.

Örebro. Vår skolbildning fyllde icke helt de krav, som i nuvarande tid borde ställas på densamma. I den mån detta finge hänföras till skolundervisningen och genom en utökning av lärotiden kunde rättas, vore åtgärder i föreslagen riktning påkallade. Tiden vore väl vald, då ett sjunkande barnantal i ekonomiska och andra hänseenden underlättade övergången och en omfattande arbetslöshet bland ungdomen krävde dess omhändertagande under längre tid än förr varit önskvärt eller erforderligt. Undervisningen borde under sjunde skolåret erhålla en så praktisk inriktning som möjligt och sålunda tjäna till förberedelse för en helt yrkesbetonad undervisning i fortsättningsskolan. På så sätt borde de olika önskemål kunna förenas, som syftade till bibehållande av fortsättningsskolan utöver den sjuåriga folkskolan, å ena, och till inbyggande helt eller delvis av fortsättningsskolan i den sjuåriga folkskolan, å den andra. Länsstyrelsen ville ifrågasätta, om icke vissa bestämmelser borde meddelas, som medgåve undantag från regeln om sjuårig folkskola beträffande skoldistrikt, inom vilka säregna förhållanden påkallade anordningar av annan art. Härvid torde närmast komma i fråga de glest befolkade jordbruks- och skogsdistrikten inom olika delar av landet, men huvudsakligen i Norrland. Därest i sådana distrikt eller

andra, där särskilda förhållanden ansåges föreligga, det sjunde skolåret icke frivilligt infördes, syntes det böra läggas i Kungl. Maj:ts hand att på framställning av vederbörande besluta i saken. Om den verkställda kostnadsberäkningen finge anses hållbar, syntes kostnaderna för planens genomförande i och för sig icke behöva verka avskräckande. Uttalanden i betänkandet gåve emellertid fog för frågan, om icke de sakkunniga vid denna beräkning låtit sig i alltför hög grad påverkas av den sedan en tid särskilt uppmärksammade nedgången av barnantalet i skolorna och därav föranletts att beräkna kostnaderna för framtiden för lågt.

Gävle. Utvecklingen gjorde otvivelaktigt en förbättring av undervisningen och förlängning av skolplikten till frågor av stor betydelse. Vid sådant förhållande och då en övergång till den föreslagna organisationen syntes inom länet kunna utan avgörande olägenheter genomföras, hade länsstyrelsen i princip icke något att erinra mot de sakkunnigas förslag.

Visby. Utredningen gåve vid handen, att en sjuårig folkskola vore önskvärd. Stor försiktighet borde dock iakttagas. Avgjort bäst hade varit, om reformen kunnat åstadkommas på frivillighetens väg eller den väg, som hittills varit i författningarna anvisad. Då det emellertid visat sig att den sjuåriga skolan, vad anginge landsbygden, gått mycket långsamt framåt och det måste anses principiellt riktigt att samtliga folkskolebarn, oberoende av bostadsort, kunde få komma i åtnjutande av en ungefärligen likvärdig utbildning, ville länsstyrelsen icke motsätta sig ett genomförande av obligatorisk sjuårig skolplikt. Stadgandena borde göras smidiga för undvikande av nya strider omkring folkskolan.

Hänsyn måste tagas till i små omständigheter levande enskildas berättigade intresse, att barn i den åldern, varom här vore fråga, i någon mån bereddes tillfälle att bidraga till familjens uppehälle genom arbete antingen i eller utom hemmet, vilket jämväl skulle vara till nytta för barnen själva i deras framtida praktiska arbete. För jordbruket exempelvis vore en bråd tid höst- och vårmånaderna. Jordbrukarna hade då mer än andra tider på året behov av att få ha barnen hemma till hjälp. Även för många andra hem, framför allt fattiga och med flera barn, bleve det synnerligen betungande att hålla barn i skolan ett helt sjunde läsår. Detta ledde tanken in på förkortande av det sjunde läsåret i de skoldistrikt, där sådant av omständigheterna ansåges lämpligt och erforderligt. Ur skolteknisk synpunkt torde ej kunna resas några oöverstigliga hinder för en sådan begränsning av skolåret. Av denna anledning eventuellt lediga lärare borde kunna till gagn för undervisningen beredas sysselsättning genom uppdelning av skolan i flera avdelningar. Möjligen skulle även den föreslagna förstärkta undervisningen genom övertidsläsning i skolor av vissa typer i sådant fall icke behöva förekomma. På grund härav föresloge länsstyrelsen, att möjlighet bereddes skoldistrikt, där så ansåges nödigt, att förkorta det sjunde läsåret, exempelvis med två månader.

Ur ekonomisk synpunkt för stat och kommun vore på grund av nedgången i barnantalet tidpunkten onekligen lämplig för utökning av folkskolekursen, ehuru, vad länet anginge, denna synpunkt icke finge tillmätas någon avgörande betydelse. Inom länet erfordrades 18 nya lärosalar samt 20 nya tjänstebostäder. Den årliga sammanlagda utgiftsökningen för de 18 kommuner, som berördes härav, uppginge till 28,960 kronor. På grund av att de flesta av dessa kommuner vore mycket små med ringa skatteunderlag, inverkade denna utgiftsökning på kommunernas finanser rätt

avsevärt. Efter 1934 års taxering skulle höjningen av utdebiteringen per skattekrona bliva högst 2 kronor 2 öre och lägst 7 öre eller i medeltal för samtliga kommuner 1 krona 14 öre per skattekrona. Icke mindre än sju kommuner skulle få en skattehöjning överstigande 1 krona 50 öre. De bördor, som genom den sjuåriga folkskolan skulle åläggas vissa kommuner, vore alltså icke så obetydliga, som i betänkandet antytts. Då härtill komme, att många av dessa kommuner redan nu måste brottas med stora svårigheter för hållande av skattetrycket inom rimliga gränser, insåges lätt, att den föreslagna utökningen av skolan från deras sida ej skulle mötas med någon större förståelse. Ansåges en sjuårig skola ur statens synpunkt vara erforderlig, syntes staten jämväl böra träda hjälpande emellan för de kommuner, som drabbades av extra kostnader. Då merkostnaderna, vad länet anginge, huvudsakligast drabbade ekonomiskt svaga kommuner med en skattebörda år 1934 av ända upp till 20 kronor 64 öre i enbart kommunalskatt samt för de kanske bäst lottade kommunerna i riket ställts i utsikt att med bidrag av statsmedel få inrätta en åttaårig folkskola, torde någon orättvisa icke ligga i en sådan åtgärd, som åtminstone vad Gotlands-kommunerna anginge vore synnerligen nödig.

Västerås. Övertygande skäl hade anförts för införande av en obligatoriskt sjuårig folkskola. Angelägenheten av att inom ett folk som vårt, med en genomförd demokratisk styrelse, den stora massan besutte goda grundläggande kunskaper — vilket för närvarande icke vore fallet — torde icke kunna bestridas av någon. Att reformens genomförande komme att kräva betydande kostnader, dock ingalunda oöverkomliga, syntes icke böra avskräcka. Dessa kostnader komme förvisso att väl ränta sig.

Svårare bleve utan tvivel att till en början komma till rätta med en åskådning, som i obekantskap med nuvarande förhållanden och fördelarna av den nya ordningen ansåge, att allt tillsvidare kunde stanna vid det gamla. Givet vore, att när det gällde en reform av den art som här ifrågavarande, en reform, som berörde hela folket, det måste framstå såsom synnerligen angeläget, att saken allmänligen omfattades med förtroende och tillförsikt. Man syntes icke hava anledning att härutinnan ställa sig misströstande. Den sjuåriga folkskolan hade redan på frivillighetens väg införts i ett stort antal skoldistrikt, låt vara mest i stadssamhällena. Det nutida livet ställde också i snabbt ökad takt höjda anspråk på individens kunskaper och förmåga av utveckling och anpassning, och denna tendens framträdde med hart när samma styrka i staden som på landet, detta även i anställningar, som förr ansågos mest kräva fysisk styrka och uthållighet. De stadganden beträffande övergången till den nya ordningen, som av de sakkunniga föreslagits, innefattade en mycket stor och lämpligt avvägd hänsyn till den tröghet, det här gällde att besegra, främst på övertygelsens väg. Förslaget syntes även i detta hänseende lyckligt upplagt.

Gjorde man klart för sig, att det här gällde att vederbörligen förstärka främst de grundläggande kunskaperna hos folket, läsning, skrivning och räkning, så frågade man sig, om den nuvarande sexåriga folkskolan fullt tillvaratoge sina möjligheter i berörda hänseende. Det syntes, som om så icke i allo vore fallet. Åtskilligt mera borde kunna göras i två hänseenden, dels genom en utsträckning av läsåret, dels också genom en minskning av elevantalet i alltför stora klasser.

En förlängning av läsåret vore för visso ej populär, vare sig i hemmen eller i lärarkretsar. De sakkunniga avspisade också denna tanke med hänvisning till de skäl, som plägade åberopas vid tal härom. Befallningshavan-

den kunde icke finna dessa skäl övertygande. Även om arbetstakten inom skolan vid en förlängning av lästiden, förslagsvis med fyra läsveckor, måste bliva något mindre uppdriven än nu vore fallet, vunne man dock mera tid och även ro för den innötning, som vore av nöden särskilt för grundläggande kunskaper. Det syntes också innebära en misshushållning att alltjämt i vårt land bibehålla en årlig lästid, som vore väsentligt kortare än vad utlandet med sina 7—9-åriga folkskoleår ansåge sig behöva.

Vidare torde det icke kunna bestridas, att de ofta otillbörligt stora läsklasserna utövade en mycket skadlig inverkan på kunskapsmeddelandet. En lärare, som hade att göra med klasser på inemot 40 elever, kunde helt enkelt icke hinna med dem alla eller ens det stora flertalet. I allmänhet kunde endast de bästa fullt tillgodogöra sig undervisningen. Härtill komme, att med hemmens avtagande inflytande över de unga, skolans uppfostrargärning blivit av allt större betydelse. Men skulle läraren därvid kunna åstadkomma något, måste han beredas tillfälle att individuellt påverka varje barn, något som ju vore alldeles uteslutet i klasser av antydd storleksordning. I båda dessa hänseenden borde en utredning komma till stånd, som utan förutfattade meningar såge till vad som i antytt hänseende kunde och borde åstadkommas och vilka kostnader i ty fall skulle uppkomma.

Med det anförda hade länsstyrelsen ingalunda avsett att ifrågasätta behovet av den sjuåriga folkskolan. Även om man inom den sexåriga folkskolans ram skulle kunna åstadkomma avsevärda förbättringar, torde dessa i bästa fall icke bliva så stora, att vårt land i fortsättningen skulle kunna reda sig med väsentligt kortare folkundervisning än det stora flertalet närbesläktade europeiska folk. Länsstyrelsen ansåge sig sålunda böra giva det framlagda förslaget sin fulla anslutning.

Falun. Fullgoda skäl hade anförts för att införa en obligatorisk förlängning av skolkursen från sex till sju år och för att bibehålla fortsättningsskolan såsom en fristående kurs efter det sjunde skolåret. Länsstyrelsen anslöte sig till den av de sakkunniga gjorda hemställan.

Härnösand. Vad som enligt länsstyrelsens mening talade starkast för ett övergivande av betänkligheterna mot att nu göra den sjunde klassen i folkskolan obligatorisk vore den ökade svårigheten för de unga att omedelbart efter slutad skolgång erhålla lämplig sysselsättning. Man finge icke underskatta faran av att de unga efter avgången från folkskolan under längre tid komme att sakna ordnad sysselsättning, särskilt som tillsynen över dem ofta vore bristfällig. Länsstyrelsen ville sålunda främst på denna grund ansluta sig till de sakkunnigas förslag om det obligatoriska sjunde skolåret. Emellertid borde en ej alltför kringskuren möjlighet hållas öppen att erhålla dispens vid skolor, där reformens genomförande med hänsyn till skolformen eller eljest skulle vålla avsevärda olägenheter. — De sakkunniga hade icke ansett sig kunna biträda det av departementschefen i direktiven för utredningen hävdade önskemålet om fortsättningsskolans inbyggande i det sjunde skolåret. Länsstyrelsen kunde för sin del icke finna de sakkunnigas argumentering i detta avseende övertygande. Det sjunde skolårets genomförande skulle utan tvivel främjas och påskyndas, om detta genomförande finge förbindas med upphörande av den särskilda fortsättningsskoleplikten. Länsstyrelsen ifrågasatte för den skull, om icke detta knappast olösliga problem borde göras till föremål för förnyat övervägande.

Umeå. Det vore otvivelaktigt av mycket stort värde för folkbildningens höjande, att folkskolan påbyggdes med en årsklass. Fortsättningsskolan syntes böra bestå i den föreslagna omfattningen, oavsett införandet av ett obligatoriskt sjunde läsår.

Luleå. Den pedagogiska sakkunskapen syntes vara ganska enig om behovet av en förlängd skoltid i folkskolan, då sex år icke ansåges räcka till för en grundligare bearbetning och ett säkert tillägnande av fastställda lärokurser. För länsstyrelsens del pekade erfarenheten i samma riktning. Särskilt kunde länsstyrelsen vitsorda, att i de speciella yrkesskolorna, skogs- och lantmanna- m. fl. sådana skolor, bristerna i den nuvarande folkskoleutbildningen tydligt yppat sig, i det att lärjungarna ofta visat sig hava glömt mycket av vad de i folkskolan inhämtat, varför ock undervisningen i dessa skolor ofta måste börja med ett inlärande av sådana rent elementära kunskaper, vilkas meddelande varit folkskolans uppgift. Länsstyrelsen ansåge sålunda behovet av en allmän förlängning av folkskolans lärotid från sex- till sjuårig konstaterat och ville för egen del ej motsätta sig en sådan, dock under förbehåll, att nuvarande lärokurser utom i trängande undantagsfall ej utökades, utan att lärotidens utvidgning endast komme att tillgodose behovet av en grundligare och bättre meddelad kunskap.

Emot de sakkunnigas förslag om en *tvångsvis* skeende förlängning av lärotiden kunde visserligen en del betänkligheter resas, särskilt med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser, en sådan anordning skulle medföra. Och detta gällde i särskilt hög grad Norrbottens län, där kostnaderna för folkskoleväsendet i de allra flesta kommuner redan nu vore onormalt höga. En summarisk beräkning med ledning av de sakkunnigas kostnadsberäkningar visade, att för Norrbottens län ett fullt genomförande av den sjuåriga folkskolan skulle medföra 14 öres höjning i uttaxeringen per skattekrona för hela länet, men härvid vore att märka, att de små kommunerna med ringa antal skattekronor givetvis skulle komma att drabbas proportionsvis hårdare än de större kommunerna, och att kostnadsökningen sålunda för många smärre kommuner skulle bliva nog så kännbar.

För att i möjligaste mån mildra de ekonomiska verkningarna av ett genomförande av de sakkunnigas förslag ansåge länsstyrelsen sålunda nödvändigt, att övergångstiden för reformens genomförande sattes till minst den av de sakkunniga föreslagna, 10 år, möjligen även med rättighet för Kungl. Maj:t att i särskilda undantagsfall kunna medgiva en ytterligare förlängning av denna tid. Likaså borde tagas i övervägande, om ej staten vid genomförandet av sjuårig folkskola skäligen borde vidtaga en höjning av statsbidrag till lärosalar och tjänstebostäder för att lätta det ekonomiska trycket på kommunerna. Det vore visserligen sant, att grunderna för dessa statsbidrags utgående bestämts så sent som 1935, men särskilt för kommunerna i Norrbottens län, som under en följd av år genom särskilda nådiga brev tillerkänts dylika statsbidrag, uppgående till 70 à 80 procent och högre av den verkliga byggnadskostnaden och utbetalda i mån av arbetets fortskridande, måste de grunder, efter vilka dessa bidrag numera skulle utgå, anses ganska otillfredsställande.

Vad slutligen anginge fortsättningsskolan och dess ställning efter ett genomförande av den obligatoriska sjuåriga folkskolan, ansåge länsstyrelsen i likhet med de sakkunniga, att fortsättningsskolan borde bibehållas som en påbyggnad på folkskolan, då den ju hade en helt annan uppgift än meddelande av grundläggande undervisning, och särskilt den yrkesbetonade praktiska undervisning, som där i allt större utsträckning bedreves, syntes börja röna allt större uppskattning.

Stockholms län. Att utökning av folkskolans normala lärotid utöver nu stadgade sex år vore behövlig torde få anses ådagalagt ej minst genom det faktiska förhållandet, att ett så stort antal skoldistrikt själva gått i författ-

ning om införande av ett sjunde skolår. Länsstyrelsen delade de sakkunnigas mening, att samma elementära skolbildning, som meddelades i städer och stadsliknande samhällen, borde så långt det vore möjligt åstadkommas även på landsbygden. Om detta praktiskt sett läte sig göras genom stadgande av sjuårig folkskola såsom regel för hela riket — och om det läte sig göras endast på sådant sätt — talade uppenbarligen starka skäl för de sakkunnigas förslag att utvidga den normala lärotiden i folkskolan till sjuårig.

Emellertid hade länsstyrelsen icke kunnat undgå att fråga sig, huruvida icke en sådan utvidgning, om den skulle kunna leda till den därmed avsedda nyttan, förutsatte att folkskolan vore organiserad enligt någon av de högsta typerna, närmast A- och första B-formen. Vad de sakkunniga anfört till stöd för sin uppfattning, att även lägre skolformer skulle med fördel kunna påbyggas med ett obligatoriskt sjunde år, syntes knappast övertygande — och dessa lägre skolformer hade ju alltjämt en betydande utbredning i stora delar av rikets landsbygd. Man torde kunna ifrågasätta, om icke sådana förstärkningar, som de sakkunniga föreslagit, lämpligare borde utprovas *innan* sjuårsregeln lagstadgades. Men därjämte låge den tanken nära till hands att man, innan steget toges till lagstadgande av sjuårig folkskola, borde förbereda detsamma främst genom planmässiga åtgärder för att i största möjliga utsträckning få fram de högre typerna av nuvarande skolorganisation i stället för de lägre. Om också en sådan förberedelse måste taga längre tid än de sakkunniga föreslagit såsom period för övergången, så syntes dock vinsten av de högre skolformernas genomförande i och för sig vara så betydande, att den väl motvägde denna förlängning av vägen till det slutliga målet. För övrigt borde man kunna räkna med att den frivilliga övergång till sjuårig lärotid, som hittills endast undantagsvis förekommit på landsbygden (utom Skåne), i och med en sådan förbättring av skoltypen skulle vinna fotfäste även inom nya delar av riket, varigenom marken skulle beredas för en obligatorisk sjuårsskola. Den övergångstid om tio år, som de sakkunniga förordat, kunde visserligen i och för sig synas lång, men för en skolreform av denna räckvidd, utsträckt över hela vårt land med dess starkt skiftande förhållanden, kunde man befara att den knappast vore tillräcklig, i all synnerhet som skoldistriktens eget bifall till införande av det sjunde skolåret enligt förslaget icke skulle vara erforderligt längre än under fyra år av de tio.

En särskild och betydelsefull fråga vid införande av sjuårig folkskolekurs bleve tydligen den verkan, som därav kunde följa för fortsättningsskolan. Länsstyrelsen skulle i detta hänseende inskränka sig till att uttala den bestämda meningen, att huru önskvärt än ett sjunde år i själva folkskolan kunde vara det icke borde få lända till förfång för den särskilda utbildning, som fortsättningsskolan hade att giva. Den i vidsträckt mening praktiska påbyggnad av den egentliga folkskoleundervisningens resultat, som vore fortsättningsskolans uppgift, särskilt medborgarskap och ej mindre arbetskunskap av skilda slag (yrkesbestämda folkskolor), hade fastmera efter länsstyrelsens mening en alltjämt växande betydelse i våra dagars samhälle. Kunde fortsättningsskolan, såsom de sakkunniga gjorde gällande, icke lämpligen införlivas i ett sjunde folkskoleår — och vägande skäl syntes vara anförda för denna mening — så borde den obetingat bibehållas såsom efterföljande ungdomsskola, gärna koncentrerad för att icke mer än nödigt uppskjuta de ungas inträde i praktisk verksamhet, men med tillräckligt tidsmått för att kunna tillfredsställande motsvara sitt ändamål att förbereda övergången till sådan verksamhet.

Såsom av det ovanstående framgår, har endast en länsstyrelse helt avstyrkt det föreliggande förslaget, nämligen länsstyrelsen i *Jönköping*. Denna länsstyrelse har till stöd för sin ståndpunkt anfört följande:

De sakkunniga hade som sin uppfattning uttalat, att någon frivillig förlängning av folkskolans kurs ej vore, såvitt anginge landsbygden, att förvänta i någon större utsträckning inom överskådlig tid. Riktigheten av denna uppfattning torde dock kunna ifrågasättas. I detta sammanhang kunde åberopas vad en av de sakkunniga, riksgäldsfullmäktigen Gustaf Andersson i särskilt yttrande framhållit, nämligen att åtskilliga faktorer framdeles kunde beräknas komma att verka i riktning mot en fortsatt frivillig övergång till sjuårig folkskola. Sålunda torde många skoldistrikt komma att föredraga införande av ett sjunde skolår framför att nödgas nedlägga en eller annan skola på grund av minskat barnantal. Även andra omständigheter torde komma att verka i samma riktning. Det måste anses vara av avgörande vikt, att införandet av ett sjunde skolår ej ägde rum i strid mot opinionen hos den, som närmast därav berördes, föräldrar och skolans målsmän. Otvivelaktigt skulle ett lagstadgat genomförande av obligatorisk sjuårig skolplikt på många håll mötas av ett mer eller mindre starkt motstånd. En icke önskvärd motsättning skulle därför lätt uppkomma mellan den nya ordningen och rådande uppfattning hos stora delar av vårt lands befolkning. De sakkunniga hade i sin framställning vid behandlingen av detta spörsmål såsom sin övertygelse framhållit, att det förbättrade undervisningsresultatet snart skulle även hos dem, som nu intoge en avvisande hållning mot reformen, framkalla insikt om dennas stora värde. För att förebygga de följder ett forcerat genomförande av den föreslagna reformen skulle medföra, föresloge de sakkunniga en jämförelsevis lång övergångstid. Såsom framhölles i ovan åberopade särskilda utlåtande av en av de sakkunniga, komme dock förslaget sannolikt att medföra, att en utsträckning av skoltiden i de flesta skoldistrikt måste genomföras redan inom de närmaste åren, vilket i många fall skulle komma att verka som en olämplig forcering. Otvivelaktigt måste det under dylika förhållanden anses lämpligare, att en frivillig övergång till sjuårig skola i mera allmän omfattning avvaktades.

Vad anginge den av de sakkunniga verkställda utredningen rörande de kostnader, som skulle orsakas av den föreslagna reformen, syntes visserligen denna utredning giva vid handen, att någon mera avsevärd stegring av kostnaderna för folkskoleväsendet utöver de nuvarande ej vore att befara. Den utgiftsökning, som dock bleve en oundviklig följd, borde emellertid, sedd i samband med ständigt ökade krav på stat och kommun, ej förbises.

Slutligen ville länsstyrelsen ej underlåta att fästa uppmärksamheten på de betydande pedagogiska svårigheter, som införandet av ett sjunde skolår skulle innebära för vissa svagare skolformer. Dessa olägenheter hade i vissa från lärarhåll gjorda uttalanden starkt betonats och i åtskilliga fall ansetts motivera ett avstyrkande av reformen.

Sammanfattningsvis finge länsstyrelsen som sin uppfattning angiva, att det sjunde skolåret med hänsyn till de med dess införande förenade svårigheter och konsekvenser borde åtminstone under den närmaste tiden liksom hittills växa fram på frivillighetens väg. I enlighet härmed ansåge sig länsstyrelsen böra avstyrka det föreliggande förslaget.

Domkapitlen hava i samtliga fall tillstyrkt förslaget om införande av obligatorisk sjuårig folkskola. Därvid hava anförts som motiv i stort sett

samma synpunkter, som av länsstyrelserna framhållits som skäl för denna reform. Domkapitlet i Visby har dock förmenat, att reformen borde tillsvidare begränsas till att avse allenast folkskolor av A-form, och domkapitlet i Linköping har uttalat, att det sjunde skolåret borde göras obligatoriskt endast vid de skolformer, där det ur pedagogiska synpunkter vore möjligt och lämpligt. Övriga domkapitel hava emellertid anslutit sig till de sakkunnigas ståndpunkt. I allmänhet har den föreslagna övergångstiden ansetts vara tillfyllest. Vissa av domkapitlen hava särskilt understrukit, att det icke torde vara möjligt att inom överskådlig tid erhålla någon motsvarande förbättring av folkskoleväsendet genom att låta reformen bliva helt beroende av det kommunala initiativet.

Endast domkapitlet i Uppsala har mera positivt uttalat sig för en avveckling av fortsättningsskolan i samband med införandet av sjuårig skolplikt. Domkapitlet i Strängnäs har intagit en mer tveksam ställning och ifrågasatt en prövning i de särskilda fallen rörande förutsättningarna för anordnande av fortsättningsskolundervisning efter det sjunde skolårets avslutande. Enligt domkapitlet i Linköping bör fortsättningsskolan som regel erhålla rent praktisk läggning. De övriga domkapitlen hava, i den mån de yttrat sig i frågan, mer eller mindre reservationslöst anslutit sig till de sakkunnigas uppfattning. Ett par av domkapitlen hava därvid anfört, att de tidigare haft en annan uppfattning, men att de låtit sig övertyga av de av de sakkunniga förebragta skälen för de sakkunnigas ståndpunkt. I vissa fall har framhållits, att värdet av den föreslagna reformen skulle bliva problematiskt, om det sjunde skolåret finge helt ersätta fortsättningsskolan. Av intresse är, att domkapitlet i Lund, som har särskild erfarenhet av skolformen sjuårig folkskola + fortsättningsskola, bestämt uttalar sig till förmån för de sakkunnigas förslag. Anmärkas må, att domkapitlet i Luleå ifrågasatt, huruvida icke minimitiden för fortsättningsskolan borde sättas något högre än de sakkunniga föreslagit.

Ett flertal domkapitel hava framhållit önskvärdheten av att åtgärder vidtagas för att, vid införande av sjunde skolår, ordna konfirmandundervisningen på lämpligt sätt.

Domkapitlen hava anfört i stort sett följande:

Uppsala. Domkapitlet ansåge sig böra utan tvekan eller förbehåll giva sin principiella anslutning till förslaget om införande av ett obligatoriskt sjunde skolår i folkskolan. Det kunde icke nog starkt framhållas, att en viktig betingelse för vårt folks sociala och ekonomiska välfärd vore, att den ungdom, för vilken undervisningen i de obligatoriska folkundervisningsanstalterna utgjorde det huvudsakliga bildningsunderlaget, bereddes en så god och så effektiv undervisning som möjligt, innan den ginge att taga sin andel i arbets- och samhällslivet. Domkapitlet funne de sakkunniga hava givit en klar och övertygande utredning både om önskvärdheten av införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår och om möjligheterna av en dylik reforms genomförande jämväl i fråga om mindre goda skoltyper. Vad an-

ginge sättet för reformens genomförande, ansåge domkapitlet de sakkunnigas förslag vara i stort sett välgrundat. Domkapitlet funne sig dock i vissa punkter böra framställa erinringar mot detsamma; särskilt gällde detta den viktiga frågan om fortsättningsskolans fortsatta bibehållande såsom obligatorisk påbyggnad på folkskolan, även sedan denna omgestaltats till sjuklassig. Domkapitlet ville sålunda giva uttryck åt sin bestämda uppfattning, att den viktiga frågan om möjligheterna av att inom ramen av det sjunde skolåret taga vara på det värdefullaste i den nuvarande fortsättningsskolan vore förtjänt av att underkastas en förnyad ingående prövning och undersökning. Framför allt borde härvid hänsyn tagas till undervisningsämnena i den yrkesbestämda fortsättningsskolan. Domkapitlet hölle nämligen före, att den obligatoriska fortsättningsskolan *i sin nuvarande form* ej sällan visat sig vara mindre effektiv. Eventuellt kunde fortsättningsskolan bibehållas i form av en kortare lärokurs, innefattande det mest värdefulla i fortsättningsskolans undervisningsämnen. Denna påbyggnad torde enligt domkapitlets mening helst böra gestaltas som frivillig. För att uppmuntra och underlätta inrättandet av dylik mindre påbyggnad av den egentliga, sjuklassiga folkskolan — särskilt torde den glesare befolkade landsbygden vara förtjänt av dylikt stöd — borde i så fall statsbidrag utgå, beräknat med hänsyn till kommunernas ekonomiska bärkraft och andra omständigheter, för ernående av största möjliga rättvisa. Domkapitlet ville emellertid även ifrågasätta en annan lösning av spörsmålet om fortsättningsskolans bibehållande vid inrättandet av en sjunde skolklass. Det vore måhända tänkbart, att den årliga lärotiden vid folkskolan kunde utökas från nu vanliga 34 $^1/_2$ till 36 veckor. En sådan utökning av lärotiden skulle för varje barn innebära en vinst av omkring 45 timmar per läsår, alltså omkring 300 timmar under en skoltid av sju år. Med denna utökning av folkskolans lärotid syntes den efter införande av sjuklassig folkskola ettåriga fortsättningsskolans 180 timmar kunna kompenseras, under förutsättning av härav följande nödig reglering av lärarlönerna.

Domkapitlet ville såsom ett sitt varma önskemål uttala, att vid lagtextens utarbetande all uppmärksamhet måtte skänkas däråt, att konfirmationsundervisningens intressen vederbörligen tillgodosåges.

Linköping. En allmän utökning av folkskolans lärotid med ett sjunde skolår vore önskvärd, för att det bildningsmål, som komme till uttryck i 1919 års undervisningsplan, måtte kunna realiseras, så långt möjligt vore. Stora vore ju de krav, som i vår tid ställdes på den elementära medborgarskolan, och problemet för vår stats- och samhällsform vore till väsentlig del en fråga om folkuppfostran och folkupplysning. Den sexåriga kursen möjliggjorde icke meddelande och inhämtande av de kunskaper och färdigheter, som varje medborgare i denna tid behövde för att kunna fylla sina plikter såsom enskild och samhällsmedlem. Detta gällde icke mindre den religiöst-etiska fostran, som den grundläggande barndomsskolan hade såsom sin uppgift att skänka barnen och de unga. Rent allmänt alltså, oavsett skoltypen, behövde folkskolan utökningen med ett sjunde skolår med tanke på de stora svårigheterna för de unga att i nutidens samhälle kunna finna och fylla sina livsuppgifter samt att kunna såväl praktiskt som religiöst-etiskt finna sig tillrätta med nutidslivets många problem. Många företeelser från det moderna ungdomslivet gåve skrämmande belägg på nödvändigheten av att barnens och ungdomens fostran behövde intensifieras och att den tid, då lärjungarna stode under skolans fostrande inflytande, borde utökas, var-

igenom större möjlighet bereddes att hjälpa ungdomen under de svåra övergångsåren och förhindra förstörandet av det fostringsresultat, som i skolan borde och kunde vinnas. — Ett sjunde läsår komme att giva ett synnerligen värdefullt komplement till skolor av undantagsformer, i den mån dessa former kunde möjliggöra ett sjunde läsår. Denna utökning av undervisningstiden torde komma att mer och mer betraktas icke såsom en tunga utan såsom en rättvisa gent emot de barn, som ej kunde åtnjuta undervisning i samma utsträckning som barnen i heltidsläsande skolor. — Domkapitlet fäste alldeles särskild uppmärksamhet på de pedagogiska svårigheter, som vore förenade med ett allmänt införande av sjuårig folkskola vid de svagare skolformerna, och förmenade, att de ökade kostnader, som sammanhängde med ett dylikt genomförande, vägde föga i jämförelse med den pedagogiska risk, som kunde bliva följden. Huvudsaken vore, att man lyckades finna en lösning, som i möjligaste mån tillgodosåge skolans undervisnings- och uppfostringssyfte. — Domkapitlet anslöte sig till de sakkunnigas ståndpunkt, att inrättandet av sjuårig folkskola icke borde göras beroende av de olika skoldistriktens fria val eller främjas genom lämnande av högre statsbidrag eller gynnsammare villkor i en eller annan form till respektive skoldistrikt för att uppmuntra till reformens genomförande. Laga bestämmelser borde härvid vara avgörande, utan att hänsyn toges till större eller mindre tillmötesgående från skoldistrikten. Enligt domkapitlets mening borde det sjunde skolåret göras obligatoriskt endast vid de skolformer, där det ur pedagogiska synpunkter vore möjligt och lämpligt. — Vad slutligen beträffade förhållandet mellan obligatorisk sjuårig folkskola och fortsättningsskolan ansåge domkapitlet, att redan de avsevärda och rätt talrika förändringar och jämkningar, vilka vidtagits under den relativt korta tid, som förflutit sedan fortsättningsskolan blivit obligatorisk i vårt land, torde visa, att denna överbyggnad på folkskolan icke helt lyckats växa organiskt in i folkskoleorganisationen, ej heller i det allmänna medvetandet såsom en ändamålsenlig och lycklig lösning av det synnerligen viktiga problem, huru skolan skulle kunna fullfölja sitt fostrande inflytande och vara ungdomen till hjälp under de viktiga åren närmast efter avgången från folkskolan. För ungdomens fostran intellektuellt och moraliskt betydde förvisso ett sjunde år i folkskolan oändligt mycket mer än en fortsättningsskolekurs under exempelvis sex veckor. Det syntes, som om fortsättningsskolan för att kunna fylla sin uppgift och verkligen vinna elevernas intresse, borde göras rent praktisk. För egen del ville domkapitlet alltså förorda, att man, så långt det på något sätt vore möjligt, läte en sjuårig folkskola efterföljas av en praktisk, yrkesbetonad fortsättningsskola omfattande en årskurs av 180 timmar, varvid varje orts arbetsliv och förhållanden skulle beaktas. Endast i de fall, där vid eventuella svaga skolformer sjuårig folkskola icke kunde genomföras, torde allmän fortsättningsskola böra utfylla den med skolformen förenade bristen.

Skara. De sakkunniga hade förebragt så många skäl för reformens genomförande, att fördelarna av densamma i stort sett måste anses väl uppväga de nackdelar, som otvivelaktigt på en del håll komma att uppstå. Särskilt betydelsefullt ansåge domkapitlet det vara, att städernas och landsbygdens barn skulle erhålla lika lång undervisningstid. Domkapitlet ville även framhålla önskvärdheten av att övergångsbestämmelserna gjordes så mjuka som möjligt, så att reformen icke från början måtte mötas med allt för stort motstånd från deras sida, som saken närmast gällde. — Mot en begräns-

ning av fortsättningsskolan från två årskurser till en årskurs hade domkapitlet intet att erinra. — Enligt gällande folkskolestadga skulle domkapitlet fastställa en ifrågasatt omorganisation av skolväsendet i ett skoldistrikt. Stannade i en sådan fråga domkapitlet och folkskolinspektören i olika meningar, skulle ärendet avgöras av skolöverstyrelsen. Genom besvär ägde ett skoldistrikt i båda fallen möjlighet att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. De sakkunnigas förslag, att ett domkapitelsbeslut om det sjunde skolårets införande under alla förhållanden skulle bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning, syntes innebära ett avsteg från nu gällande regler angående omorganisation av en kommuns skolväsen, vadan domkapitlet i denna punkt icke ansåge sig kunna tillstyrka bifall till förslaget.

Strängnäs. De skäl, som förelåge för införandet av en obligatorisk sjuårig folkskola, syntes synnerligen starka. De sakkunnigas uttalande, att den nuvarande sexåriga folkskolan »icke på nöjaktigt sätt förmår fylla de bildnings- och uppfostringskrav, som numera måste ställas på den elementära medborgarskolan», torde icke kunna bestridas. Olika omständigheter hade, ville det synas domkapitlet, samverkat till att just i det närvarande läget skapa nödiga förutsättningar för ett genomförande av den planerade reformen. Domkapitlet ville alltså i betraktande av den stora betydelse, som ett sjunde skolår otvivelaktigt skulle komma att äga för folkbildningen, livligt tillstyrka det framlagda förslaget om en obligatorisk sjuårig folkskola. De föreslagna bestämmelserna angående tidpunkten för genomförandet vore välbetänkta. Däremot kunde domkapitlet icke utan vidare instämma i förslaget, att det sjunde skolåret (med undantag för A-skolor) *endast* skulle ha till uppgift att åstadkomma »ett fördjupat inhämtande» av folkskolans nuvarande kurs. Åtminstone i vissa ämnen torde det sjunde skolåret i alla folkskolor böra bjuda på något nytt kunskapsstoff. Fortsättningsskolan hade, enligt vad domkapitlet hade sig bekant, långt ifrån alltid haft den betydelse, som man kunnat önska. Domkapitlet ville ifrågasätta, huruvida icke anordnandet av fortsättningsskola utöver det sjunde skolåret kunde göras beroende av en prövning, om de nödiga förutsättningarna i de särskilda fallen förefunnes. Domkapitlet ville också i detta sammanhang ifrågasätta, huruvida det icke skulle vara möjligt att för ett senare åldersstadium anordna kurser i medborgarkunskap.

Västerås. Domkapitlet har, efter att hava uttalat sin anslutning till ett stort antal av de synpunkter, som de sakkunniga anfört, förklarat sig icke tveka att tillstyrka ett obligatoriskt införande av den sjuåriga folkskolan i synnerhet med den långa övergångstid, de sakkunniga föreslagit. Även domkapitlet hade tidigare haft starka sympatier för tanken att bygga in fortsättningsskolan i det sjunde skolåret, men genom den av de sakkunniga förebragta utredningen hade domkapitlet blivit fullständigt övertygat om omöjligheten att låta ett sjunde skolår helt ersätta fortsättningsskolan. Skulle så ske, komme säkerligen värdet av den föreslagna reformen att bliva mycket problematiskt. Ett inarbetande av fortsättningsskolan i ett sjunde läsår skulle komma att erbjuda stora organisatoriska svårigheter särskilt beträffande den praktiska arbetskunskapen, som vore fortsättningsskolans värdefullaste tillgång. Domkapitlet tillstyrkte därför livligt den av de sakkunniga föreslagna ettåriga fortsättningsskolan med särskilt betonande av vikten, att undervisningen i denna företrädesvis måtte inriktas på den praktiska utbildningen, i hushållsgöromål för flickor och i yrkeskunskap för gossar.

Växjö. Även om domkapitlet ansåge, att svårigheterna vid förslagets genom-

förande skulle bliva större, än de tedde sig i de sakkunnigas framställning, till och med avsevärt större, vågade domkapitlet icke taga på sitt ansvar att avstyrka reformen. Domkapitlet hade nämligen den känslan, att vinsterna i olika hänseenden trots allt komme att överväga de huvudsakligen ekonomiska förlusterna. Domkapitlet hade övervägt, huruvida ett införande på frivillighetens väg — i anslutning till vad reservanten bland de sakkunniga förordat — kunde väntas ske så pass snabbt, att denna väg, som förvisso — med tanke på hemmens inställning till skolan — vore den mest önskvärda, kunde tillrådas. Domkapitlet kunde tyvärr icke känna sig övertygat, att reformens fördelar framstode så otvetydigt för den stora allmänheten, att dess starkt ekonomiskt betingade motvilja mot en utsträckning av skoltiden kunde väntas övervunnen inom rimlig tid. Tänkbart förefölle, att det skulle stimulera till genomförande på frivillighetens väg, därest ett fyllnadsarvode på förslagsvis 200 kronor årligen under åren intill dess reformen bleve obligatorisk i hela landet tillerkändes den lärare, som åtoge sig att jämte andra klasser undervisa en sjunde årskurs. Då de sakkunnigas förslag med däri angivna dispensmöjligheter syntes domkapitlet lämna en — så vitt förutses kunde — skälig marginal, finge domkapitlet tillstyrka, att reformens genomförande i den utsträckning, som de sakkunniga föresloge, gjordes obligatoriskt.

Domkapitlet funne beklagligt, att de sakkunniga icke i överensstämmelse med direktiven kunnat finna ett sätt att helt inbygga fortsättningsskolan i det sjunde skolåret. Vore detta möjligt, så bleve visserligen det redan nu ur arbetsanställningssynpunkt ganska värdelösa året närmast efter sjätte skolåret upptaget till samma längd som ett normalt skolår men däremot det följande helt skolfritt. Detta skulle tvivelsutan avsevärt underlätta reformens genomförande — så avsevärt, att man kanske kunde lita till frivilligheten och ändå påräkna att i stort sett ha den genomförd inom den tilltänkta tidsfristen av tio år. Vissa av de sakkunniga anförda skäl mot »inbyggande» verkade icke övertygande, exempelvis det att fortsättningsskolan med hänsyn till åldersstadiet skulle fordra annat lärostoff och andra metoder än ett folkskoleår, vore det också det sjunde. Faktiskt komme ju det förutsatta nya folkskoleåret att infalla på just det åldersstadium, dit hittills det första fortsättningsskolåret varit förlagt. I A-skolor skulle väl det sjunde skolåret sålunda ganska väl kunna ersätta fortsättningsskola Men A-skolorna hade ofta redan nu sjuårig folkskola plus fortsättningsskola, varför detta skulle innebära försämrad undervisning. I svagare skolformer låge saken annorlunda. Där skulle väl samläsningen mellan flera klasser (exempelvis klass 5—7 i en B 1-skola) göra det nödvändigt att vid »inbyggnad» utmönstra alltför mycket av sådant lärostoff, som hade värde speciellt i en ungdoms-(icke längre barndoms-)skola. Därmed vore de speciella värden, som man velat vinna med nuvarande fortsättningsskola, tillspillogivna. Gällde detta redan fortsättningsskolan av allmän typ, där dock inbyggnadsmöjligheterna förefölle störst, så gällde det i förstärkt grad den yrkesbetonde fortsättningsskola (ej minst den i husligt arbete för flickor), som man gärna ville se som utvecklingens mål, fast detta ännu endast i ringa utsträckning vore förverkligat. Av dessa skäl och med tanke på behovet av arbetsro för fortsättningsskolan, kring vilken det nyss stått så mycken strid, accepterade domkapitlet de sakkunnigas slutsats, att *ett* fortsättningsskolår om cirka 180 timmar borde bestå, även om ett sjunde skolår tillades i folkskolan. Domkapitlet ville emellertid med styrka framhålla önskvärdheten av att fort-

sättningsskoleplikten finge fullgöras så snart efter sista folkskoleårets slut som möjligt. — Under det sjunde folkskoleåret borde tid reserveras, så att konfirmanderna erhölle erforderlig lättnad i skolarbetet för att kunna närvara vid nattvardsundervisningen och förbereda sig till dessa lektioner.

Lund. Domkapitlets principiella ställning till frågan om sjuårig folkskola samt ettårig fortsättningsskola framginge därav, att domkapitlet redan under nuvarande förhållanden på det skolorganisatoriska området på allt sätt sökt medverka till att denna skolform allmänt infördes i stiftets skoldistrikt. Då det nu gällde att taga ställning till införandet av den obligatoriska sjuåriga folkskolan, borde all möjlig hänsyn tagas till den vid betänkandet fogade reservationen, som ännu icke ansåge förhållandena kräva genomförandet av den sjuåriga folkskolan tvångsvis gentemot de skoldistrikt, som ej frivilligt ville så ordna sitt skolväsen. På grund av den betydande vinsten för den medborgerliga bildningen — domkapitlet instämde till fullo i vad de sakkunniga härom anfört — och då den övervägande delen av stiftets skoldistrikt utan större svårigheter redan kunnat anordna sitt skolväsen på det sätt, som nu föresloges bliva obligatoriskt, hölle domkapitlet emellertid före, att tvekan ej borde råda om att lagfästa den sjuåriga folkskolan. Det syntes nämligen som om hinder icke borde möta för den återstående delen av stiftets skoldistrikt — där förhållandena på skolväsendets område i övrigt torde vara av ungefärligen samma natur som inom de distrikt, vilka infört sjuårig folkskola — att också genomföra denna skolform. Övergångstiden vore dessutom rundligt tilltagen och möjlighet lämnad öppen för Kungl. Maj:t att även efter denna tid i särskilda fall kunna medgiva en annan skolform. Domkapitlet anslöte sig sålunda, vad Lunds stift vidkomme, till förslaget om införande av obligatorisk sjuårig folkskola. — Vad sedan anginge fortsättningsskolan, så hade domkapitlet tidigare givit uttryck för den åsikten, att fortsättningsskolekursen torde om möjligt böra inarbetas i kursen för det sjunde skoläret. I likhet med de sakkunniga funne nu domkapitlet, att fortsättningsskolekursen i sin helhet ej borde förläggas till detta skolår. Enligt domkapitlets erfarenhet hade den till den sjuåriga folkskolan anknutna ettåriga fortsättningsskolan i stiftet på ett synnerligen förtjänstfullt sätt skilt sig från sina uppgifter. Det skulle alltså vara till stor skada för skolans ändamål, om densamma borttoges i samband med införandet av den sjuåriga folkskolan. Särskilt för detta stifts vidkommande, som ju till övervägande del organiserat sitt skolväsen med bland annat ettårig fortsättningsskola, skulle konsekvenserna bliva ödesdigra. En allmän återgång till sämre skolförhållanden skulle bliva en sannerligen icke önskad följd. Domkapitlet gåve de sakkunnigas förslag om den ettåriga fortsättningsskolan sin fulla anslutning. — Inskrivning av konfirmander skedde i allmänhet efter slutad skolgång i folkskolan. Konfirmandundervisningen bedreves sålunda samtidigt med undervisningen i fortsättningsskolan. Detta hade icke medfört några större svårigheter. Genom den sjuåriga folkskolans obligatoriska genomförande erhölle skolbarnen ytterligare ett års kristendomsundervisning i folkskolan. Detta måste anses utgöra en betydande vinst för konfirmandundervisningen. Vidare komme konfirmandundervisningen att framflyttas ett år och för barnen äga rum i den kritiska period, som plägade benämnas övergångsåldern. Genom barnens större mognad och större lätthet att tillgodogöra sig undervisning vore det därför att förvänta, att konfirmandundervisningen komme att bliva av större betydelse för barnen än hittills och för ett större antal medföra bestående intryck för

livet. Konfirmandundervisningens fostrande betydelse under barnens övergångsår måste också tillmätas den största vikt. Domkapitlet kunde sålunda jämväl med hänsyn till den viktiga kyrkliga angelägenhet, som konfirmandundervisningen representerade, förorda det framlagda förslaget. — Inom åtskilliga skolor av B3- och D-typerna inom stiftet, där överläsningsmånad redan förekomme, ägde sådan övertidsläsning i regel rum varje år — den vore sålunda ej inskränkt till de år, då nybörjare intoges. De sakkunniga hade nu föreslagit, att statsbidrag allenast borde utgå vid övertidsläsning de år, nybörjare intoges. Med hänsyn till de betydande fördelar för undervisningen, som denna övertidsläsning medförde, borde statsbidrag utgå till varje sådan övertidsläsning.

Göteborg. Domkapitlet funne såväl behovet ur folkbildningssynpunkt att förstärka folkskolebildningen behjärtansvärt, som ock tiden för genomförandet av denna förstärkning väl vald, ej minst med avseende på den rikliga tillgång av lärarkrafter inom folkskolan, som nu förefunnes och helt säkert under de närmaste åren vore att förvänta. Såväl med hänsyn till kostnadsökningen som till de svårigheter, som komme att drabba ej minst Göteborgs stift vid organiserandet av en ny årsklass i folkskolans svagare former, ansåge domkapitlet sig böra hemställa, huruvida ej en längre övergångstid än den av de kommitterade föreslagna borde allmännare, än som avsetts, medgivas. Då domkapitlet funne skäligt att tillstyrka bibehållandet av den ettåriga fortsättningsskolan, skedde det med särskilt understrykande därav, att den nya tillökningen av folkskolans arbetstid användes till effektiv förkovring i de nödvändiga, grundläggande färdigheterna, såväl i de teoretiska: läsning, skrivning och räkning, som ock i de praktiska, och ej till införande av ökade kurser.

Karlstad. Skäl kunde anföras såväl för som emot förslaget, vilket medförde dryga kostnader. Domkapitlet ville emellertid icke avstyrka bifall till förslaget men ansåge, att en grundlig övergångstid borde lämnas vid reformens genomförande, varvid största hänsyn torde böra tagas till den förefintliga skillnaden i förhållandena mellan stad och landsbygd samt mellan Sydsverige och Nordsverige.

Härnösand. Även om vissa skäl nog skulle kunna anföras emot den nu föreslagna obligatoriska utvidgningen av skoltiden från sex till sju år, så måste dock erkännas att de skäl, som talade för en dylik utvidgning av skoltiden betydligt vägde över. — Reformens frivilliga genomförande skulle taga alltför lång tid. På vissa håll skulle den helt säkert aldrig bliva genomförd. Erfarenheten torde också tydligt hava utvisat, att så skulle bliva fallet. Om man utginge ifrån att en skoltid av sex år icke längre kunde, med de ökade krav, som nutidens samhällsliv ställde på den enskilde medborgaren, anses tillfyllest, borde det givetvis icke, såsom nu vore fallet, överlåtas åt vederbörande kommunala myndigheter att bestämma, om skoltiden skulle utökas eller ej. Icke blott att detta skulle komma att innebära en orättvisa mot de barn, som härigenom icke komme i åtnjutande av den förmån ett sjunde skolår givetvis — åtminstone ur barnens synpunkt — måste innebära, utan även att det sjunde skolårets vara eller icke vara i de olika skoldistrikten säkerligen i många fall komme att bliva beroende av nämnda myndigheters mer eller mindre känslo- och privatekonomiskt betonade vägande för och emot. Den föreslagna övergångstiden syntes väl avpassad och borde ge skoldistrikten möjligheter att väl förbereda sig för och sätta sig in i dess genomförande. — Vad beträffade frågan om fortsätt-

ningsskolans ställning i ett system med sjuårig folkskola, finge domkapitlet — ehuru övertygat om att det föreslagna sjunde skolåret skulle på många håll rönt ett mera gynnsamt mottagande, om fortsättningsskolan samtidigt föreslagits skola helt uppgå i folkskolan — instämma med de sakkunniga däri, att värdet av det sjunde skolåret genom en dylik anordning i väsentlig grad skulle förringas, för att icke säga, helt gå förlorat. Även om ett obligatoriskt sjunde skolår genomfördes, borde fortsättningsskolan bibehållas i sin nuvarande form, men med den inskränkning i undervisningstiden, som av de sakkunniga föreslagits. — Väl värt att taga i övervägande vore, huruvida icke, därest ett obligatoriskt sjunde skolår bleve verklighet, de skoldistrikt, som så önskade, kunde medgivas att på ett lämpligt sätt kombinera det sjunde skolårets kristendomsundervisning med konfirmationsundervisningen.

Luleå. Den föreslagna utökningen av den obligatoriska skolplikten med ett år vore önskvärd och välbetänkt. Huru det obligatoriska sjunde skolåret komme att mottagas av landsbygdens befolkning, vore vanskligt att förutsäga. Utan tvivel torde det på många håll komma att röna motstånd. Föräldrarna behövde i regeln sina barn till hjälp i arbetet, när de uppnått 13 à 14 år, och torde därför icke gärna se, att de bleve bundna vid skolan under ytterligare ett obligatoriskt läsår. Men om ett sådant motstånd på sina håll komme att resa sig, torde det dock så småningom kunna övervinnas, i den mån föräldrar och målsmän komme underfund med den nytta, det tillkomna läsåret komme att få för deras barns utbildning. Domkapitlet ville i detta sammanhang som sin mening uttala, att det sjunde läsåret på landsbygden skulle ha utsikt att bli mottaget med ganska allmän välvilja, om ett större utrymme bereddes åt kristendomsämnet i denna klass än i övriga klasser, och att undervisningen huvudsakligen komme att röra sig om den kristna tros- och livsåskådningen. — Domkapitlet ville ansluta sig till de sakkunnigas ståndpunkt i fråga om fortsättningsskolan. Ifrågasättas kunde dock, om icke minimitiden för fortsättningsskolan bort sättas något högre. Då de flesta fortsättningsskolor vore yrkesbestämda bland annat i anslutning till huslig ekonomi och undervisningen i detta praktiska ämne, som överallt vore högt uppskattat, torde kräva en tid av minst 180 timmar, syntes fortsättningsskolorna böra få något längre tid, exempelvis 230 à 240 timmar, för att undervisning även måtte kunna meddelas i ytterligare något ämne, exempelvis i medborgarkunskap, som nu inginge i fortsättningsskolans undervisning. — Beträffande övergångstiden anslöte sig domkapitlet till förslaget.

Visby. Domkapitlet ansåge sig för närvarande icke böra tillstyrka införande av obligatorisk sjuårig folkskola i annan omfattning än beträffande folkskolor av A-typ. Frågan om införande av obligatorisk sjuårig folkskola för lägre skolformer än av A-typ borde tills vidare anstå i avvaktan på de erfarenheter, som kunde vinnas av såväl ett partiellt genomförande av ifrågavarande skolreform, på sätt domkapitlet föreslagit, som resultatet av den av befolkningskommissionen påbörjade utredningen rörande vårt lands demografiska förhållanden.

Statskontoret har anfört följande:

Önskvärdheten av ett genomförande av sjuårig folkskoleundervisn ng vid landets samtliga folkskolor ville statskontoret icke bestrida. Ämbetsverket ville dock understryka, att de förbättringar i olika avseenden, som under

årens lopp vidtagits inom skolväsendet, särskilt ifråga om lärarutbildningen, säkerligen — vilket även berörts av de sakkunniga — medfört ett avsevärt förbättrat undervisningsresultat och att sålunda det kunskapsmått, som förr inhämtades i folkskolan, icke torde vara jämförbart med vad nutidens lärjungar kunde tillgodogöra sig under sin skoltid.

I anslutning till vad reservanten bland de sakkunniga anfört ville statskontoret ifrågasätta, om icke — för att minska de betänkligheter, som av kostnadsskäl eller andra orsaker kunde yppas mot införandet av ett sjunde obligatoriskt skolår — den övergångstid, som av de sakkunniga föreslagits, kunde i lämplig omfattning utsträckas.

Mot de förutsättningar, från vilka de sakkunniga utfört sina kostnadsberäkningar, hade statskontoret icke funnit anledning till erinran. Ämbetsverket ville emellertid understryka, att man — såsom även de sakkunniga påpekat — vid beräkningarna till fullo utnyttjat den kostnadsminskning, som automatiskt följde av den motsedda nedgången i barnantal eller på grund av olika rationaliseringsåtgärder. De sakkunniga hade sålunda tillgodogjort sig de besparingar, som intill nämnda tid vore att vänta på förevarande område, i händelse undervisningens omfattning bibehölles vid det nuvarande. Den kostnadsstegring för ett genomförande av sakkunnigförslaget, som i de sakkunnigas beräkningar redovisades, vore sålunda en nettoökning och följaktligen mindre än vad i verkligheten vore fallet. Att märka vore även, att, då de sakkunniga ansåge sig kunna utgå ifrån att ett tusental småskollärartjänster komme att bortfalla, de räknade med hela den besparing, som genom denna minskning i antalet lärartjänster kunde förväntas inträda, utan att därvid beaktades att åtminstone under en övergångstid vissa merkostnader skulle kunna uppkomma i anledning av att tjänster bleve övertaliga.

I likhet med de sakkunniga funne statskontoret, att de ekonomiska konsekvenserna av skoltidens utsträckande icke vore sådana, att de borde utgöra hinder för förslagets genomförande. Statskontoret kunde emellertid icke bortse ifrån, att de alltmer ökade anspråk, som ställdes på det allmännas ekonomiska medverkan på skilda områden, måste tvinga till att i de olika fallen skärpt avseende fästes vid kostnadssynpunkten. I föreliggande fall syntes detta böra föranleda, att — även om en obligatorisk sjuårig folkskola icke torde kunna förverkligas inom en mindre kostnadsram än som beräknats — det dock borde noga undersökas, om icke i samband härmed åtgärder skulle kunna vidtagas ifråga om folkskoleväsendets organisation, vilka i större eller mindre mån kunde kompensera de nya utgifterna.

Härvid torde i första hand uppmärksamheten böra ägnas åt fortsättningsskolan. Statskontoret tilltrodde sig icke att bedöma nödvändigheten eller behovet av att efter en förlängning av den obligatoriska skoltiden i folkskolan bibehålla en obligatorisk fortsättningsskola. Även om denna skolform icke skulle kunna avvaras, ville ämbetsverket dock ifrågasätta, om icke möjligheter förelåge att — utan större olägenhet ur utbildningens synpunkt — genom ändrade kursplaner eller organisatoriska förändringar inom folkskoleundervisningens ram vinna större besparingar än de sakkunniga tänkt sig. I detta syfte syntes även böra övervägas, om statsbidrag borde lämnas för mer än en årskurs om 180 timmar i skoldistrikt med sjuårig folkskola.

I detta sammanhang ville statskontoret vidare erinra om den allmänna revision av anställnings- och avlöningsvillkoren för olika kategorier av lä-

rarpersonal — bland annat folkskollärare — vilken för närvarande påginge, ävensom framhålla, att i samband därmed torde böra övervägas, i vad mån undervisningsskyldigheten för folkskollärare skulle kunna utsträckas att omfatta jämväl fortsättningsskolan. Härvid torde uppmärksamhet ock böra ägnas frågan om särskild ersättning för s. k. övertidsläsning, vilken enligt förslaget skulle bliva obligatorisk vid vissa svagare skoltyper och i dessa fall helt bekostas av statsmedel.

De sakkunnigas förslag, att Kungl. Maj:t, i händelse särskilda förhållanden kunde därtill föranleda, skulle äga att efter framställning av skoldistrikt medgiva anordnande av folkskola med ett större antal obligatoriska årsklasser än sju, hade väckt betänkligheter hos ämbetsverket. Statskontoret ville erinra, att de sakkunniga vid behandlingen av spörsmålet om en utökning av skolans lärotid framhållit, att det icke längre kunde vara försvarligt att i fråga om en så viktig faktor som undervisningstidens längd upprätthålla en högre standard för städernas och därmed jämförliga samhällens skolor och en lägre för landsbygdens skolor. Det låge i den påpekade skillnaden mellan städernas och landsbygdens skolor en social orättvisa, som, så långt sig göra läte, borde avlägsnas. Såvitt statskontoret kunde finna, skulle ett bifall till de sakkunnigas förslag om beredande av möjlighet till inrättande av flera obligatoriska årsklasser än sju kunna komma att medföra uppkomsten av nya missförhållanden av den art, som av de sakkunniga sålunda påtalats.

Vad de sakkunniga i övrigt anfört föranledde icke uttalande från statskontorets sida.

Svenska stadsförbundets styrelse har yttrat:

Goda skäl vore anförda för det föreslagna obligatoriska sjunde läsåret. Då ej mindre än 72 procent av städernas folkskolebarn i januari 1935 undervisades i sjuåriga folkskolor, syntes reformen i vart fall för städernas del knappast ägnad att väcka några större betänkligheter. Detta syntes så mycket mindre behöva bliva fallet, som kostnaderna för kommunernas del syntes överkomliga och övergångstiden tillmätts relativt rundligt. En tid med nedgående nativitet och därav förorsakad god tillgång på lärarkrafter och lokaler syntes särskilt lämpad för reformens genomförande.

En ettårig fortsättningsskola ovanpå den sjuåriga folkskolan innebure för en mycket stor del av städerna ej heller någon nyhet.

Önskvärt torde vara, att det sjunde läsåret icke tillförde lärjungen en mängd nytt lärostoff utan innebure ett fördjupande och en träning framför allt i modersmålets användande i tal och skrift. Eventuella utökningar torde böra avse ämnen av praktisk innebörd.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har anfört:

Styrelsen delade de sakkunnigas uppfattning, att folkskolan i vårt land behövde förstärkas och utvecklas för att bli i stånd att på ett tillfredsställande sätt fylla sin betydelsefulla uppgift. Det hade sedan rätt länge klagats över att resultatet av skolans arbete icke vore så gott som önskvärt vore. Det förråd av kunskaper och färdigheter, som folkskolan avsåge att bibringa eleverna, förminskades ganska snart efter skoltidens slut. Och den färdighet i läsning, räkning och skrivning — de ur praktisk synpunkt allra viktigaste av folkskolans ämnen — som en genomgången folkskola gåve

barnen, vore ofta ganska bristfällig, vilket vittnade om att det icke funnits tid till tillräcklig övning och träning.

Inför dessa förhållanden syntes det styrelsen naturligt och angeläget, att folkskolans undervisningstid utökades med ett sjunde skolår. För att en sådan reform skulle bli genomförd utan onödigt dröjsmål, borde den emellertid göras obligatorisk så långt detta med nuvarande skolformer vore möjligt. Att lita på att syftemålet inom ej allt för lång tid skulle kunna vinnas på frivillighetens väg, såsom man på vissa håll förmenade, syntes styrelsen allt för optimistiskt. I städerna hade visserligen den sjuåriga folkskolan vunnit stor utbredning, men på landsbygden hade den gått mycket långsamt framåt, bortsett från vissa delar av Skåne.

Om styrelsen således i princip vore för att ifrågavarande reform gjordes obligatorisk, ville den dock på samma gång framhålla, att av praktiska skäl undantag från principen tillsvidare syntes böra göras. Då gagnet av att obligatoriskt införa ett sjunde skolår vore omtvistat i fråga om vissa av folkskolans former, syntes det styrelsen, att det bästa vore att nu nöja sig med att genomföra den föreslagna reformen beträffande de skolformer, där den enligt alla omdömesgillas mening skulle bli till gagn för barnens utbildning och fostran, men i fråga om de svagare formerna eller vissa av dem tillsvidare låta reformens genomförande bli en frivillig sak, där man således kunde låta avgörandet bli beroende av de särskilda förhållandena i varje särskilt fall.

Beträffande fortsättningsskolan vore styrelsen av samma uppfattning som de sakkunniga, nämligen att den i varje fall borde bibehållas åtminstone såsom ettårig. Ett uppgående av denna skola i folkskolan, barndomsskolan, borde således, även om folkskolan bleve sjuårig, icke äga rum.

Arbetarnas bildningsförbund har uttalat sin principiella anslutning till de sakkunnigas förslag, dock med framhållande av önskemålet, att fortsättningsskolan måtte på lämpligt sätt anpassas till det sjunde skolåret. Av yttrandet inhämtas följande:

De erfarenheter, som komme till uttryck bland förbundets folk ute i landet, underströke starkt behovet av en förlängning av den ordinarie skoltiden, liksom även under det högsta stadiet i skolans undervisning en viss, om ock begränsad anpassning av skolans arbete till metoder och riktlinjer, som sedan skulle kunna läggas till grund för ett blivande deltagande i det frivilliga folkbildningsarbetet. Erfarenheterna visade nämligen ganska allmänt, att det visserligen hos många mötte svårigheter redan att vinna intresse för det frivilliga folkbildningsarbetet, men att svårigheterna vore allra störst, när det gällde att hålla ett en gång väckt intresse vid liv och se till att detta lände till resultat. Och det vore en allmän erfarenhet, att alldeles för många av det frivilliga folkbildningsarbetets deltagare snart nog tröttnade och fölle ifrån. Till en del berodde detta måhända på, att arbetet vore förenat med ansträngningar, vida större än de, som beräknats, och att därigenom intresset fort nog försvunne. I de flesta fall torde man dock kunna utgå ifrån, att de bästa föresatser funnes, och att svårigheterna för många tedde sig övermäktiga. Grunden vore för dålig; någon övning att söka taga sig fram i ett under friare former bedrivet bildningsarbete hade aldrig erhållits. För många år hade förflutit, sedan skolarbetet lämnades och denna nya form av kunskapssökande trädde till. Sett ur folkbildningssynpunkt

skulle här en förlängning av skoltiden betyda mycket för en ökad effekt och en större allmännelighet i det fria folkbildningsarbetet. Men det torde icke få anses tillräckligt med blott och bart en förlängning av skoltiden. Med den stora betydelse, som förbundet här tillmätte det fria folkbildningsarbetet, borde en anpassning av undervisningen inom skolans högsta klasser till det fria folkbildningsarbetets former så långt möjligt prövas.

Det syntes sålunda önskvärt, att undervisningen delvis lades så, att densamma anknöte till arbetsmetoder av sådan art, som förekomme inom det fria folkbildningsarbetet och dess studiecirklar. Det ville med andra ord säga, att åtminstone i den högsta klassen en viss specialisering efter lärjungarnas närmaste intressen och kunskapsmått borde genomföras. Därutöver torde framförallt det allmänna behovet av större övning och förtrogenhet med svenska språket beaktas. Det vore frapperande, huru nu i regel modersmålets behandling hos »nykomlingarna» i folkbildningsarbetet i stor utsträckning vore till ytterlighet bristfällig. Då detta ökade studium av modersmålet så starkt underströkes, borde inte minst den muntliga framställningen beaktas — lärjungarna måste ges mera övning, än vad nu i allmänhet vore fallet, att muntligen framställa sina tankar och uppfattningar. Även ansåge sig förbundet böra framhäva betydelsen av att lärjungarna under det sjunde året måtte övas i bibliotekskunskap och i förmågan att använda uppslagsböcker av statistisk och annan art, ävensom i förmågan att på grundval därav göra enklare sammanställningar. Med ett sjunde skolår anpassat till ett senare tänkt — och ur medborgarfostrans synpunkt oundgängligen nödvändigt — frivilligt folkbildningsarbete skulle en i största utsträckning för land och folk betydelsefull kulturgärning komma till utförande.

Då förbundet sålunda med den allra största tillfredsställelse skulle hälsa genomförandet av ett obligatoriskt sjunde skolår, skedde detta slutligen icke minst ur den synpunkten, att därigenom olikheterna mellan landsbygden å ena sidan och städerna och de mera industrialiserade samhällena å den andra i någon mån skulle utjämnas. Det kunde icke vara annat än ett bjudande riksintresse, att här alla landets barn gåves en sådan undervisning i barndomsskolan, att därigenom deras blivande ställning som medborgare i ett fritt och demokratiskt samhälle — så långt detta genom en ordnad folkundervisning vore möjligt ordna — på alla sätt underlättades.

Styrelsen för jordbrukareungdomens förbund har anhållit, att det sjunde skolåret för närvarande icke måtte göras obligatoriskt annat än vid A-skolor och att beträffande övriga skolor försöksverksamhet i mindre omfattning i enlighet med en av förbundet framlagd plan måtte igångsättas. I yttrande har anförts bland annat följande:

Styrelsen ansåge i likhet med de sakkunniga, att ungdomen vore i behov av förbättrad undervisning och fostran. Detta gällde icke minst jordbrukareungdomen. Jordbrukareyrket ställde numera mycket stora krav på sina utövare, och den blivande jordbrukarens duglighet för sitt yrke vore i hög grad beroende av den utveckling av inneboende anlag, fysiska och psykiska, som kunnat äga rum under uppväxtåren, inte minst under de första tonåren. Att resultatet av den nuvarande folkskoleundervisningen, sådant detsamma avspeglades i den allmänna bildningsnivån i landet icke vore till-

fredsställande, sammanhängde enligt styrelsens mening bland annat därmed, att i skolan icke gåves tillräcklig tid till träning i framför allt skrivning och räkning, men dels också därmed, att i skolan förvärvade kunskaper och färdigheter icke komme till användning i tillräcklig omfattning efter skoltidens slut.

För jordbrukareungdomens vidkommande syntes det vara av betydelse, att uppväxtåren i största möjliga omfattning användes till arbete vid jordbruket och i hemmet och att i skolan förvärvade kunskaper och färdigheter redan tidigt komme till användning i en frivillig, praktisk verksamhet.

Då de sakkunniga föreslagit, att sjunde klassen vid A-skolor med avseende på lärostoffet kunde få givas karaktären av en »fristående och praktiskt inriktad påbyggnad på de lägre klasserna», syntes det styrelsen, att en dylik möjlighet borde beredas även landsbygdens flerklassiga skolor. Därvid syntes det lämpligast att söka utbygga och förbättra den nuvarande, tvåårigа fortsättningsskolan och därvid pröva, huruvida ett samarbete med förbundets klubbverksamhet vore möjligt. Måhända skulle fortsättningsskolan därigenom få en så god utformning, att den kunde anses motsvara ett sjunde praktiskt skolår vid A-skolor. Då emellertid en förlängning av skolplikten i sådant fall helt komme att läggas till den praktiska påbyggnaden på den egentliga folkskolan, borde ökad tid till träning i skrivning och räkning tagas från övriga delar av lärokursen.

Påbyggnaden på den sexåriga bottenskolan syntes i A-skolor i regel böra utgöras av ett sjunde skolår med därpå följande ettårig fortsättningsskolkurs. Men beträffande övriga skolformer i jordbruksbygder syntes det, som om den nuvarande tvåårigа obligatoriska fortsättningsskolan borde omorganiseras och utbyggas, så att den i möjligaste mån kunde motsvara ett sjunde skolår med en fortsättningsskolkurs på 180 timmar i skolor av A-formen. Svårigheten låge i att finna en lämplig form för en dylik utbyggd och förbättrad fortsättningsskola. Styrelsen vore av den meningen, att man inte utan vidare kunde eller borde fastställa planer för densamma. I stället borde en försöksverksamhet komma till stånd, förslagsvis efter vissa i yttrandet angivna linjer och i olika delar av landet. Först efter tillgodogörandet av härvid vunna erfarenheter, syntes slutgiltiga planer böra utarbetas.

Sammanfattningsvis anföres, att en utökning av skolpliktstiden syntes ofrånkomlig med hänsyn till de allt större krav, som det moderna samhället ställde på den enskilde såsom medborgare och yrkesman. Det borde emellertid stå skoldistrikt fritt att *antingen* utöka folkskolans lärotid till sju år *eller* också låta undervisningen efter det sjätte året få karaktär av en »fristående och praktiskt inriktad påbyggnad på de lägre klasserna». Då sjunde klassen kunde bilda en undervisningsavdelning, kunde denna jämte en kortare fortsättningsskolkurs utgöra den praktiska påbyggnaden, men beträffande andra fall borde utredas, om icke en utbyggd och förbättrad tvåårig fortsättningsskola kunde fylla samma uppgift. Detta alternativ innebure, att man finge ett skolsystem, där såväl stadens som landsbygdens speciella möjligheter utnyttjades och olika behov tillgodosåges utan uppgivande av enhetsskolidén. För landsbygdens vidkommande skulle en dylik anordning även ur privatekonomisk synpunkt vara tillfredsställande, enär eleverna i fortsättningsskolan bleve fria under den del av året, då de behövdes bäst i jordbruket.

Införandet av ett sjunde skolår kunde utan vidare ske i A-skolor. Men vid andra skolformer, där en utbyggd och förbättrad fortsättningsskola alter-

nativt borde få motsvara ett sjunde skolår, syntes en utsträckning av skolpliktstiden icke böra ske, förrän man genom försöksverksamhet utrönt, vilka vägar, som vore bäst framkomliga.

Svenska landsbygdens studieförbund har tillstyrkt förslaget om införande av sjuårig obligatorisk folkskola under anförande av bland annat följande synpunkter:

Vår nuvarande sexåriga folkskola hade icke förmått att på ett tillfredsställande sätt fylla den uppgift, som måste ställas på en elementär medborgarskola i en demokratisk kulturstat. De brister, som vidlådde folkskolan, vore emellertid huvudsakligen lokaliserade till landsbygden, under det att städer och stadsliknande samhällen i allmänhet på ett tillfredsställande sätt ordnat sin folkskoleundervisning. Härigenom hade skapats en olikhet i utbildningsavseende mellan landsbygdens och städernas barn, som vore mindre lycklig. Då dessutom folkskolan för flertalet barn torde vara den enda skola, de genomginge, måste det betraktas som ett stort samhällsintresse att i möjligaste mån bibringa alla barn likvärdig folkskoleundervisning. Utan att ingå på ekonomiska synpunkter delade studieförbundet ur bildningssynpunkt de sakkunnigas uppfattning angående behovet av sjuårig folkskola och instämde därför i sakkunnigas förslag om obligatorisk sjuårig folkskola ävensom beträffande tiden för skolreformens genomförande.

Utöver de förstärkningar genom övertidsläsning, som de sakkunniga föreslagit beträffande B 3- och D 1-skolor, ville förbundet föreslå, att för två skolor av detta slag gemensamt skulle anställas småskollärarinnor, som vartannat år på respektive platser skulle ombesörja undervisningen av nybörjare. Härigenom skulle man kunna komma ifrån att blanda samman alla årsklasserna i samma läraravdelning, och nybörjarna kunde då erhålla den direkta undervisning, de så väl behövde.

Den höga värdesättning, de sakkunniga givit åt fortsättningsskolan, kunde förbundet endast delvis instämma uti. I och med att folkskolan gjordes sjuårig och fortsättningsskolan enligt sakkunnigas förslag minskades till hälften av 1918 års fortsättningsskola, förringades avsevärt fortsättningsskolans uppgift att under en kritisk brytningstid mellan barn- och ungdomsåldern lämna de unga en moralisk och intellektuell omvårdnad. I detta avseende hade konfirmationsundervisningen en mycket större betydelse. Efter införandet av sjuårig folkskola vore det huvudsakligen undervisningen i arbetskunskap, som gåve fortsättningsskolan existensberättigande som obligatorisk skolform. Särskilt gällde detta undervisningen av flickorna i hushållsgöromål. Undervisningen i kvinnlig slöjd borde däremot förläggas till folkskolan. Dessutom borde fortsättningsskolans nuvarande allmänna ämnen, i den omfattning som prövades lämpligt, inbyggas i sjunde skolårets kurs. Fortsättningsskolan borde, där undervisning i arbetskunskap kunde anordnas, endast omfatta detta ämne. Härigenom bleve det mera helt med denna undervisning, samtidigt som det utan svårighet borde kunna gå att avkorta den obligatoriska fortsättningsskolan till att omfatta omkring en månad. En sådan praktisk kurs på en månad hade utsikt att vinna förståelse bland föräldrar och målsmän, vilket däremot den nuvarande fortsättningsskolan i allmänhet inte gjort. Lämpligt kunde dock vara beträffande denna praktiska kurs att i stället för fortsättningsskola använda benämningen »praktisk skolkurs».

Undervisningen av flickorna i hushållsgöromål borde bedrivas i mycket större omfattning än som varit fallet i den nuvarande fortsättningsskolan. Även om det vid en del skolor inte skulle gå för sig att anordna yrkesundervisning för pojkarna, borde detta inte få hindra, att flickorna undervisades i hushållsgöromål. I sådana fall kunde ju pojkarna ensamma undervisas i allmän arbetskunskap. Om fortsättningsskolan endast omfattade ämnet arbetskunskap, bleve pojkarnas och flickornas undervisning i allmänhet oberoende av varandra och kunde därför förläggas till de tider, som bäst passade för ifrågavarande undervisning. På så sätt kunde även ambulerande skolkökslärarinnor beredas någorlunda jämn sysselsättning.

Jag vill tillägga, att i några fall avvikande meningar från ovan refererade yttranden anmälts. Beträffande dessa avvikande meningar ber jag att få hänvisa till handlingarna i ärendet.

Departementschefen.

Behovet av en utsträckning av folkskolans lärotid har praktiskt taget enhälligt vitsordats av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. Min egen principiella inställning till detta spörsmål har jag utvecklat redan i det anförande till statsrådsprotokollet den 29 december 1933, varmed jag motiverade folkskolesakkunnigas tillkallande och som ovan finnes återgivet. Jag har ingen anledning att nu, sedan sakkunnigutredningen verkställts och genomgått vederbörlig remissbehandling, göra någon ändring i vad jag vid berörda tillfälle i förevarande avseende uttalade. Min uppfattning att kravet på lärotidens ökning till sju år måste betraktas såsom det för närvarande förnämsta målet för reformsträvanden på folkundervisningens område synes mig hava till fullo bekräftats av vad som sedan dess förevarit. Det kan synas onödigt att här återupprepa de i ämnet anförda synpunkterna, vilka enligt mitt förmenande bilda en bärande motivering för att åtgärder vidtagas till förstärkning av folkskolan på föreslaget sätt. Sammanfattningsvis må emellertid anföras följande.

Undervisningstiden vid folkskolan har under närmare 100 år varit praktiskt taget oförändrad, sex år. Under denna tid har samhället och samhällslivet på alla områden undergått en genomgripande omvandling. Styrelsesättets fortskridande demokratisering, den starka andliga och materiella utvecklingen, den stegrade intensiteten inom olika delar av samhällslivet och den därav betingade, allt starkare framträdande yrkesspecialiseringen äro några av de faktorer, som framkallat avsevärt ökade krav på den enskilde medborgarens insikter och kunnighet, oavsett vilket yrke han utövar. Åtskilliga förbättringar hava under de senaste årtiondena vidtagits inom folkskoleväsendet. Det inre arbetet i skolan har reformerats, lärarutbildningen har förbättrats och de högre skolformerna hava vunnit allt mera terräng. Det oaktat har folkskolan ej kunnat hålla jämna steg med utvecklingen på andra områden. Från många håll har betygats, att folkskolan icke förmår på ett nöjaktigt sätt fylla de bildnings- och uppfostringskrav, som numera måste ställas på den elementära medborgarskolan. Den främsta anledningen här-

till är den alltför korta lärotiden. Folkskolans undervisning är för närvarande icke så beskaffad, att de därstädes inhämtade kunskaperna äga nödig varaktighet, även sedan lärjungarna trätt ut i livet. Erfarenheterna hos dem, som äro verksamma såsom lärare i folkskolans överbyggnader, och under de senare åren vidtagna undersökningar hava bekräftat detta förhållande. Åtskilliga av de i ärendet hörda myndigheterna samt på folkbildningsväsendets område verksamma sammanslutningar hava pekat på de ofta betydande bristerna i särskilt modersmålets skriftliga och muntliga behandling samt i räkning, som yppas hos dem, vilka hava endast folkskola som bildningsunderlag, och som träda i dagen bland annat då dessa skola fullfölja sin utbildning i yrkesundervisningsanstalter eller ägna sig åt det fria bildningsarbetet. Det är, såsom de sakkunniga anföra, icke möjligt att på sex år »så inlära huvudmomenten av kunskapsstoffet, att så klargöra saksammanhangen, att så uppöva tankeförmågan och så träna barnens färdigheter, att dessa sedermera i sin verksamhet på ett nöjaktigt sätt behärska de hjälpmedel för ett ordnat samfundsliv, skolan velat sätta i deras händer». I utlandet har en längre lärotid än sex år i allmänhet ansetts erforderlig. Folkskolekursen i de länder, som tillhöra den västerländska kulturkretsen, understiger numera i allmänhet icke sju år och uppgår i åtskilliga fall till åtta eller nio år. Om folkundervisningsväsendet mätes med denna måttstock, är alltså vår folkskola för närvarande underlägsen åtskilliga andra jämförbara länders. Utöver de pedagogiska tala även många tungt vägande psykologiska skäl för en utsträckt skolplikt. De sakkunniga och flera myndigheter, bland dem speciellt domkapitlen, hava framhållit vikten av att skolans fostrande inflytande ej upphör just i den brytningsperiod, i vilken barnen befinna sig, då de nu i regel lämna folkskolan, utan får verka ända till dess den tid kommer, då barnen kunna mottagas i yrkesverksamhet, d. v. s. vid en minimiålder av ungefärligen 14 år.

Till sist hava de sakkunniga och åtskilliga myndigheter ävensom bildningsförbund och studiesammanslutningar bland landsbygdens befolkning pekat på, att utvecklingen under de senare åren karakteriserats av en fortlöpande förstärkning av folkskolan i städerna, som nu i stor utsträckning frivilligt utbyggt sin folkskola till sjuårig, medan skoltiden på landsbygden i regel hållit sig vid sex år. Härigenom har uppstått en kvalitetsskillnad mellan folkskolan i stad och på landet, innebärande en social orättvisa gentemot landsbygdens befolkning, ett missförhållande, som skulle ej oväsentligt utjämnas, om sjuårig folkskola allmänt införes. En utsträckning av läsårets längd har ansetts icke kunna erbjuda alla de fördelar, som kunna ernås genom en ökning av antalet läsår, och tanken härpå har även av andra, enligt min mening tungt vägande skäl avvisats av de sakkunniga och vissa myndigheter, bland dem skolöverstyrelsen. I linje med de motiv, som tala för lärotidens förlängning, hava de sakkunniga och myndigheterna understrukit, att det sjunde skolåret icke i första rummet bör användas till en utvidg-

ning i kvantitativ mening av lärokurserna i de olika ämnena utan väsentligen och framför allt tillgodose behovet av en grundligare inhämtad och i metodiskt avseende bättre meddelad kunskap samt en förstärkning av skolans uppfostrande inflytande under en för lärjungarna kritisk brytningsperiod.

Det resultat, varuti de sakkunnigas och myndigheternas överväganden sålunda utmynnat, överensstämmer helt med den uppfattning, för vilken jag gjorde mig till tolk i mitt ovan återgivna anförande till statsrådsprotokollet den 29 december 1933. Vad i ärendet anförts rörande syftet med den reform, jag alltså ger min fulla anslutning, har icke givit mig anledning till erinran.

Vissa omständigheter kunna sägas hava *i särskild grad aktualiserat det föreliggande reformkravet.* Genom 1935 års riksdags beslut om statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet, som hittills ålegat skoldistrikten, kommer nämnda reform icke att i lika hög grad, som tidigare skulle hava varit fallet, belasta kommunernas ekonomi. Staten kommer att bära huvuddelen av kostnaderna. Kostnadsökningen motsvarar, som nämnts, för staten ej fullt 2 procent av det allmännas årliga totalutgifter för folkskoleväsendet och för kommunerna en höjning av medelutdebiteringen för hela riket med knappa 3 öre. Den sistnämnda siffran är givetvis endast ett grovt medeltal. Sålunda är det att antaga, vilket även av åtskilliga av de i ärendet avgivna yttrandena framgått, att utgiftsökningen för vissa landsbygdskommuner kommer att bliva relativt högre. De ökade kostnaderna inträda emellertid vid bifall till mitt efterföljande förslag först efter en relativt lång övergångstid, som tilltages med bred marginal bland annat med tanke på att lämna kommunerna möjlighet att i god tid vidtaga lämpliga förberedelser. Att — såsom ett par länsstyrelser ifrågasatt — bereda särskilt ekonomiskt stöd från statens sida åt vissa kommuner torde icke vara motiverat under sådana förhållanden och med hänsyn till att staten så sent som år 1935 beslutat avlyfta kommunerna en väsentlig del av kostnaderna för folkskoleväsendet. I likhet med flertalet myndigheter, bland dem statskontoret, håller jag före, att de beräknade kostnaderna för reformen icke äro sådana, att de böra utgöra hinder för förslagets genomförande. Detta omdöme synes stå fast, även om hänsyn tages därtill att de sakkunnigas beräkningar, såsom de själva betona, äro att anse såsom nettokalkyler, i det de sakkunniga vid deras uppgörande tillgodogjort sig de minskningar i behovet av anslag till folkskoleväsendet, som för framtiden äro att emotse på grund av rationaliseringsåtgärderna inom skolväsendet och genom det sjunkande barnantalet. Just sistberörda förhållande, som med säkerhet kommer att åtminstone under de närmaste tio åren medföra en avsevärd minskning i behovet av lärarkrafter och skollokaler, gör det så mycket angelägnare att *utan dröjsmål* vidtaga den ifrågavarande viktiga reformen inom folkskoleväsendet. Slutligen må som en omständighet, för vilken reformens genomförande i sin mån äger betydelse, fästas uppmärksamheten på de svårigheter, som möta, i viss utsträckning även på landsbygden, att i erforderlig omfattning

finna lämplig sysselsättning i yrkesverksamhet för de från folkskolan utgående ungdomarna. Denna synpunkt har understrukits företrädesvis av vissa länsstyrelser, vilka haft riklig erfarenhet av denna sida av saken.

Det torde på grund av nu angivna omständigheter vara berättigat att påstå, att tidpunkten för reformens verkställande just nu är särskilt lämplig.

De sakkunnigas förslag, att *förlängningen av undervisningstiden vid folkskolan bör göras obligatorisk* har biträtts av så gott som alla i ärendet hörda myndigheter och sammanslutningar. Endast en länsstyrelse har, såsom av det ovan sagda framgår, bestämt avstyrkt de sakkunnigas förslag i denna del. Denna länsstyrelse har anslutit sig till den uppfattning, som hävdats av reservanten bland de sakkunniga och som innebär, att reformen icke bör genomföras, förrän opinionen bland föräldrarna och skolans målsmän fått tid att mogna. Åtskilliga av myndigheterna och särskilt de, som stå i närmare kontakt med stämningen bland den del av befolkningen, varom här är fråga, hava berört denna fråga. Praktiskt taget utan undantag hava dessa myndigheter, vilka haft blicken öppen för sannolikheten av att reformen kan på sina håll möta motstånd från vissa delar av föräldraopinionen, ansett den vara av sådant värde för vårt folkundervisningsväsende, att de trots de antydda svårigheterna velat förorda det av de sakkunniga föreslagna sättet för reformens genomförande. Den opinion mot en utsträckning av lärokursen vid folkskolan, som kan finnas inom vissa kretsar på landsbygden, torde i allmänhet bottna i en önskan att hemmen icke under den tid, som erfordras för det sjunde skolårets genomgående, undandragas barnens arbetskraft. Jag instämmer med dem, som häremot invänt, att en fördjupad och förbättrad medborgerlig utbildning måste anses vara av så stort värde för de ungas egen framtid, att de uppoffringar, hemmen i vissa fall kunna komma att behöva ikläda sig, därigenom mer än väl uppvägas. Erfarenheterna från tiden för den obligatoriska fortsättningsskolans genomförande ådagalägga, att — i den mån svårigheter av antydd art komma att möta — de äro av övergående karaktär. Bland de i ärendet hörda myndigheterna synes också den meningen ganska allmänt råda, att de förbättringar av skolväsendet, som stå att vinna genom en utsträckning av skolpliktstiden, skulle undanskjutas till en avlägsen framtid, om dessa åtgärder skulle även i fortsättningen göras helt beroende av det kommunala initiativet. Möjligen skulle mera snabba resultat stå att ernå, därest de skoldistrikt, som införde sjunde skolår, premierades på ett eller annat sätt, exempelvis genom särskilt förmånliga statsbidragsgrunder. Med en sådan åtgärd, som icke skulle garantera, att en för vårt folkundervisningsväsende så betydelsefull fråga som den förevarande inom rimlig tid skulle vinna sin lösning, äro emellertid förenade vissa av de sakkunniga berörda principiella och tekniska svårigheter, som icke torde uppvägas av de fördelar, man genom en sådan omgång skulle vilja ernå. För egen del finner jag mig därför i likhet med majoriteten bland myndigheterna böra biträda de

sakkunnigas förslag om att foga det sjunde skolåret till den nuvarande folkskolan som en *obligatorisk* beståndsdel av densamma.

Ett brett utrymme har i den hittills förda diskussionen ägnats frågan om möjligheterna att *allmänt genomföra sjuårig lärotid även vid vissa svagare skolformer*. Övervägandena härutinnan kunna sägas hava utmynnat i följande slutsatser.

Vissa svårigheter komma troligen att uppstå i fråga om en del av de svagare skolformerna. Men flertalet myndigheter — och särskilt bland dem de på området speciellt sakkunniga — hava betonat, att dessa svårigheter icke få överskattas och att de i varje fall icke få tillmätas avgörande betydelse med hänsyn till de betydande fördelar i andra hänseenden, som skulle vinnas genom reformen. De betänkligheter, som kommit till synes mot det sjunde skolårets införande i de mindre gynnsamma skolformerna, hava enligt skolöverstyrelsen så gott som uteslutande framförts av lärare, som icke haft tillfälle att förvärva personlig erfarenhet om huru undervisningen kan och bör planläggas i sjuårig folkskola. Erfarenheterna från arbetet i sjuårig folkskola — och sådana erfarenheter finnas i rikligt mått i vårt sydligaste landskap — hava givit vid handen, att denna skolform är pedagogiskt och undervisningstekniskt den sexåriga väsentligt överlägsen, samt att de svårigheter, som möjligen från början kunna komma att yppa sig vid vissa svagare skolformer, rätt snart kunna elimineras. Att — såsom ett par myndigheter ifrågasatt — med hänsyn till olägenheterna med sjuårig folkskola i vissa skolformer begränsa reformen till att för närvarande avse endast de starkare skolformerna, har ansetts så långt ifrån vara att tillråda, att det i stället gjorts gällande, att just de skolformer, som mest äro i behov av ökad tid för ernåendet av ett fördjupat undervisningsresultat, genom en sådan åtgärd skulle berövas möjligheter att i detta hänseende ernå förbättring.

Jag vill för egen del instämma i dessa synpunkter och särskilt betona, att det enligt min mening ej gärna kan ifrågakomma att ytterligare markera skillnaden mellan utbildningsmöjligheterna för städernas och de tätare bebyggda samhällenas befolkning, å ena sidan, och den rena landsbygdens befolkning, å andra sidan, genom att såsom på ett par enstaka håll föreslagits begränsa den ifrågavarande reformen till att avse endast de starkare skolformerna. Den föreliggande utredningen synes hava till fullo klarlagt, att de olägenheter, som under en övergångsperiod kunna uppträda vid vissa svagare skolformer, kunna i väsentlig grad avhjälpas genom att införa särskilda förstärkningsåtgärder vid de mest ömtåliga skolformerna, nämligen B 3- och D 1-formerna. Mot de sakkunnigas av skolöverstyrelsen tillstyrkta förslag till sådana förstärkningsåtgärder — införande av obligatorisk övertidsläsning under en månad vid sjuåriga skolor av nämnda former de år, nybörjare intagas, och under förutsättning, att barnantalet uppgår till lägst 12 — har jag ingen erinran att göra. Uppmärksammas må, att liknande förstärkningsåtgärder redan prövats i ett flertal skoldistrikt och

med gott resultat. Jag har heller ingenting att erinra mot, att kostnaderna för nämnda övertidsläsning gäldas av statsmedel. Även beträffande en del andra skolformer, särskilt B 2-skolan, hava vissa förstärkningsåtgärder ifrågasatts. Dessa åtgärder skulle enligt de sakkunnigas mening närmast gå ut på att begränsa lärjungeantalet i undervisningsavdelningarna. Från olika håll har starkt understrukits vikten av att begränsande åtgärder av denna art vidtagas även oberoende av frågan om den sjuåriga folkskolans införande. För egen del vill jag uttala sympatier för detta sedan länge på dagordningen stående önskemål. Det torde emellertid icke vara möjligt och ej heller för ett ställningstagande till den föreliggande frågan erforderligt att nu närmare ingå på berörda, ekonomiskt ganska vittsyftande spörsmål. Däremot vill jag redan nu tillstyrka förslaget att med understöd av statsmedel vidtaga de av de sakkunniga och överstyrelsen förordade försöken med ifrågakommande förstärkningsanordningar av annan art vid B 2-skolor, exempelvis beredande av ökade möjligheter till särskild undervisning av olika klasser. Till frågan om de anslag, som kunna vara erforderliga med anledning av vad här förordats, återkommer jag i ett efterföljande sammanhang.

Frågan om den *övergångstid*, som bör bestämmas vid reformens genomförande, har, såsom av det föregående framgår, varit föremål för delade meningar. Vissa myndigheter hava uttalat sig för en förlängning av den av de sakkunniga ifrågasatta respittiden, medan andra synas luta åt en motsatt uppfattning. Flertalet myndigheter, däribland skolöverstyrelsen, hava emellertid anslutit sig till de sakkunnigas förslag. Statskontoret har däremot — i syfte att minska de betänkligheter av kostnads- eller andra skäl, som skulle kunna yppas mot ett införande av ett sjunde skolår — ifrågasatt en utsträckning av övergångstiden. För egen del är jag med de sakkunniga ense om att det med hänsyn till lokala förhållanden och erforderliga förberedande organisatoriska åtgärder är lämpligt att bestämma en ganska lång övergångstid. I betraktande av att övergångstiden vid den lagstadgade folkskolans införande bestämdes till fem år och vid den obligatoriska fortsättningsskolans införande till sju år och även under hänsynstagande till att utvecklingen inom folkskoleväsendet liksom på andra områden numera fortlöper i så mycket snabbare takt än då frågorna om övergångstid för den lagstadgade folkskolan och för den obligatoriska fortsättningsskolan behandlades, kan jag icke finna grundad anledning till antagande att den av de sakkunniga förordade övergångstiden av tio år är för kort. Snarare skulle jag, med hänsyn till vad nyss anförts och till de betydande intressen av allmän karaktär, som här äro i fråga, vilja göra gällande, att berörda övergångstid kunde tåla någon beskärning. Då jag emellertid uttalar min anslutning till de sakkunnigas förslag på denna punkt, sker det med förhoppning, att den övergångstid av tio år, jag sålunda förordar, skall underlätta reformens införande genom att avlägsna eller förminska några av de irritationsmoment, som äro förknippade med de ovan föreslagna åtgärderna.

Mot detaljerna i förslaget till övergångsbestämmelser — vilka bland annat innebära, att intet skoldistrikt skulle utan eget medgivande kunna åläggas att förändra någon folkskola till sjuårig tidigare än med ingången av läsåret 1940—1941, alltså först om fyra år, att endast Kungl. Maj:t skulle äga befogenhet att efter sistnämnda tidpunkt, sedan allsidig och grundlig utredning föregått, mot skoldistriktets bestridande bestämma, att sjuårig skolkurs skall införas före övergångstidens slut, samt att även efter övergångstidens tilländalöpande Kungl. Maj:t skulle äga rätt att medgiva skoldistrikt anstånd i större eller mindre omfattning med införande av sjuårig skolkurs — har jag icke något att erinra. Vissa myndigheter hava förordat, att under övergångstiden fråga om införande av sjuårig lärotid mot skoldistriktets önskan skulle prövas och avgöras i samma ordning som reglementsfrågor i allmänhet, d. v. s. av vederbörande domkapitel eller, vid olika meningar mellan domkapitel och folkskolinspektör, av skolöverstyrelsen. För egen del finner jag förevarande frågor vara av den vikt, att ett avsteg från den normala ordningen för prövning av ärenden av detta slag kan försvaras. Under alla förhållanden torde, såsom de sakkunnigas förslag till närmare bestämmelser i ämnet ger vid handen, de ifrågavarande underordnade myndigheternas medverkan påkallas vid prövningen av nämnda frågor och de alltså erhålla möjlighet att giva uttryck åt sin uppfattning i de olika fallen.

I fråga om förhållandena under övergångstiden vill jag slutligen särskilt understryka de sakkunnigas framhävande av det önskvärda i att omläggningen till sjuårig folkskola såvitt möjligt sker i samförståndets tecken. Det blir särskilt för folkskolinspektörerna en mycket grannlaga uppgift att främja reformens förverkligande på ett sådant sätt, att befolkningens sympatier för och förtroende för folkskolan bevaras och stärkas. Med de erfarenheter, jag fått om denna tjänstemannakårs sätt att i allmänhet fatta sin ställning och sina åligganden, hyser jag de bästa förhoppningar om att den sjuåriga folkskolans införande skall kunna ske utan några svårartade slitningar mellan skoldistrikten och myndigheterna.

De sakkunnigas förslag i fråga om rätt för Kungl. Maj:t att, i händelse särskilda förhållanden därtill föranleda, efter framställning av skoldistrikt medgiva anordnande av folkskola med ett *större antal årsklasser än sju*, har i allmänhet icke väckt någon gensägelse. Förslaget har tillkommit närmast för att tillgodose ett från Stockholm framfört önskemål och torde i övrigt näppeligen, åtminstone icke under avsevärd tid framåt, få tillämpning annat än i en eller annan av rikets större stadskommuner. Då det skulle ligga i Kungl. Maj:ts hand att pröva förutsättningarna för tillkomsten av en sålunda organiserad folkskola, synes mig förslaget icke giva anledning till några betänkligheter, varför jag vill tillstyrka detsamma.

I min ovannämnda diktamen till statsrådsprotokollet av den 29 december 1933 fäste jag uppmärksamheten på att frågan om *fortsättningsskolans ställning i ett skolsystem med obligatorisk sjuårig folkskola* icke vid fullgörandet

av de sakkunnigas uppdrag kunde förbigås, samt anförde, att tillkomsten av ett obligatoriskt sjunde skolår för vårt folkundervisningsväsende skulle innebära ett så stort steg framåt, att denna vinst icke skulle betalas för dyrt med förlusten av de relativt kortvariga fortsättningsskolkurserna. Jag erinrade emellertid, att särskilt bland skolmän den meningen vore ganska utbredd, att ett slopande av den efter många års strider och svårigheter till slut skapade obligatoriska fortsättningsskolan skulle, även om folkskolan gjordes sjuårig, innebära en allvarlig förlust för vårt folkundervisningsväsende, samt vidare att det på fackmannahåll gjorts gällande, att det i fråga om de svagare skolformerna rent tekniskt skulle ställa sig svårt, för att icke säga ogenomförbart, att i det sjunde läroåret inarbeta fortsättningsskolans kurs. Jag framhöll också, att jag icke ville betaga de sakkunniga rätten att överväga något alternativ, som innebure ett bevarande av det mest värdefulla i fortsättningsskolan i form av en kortare påbyggnad på folkskolan, obligatorisk eller frivillig.

De sakkunniga hava nu verkställt en grundlig undersökning i detta ämne och därvid kommit till det resultatet, att fortsättningsskolan bör bevaras som en fristående kurs även efter införandet av en obligatorisk sjuårig folkskola. Att fortsättningsskolan, som är att betrakta som en praktiskt betonad ungdomsskola, skulle helt uppgå i folkskolan, hava de sakkunniga funnit vara ur principiell synpunkt oegentligt med hänsyn till det syfte och den uppgift, som vid fortsättningsskolans tillkomst av statsmakterna tillagts densamma. Med fortsättningsskolans inläggande i folkskolan skulle för den sistnämnda värdet av det sjunde skolåret i hög grad reduceras. Med hänsyn till de många former, varunder vår folkskola arbetar, och det skiftande arbetssätt, som måste tillämpas vid undervisningens meddelande, möter enligt de sakkunnigas mening inläggandet av fortsättningsskolans lärostoff i folkskolan stora tekniskt pedagogiska och organisatoriska svårigheter, för att icke säga hinder. Härtill komme, att en sådan åtgärd skulle för en stor del av landets skolbarn innebära en försämring i utbildningshänseende, nämligen för den kategori av lärjungar, omfattande icke mindre än en tredjedel av i folkskolan skolpliktiga, som för närvarande äro tillförsäkrade undervisning i sjuårig folkskola jämte minst ettårig fortsättningsskola. Det vore följaktligen icke möjligt, uttala de sakkunniga, att utan skada för vår folkundervisning i det hela i den obligatoriska sjuåriga folkskolan inbygga fortsättningsskolans kurs. Fortsättningsskolans stora värde och den allt mer ökade uppskattningen av densamma utgöra enligt deras mening ytterligare starka skäl för dess bibehållande såsom en fristående kurs, även efter införandet av allmän obligatorisk sjuårig folkskola. I fråga om fortsättningsskolpliktens omfattning föreslås, att fortsättningsskolan skall kunna inskränkas till en årskurs om minst 180 timmar. Det har av de sakkunniga betonats, att undervisningen borde allt starkare anknytas till det praktiska livets behov. Särskilt vore det önskvärt, att undervisningen i husligt arbete gjordes obligatorisk för flickor, som avgått från folkskolan. För en sådan reform

torde emellertid, framhålles i betänkandet, en närmare utredning krävas, vilken snarast borde komma till stånd.

De i ärendet hörda myndigheterna hava i allmänhet uttalat sin anslutning till de sakkunnigas uppfattning i hithörande frågor. Jag har särskilt uppmärksammat, att ett betydande antal av dessa myndigheter betonat, att fortsättningsskolan år från år i ökad grad tillvunnit sig föräldrarnas förtroende, särskilt då den yrkesbestämda fortsättningsskolan, vilken numera, såsom av det föregående framgår, har ungefär samma omfattning som den allmänna.

Med hänsyn till de, så vitt jag kan bedöma, sakligt vägande skäl, som sålunda förebragts till förmån för fortsättningsskolans bibehållande, och myndigheternas praktiskt taget enhälliga uppslutning kring fortsättningsskolan föranledes jag att frångå den ståndpunkt, som jag antydde i direktiven för utredningen. Vad som för mig härvidlag varit avgörande är icke allenast det förhållandet, att den ifrågavarande skolformen numera synes hava arbetat sig in i folkmedvetandet och synbarligen röner livlig uppskattning även bland dem, som vid fortsättningsskolans allmänna införande tillhörde den dåvarande mot nämnda skolform riktade föräldraopinionen, utan även den omständigheten att fortsättningsskolans uppgifter och lärostoff äro av sådan karaktär, att, enligt vad utredningen ger vid handen, fortsättningsskolans undervisning icke kan med fördel lämpas efter folkskolans förhållanden. Än vidare måste jag tillägga det faktum en mycket stor betydelse, att fortsättningsskolans slopande såsom en obligatorisk skolform, på sätt de sakkunniga och myndigheterna påvisat, i realiteten skulle medföra en *försämring* av utbildningsmöjligheterna för en stor del av landets ungdom. Med hänsyn härtill och då de sakkunnigas utredning ävensom de hittills vunna erfarenheterna från de nuvarande fortsättningsskolekurser om 180 timmar, som äro anordnade som påbyggnad av sjuårig folkskola, ådagalagt möjligheten av att i flertalet fall inskränka fortsättningsskolans lärotid efter införande av sjunde skolår till endast en årskurs om minst 180 timmar, utan att fortsättningsskolans speciella uppgift såsom en mera praktiskt inriktad ungdomsskola därigenom förfelas, finner jag mig böra i princip ansluta mig till de sakkunnigas föreliggande förslag. Jag biträder även de sakkunnigas uppfattning, att undervisningen i den obligatoriska fortsättningsskola, som sålunda enligt min mening bör följa på sjuårig lärokurs, bör inriktas huvudsakligen på undervisning i praktiskt betonade ämnen. I detta hänseende hava, såsom av det föregående framgår, de sakkunnigas förslag rönt genklang även hos ett stort antal av de hörda myndigheterna och åtskilliga förslag hava framlagts, vilka torde böra vinna beaktande vid de fortsatta strävandena att förbättra fortsättningsskolan och att stärka dess ställning.

Skolöverstyrelsen, som i övrigt anslutit sig till de sakkunnigas föreliggande förslag, har ifrågasatt, att de skoldistrikt, som funne förhållandena påkalla, att fortsättningsskolans undervisningstid utsträcktes antingen genom en ökning av timtalet till mer än 180 i en årskurs eller att en redan

beslutad andra årskurs bibehålles eller att en ny sådan införes, borde medgivas rätt därtill. Ifrågavarande skoldistrikt borde även erhålla statsbidrag för den utsträckta undervisningen enligt de grunder, som gälla eller kunde komma att gälla för de normala fallen. Detta förslag, vilket synes ansluta sig till vissa av domkapitlet i Luleå uttalade önskemål om utöver 180 timmar utsträckt undervisningstid i den fortsättningsskola, som skulle komma att finnas, sedan sjuårig skolplikt införts, lärer överensstämma med syftet i de sakkunnigas förslag i ämnet. Detta förslag förutsätter nämligen, såsom av det föregående framgår, att timtalet i fortsättningsskolorna skall kunna utsträckas till att omfatta mer än 180 timmar.

Bestämmelsen att vid sjuårig folkskola fortsättningsskolan skall omfatta en årskurs om 180 timmar torde böra gälla såsom ett minimikrav för fortsättningsskola, som bygger på heltidsläsande skola. Vad angår halvtidsläsande skolor torde, såsom nu är fallet, minimitiden för årskursen böra vara 270 timmar. Hinder bör emellertid ej möta att, såsom för närvarande gäller, med rätt till statsbidrag utsträcka undervisningstiden härutöver. Om, såsom önskligt är, undervisningen i fortsättningsskolan erhåller en alltmer praktisk betoning, torde säkerligen i viss utsträckning behov yppa sig att öka kursens timantal utöver vad nyss angivits, även om flertalet skoldistrikt torde komma att nöja sig med en årskurs av minimilängd. Särskilt torde nämnda behov komma att göra sig gällande för hushållsundervisningens vidkommande. Enligt min mening har staten anledning att stödja en sådan utveckling. Ej heller synes skäl föreligga att kategoriskt föreskriva, att fortsättningsskolundervisningen må omfatta endast en årskurs. Därest särskilt, av skoldistriktet styrkt behov därav föreligger, bör möjlighet beredas att anordna två sådana kurser. En dylik anordning förekommer, såsom av överstyrelsens utlåtande framgår, redan nu som påbyggnad på sjuårig folkskola. Däremot torde det — med hänsyn till den långa skolplikt, som i sådant fall skulle komma att föreskrivas — ej vara lämpligt att medgiva rätt till anordnande av tre årskurser. I båda fallen — alltså såväl i fråga om ökning av timtalet som i fråga om anordnande av två årskurser — lärer det böra ankomma på skoldistrikten att göra framställning i ämnet och på skolöverstyrelsen att pröva sådan framställning. Närmare bestämmelser rörande de former, under vilka framställningar av denna art böra avgöras, böra i sinom tid meddelas av Kungl. Maj:t. Den utöver normaltiden ökade undervisning i fortsättningsskolan, som sålunda i särskilda fall kan komma att anordnas, torde böra vara obligatorisk för de lärjungar, som därav beröras. Sammanlagda tiden i fortsättningsskolan bör ej få omfatta längre tid än den nuvarande maximitiden för skolplikt i fortsättningsskolan eller 540 timmar. Statsbidrag för densamma bör utgå enligt nu gällande regler.

De sakkunniga hava uttalat önskvärdheten av att undervisningen i husligt arbete göres obligatorisk för alla flickor, som avgå från folkskolan, samt att denna undervisning förlägges till fortsättningsskolan. Jag anser mig böra

redan i detta sammanhang uttala min tillfredsställelse med detta förslag, som dock, såsom de sakkunniga även påpeka, tarvar närmare utredning. Det är min avsikt att senare ägna ytterligare uppmärksamhet åt detta utredningsspörsmål, som i enlighet med överstyrelsens i dess ovanberörda utlåtande uttalade uppfattning jämväl innesluter frågan om ordnande av de vid fortsättningsskolorna anställda lärarnas anställnings- och pensionsförhållanden. Utredningen i ämnet bör följaktligen bedrivas i samband med den pågående utredningen om anställnings- och avlöningsvillkoren för olika kategorier av lärarpersonal.

I anslutning till de sakkunnigas uttalande på denna punkt, må uppmärksamheten riktas på att ett biträdande av mitt ovannämnda förslag sannolikt kommer att så småningom medföra en, av allt att döma, ej obetydlig reduktion av det allmännas utgifter för fortsättningsskolan, enär barnantalet i fortsättningsskolan genom dess begränsning i flertalet fall från två till i regel en årskurs kommer att minskas till inemot hälften, vilket torde komma att möjliggöra ytterligare centralisering av fortsättningsskolväsendet.

De sakkunnigas förslag i fråga om den *sjuåriga folkskolans yttre och inre organisation* kan jag i huvudsak biträda. Liksom de sakkunniga anser jag, att småskolestadiet normalt bör omfatta de två första klasserna och folkskolestadiet de fem övriga klasserna, dock med möjlighet att, därest lokala eller andra förhållanden så motivera, i likhet med vad nu stundom är fallet, anordna treårigt småskolestadium och fyraårigt folkskolestadium.

Beträffande den sjunde klassens ställning i förhållande till övriga klasser torde det normala böra vara, att det sjunde året användes till ett fördjupat och förstärkt inhämtande av lärokursen i folkskolans vanliga ämnen. Men jag anser det angeläget att för sådana fall, där särskilda godtagbara skäl förebringas för att i viss mån giva undervisningen i sjunde klassen en annan mera praktiskt betonad inriktning, något som väl i allmänhet icke kommer att ifrågasättas annat än för A-skolor, alltför snäva regler, som verka hindrande för en sådan utveckling, icke uppställas. Det torde böra ankomma på skolöverstyrelsen att under hänsynstagande till olika orters behov meddela fastställelse å dylik särskild kursplan. Eljest torde till ledning vid fastställande av kursplaner för sjuårig folkskola kunna åtminstone tills vidare tjäna ej allenast de planer för sådan skola, som redan föreligga i 1919 års undervisningsplan utan även de förslag till kursplaner, som, på sätt de sakkunniga erinrat, av skolöverstyrelsen i annat sammanhang framlagts i dess underdåniga utlåtande av den 19 oktober 1928. Såsom de sakkunniga framhållit bör för övrigt frågan om kursplaner för sjuårig folkskola ägnas särskild uppmärksamhet under övergångstiden.

Någon ändring i de nuvarande bestämmelserna rörande anknytning av folkskolan till andra bildningslinjer finner jag lika litet som de sakkunniga och överstyrelsen vara av behovet påkallad. Ej heller har jag i detta sammanhang anledning framställa någon erinran mot de av de sakkunniga föreslagna ändrade bestämmelserna om skolplikt och om avgång från folk-

skola. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i sinom tid företaga dessa och med föreliggande förslag i övrigt sammanhängande författningsfrågor till ytterligare övervägande.

Jag anser mig böra särskilt betona vikten av att det tillses, att folkskolans utvidgning till sjuårig icke medför svårigheter för barnen att bevista konfirmationsundervisningen. Härutinnan föreligga emellertid, enligt vad jag inhämtat, de bästa erfarenheter från de skoldistrikt, där sjuårig folkskola redan finnes.

Vad till sist angår *anslagsfrågorna* för nästkommande budgetår, har överstyrelsen berört spörsmålet om den inverkan på organisationen av folkskoleseminarierna, som ett bifall till föreliggande förslag kan medföra. I anledning härav vill jag erinra, att i förslaget till organisation av sagda seminarier beräknats enligt min mening rikligt tilltagna marginaler för mötande av det merbehov av folkskollärare, som i en framtid kan uppstå, därest obligatoriskt sjunde skolår införes. Beräkningarna rörande de för nästa budgetår för nämnda utbildningsanstalter erforderliga anslagen påverkas givetvis icke av de förslag, som här framläggas. Vad överstyrelsen anfört rörande eventualiteten av en i framtiden inträdande ökning av kostnaderna för anordnande av inackordering av skolbarn och av skolskjutsar, ger mig icke i detta sammanhang anledning till särskilt uttalande. Den enda merkostnad, som vid bifall till ovanstående förslag skulle belöpa på nästa budgetår, är enligt det föregående det av de sakkunniga och skolöverstyrelsen ifrågasatta särskilda anslaget till anordnande av försök med förstärkningsanordningar i skolor av B 2-formen. Då, såvitt nu kan bedömas, kostnaderna för ifrågavarande förstärkningsanordningar komma att utgöras av ersättningar till lärare för övertidstjänstgöring, torde det icke vara erforderligt att för ändamålet anvisa ett särskilt anslag. Lämpligen bör riksdagens medgivande inhämtas, att av förslagsanslaget till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor må användas högst 10,000 kronor till anordnande av sådana förstärkningsanordningar under nästa budgetår. Att på grund härav höja förevarande anslag, som enligt Kungl. Maj:ts förslag under punkten 143 i årets åttonde huvudtitel, skulle för nästa budgetår uppföras med 62,350,000 kronor, lärer icke erfordras. Beträffande grunderna för dispositionen av nämnda belopp å 10,000 kronor torde bestämmelser få meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen. De ersättningar till lärare, som från anslaget skulle utgå, kunna uppenbarligen icke bliva prejudicerande i löneregleringsavseende, då här är fråga om en extraordinär anordning av ren försökskaraktär.

Länsstyrelsen i Göteborg har, såsom av det föregående framgår, uttalat, att det icke torde vara med billighet och rättvisa förenligt att tvångsvis införa sjuårig folkskola och låta skoldistrikten, såsom fallet skulle bliva med nuvarande bestämmelser om rekvisition av avlöningsmedel, förskjuta medel för täckande av utgifterna härför under ett helt år med åtföljande ränte-

förluster. Länsstyrelsen har därför ifrågasatt en bestämmelse om att förskott å statsmedel för det budgetår, under vilket införandet av den sjuåriga kursen ägt rum, skulle utgå även å de beräknade statsbidragen för avlöning åt nyanställda lärare. Detta påpekande utgör ett enligt min mening värdefullt uppslag, vilket synes böra vinna beaktande. Att redan för nästa budgetår införa en sådan anordning lärer emellertid icke vara erforderligt. Förslag i ämnet torde efter ytterligare utredning lämpligen böra framdeles komma under prövning.

I detta sammanhang tillåter jag mig slutligen beröra en vid sidan om ämnet liggande fråga, som angår dispositionen av nyssnämnda anslag.

I anledning av propositionen nr 174/1935 beslöt riksdagen (skrivelse nr 359), att i samband med statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet meddela föreskrifter, som åsyftade att bereda staten ökat inflytande och kontroll med avseende å folkskoleväsendets handhavande. Enligt dessa föreskrifter skulle lärare vara skyldig underkasta sig förflyttning från ett skoldistrikt till ett annat. För *flyttningskostnaderna* skulle läraren erhålla ersättning av statsmedel. Vidare medgav riksdagen, att ersättning för flyttningskostnad skulle efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall av statsmedel utgå till lärare, som från skoldistrikt med övertalig lärartjänst erhållit frivillig förflyttning till annat skoldistrikt.

I samband med omförmälda beslut meddelades emellertid icke föreskrifter, från vilket anslag berörda flyttningsersättningar finge gäldas. Riksdagens medgivande torde böra inhämtas, att, såvitt angår budgetåren 1935/1937, må för nämnda ändamål anlitas ovannämnda förslagsanslag till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. Eftersom berörda anslag närmast är avsett för bestridande av avlöningar, bör den av mig nu förordade anordningen endast erhålla tillfällig karaktär. För ett kommande budgetår torde efter ytterligare utredning särskilt anslag böra ställas till förfogande för ändamålet.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels fastställa följande huvudsakliga grunder angående folkskolekursens omfattning att äga giltighet från och med den 1 juli 1936, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för deras tillämpning befinnas erforderliga:

Folkskolan skall omfatta sju årsklasser. Vid skola, där antalet årsklasser för närvarande är sex, skall övergång till sjuårig skola äga rum, så snart sådant, med hänsyn till härav föranledda kostnader, skolväsendets organisation inom distriktet och övriga ortsförhållanden, prövas lämpligen kunna

ske, dock senast med ingången av läsåret 1946—1947. Härvid skall iakttagas, att före nämnda läsår sjuårig skolkurs icke må utan skoldistriktets medgivande införas annorledes än efter Kungl. Maj:ts bestämmande och ej tidigare än med ingången av läsåret 1940—1941. Där särskilda omständigheter sådant påkalla, må Kungl. Maj:t kunna för viss tid medgiva distrikt anstånd i större eller mindre omfattning utöver läsåret 1946—1947 med införande av sjuårig skolkurs.

Vad nu sagts angående antalet årsklasser i folkskolan skall icke utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, i händelse särskilda förhållanden därtill föranleda, efter framställning av skoldistrikt medgiva anordnande av folkskola med ett större antal obligatoriska årsklasser än sju.

Vid skola, tillhörande någon av de i undervisningsplanen upptagna B 3- och D 1-formerna, skall det år, nybörjare intagas, och under förutsättning att lärjungeantalet i skolan uppgår till lägst 12, anordnas övertidsläsning under en månad;

dels besluta, att för sådan övertidsläsning skall av statsmedel till lärare utgå ersättning enligt nu gällande bestämmelser om ersättning för övertidsläsning;

dels medgiva, att till anordnande av försök med förstärkningsanordningar i skolor av B 2-formen må under budgetåret 1936/1937 av förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor användas högst 10,000 kronor att disponeras enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t må finna gott meddela;

dels besluta, att i skoldistrikt med obligatorisk sjuårig folkskola på sådan skola grundad fortsättningsskola skall, med tillämpning eljest av nu gällande bestämmelser och under de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, omfatta en årskurs med, vid heltidsläsande skola minst 180 undervisningstimmar och vid halvtidsläsande skola minst 270 undervisningstimmar; dock att, där så prövas vara av särskilda förhållanden påkallat, skoldistrikt må kunna medgivas rätt att mot åtnjutande av statsbidrag enligt gällande grunder låta årskursen omfatta högre timantal, än nu sagts, och att fördela undervisningen på två årskurser, allt under iakttagande, att skolplikten i fortsättningsskolan icke må omfatta och statsbidrag icke utgå för längre tid än sammanlagt 540 undervisningstimmar;

dels ock medgiva, att sådan ersättning till lärare för flyttningskostnad, varom förmäles i riksdagens skrivelse den 14

juni 1935, nr 359, må, såvitt angår budgetåren 1935/1937, bestridas ur sagda förslagsanslag till Folkskolor: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lars Tunberg.